HANDBOEK

VOOR DE

BIJBELKUNDE

DOOR

Ds. W. B. RENKEMA

Met een voorwoord van

Prof. Dr. H. BAVINCK

J. ZOMER - WAGENINGEN

BIBL.VR.UNIV.
VERZ.
W.DE MERODE
A 3

HANDBOEK VOOR DE BIJBELKUNDE

HANDBOEK

VOOR DE

BIJBELKUNDE

DOOR

Ds. W. B. RENKEMA

Met een voorwoord van Prof. Dr. H. BAVINCK

J. ZOMER
Drukkerij „VADA" -:- Wageningen

BIBL. VRIJE UNIVERSITEIT
CF
0143
AMSTERDAM

BIBL.VR.UNIV.
VERZ.
W. DE MERODE

VOORWOORD.

Een van de gewichtigste en tevens een van de moeielijkste vakken, die op onze scholen onderwezen worden, is het onderricht in den Christelijken godsdienst. De uren, die daarvoor uitgetrokken worden, zijn minder talrijk dan in de meeste andere vakken, maar ze gaan in beteekenis voor het geheel der opvoeding alle andere te boven. Doch dan moet dit onderwijs ook zóó gegeven worden, als door de stof zelve wordt vereischt, en moet het in den waren zijn des woords onderwijs in den *godsdienst* zijn, dat is, in het teederste en heiligste, dat een menschenkind bezitten kan. Als het zoo niet verstrekt wordt, doet het soms meer schade dan nut. Er zijn vele voorbeelden van kinderen, die op lateren leeftijd getuigden, dat het godsdienstig onderwijs en de godsdienstige opvoeding in huis en op school hun weerzin had ingeboezemd en hen van den godsdienst afkeerig had gemaakt. Daar zal in zulke uitspraken wel overdrijving schuilen, en eene poging tot zelfverontschuldiging is er meestal niet vreemd aan; maar al is dit zoo, ze zijn toch ernstig, strekken tot waarschuwing en dienen ter harte genomen.

Omdat de godsdienst zulk eene teedere en heilige zaak is, hebben velen beweerd, dat hij niet „leerbaar'' is, niet onderwezen en niet geleerd kan worden. En er ligt hier eene groote waarheid

in. Godsdienst is geene wetenschap, geene kunst, geene handigheid, ook geen catechismus of dogmatiek. Hij is iets anders, iets meer, iets hoogers, eene zaak van het hart, of liever van den ganschen mensch. Ouders en onderwijzers mogen nog zooveel invloed op het kind kunnen oefenen, zij kunnen het *hart* niet veranderen. Daar moet ieder ouder en ieder onderwijzer bij het werk der opvoeding diep van doordrongen zijn. Daarom vangt iedere Christelijke school de lessen ook aan met het gebed, dat eene rechte en grondige kennis van onze nooden onderstelt en een kinderlijk vertrouwen op Gods macht en genade insluit. Dat bidden op school behoort, om zoo te spreken, ook tot het godsdienstonderwijs en kan, als het in de rechte stemming geschiedt, op het gemoed van het kind een diepen en blijvenden indruk maken. Het zou wenschelijk zijn, dat er, althans op de scholen van middelbaar en gymnasiaal onderwijs, eenige verandering in aangebracht werd. Nu is het gewoonte, dat elk leeraar in zijne klasse bij den aanvang der lessen een gebed uitspreekt. Maar hoeveel plechtiger zou het wezen, als alle leeraren en leerlingen in één lokaal konden samenkomen, als naar toerbeurt per week een der leeraren een psalm of een lied opgaf, dat door allen gezongen en van een orgel begeleid werd, als hij daarna eenige weinige verzen uit de H. Schrift voorlas en er, zoo noodig, eene opmerking aan toevoegde, en dan deze samenkomst, die niet langer dan tien minuten duren moest, met een kort gebed besloot!

Het besef van ootmoed en afhankelijkheid, waaraan wij in het gebed uiting geven, mag echter niet tot verwaarloozing der middelen leiden. Want bidden en werken behooren samen te gaan. Wij kunnen de ware vreeze Gods niet in het hart der kinderen wekken, maar God geeft ons in zijn woord een middel der genade, dat wij gebruiken en niet onverschillig ter zijde mogen stellen. Het is de genade zelve niet, maar het is toch een middel, dat God geschonken heeft en waaraan Hij zichzelf gebonden heeft. Indien wij het gebruiken naar Zijnen wil, zal Hij ook zorgen,

dat het woord, dat uit Zijnen mond uitgaat, niet ledig tot Hem wederkeert.

Het Woord Gods, als genademiddel en tevens als kenbron der waarheid beschouwd en toegepast, heeft reeds vanouds tot twee vakken van godsdienstonderwijs geleid: Bijbelsche Geschiedenis en Catechismus. Deze twee vakken staan niet los naast elkaar, maar houden innig verband, omdat het Christendom een historische godsdienst is. De Bijbelsche Geschiedenis doet den gang, het verloop, de leidende gedachte der Openbaring kennen, en de Catechismus vat het resultaat samen, waartoe die Openbaring geleid heeft en geeft ons inzicht in haar inhoud. Het onderwijs in den godsdienst verkondigt dus geen wijsgeerig stelsel of eenige abstrakte theorie, maar het plaatst ons midden in de historie, in de historie des heils, welke het hart en de kern is van de geschiedenis der wereld en der menschheid. Het plaatst ons op eene hoogte, vanwaar wij het geheel kunnen overzien, het verleden, het heden en zelfs een stuk van de toekomst. Welk een schat de Christelijke scholen voor onderwijs en opvoeding in den Bijbel bezitten, is eigenlijk niet op zijne volle waarde te schatten. Buiten onze kringen wordt het dan soms ook als een groot gemis gevoeld, dat het jonger geslacht niet meer in den Bijbel onderwezen wordt en er zoo goed als niets meer van weet. Want de boeken des Ouden en des Nieuwen Testaments leiden ons eene geestelijke, zedelijke wereld binnen, welke nergens anders aangetroffen wordt, zij maken ons bekend met het groote werk der verlossing, dat God door Christus in deze wereld tot stand brengt, zij geven ons inzicht in heel de cultuur, welke in taal en litteratuur, in wetenschap en kunst, van den inhoud der Schrift doortrokken is, en zij verschaffen ons eene wereld- en levensbeschouwing, welke tot houvast in het leven kan strekken.

Maar als het godsdienstonderwijs en dan bepaaldelijk de Bijbelsche geschiedenis van zoo groote beteekenis is, dan stelt zij in diezelfde mate ook hooge eischen aan den docent. In de eerste plaats is het daarom wenschelijk, dat de leeraar, die dit vak

onderwijst, niet van buiten af aan het college van leeraren toegevoegd wordt, en een of twee uren op het gymnasium of de burgerschool komt, maar dat hij zelf uit het college van leeraren voor dit vak aangewezen wordt en evenals al zijne ambtgenooten ten volle tot dit college behoort. De schijn mag zelfs niet gewekt worden, dat dit onderwijs in den godsdienst er los bij hangt; integendeel moet het even natuurlijk in de lijst der vakken eene plaats vinden, als aardrijkskunde of geschiedenis. Dit is in de tweede plaats ook daarvoor noodig, wijl de onderwijzer, die van buiten voor een paar uren in de school komt, de leerlingen niet voldoende leert kennen, van paedagogiek misschien nooit eenige theoretische of practische studie heeft gemaakt en dikwerf er geen slag van heeft, om met kinderen, knapen en meisjes om te gaan. En toch, de leeftijd der leerlingen op burgerschool en gymnasium is de moeilijkste leeftijd; de kinderlijke naïeve periode is dan voorbij en maakt plaats voor die, waarin de zucht naar zelfstandigheid en onafhankelijkheid ontwaakt. Soms slaat die vrijheidszucht over tot valsche schaamte, onverschilligheid, ruwheid, spot, maar niet zelden rijst er op dien leeftijd ook ernstige twijfel in het gemoed, komt er in het hart een belangstellend zoeken en vragen op, en bestaat er een vurig verlangen naar vastheid en zekerheid. O, welk eene wijsheid en liefde is er niet noodig voor den leeraar, die aan knapen en meisjes in die critische periode van het leven onderwijs in den godsdienst moet geven! Hij moet zijne leerlingen door en door kennen, ieder in zijn eigen aard en karakter; hij moet soms met hen intiem, onder vier oogen, als een deelnemend vriend kunnen spreken; hij dient zich op de hoogte te stellen van hunne ouders en omgeving, van hun lief en van hun leed. En dan in de laatste, maar niet de minste plaats, hij moet, meer dan bij eenig ander vak, in het godsdienstonderwijs zichzelf geven, hij moet er zijne ziel in leggen, hij moet door woord en voorbeeld toonen, dat godsdienst, dat godsvrucht het leven van zijn leven is. De taak is zoo moeilijk, dat wij aan hare vervulling haast vertwijfelen zouden;

—

maar op onze Christelijke scholen mogen wij uitgaan van het geloof, dat er een verbond der genade is, hetwelk ouders en kinderen, leeraren en leerlingen omvat.

Ds. Renkema, aan wiens werk: *Handboek voor de Bijbelkunde,* ik dit woord liet voorafgaan, voelde zich opgewekt, om voor het onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis eene handleiding te schrijven. Door zijn boek over de gelijkenissen en door zijne bewerking van *Stock's* Handboek voor de beoefening der Bijbelsche Geschiedenis heeft hij zichzelf voor dezen arbeid voorbereid en bij zijne vele lezers een goeden naam zich verworven. Hij stelde zich in deze jongste studievrucht ten doel, om een kort overzicht te geven van den inhoud der Bijbelboeken, om de beteekenis van ieder boek voor de geschiedenis der openbaring in het licht te stellen, en om den Bijbel zelven uit zichzelven te doen kennen. Het is dus geen leesboek in plaats van de Schrift, maar eene handleiding bij het lezen der Heilige Schrift, als het ware geheel uit den Bijbel genomen en weder tot hem heenleidende. Deze „Bijbelkunde" onderstelt en eischt, dat leeraar en leerling den Bijbel zelven lezen, althans de voornaamste en kenmerkendste gedeelten er van, en wil daarbij dan dienst doen als gids voor den Bijbellezer. Hare bruikbaarheid moet natuurlijk door de practijk bewezen worden, maar ik hoop van harte, dat zij in vele scholen en huisgezinnen zal blijken een goede gids te zijn.

H. BAVINCK.

Amsterdam, Oct. 1911.

VOORBERICHT.

In overleg met mijn hooggeachten Leermeester Prof. Dr. H. Bavinck heb ik de bewerking van dit „Handboek voor de Bijbelkunde" op mij genomen. Ik dank Z.H.Gel. zeer voor de goede wenken en raadgevingen, die ik voor de vervaardiging van dit geschrift van hem mocht ontvangen en ook voor alles, wat door hem in het belang van deze uitgave is gedaan.

't Is zeker een verblijdend teeken, dat de vraag: „Hoe zijn wij aan onzen Bijbel gekomen?" hoe langer hoe sterker op den voorgrond treedt. Tevens stemt het tot dankbaarheid, dat de belangstelling in den inhoud der Heilige Schrift voortdurend toenemende is. Het Woord Gods toch is, gelijk Luther terecht heeft gezegd, de schat der Kerk. Hoe meer de Bijbel voor ons christenvolk in der daad het Boek der boeken mag zijn; hoe meer het geheel der Heilige Schrift wordt overzien en de verschillende deelen in hunne plaats en beteekenis worden verstaan, hoe beter.

Juiste kennis van den Bijbel, van zijn oorsprong en inhoud; van de auteurs van de boeken der Heilige Schrift en van den tijd en de omstandigheden van hun ontstaan, voert niet tot geringschatting en verwerping, maar juist tot meerdere waardeering van deze heerlijke oorkonde der bijzondere Godsopenbaring.

Schriftstudie is altijd zulk een rijkloonende arbeid. De gangen Gods in de geschiedenis der heilsopenbaring na te speuren en na te gaan, is immer vruchtbaar voor verstand en hart beide.

Welnu, voor dit onderzoek wil het „Handboek voor de Bijbelkunde" de behulpzame hand bieden. Na eene korte Inleiding over Openbaring; Openbaring en Schrift; *en de* Ingeving der H. Schrift, *worden daarin al de boeken des Ouden en des Nieuwen Testaments in behandeling genomen, ook in verband met hunne beteekenis voor de bijzondere Godsopenbaring.*

Overal, waar het noodig bleek, is door mij met beslistheid positie gekozen tegenover de afbrekende schriftkritiek van den nieuweren tijd.

Tevens is er steeds naar getracht een beknopt overzicht te geven van den

inhoud der Bijbelboeken, opdat ook vooral daardoor het boek aan den titel beantwoorden moge, en wezenlijk aan Bijbelkunde bevorderlijk zij. Dat echter bij de bewerking van zoo rijke stof, met name, wat betreft de geschriften des Ouden Testaments, beperking en begrenzing voortdurend in acht moest worden genomen, ten einde het boek niet al te grooten omvang te geven, behoeft zeker niet te worden gezegd.

Voorts hebben in deze uitgave ook nog enkele onderwerpen een plaats gekregen, die zeker in een Handboek voor de Bijbelkunde niet mogen ontbreken.

Hiertoe behoort o.a. het Verbond met Israël en de Mozaische wetten, en de Kanonvorming van het Oude Testament; de periode tusschen Maleachi en Christus; Johannes de dooper, de wegbereider des Heeren; Paulus, de apostel der Heidenen; de Kanonvorming van het Nieuwe Testament; Handschriften en Vertalingen.

En hiermede geef ik dit boek in handen van den breeden kring dergenen, voor wie het bestemd is. De bijzondere belangstelling, waarin mijne vroegere uitgaven hebben mogen deelen, zoowel in Nederland als in Amerika, geeft mij goede hope, dat ook dit geschrift eene welkome ontvangst zal bereid worden.

En moge dan de zegen des Heeren, waaraan toch alles is gelegen er in rijke mate op rusten.

DE SCHRIJVER.

INLEIDING.

I. OPENBARING.

Algemeene en Bijzondere Openbaring.

Alle godsdienst gaat uit van de gedachte, dat God zich aan den mensch geopenbaard heeft.

Door de openbaring Gods, in den ruimsten zin genomen, verstaan wij alle werking, die van God uitgaat, „om den mensch te brengen en te houden in die eigenaardige relatie tot Hem, welke met den naam van religie aangeduid wordt.

Zij valt saam met alle werken Gods in natuur en in genade; zij omvat schepping en herschepping beide.

Deze openbaring Gods wordt onderscheiden in eene *algemeene* en in eene *bijzondere*.

De *algemeene* strekt zich uit tot alle menschen. Zij is begonnen in de schepping en zet in de onderhouding en regeering aller dingen zich voort.

Deze algemeene Godsopenbaring is van groote en blijvende beteekenis. Zij staat ook volstrekt niet tegenover de bijzondere openbaring.

Integendeel, zij is de grondslag van de bijzondere openbaring en komt daarin eerst tot haar recht.

Natuur en geschiedenis zijn het boek van Gods almacht en wijsheid; van zijn goedheid en rechtvaardigheid. Dit boek spreekt echter niet van genade en vergiffenis; het spreekt niet van den Drieëenigen God; het spreekt ook niet van Christus, die alleen de weg is tot den Vader; 't Is niet met grond tegen te spreken,

dat het menschelijk geslacht, eenmaal in zonde gevallen, uit de algemeene openbaring zich geen zuivere of genoegzame kennisse Gods meer kan zien toevloeien.

En met het oog daarop heeft de Heere God voor de gevallen menschheid eene tweede openbaring gegeven, die op de veranderde toestanden bij den mensch is berekend en die wij noemen de *bijzondere* openbaring.

Zij is als een bril, die ons in staat stelt, om het goddelijk schrift in het boek der natuur te lezen (Calvijn) maar zij is ook gelijk aan eene zon, die het zaligmakend licht ten behoeve van zondaren verspreidt.

Terstond na den val is God begonnen deze bijzondere openbaring te schenken en het heeft vele eeuwen geduurd, eer zij haar voltooing had bereikt.

Zij bestaat niet in enkele onsamenhangende woorden en feiten, maar is één historisch en organisch geheel, waarvan de menschwording Gods het middenpunt is. Het onderwerp dier openbaring is in eigenlijken zin de Zoon, de Christus Gods.

De O. Test. openbaring is terecht genoemd de geschiedenis van den *komenden* Christus.

En zoo is de N. Test. openbaring de geschiedenis van den Christus, die *gekomen* is en die alles volbracht heeft. Hij toont ons den Vader; verklaart ons zijn naam; volbrengt zijn werk.

Nieuwe openbaringen zijn dan ook niet meer noodig. Gelijk eerst alles op Christus voorbereid werd, zoo wordt nu alles van Hem afgeleid, wat er noodig is tot breking van de macht der zonde, tot stichting van het rijk Gods; tot herstel van den kosmos en tot het bijéén vergaderen in Christus van alles, dat in den hemel en dat op de aarde is.

De middelen der bijzondere openbaring zijn:

I. Godsverschijningen; II. Profetiën; III. Wonderen.

Herhaaldelijk wordt in de H. Schrift gesproken van *Godsverschijningen;* nu eens in den droom of in een gezicht, dan eens in wolken van rook en vuur als teekenen van zijne tegenwoordigheid. Ook van engelen in menschengedaante bediende God zich wel menigmaal, om met de menschen in gemeenschap te treden. Onder al deze verschijningen neemt die van den Engel des Heeren (ook wel genoemd de Engel des Verbonds en des aangezichts) eene bijzondere plaats in. Hij is geen geschapen engel, maar eene persoonlijke openbaring en verschijning Gods, van

Hem onderscheiden, en toch één met Hem in naam, in macht, in verlossing en zegening, in aanbidding en eere.
In den Nieuwen dag bereiken deze Godsverschijningen haar hoogtepunt in Christus, die de Engel, de heerlijkheid, het beeld, het Woord en de Zone Gods is, in wien God ten volle geopenbaard en geschonken is (Hebr. I : 1).
De *profetie* is het tweede middel der bijzondere openbaring. Zij is de mededeeling Gods van zijne gedachten aan den mensch, betrekking hebbende op het verleden, op het heden of op de toekomst. Op verschillende wijze heeft de mededeeling van die gedachten Gods plaats gehad volgens de H. Schrift. Met Mozes sprak de Heere „aangezicht aan aangezicht", gelijk een man met zijn vriend spreekt.
Ook door het lot, door Urim en Thummim, door droom en visioen maakte God oudtijds zijn wil en woord bekend. Hierbij moet ook nog genoemd worden de inwendige verlichting. De openbaringen aan de profeten hadden gewoonlijk plaats zonder eenig gezicht; de profetie kwam bij hen voort uit den Geest, die op hen was en in hen werkte.
In het vleeschgeworden Woord heeft de profetie hare volkomenheid bereikt. De Heilige Geest woont in Christus zonder mate en zoo is Hij zelf de bron der profetie.
Dien Geest heeft Hij ook aan zijne apostelen geschonken, door Wien zij in alle waarheid werden geleid, en zoo heeft het woord van Christus in het woord der apostelen zijne volkomenheid en voleindiging bereikt.
In de derde plaats is het *wonder* het middel der bijzondere openbaring. God openbaart zich niet alleen in woorden, maar ook in daden. Vooral in buitengewone machtsdaden toont de Heere, dat Hij God is. 't Is door het wonder Gods, dat zijn volk in den loop der eeuwen niet is ondergegaan.
Eerst met Christus en in Christus echter verscheen het volstrekte wonder; Hij is van boven neergedaald, en toch de waarachtige, volkomene mensch.
Zijne menschwording en voldoening, zijne opstanding en hemelvaart zijn de groote verlossingsdaden Gods, tot principieele herstelling van alle dingen. Zij zijn niet alleen middelen, om iets te openbaren, maar zij zijn de openbaring Gods zelve, die in alles groot is van raad en machtig van daad.

II. OPENBARING EN SCHRIFT.

Verhouding tusschen Openbaring en Schrift.

De bijzondere Godsopenbaring is niet terstond te boek gesteld geworden. Vele eeuwen is zij door mondelijke overlevering van het eene geslacht op het andere overgegaan. Aangezien in den eersten tijd de menschen nog niet over de gansche aarde verspreid waren en de leeftijd der menschen vele eeuwen omvatte, kon de openbaring op die wijze zeer goed zuiver en onvervalscht worden bewaard.

Adam, die 930 jaren oud werd, leefde nog in de dagen van Lamech, den vader van Noach; en Sem, de zoon van Noach, stierf na de geboorte van Abraham. Het spreekt ook vanzelf, dat eerst het schrift door de menschen uitgevonden moest zijn, zou het voor de openbaring gebruikt kunnen worden.

Bij de oude Hebreën, ook in Abrahams dagen, was het schrift reeds bekend.

De welbekende Codex Hammoerabi (Amraphel) gevonden in 1901 te Susan, misschien een paar jaren jonger dan Abrams vertrek uit Ur, legt hiervan duidelijk getuigenis af.

Aangezien nu de bijzondere openbaring bestemd was niet voor het ééne geslacht, waaraan zeker deel dier openbaring te beurt viel, maar voor de wereld, en dus voor het geslacht van alle eeuwen, zoo lag het voor de hand, dat zij ook den vorm der schriftuur wel *moest* aannemen. En zoo ging het woord der openbaring over in schrift. Het onderscheid tusschen beide moet echter niet uit het oog verloren. De openbaring is nog iets anders dan de gave en de ingeving der Heilige Schrift.

De openbaring ging in de meeste gevallen aan de beschrijving vooraf en was daarvan dikwerf door een langen tijd gescheiden.

Ook op verre na niet al de openbaring is te boek gesteld. Slechts datgene, dat van beteekenis was voor de kerk van alle eeuwen is beschreven geworden.

Verder had de openbaring plaats in verschillende vormen, droom, gezicht, inwendige verlichting enz.; ze bedoelde bekendmaking van iets, dat verborgen was; de ingeving echter was altijd eene inwerking van Gods Geest in het bewustzijn der schrijvers, en had tot doel de zuiverhouding van den inhoud der H. Schrift.

Daarmede is natuurlijk niet gezegd, dat openbaring en Schrift van elkander losgemaakt mogen worden. De openbaring bestaat voor ons, voor de kerk van alle eeuwen, slechts in den vorm der H. Schrift.

De ingeving der H. Schrift trouwens is eene eigen en afzonderlijke daad Gods bij de vervaardiging der H. Schrift, en in zooverre ook zelve als eene openbaringsdaad te achten en te eeren. De ingeving is een element *in* de openbaring; eene laatste daad, waarin de openbaring Gods in Christus voor deze bedeeling afgesloten wordt; in zooverre dus het einde, de kroon, de verduurzaming en de openlijke bekendmaking der openbaring.

Verachting of verwerping der H. Schrift is de ontkenning van deze bijzondere openbaringsdaad Gods, en in beginsel loochening van alle openbaring.

III. DE INGEVING DER H. SCHRIFT.

De H. Schrift het Woord Gods.

De H. Schrift bevat ook eene leer over zich zelve. Deze kan hierin worden saamgevat, dat zij zich zelve houdt en uitgeeft voor het woord van God. En dat doet zij op grond van het feit. dat zij is ingegeven van den Heiligen Geest. Godvreezende en godzalige menschen hebben de boeken der H. Schrift geschreven, maar zij zijn daartoe in staat gesteld door den Heiligen Geest. Zoo heeft elk Bijbelboek om zoo te zeggen twee auteurs, een menschelijken en een Goddelijken auteur. De Goddelijke auteur is voor al de boeken dezelfde, n.l. de H. Geest; de menschelijke auteurs zijn geheel verschillende personen.

De werkzaamheid des H. Geestes bij het schrijven der Bijbelboeken heeft daarin bestaan, dat Hij, na het menschelijk bewustzijn der schrijvers op allerlei wijze, door geboorte, opvoeding, natuurlijke gaven, onderzoek, herinnering, nadenken, levenservaring, openbaring enz. toebereid te hebben, nu in en onder en bij het schrijven zelf in dat bewustzijn die gedachten en woorden, die taal en stijl, deed opkomen, welke de Goddelijke gedachte op de beste wijze voor menschen van allerlei rang en stand en eeuw vertolken konden.

Van deze bewerking door den H. Geest zijn de profeten des O. Testaments zich volkomen bewust, en zij leggen er ook voortdurend getuigenis van af.

Zij weten, dat de Heere door hen spreekt en dat ook hetgeen zij schrijven niets anders bevat, dan wat naar den wil des Heeren te boek gesteld worden moet.

De schriften des Ouden Testaments waren dan ook voor Christus en zijne Apostelen van Goddelijken oorsprong en hadden Goddelijk gezag voor hen. Zij beroepen zich gedurig op de

O. Testamentische boeken die zij als één geheel kennen „Mozes en de Profeten", Luk. 16 : 29; of: „de Wet van Mozes en de Profeten en de Psalmen" Luk. 24 : 44; en die voor hen het eind van alle tegenspreking zijn. En wat het N. Testament betreft, al wat Jezus getuigd heeft, geldt voor zijne apostelen en volgelingen als zeker, Goddelijk en onfeilbaar. God heeft in den dag des Nieuwen Verbonds door den Zoon tot ons gesproken, en zijne woorden zijn getrouw en waarachtig. (Hebr. 1 : 1).
Zelf heeft Christus wel niets geschreven, maar zijne apostelen waren zijne getuigen, die door den H. Geest in alle waarheid werden geleid.
Ook in hun schrijven treden zij op als gezanten van Christus, en vragen onvoorwaardelijke onderwerping aan wat zij in geschrifte verkondigen. (Gal. 1 : 8).
De Evangelien en de Brieven van de apostelen hadden dan ook Goddelijke autoriteit in de gemeenten, waar ze bekend waren, en kregen door de verbreiding steeds uitgebreider gezag. En zoo is de ingeving der kanonieke boeken beide van het Oude- en Nieuwe Testament, als een werk des H. Geestes, door alle Christelijke kerken erkend.
Oudtijds dacht men zich de ingeving der H. Schrift gewoonlijk mechanisch, werktuigelijk. De schrijvers der Bijbelboeken werden beschouwd als geheel lijdelijke instrumenten van den Heiligen Geest.
Volgens de schrift zelve moeten wij echter de ingeving in organischen zin opvatten, d.w.z. de H. Geest is in de profeten en apostelen zelven ingegaan en heeft hen alzoo in dienst genomen en bewerkt, dat zij zelven onderzochten en dachten, spraken en schreven. (Luk. 1 : 1, Joh. 14 : 26, 2 Petr. 1 : 20). En zoo sprekende en schrijvende onder de drijving des Heiligen Geestes, behielden ze hun eigen karakter en eigenaardigheid, hun eigen taal en stijl.
Vandaar dat er ook zoo veel verschil is in de boeken der H. Schrift. De Schrijvers er van waren organen van den H. Geest, die hen tot dit werk gevormd en toebereid had, en ieder deed dit werk op zijne wijze.
De ingeving der H. Schrift heeft dan ook geen eenvormig karakter, maar verschilt naar de geaardheid van de onderscheidene deelen des Ouden en des Nieuwen Testaments.
Er is onderscheid tusschen de ingeving van een profetisch en

van een dichterlijk boek; tusschen de ingeving van een historisch en van een leerstellig geschrift.
Zelfs bleef de werkzaamheid des Geestes ten behoeve der H. Schrift niet tot de schrijvers zelven beperkt, maar strekte zij zich ook uit tot hen, die deze geschriften hebben herzien en ze hier en daar, gelijk uit den inhoud blijkt, met inlasschingen of bijvoegingen hebben verrijkt. Het „al de Schrift is van God ingegeven," brengt met zich, dat de H. Geest op allen, die iets voor de vorming der H. Schrift hebben verricht, zóó heeft ingewerkt, dat het product van hun arbeid Goddelijke autoriteit erlangde.
Derhalve erkennen wij al de boeken des Ouden- en Nieuwen Testaments, in den vorm waarin zij tot ons zijn gekomen, als het Woord Gods, d.w.z. gansch de H. Schrift is voor ons het Woord Gods. Daarmede is niet gezegd, dat al wat in de Schrift ons wordt medegedeeld, een Goddelijk karakter heeft. Wat b.v. de duivel zegt, is en blijft demonische taal, ook al staat het in de H. Schrift; doch omdat het in die Schrift is opgenomen, hebben wij volstrekte zekerheid, dat hij werkelijk zoo gesproken heeft.
Ten slotte, dat de H. Schrift werkelijk Gods Woord is, kan door tal van wijzen gestaafd worden. Zij leert ons vele dingen, die allen door Goddelijke openbaring aan de schrijvers bekend konden zijn.
Ook de wetenschap brengt, dikwijls haars ondanks, voortdurend het hare bij, om de waarheid der H. Schrift te bevestigen. Denk aan de ontdekkingen op het gebied van Egyptologie en Assyreologie. Het voornaamste en krachtigste bewijs voor de Goddelijkheid van Gods Woord echter is het getuigenis des H. Geestes in de harten der geloovigen. Gelijk onze Belijdenis zegt: „al deze boeken ontvangen wij voor heilig en kanoniek en gelooven zonder eenigen twijfel al wat in dezelve beschreven is, omdat de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn."

HET OUDE TESTAMENT.

De Boeken van Mozes. Genesis. Aanvang en voortgang der bijzondere Godsopenbaring.

De boeken van het Oude Testament zijn in onze Bijbeluitgave gerangschikt in drie groepen. Eerst komen de historische boeken; dan de dichterlijke boeken; dan de profetische boeken.

In den Hebreeuwschen Bijbel is de rangschikking eenigszins anders. Daar worden de boeken ook verdeeld in drie groepen, doch met de volgende namen: de Wet, de Profeten en de Geschriften.

Door de Wet verstaat men de boeken van Mozes. Tot de Profeten behooren dan ook de historische boeken: Jozua, Richteren, I en II Samuel en I en II Koningen, ook wel genoemd de eerste Profeten, in onderscheiding van de latere Profeten. (Jesaja—Maleachi, uitgezonderd Daniël).

De Geschriften worden in drie deelen onderscheiden:

I. Psalmen, Spreuken, Job.

II. Hooglied, Ruth, Prediker, Esther.

III. Daniël, Ezra, Nehemia, I en II Kronieken.

Met de vijf boeken van Mozes vangt het Oude Testament aan. Zij dragen ook den naam van „Pentateuch". d. i. een werk, op vijf rollen geschreven. Boeken van

Mozes heeten ze, omdat zij Mozes hebben als hun auteur, Vrij zeker bestonden er toen reeds schriftelijke oorkonden, die hij opgenomen en verwerkt heeft of ook door anderen heeft laten bearbeiden. Vast staat ook, dat na zijn dood een en ander aan het bestaande is toegevoegd. Zie Gen. 12 : 6*b*; 13 : 7; 36 : 31*b*; Deut. 34 : 5—12.

Terecht draagt het eerste Bijbelboek den naam: *Genesis*, d. w. z. schepping, oorsprong, geboorte.

Het is het boek der Wording van hemel en aarde; van Adams en Noachs geslacht, van het volk Gods.

Genesis is inderdaad het fundament, het grondleggend deel der gansche Heilige Schrift en bijzonderlijk van het Oude Testament. Zijn historische inhoud omvat ruim 23 eeuwen, loopende van het jaar 4220 tot het jaar 1851 vóór Christus (het jaar 2369 na de schepping, toen Jozef stierf).

INHOUDSOPGAVE:

I. De geschiedenis der menschheid tot den torenbouw van Babel. Cap. 1—11.

a. Inleiding. De schepping van hemel en aarde en al hun heir. (Cap. 1—2 : 7).

b. De Adamitische menschheid tot den Zondvloed. (Cap. 2 : 4— 8 : 22).

De gelukstaat van den mensch in het Paradijs. Hij is geschapen naar Gods beeld. Kan door gehoorzaamheid het eeuwige leven verwerven. De listige verleiding door de slang (als instrument van den duivel). Ongehoorzaamheid en bondsbreuk. Bedreigingen en beloften Gods. (Cap. 2 : 8—3).

De scheiding der Adamitische menschheid in een geslacht van goddeloozen (Kainieten) en in een geslacht van vromen (Sethieten). De vermenging van beide geslachten ten kwade. Het verdelgingsgericht en de verkiezing van Noach (Cap. 4— 8).

c. De Noachitische menschheid tot Babels torenbouw (Cap. 9—11).

Het verbond Gods met Noach en zijne nakomelingen. De Noachitische menschheid gesplitst in drie hoofdrichtingen met verschillende bestemming en toekomst. (Cap. 9).

Hare uitbreiding over de aarde. Geslachtsregister. (Cap. 10).

De vereeniging der Noachitische menschheid in den afval van God; het gericht der spraakverwarring en de verstrooiing over de aarde. (Cap. 11).

II. De voorgeschiedenis van het volk des Verbonds. Cap. 12—50.

1. *De geschiedenis van Abraham.* (Cap. 12—25 : 18).

a. Zijne geloofsgehoorzaamheid en aanvankelijke beproeving.

De roeping en afzondering van Abraham, waarmede God het doel had, om uit hem in het midden der wereld zich een volk te formeeren, dat de kennis van zijn Naam zoude bewaren, Hij gaat in geloofsgehoorzaamheid naar het land der belofte. De hongersnood drijft hem naar Egypte, waar hij met zijne vrouw deelt in de bescherming des Heeren. (Cap. 12).

Terwijl Lot het tijdelijke kiest, stelt Abram zich tevreden met de belofte (Cap. 13). Hij strijdt voor de vrijmaking van Lot en wordt door Melchizedek gezegend (Cap. 14).

b. Het verbond tusschen Jehova en Abram.

De Heere belooft Abram een zoon en groote nakomelingschap met Kanaän als erfbezitting. Dan volgt de verbondssluiting en de onthulling der toekomst van zijn geslacht. (Cap. 15).

De geboorte van Hagars zoon, Ismaël, eene ijdele hope. (Cap. 16).

Abram wordt door God Abraham, vader van vele volken, genoemd. Vernieuwing van de verbondsbeloften. Instelling van het bondsteeken, opdat de zoon der belofte ook de zoon der besnijdenis zoude zijn. Sarai wordt Sara, vorstin. (Cap. 17).

Om Sara van ongeloovigheid te bevrijden wordt ook aan haar afzonderlijk nog de belofte van een zoon gedaan.

Aankondiging van het gericht over Sodom en Gomorra. Abrahams voorbede. (Cap. 18).

Sodoms goddeloosheid en ondergang. Lots redding. Wegzinking van zijn geslacht in het Heidendom. (Cap. 19).

Sara, de moeder van het beloofde zaad, blijft daarentegen zelfs in het midden des Heidendoms bewaard. (Cap. 20).

De geboorte van Isaäk. Ismaël weggezonden. Het verbond met Abimelech. (Cap. 21).

c. Abrahams levenseinde en de Goddelijke bondsverzegeling.

Het geloof van Abraham bereikte zijn hoogtepunt in de offerande van Isaäk. Hij ontving de onderpanden van de vervulling der belofte: 1e in het bericht van Nahors familie, waaruit Isaäk een vrouw zou ontvangen; 2e in de verwerving van een erfbegrafenis in Kanaän na Sara's dood; 3e in de gelukkige huwelijksluiting van Isaäk met Rebekka.

Hij verkreeg voorts een rijken kinderzegen door Ketura en stierf, Isaäk als zijn erfgenaam nalatende. (Cap. 22—25 : 18).

2. *De geschiedenis van Isaäk.* Cap. 25 : 19—26.

Na lang wachten schonk de Heere aan Rebekka twee zonen, waarvan naar Goddelijke beschikking de jongstgeborene de erfgenaam der belofte zoude zijn.

Ezau verkoopt zijn eerstgeboorterecht aan Jakob. (Cap. 25 : 19—34).

Evenals Abraham en Sara deelt Isäak met Rebekka in de bescherming des Heeren, ook als zij in der Filistijnen land zijn wegens hongersnood en ook als deze Isäak benijden en afbreuk trachten te doen. Door God wordt hij rijkelijk gezegend en de vorst der Filistijnen zoekt bondsgemeenschap met hem. (Cap. 26).

3. *De geschiedenis van Jakob en Jozef.* (Cap. 27—50).

a. Jakob verkrijgt door list den zegen en moet in den vreemde trekken, uit vreeze voor Ezau's wraak. Gods raad werd in dezen volbracht, maar Jakob moest boeten voor zijne zonde. (Cap. 27).

b. Jakobs zwerftocht. De belofte Gods te Bethel. Zijn verblijf bij Laban en zijn huwelijk, eerst met Lea en daarna met Rachel. Hij krijgt vele kinderen en bezittingen en verlaat na 20-jarigen dienst zijn schoonvader Laban, om naar Kanaan terug te keeren. (Cap. 28—31).

c. Jakobs worsteling en overwinning.

Altijd was het Jakob te doen om den zegen der belofte. Er is inderdaad verband tusschen zijne geboorte en zijne worsteling bij den Jabbok. (Hosea 12 : 4). Doch zijn streven was door veel zondigs verontreinigd en alleen door Gods genade kon hij komen tot zijn doel. Dat heeft de worsteling met den Engel des Heeren hem geleerd. Hij overwon door smeeken en weenen. (Hosea 12 : 5). En zoo kon Ezau hem geen kwaad doen en kwam hij veilig in het land der belofte. Hier vergat Jakob echter te vervullen, wat Hij den Heere te Bethel had beloofd en hield zich en de zijnen niet genoeg afzonderd van het Heidendom. Zwaar werd hij deswege getuchtigd in Dina's val en in de uitmoording van Sichem door zijne zonen.

Maar toen vervulde hij ook zijne belofte en ontving van den Heere de vernieuwing der aartsvaderlijke toezegging. Bij Benjamins geboorte stierf Rachel. Ruben maakte zich schuldig aan bloedschennis. Isäak stierf en werd door zijn zonen begraven. Jakob werd de erfgenaam der belofte; Ezau de stamvader der Edomieten. (Cap. 32—36).

d. Jozefs vernedering en verhooging.

Jozef, door zijn vader bemind; door zijne broeders gehaat. Zij verkoopen hem als slaaf en hij komt in Egypte. (Cap. 37).

Juda huwde een Kanaanietische vrouw en kwam tot bloedschande met Thamar, welke feiten bewijzen waren van het indringend Heidensch bederf en van de noodzakelijkheid van vernieuwde afzondering in een vreemd land, waarvoor God bezig was den weg te banen. Hij bracht Jozef in Egypte langs den weg der vernedering tot grootheid en eere, opdat hij daardoor ook voor zijn geslacht tot een zegen zoude zijn. (Cap. 38—41).

e. Jozef en zijne broeders.

De broeders, die in Egypte komen om spijze te koopen, worden door Jozef beproefd. Hij wil weten, of zij nog dezelfde gezindheid hebben als voorheen. Nadat hunne verandering hem gebleken is, maakt hij zich aan hen bekend en laat Jakob met zijn geslacht naar Egypte komen. (Cap. 42—45).

f. Israël in Egypte; Jakobs en Jozefs dood.

Het huis van Israël kreeg van Farao het land Gosen en werd rijkelijk door hem verzorgd. Nog 17 jaar leefde Jakob aldaar en stierf, nadat hij zijne zonen gezegend had. Bij zijne vaderen in Kanaän werd hij begraven. Jozef troostte zijne broeders; gaf bevelen omtrent zijne begrafenis en stierf ook in Egypte. (Cap. 46—50).

Het boek Genesis geeft ons alzoo de oudste geschiedenis der menschheid en de voorgeschiedenis van het volk Gods van den ouden dag.
Het zegt ons van de menschheid, dat God haar schiep; dat zij van God afviel; dat God het diepgezonken geslacht strafte door den Zondvloed, en uit het overblijfsel eene nieuwe menschheid liet geboren worden, die ook weer van God afviel, weshalve de Heere God Abraham uitverkoor, om uit hem en uit zijn geslacht zich een volk des eigendoms te doen voortkomen.
Van zeer groote beteekenis is het boek Genesis voor de bijzondere Godsopenbaring. Het spreekt tot ons van God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde. Het zegt ons, dat God en de schepping twee zijn, en nooit met elkander vermengd mogen worden. (Phantheïsme).
Voorts geeft Genesis de verklaring en de oplossing van het vraagstuk des lijdens, van ellende en dood. Maar het bevat ook de belofte van den Verlosser, die het rijk der zonde en der duisternis bestrijden en overwinnen en door lijden redding en behoudenis aanbrengen zoude.
In die z.g. Paradijsbelofte (Gen. 3 : 15) ligt in kiem het gansche Evangelie der genade en der zaligheid opgesloten. Toch maakt het boek Genesis ons ook bekend met den voortgang der bijzondere Godsopenbaring.
God zorgde er voor, dat er een geloovig geslacht was onder de menschen, dat Hem vreesde en diende, en dat voortdurend nieuwe heilstoezeggingen van Hem ontving. In den vromen en heftig vervolgden Henoch liet God het zelfs aanschouwen, hoe krachtig de beloofde verlossing zou zijn en dat zij ook den dood teniet zou doen.
Noach trad na Henoch op als profeet des Heeren, die de oordeelen Gods aankondigde, en de menschen den weg ter ontkoming aanwees. In het oordeel van den Zondvloed toonde God zijne rechtvaardigheid en zijnen schrik-

kelijken toorn over de zonde, maar Hij openbaarde daarin tevens zijne genade door de Arke der behoudenis, die een schaduwbeeld van den Verlosser was.
Voorts, in het verbond, dat God met Noach en de zijnen oprichtte na den Zondvloed, en dat den naam van „natuurverbond" draagt, beloofde de Heere God, dat Hij zulk een gericht niet meer over de aarde brengen, maar eene vaste ordening der natuur invoeren zou.
Daardoor kwam het bestaan en het leven van mensch en wereld op een anderen, hechteren grondslag te rusten. Onderhouding en regeering der wereld zouden voortaan niet meer haar steunpunt hebben in een louter wilsbesluit, maar in een *bondsplicht* Gods, en bij krachtiger werkingen van Gods algemeene genade zou zijn heilsplan met de menschheid zeker en wis tot uitvoering worden gebracht.
Al helderder werd dan ook voortdurend de openbaring van de paradijsbelofte. Het „zaad der vrouw" is in Noachs woord tot zijne zonen nader aangeduid als het „zaad van Sem". In de zegening Abrahams geeft God te kennen, dat uit de lendenen van den aartsvader eenmaal de Messias voortkomen zoude.
De offers der patriarchen, en met name de historie op Moria, wezen nader aan, *hoe* de paradijsbelofte in vervulling zou treden, en hoe God zich zelven een lam ten brandoffer voor de zonde zou voorzien.
Vooral het verbond, dat God met Abraham sloot, was een gewichtig feit in de geschiedenis der bijzondere Godsopenbaring. Met Abraham begint een nieuw tijdvak op dit gebied. Terwijl God de andere volken liet wandelen in hunne eigene wegen, richtte Hij met Abraham en diens zaad zijn verbond op, ten einde in den weg van dat verbond zijn belofte vast te zetten en te vervullen, om, als de vervulling gekomen was, ze weer uit te breiden tot heel de menschheid.

Bijzondere genade is van het verbond het begin en het einde. God belooft daarin Abraham, dat Hij, zonder eenige verdienste zijnerzijds, zijn God en de God van zijn zaad zal zijn, en dat Hij hem in dat zaad tot een zegen voor alle geslachten der aarde zal stellen. Door het teeken der besnijdenis werd dit verbond door God verzegeld en later nog met een eed door Hem bekrachtigd.

Niet wet maar evangelie; niet eisch, maar belofte is de kern van deze openbaring aan Abraham. En daaraan beantwoordt van Abrahams zijde het geloof en de wandel des geloofs. „Hij geloofde den Heere, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend."

Izaäk en Jakob worden erfgenamen van dit verbond, en waren als Abraham door het geloof Gods gunstgenooten en erfgenamen van het eeuwige leven.

Uit deze aartsvaders is het volk der belofte ontsproten, dat den Messias, zooveel het vleesch aangaat, heeft voortgebracht. En als Jakob stervende was, werd hij door Gods Geest verlicht en noemde hij zelfs den zoon, uit wiens stam de Messias geboren zou worden, „Juda, gij zijt het; u zullen uwe broeders loven; de scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tusschen zijne voeten, totdat Silo (Vredevorst) komt en denzelven zullen de volken gehoorzaam zijn".

Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium. Beteekenis dezer boeken voor de bijzondere Godsopenbaring.

Exodus (uittocht) is de naam van het tweede boek van Mozes. Het bevat den kern van den ganschen Pentateuch in het „boek des Verbonds". Ex. 19—24. Al wat hieraan in de Schrift voorafgaat, is voorbereiding; al wat volgt in de boeken van Mozes is verdere ontwikkeling van dit Verbond, opgericht bij den Sinai. Daaruit is het ook te verklaren, dat hetgeen vele eeuwen omvat in weinige hoofdstukken is beschreven en daarentegen de bondssluiting en de daaraan verbonden wetgeving zulk een breede plaats innemen: vier boeken, (Exodus—Deuteronomium).

Exodus deelt ons mede de formeering van het Oud-Testamentisch Israël als volk uit de volkeren, als het volk Gods, „een volk des eigendoms", type van de gemeente des Heeren uit alle geslachten.

Verkiezing en verwerping treden in dit boek duidelijk op den voorgrond. (Rom. 9 : 17, 18).

Het spreekt van de geboorte, de roeping en het middelaarschap van Mozes; van Israëls verdrukking in Egypte; van de tien plagen en van de bevrijding van Israël uit Farao's macht; van het Pascha, van den uittocht uit Egypte en den doortocht door de Roode Zee; van de nederdaling

des Heeren op den berg Sinaï en het Oud-Testamentisch verbond; van de wetgeving tot op de oprichting van den Tabernakel.

INHOUDSOPGAVE.

I. De ellende in Egypte en de verlossing uit Egypte. Cap. 1—15 : 21.

1. *Israëls ellende.*

Israël, uit eene familie tot een volk aangegroeid vervult de koningen van Egypte met vreeze, en deze trachten de verdere uitbreiding te stuiten. De Heere verhindert deze pogingen. (Cap. 1).

2. *De voorbereiding der verlossing.*

a. Ten tijde van den hoogsten nood wordt Mozes geboren en wonderlijk bewaard. Zijne opvoeding aan Farao's hof maakt hem niet los van zijn volk. Veertig jaren oud geworden zijnde, kiest hij met de beslistheid des geloofs de zijde van de verdrukte natie en moet deswege vluchten.

Veertig jaren was hij voorts als herder in Midian. Toen verscheen de Heere hem in den brandenden braambosch bij Horeb en gaf hem de roeping Israël uit Egypte voeren en zeide hem ook alles toe, wat hij voor de vervulling dier roeping noodig zou hebben. Mozes gaat nu naar Egypte terug, maar leert onderweg nog op gevoelige wijze, dat hij zelf ook de bondsinstellingen heilig moest houden. Door gunstige beschikking des Heeren kwam zijn broeder Aäron hem tegemoet en zijn volk nam zijne boodschap geloovig aan. (Cap. 2—4).

b. Mozes komt bij Farao met Gods bevel. Hij wordt afgewezen.

De druk wordt verzwaard. Als het volk daarover klaagt, ontvangt Mozes troostrijke toezeggingen van den Heere.

Nogmaals moet hij naar Farao gaan met Gods bevel en dan zal God het groote werk der verlossing door hem volbrengen. Met het oog daarop deelt Mozes dan zijn geslachtsregister mede, opdat men weten zoude, door wien God bevrijding wilde geven. (Cap. 5—6 : 26).

3. *De strijd van Jehova met Farao om Israël.*

Mozes verschijnt op Gods bevel voor Farao en bewijst de Goddelijkheid zijner zending door teekenen en wonderen. Jannes en Jambres (2 Tim. 3 : 8) staan hem tegen met hunne tooverijen, zoodat Farao naar hem niet luisterde. De Heere trachtte nu door plagen Farao tot zijn plicht te brengen, maar deze verhardde zijn hart. In de driedaagsche duisternis kwam de schaduw des doods over Egypte, die gevolgd werd door den dood zelf van al de eerstgeborenen in Egypte. Toen dreven de Egyptenaars de Israëlieten uit, die in het pas ingestelde Pascha een gedachtenisfeest van God hadden ontvangen ter herinnering aan de bevrijding uit Egypte. Wegens het bloed van het Paaschlam aan de deurposten werden de eerstgeborenen van Israël verschoond, die daarom den Heere geheiligd moesten worden. (Cap. 6 : 27—13 : 16).

4. *De tocht door de Roode Zee en Farao's ondergang.*

Onder het geleide van wolk- en vuurkolom trok Israël eerst Oostwaarts, maar daarna werd het omgeleid naar de Schelfzee (de golf van Suez) ten einde Farao tot vervolging uit te lokken. Als Farao komt met zijn heir, wordt Israël op wonderbare wijze door de Roode Zee gevoerd, terwijl Farao met al zijne strijders daarin den dood vindt. Toen zongen Mozes en Mirjam den Heere een danklied. (Cap. 13 : 17—15 : 21).

II. De tocht door de woestijn tot aan Sinai. Cap. 15 : 22—18 : 27.

Onder de voortdurende leiding des Heeren deed Israël de reize door het Sinaitisch schiereiland. Het bittere water te Mara werd door den Heere, als Israëls Heelmeester,

gezond gemaakt. Te Elim vond het volk een heerlijk rustoord. In de woestijn gaf God den murmureerende Israëlieten kwakkelen en manna, dat voorts geregeld hun als spijze uit den hemel werd geschonken. In Rafidim ontving het oproerige volk water uit de steenrots en werd op Mozes' bede de aanval der Amalekieten zegerijk afgekeerd. Ook werden hier op Jetro's raad richters over het volk aangesteld.

III. De bondssluiting bij Sinai. Cap. 19—24.

1. *De voorbereiding.*

De Heere stelt door Mozes aan de kinderen Israëls voor, om als volk met Hem in bondsgemeenschap te treden. 't Volk wordt door Mozes geheiligd tegen den derden dag. De Heere verschijnt dan op den berg Sinaï in schrikverwekkende majesteit, terwijl het volk moet blijven aan den voet des bergs. (Cap. 19).

2. *De tien woorden des Heeren en hunne uitwerking.*

a. De Heere noemt zich Israëls God en eischt van zijn volk, dat het Hem zal liefhebben en dienen en dat het ook de wetten der naastenliefde zal betrachten.

b. Nadat het volk het spreken Gods had gehoord, vlood het terug voor de majesteit des Heeren. De Heere wijst hun echter de rechte gemeenschapsoefening met Hem aan. (Cap. 20).

3. *De rechten Israëls.* (Cap. 21—23).

a. Wat in Israel de een den ander schuldig is. De rechten van dienstknechten en dienstmaagden. Vrijheid na zesjarigen dienst. De plichten van alle Israëlieten ten opzichte van elkander, en ten opzichte van elkanders eigendommen.

Tooverij, afgoderij en tegennatuurlijke zonde is ten strengste verboden. Vreemdelingen, weduwen en weezen en armen moeten met barmhartigheid worden bejegend. Eerbied voor de oversten is plichtmatig, evenals het

brengen der eerstelingen aan den Heere. Het recht mag niet gebogen worden en zelfs tegen vijanden mag men niet liefdeloos zijn. De Sabbat en het Sabbatsjaar moeten ruste brengen voor menschen en dieren en ten goede komen aan de ellendigen. (Cap. 21—23 : 12).

b. Wat het volk des Heere schuldig is.

De feestelijke tijden onderhouden. Geene gemeenschap oefenen met de Kanaänieten en met hunne afgodsdiensten. Den Heere dienen en op zijne hulp vertrouwen. (Cap. 23 : 13—33).

4. *De eigenlijke verbondssluiting.*

Mozes beschreef al de woorden des Heeren en las ze voor de ooren des volks. Na instemming van de zijde van Israël met de eischen des verbonds besprengde hij het volk met het bloed der offerdieren, om het verbond te bekrachtigen. De oudsten Israëls hielden nu het bondsmaal op den berg Sinai, en Mozes werd geroepen tot den Heere, om de tafelen der wet in ontvangst te nemen. (Cap. 24).

IV. Het wonen Gods onder zijn volk. Cap. 25—40.

1. *Voorschriften omtrent de oprichting van een heiligdom en van de priesterlijke diensten.* (Cap. 25—31).

2. *De stoornis in het werk door Israëls bondsbreuk en de bondsvernieuwing.*

De oprichting van het gouden kalf, uit oorzake van het langdurig verblijf van Mozes op den berg. De bedreiging Gods. Het gericht over de afvalligen. De verhooring van Mozes' bede, die zich wil geven als zoenoffer van het volk, en die als blijk van bijzondere genade de heerlijkheid Gods mag aanschouwen. De voorwaarden voor de bondsvernieuwing. De nieuwe tafelen der wet. De glans op het aangezicht van Mozes. (Cap. 32—34).

3. *De bouw van den Tabernakel met toebehooren.*

De vrijwillige offers voor het heiligdom. De werkmeesters en de arbeid. De priesterkleeding. De oprichting en de

inwijding van den Tabernakel naar het voorschrift des Heeren. De openbaring van Gods heerlijkheid te dier plaatse. (Cap. 35—40).

Leviticus (priesterboek) is het derde boek van Mozes dat de wetten en plechtigheden bevat, die den dienst des heiligdoms regelen, zooals deze door den verkoren stam, (Levi) als in de plaats tredend voor den eerstgeboren zoon van elk gezin, moest worden verricht.
Het stelt Israël schaduwachtig voor den Heere als een heilig volk, en geeft bijna uitsluitend niet anders dan wettische voorschriften over de offeranden, de bedienaren van den godsdienst, over de reinigingen en feestelijke tijden. Het begin des boeks sluit zich aan bij Exodus, waarin reeds over de priesterwijding wordt gehandeld; het einde staat in nauw verband met het volgend boek Numeri, waarin de vrijstelling der Levieten van den krijgsdienst en hunne bijzondere plichten worden vermeld.
Als een bewijs, hoe ernstig elke overtreding der wet moet worden beschouwd, dient de mededeeling van het gericht Gods over de zonen van Aäron, Nadab en Abihu, die vreemd vuur op het altaar brachten, alsmede van de steeniging van den Godslasteraar.

Verdeeling:

I. De offers en de priesterschap (Cap. 1—10).
II. De heiliging van Israël voor den dienst des Heeren, door reiniging des lichamelijken levens. (Cap. 16—16).
III. De heiligheid van Israël als volk van God, in leven en wandel. (Cap. 17—25).
IV. Het slot der Sinaitische wetgeving en een aanhangsel bij deze wetgeving. (Cap. 26 en 27).

De algemeene naam voor offeranden is *korban*, (gave, Matth. 15 : 5) en omsluit alles, wat aan den dienst van God gegeven wordt; eerstelingen der vruchten, tienden,

bijdragen voor het heiligdom, voor den eeredienst en voor het onderhoud der priesters.
De wet stelde slechts één vastendag, n.l. op den grooten Verzoendag.
In de latere boeken des Ouden Testaments wordt gedurig naar de instellingen en plechtigheden van Leviticus verwezen. Ook de Heere Jezus deed het ten behoeve van den melaatsche, die door Hem genezen was. (Matth. 8 : 4. Mark. 1 : 44).

Numeri (telling) het vierde boek van Mozes, is genoemd naar de twee tellingen van het volk, in het begin en aan het einde der zwerftochten. Het omvat een tijdperk van 38 jaar en 3 maanden, beginnende bij de uitvaardiging der laatste wetten op den eersten dag van de tweede maand van het tweede jaar na den uittocht, en eindigende op den eersten dag van de vijfde maand van het veertigste jaar, toen Israël was in de vlakke velden der Moabieten.
Dit boek schetst ons de organisatie van Israëls volk in zijne stammen, legering, diensten en optochten onder de leiding van Mozes; het doet de oordeelen Gods uitkomen over de zonden des volks, over ongeloof, opstand en murmureeringen, van welke oordeelen ook Mirjam, Aäron en Mozes niet buitengesloten zijn.
Maar het getuigt ook van Gods trouw in de handhaving van zijn verbond; in de verzorgingen van zijn volk, bijna veertig jaren lang. Aan brood en water ontbrak het Israël niet op zijn langdurigen tocht; de wonderen Gods werden telkens door het volk aanschouwd. Tegenover tuchtigingen stonden uitreddingen; in plaats van vervloeking ontving Israël zegening. (Koperen slang; Bileam).

Verdeeling:

I. De voorbereiding voor de voortzetting der reis; (de

telling des volks; de inrichting van het leger; het Nazireaat, en de dienst der Levieten). Cap. 1—10 : 10.

II. De tocht der Israëlieten van den Sinai naar de velden van Moab, met tal van historische bijzonderheden; (kwakkelen; Mirjam melaatsch; de verspieders; mislukte aanval op Kanaän; de steeniging van den sabbathschender; het oproer van Korach en de zijnen en hunne straf; het slaan van Mozes op de rots; de dood van Aäron; de vurige slangen; overwinning van Sihon en Og). Cap. 10 : 11—21.

III. De gebeurtenissen in de landpalen van Moab en bepalingen aangaande de verovering en de verdeeling van het land Kanaän. (Balak en Bileam; het volk tot zonde verlokt door de Midianieten en de gevolgen daarvan; wetgeving omtrent erflatingen, offeranden en geloften; kort overzicht der reizen; steden voor Levieten en vrijsteden). Cap. 22—36.

Van de koperen slang spreekt de Heere Jezus in Joh. 3 : 14. Van de vurige slangen Paulus in I Cor. 10 : 8 en 9. Van Bileam Petrus in II Petr. 2 : 15 en 16 en Johannes in Openb. 2 : 14.

Deuteronomium (herhaling der Wet) bevat de laatste redenen van Mozes tot het volk van Israël, dat in de woestijn geboren was en de eerste uitvaardiging der Wet niet had gehoord. Met het houden van deze toespraken, het uitspreken van het lied en den laatsten zegen aan het einde van Mozes' leven kunnen niet meer dan tien dagen verloopen zijn (de eerste tien van de elfde maand van het veertigste jaar).

Deze redenen kenmerken zich door een ernstigen, vermanenden toon en een plechtigen, indrukwekkenden stijl; zij zijn een terugblik op het verledene, en een dringende roepstem met het oog op de loopbaan, die voor de hoorders

aan de overzijde der Jordaan moest beginnen. In aangrijpende woorden schetst de man Gods Mozes, voor hen, die er niet bij tegenwoordig waren geweest, de Goddelijke uitvaardiging der Wet op Sinaï. Hij herinnert veel, wat vergeten was, of bij gebrek aan gelegenheid, niet in de woestijn kon worden opgevolgd, maar dat toch behoorde tot de verzameling der wetten, waaraan Israël in het land der belofte gebonden zou zijn. Ook nieuwe inzettingen werden door Mozes gegeven, om de vroeger gegeven voorschriften volledig te maken, en tevens dringt hij krachtig aan bij het volk op een leven naar al de geboden des Heeren. Het boek Deuteronomium geeft alzoo het afscheid van Mozes; wij zien hier Israël onder de Woorden des Verbonds, onder de waarschuwende en profetische verkondiging van zegen en vloek door den Middellaar des Ouden Verbonds, die in het land van Moab is gestorven, en Kanäan alleen van verre gezien heeft.

INHOUDSOPGAVE.

I. Inleiding. (Cap. 1—4.)

Zij brengt den Israëlieten in gedachtenis hunne verlossing uit Egypte; Gods bestuur en bescherming gedurende hunne zwerftochten en hunne veelvuldige ondankbaarheid; de overwinningen, in het Overjordaansche behaald; en eindigt met eene waarschuwing met het oog op het verledene en eene vermaning voor de toekomst, om toch in het verbond met Jehova getrouw te blijven, opdat zij de toegezegde erfenis in bezit kunnen nemen en kunnen behouden.

II. Herhaling, uitbreiding en nadere verklaring van de Wet. Cap. 5—27.

Herinnering aan de verbondssluiting bij Horeb, aan de afkondiging der Tien Geboden, en aan den indruk, dien zij op de vergadering des volks maakte. Hartelijke liefde

tot den Heere is de vervulling der Wet. Hij heeft Israël uit Egypte verlost, opdat het voor Hem zoude leven. Dit moet ook den kinderen des volks getrouwelijk worden ingescherpt. (Cap. 5 en 6).

In Kanaän, waarheen Israël nu trekken zal, moet het de afgodsdiensten uitroeien. Op Gods hulp kan het volk daarbij rekenen, indien het zich van ondankbaren overmoed vrij houdt, wanneer het in het bezit van de rijkdommen des lands zal zijn gesteld. (Cap. 7 en 8).

De afdwalingen en overtredingen in de woestijn met de oordeelen Gods daarover worden Israël voorgehouden, opdat het volk bedenken zou, dat zegen aan de vervulling en vloek aan de verlating der Wet Gods verbonden is. (Cap. 9—11).

Op de ééne door God aangewezen plaats moet Israël in Kanaän zijn heiligdom hebben, waar alle offeranden den Heere moeten worden gebracht, en de offermaaltijden worden gehouden.

Het bloed der dieren mag echter niet genuttigd worden. (Zie Lev. 17).

Verleiding tot afgoderij moet met den dood gestraft. (Cap. 12 en 13).

Voor Heidensche treurtooneelen en onreine spijzen moet Israël zich wachten; met het oog daarop worden de onreine dieren aangewezen. (Zie Lev. 11).

Nadere verklaring van de Wet der tienden. (Zie Num. 18).

Gaven aan de armen. (Cap. 14).

Het Sabbathsjaar. (Zie Ex. 21 : 1—6 en 23 : 11). Akker en wijngaard moest men om de 7 jaar braak laten liggen; wat dan groeide, was voor den arme en voor de beesten. Geen teruggave mocht dan gevraagd van het geleende aan den broeder. Vrijlating van Hebreeuwsche slaven en slavinnen met begiftiging van geschenken, was ook verplicht in het Sabbathsjaar.

Bovenal moest Israël den Heere toebrengen het Hem verschuldigde, n.l. de eerstelingen van de reine dieren en de offeranden op het Pascha, het feest der weken en het loofhuttenfeest. (Cap. 15—16 : 1—17).
In alle steden moesten rechters en ambtlieden zijn, om zonder aanziens des persoons het volk te richten in zake Godsverachting en andere gruwelen. (Cap. 16 : 18—17 : 7).
Het hoogere rechtscolege moest gevormd door de rechters en priesters bij het heiligdom. In geval Israël een koning over zich zoude verkrijgen, mocht deze de paarden en de vrouwen en de schatten niet vermenigvuldigen en moest hij de Wet Gods kennen en het volk naar hare voorschriften regeeren. (Cap. 17 : 8—20).
Aan de priesters en de levieten moesten de offerdeelen en de eerstelingen worden gegeven. Van heidensche waarzeggerij moest Israël zich verre houden, om uit den mond der ware profeten (bijzonderlijk uit den mond van den grooten Profeet, die komen zou) de woorden Gods te vernemen. (Cap. 18).
Regelen voor de gerechtsoefening; voor de vrijsteden; voor de landpalen; voor de getuigen in het gericht. (Cap. 19).
Bepalingen omtrent den krijgsdienst; omtrent Israëls optreden tegen de Kanaänitische en de andere volken; omtrent het belegeren van steden. (Cap. 20).
Voorschriften in verband met het vinden van eenen verslagene in het veld; voor de behandeling van krijgsgevangene vrouwen; voor de handhaving van het eerstgeboorterecht; voor het straffen van wederspannige zonen; voor het wegdoen der gehangenen. (Cap. 21).
Plichten ten opzichte van het gevondene; van het in nood zijnde; in zake het eeren van de ordeningen des natuurlijken levens.
Wetten voor de kuischheid en de eerbaarheid.
Hoererij en echtbreuk moeten met den dood gestraft.

De verkrachting eener maagd verplicht tot huwelijk en boete. (Zie Ex. 22 : 16 en 17). Met de vrouw van zijn gestorven vader mag de zoon niet trouwen, vergel. Lev. 18 en 20. (Cap. 22).

Verordeningen omtrent het burgerrecht in de gemeente des Heeren. De legerplaats moet rein gehouden worden. Ontvluchte slaven mogen niet uitgeleverd worden. Geen hoeren of schandjongens zullen in Israël geduld worden; geen hoerenloon mag in het huis des Heeren komen. Het nemen van woeker (zie Ex. 22 : 25) is in Israël niet geoorloofd. Geloften moeten betaald worden. Van des naasten wijnberg en korenveld mag men voor zijn voeding een bescheiden gebruik maken. (Cap. 23).

De verstootene vrouw mag niet teruggenomen worden, indien zij intusschen met eenen anderen man gehuwd is geweest. Onderscheidene bepalingen worden gegeven, om armen en hulpeloozen voor mishandeling te bewaren. Het overblijfsel van de vrucht van akkers en wijngaarden moet voor vreemdelingen, weduwen en weezen zijn. (Cap. 24).

Verordeningen omtrent lijfsstraffen. Het Leviraatshuwelijk en de gevolgen, aan de weigering daarvan verbonden. Oneerbare handelingen en de daarop volgende straf. Bepalingen voor gewicht en maat. Amalek wordt onder den vloek gesteld. (Cap. 25).

De eerstelingen van de vruchten des lands moeten naar den tempel worden gebracht, met herinnering aan de verlossing, die de Heere aan Israël heeft geschonken en in het derde jaar moeten de tienden met eene bijzondere bestemming worden gegeven. Deze geboden behooren tot het verbond, dat er is tusschen het volk en zijn God. (Cap. 26).

III. De Slotrede. Cap. 27—30.

Op den berg Ebal moeten, behalve een altaar, groote steenen opgericht worden, waarop de woorden der wet geschreven zijn. Indrukwekkende opsomming der zegeningen,

die aan het houden, en der vloeken, die aan de overtreding van de geboden des Heeren verbonden zijn. Hernieuwing van het verbond in den lande Moabs.
Als Israël de wet Gods verlaat, zal het met ballingschap worden gestraft. Als het onder deze tuchtiging zich tot den Heere bekeert, zal het uit de ellende worden bevrijd.
Deze rede van Mozes bevat in het kort de grondgedachten der toekomstige profetische prediking, met de toepassing, dat in het onderhouden van Gods geboden, die niet zwaar zijn, het leven des volks ligt opgesloten.

IV. Mozes laatste woorden en dood. (Cap. 31—34).

Jozua wordt tot leidsman van Israël aangesteld.
Mozes geeft de geschreven Wet aan de priesters, met bevel, dat deze alle zeven jaar aan het volk zal worden voorgelezen.
Aankondiging van Mozes dood en van Israëls wedervaren in de toekomst. (Cap. 31).
Mozes' lied, waarin hij God prijst als den getrouwen Vader van Israël; waarin hij klaagt over den afval des volks; waarin hij getuigt van de oordeelen Gods, die op de overtredingen volgen maar ook van de trouwe van Gods verbond.
Mozes vermaant tot gehoorzaamheid aan de wet; dat is de weg, die Israël voert tot geluk. God zegt hem, dat hij op Nebo zal sterven. (Cap. 32).
Over elken stam, gelijk Jakob, spreekt Mozes nu een zegenend woord. (Cap. 33).
Op Nebo's top overziet hij het land Kanaän en sterft. (Cap. 34).
Met een terugblik op de groote beteekenis van Mozes optreden eindigt het boek Deuteronomium, dat in gansch bijzonderen zin hem doet kennen als den profeet, machtig in woorden en in werken, die ook gesproken heeft van den Messias en zijn heil. (Deut. 18 : 15).

Opmerking verdient nog, dat de Heere Jezus in de verzoeking van Satan zich driemaal op uitspraken van dit boek beroepen heeft.

Ook de Bijbelboeken Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium hebben groote beteekenis in de geschiedenis der bijzondere Godsopenbaring.
Men denke allereerst aan den naam Gods, dien door Hem zelf tot Mozes genoemd werd bij het brandende braambosch, aan den *Jehova-naam.*
Het Hebreeuwsche stamwoord van dien naam beteekent: *zijn*, en is verwant met een stamwoord, dat vertaald wordt door *leven*. Als het *zijn* zich openbaart, dan is er het *leven*. Zoo is Jehova het alleen, die is en leeft, d.w.z. die den grond van zijn eigen bestaan en van alle zijn en leven in zich zelven heeft.
De beteekenis van dien naam is volgens Exod. 3 : 14. „Ik ben die Ik ben."
Uit dien naam Gods vloeit voort, dat Hij is de eeuwige, de onveranderlijke, de levende, de heilige, de vrijmachtige, de genadige, de Heere van zijn volk.
Reeds vroeger liet God de majesteit van dien Jehova-naam eenigszins schitteren voor het oog van den vader der geloovigen, als Hij zeide: „Ik ben de Heere (Jehova), die u uitgeleid heb uit Ur der Chaldeën." (Gen. 15 : 7). Maar het verbondsleven, de verbondsbeloften en de verbondseischen werden toen niet aan dezen naam Gods vastgeknoopt.
De naam, waarmede God zich aan Abraham openbaarde, die eigen is aan den godsdienst der Aartsvaders, is *El-Schaddai*, d.w.z. God de Almachtige. Hij beteekent God als *den in zijne geweldige macht zich openbarende;* wonderen doende voor de vervulling zijner belofte en ter bescherming van zijn volk.

In den naam Jehova ligt echter veel meer, en zoo is daarin eene merkbare schrede voorwaarts gedaan in de openbaring Gods aangaande zich zelven, zijn wezen en bestaanswijze.

De Jehova-naam is dan ook terecht genoemd de eigenlijke naam van God in het Oude Testement.

Elohim is God boven alle schepselen; El-Schaddai is de God, die doet, wat Hem behaagt; maar de Jehova-naam wijst heen naar Hem, die het zijn en het leven heeft in zich zelven, en die, eeuwig dezelfde zijnde, ook is de trouwe Bondsgod van zijn volk Israël. In die beteekenis werd hij aan Mozes bekend gemaakt. Al was deze naam dan ook reeds vóór Mozes tijd genoemd geworden, wat zijn rijke beteekenis aangaat kon God zeggen, dat Hij met zijn naam „Jehova" niet aan de aartsvaders was bekend geweest.

Behalve uit den Jehova-naam blijkt ons vervolgens ook de voortgang der Godsopenbaring uit de wetten, die God aan het volk van Israël heeft gegeven.

Met name is het de *zedelijke* wet, die ons God in zijn wezen, deugden en volmaaktheden nader doet kennen.

Het eerste gebod zegt ons, dat Jehova is de eenige God van hemel en aarde, die niemand aan zich gelijk heeft. Het tweede gebod leert ons, dat God een geest is en dat Hij gediend moet worden in geest en in waarheid.

Het derde gebod onderwijst ons, dat God is de heilige God, wiens openbaring ook door ons geheiligd en verheerlijkt moet worden. Het tiende gebod maakt ons bekend, dat God niet aanziet, wat voor oogen is, maar dat hij let op het hart. Toch spreekt die wet ook van Gods barmhartigheid en genade, evenzeer als van Gods rechtvaardigheid. Zij is gelijk een spiegel, die het beeld Gods laat bemerken in zijne volkomenheid, en die opwekt tot gelijkvormigheid aan Hem.

Voorts bevatten de ceremonieële wetten zeer veel dat getuigt van verzoening en van den weg der zondevergiffenis en dat in typen en in schaduwen den Verlosser en het heil des Heeren geeft te aanschouwen.
De brief aan de Hebreëen brengt dit tot in de bijzonderheden aan het licht.
Trouwens, nooit openbaarde God zich aan eenig volk in den voortijd, gelijk Hij dit deed aan Israël in de woestijn. Naar waarheid zegt Mozes in Deut. 4 : 32, 33, 35: „Vraag toch naar de vorige dagen, of een volk gehoord heeft de stemme Godes, sprekende uit het midden des vuurs gelijk als gij gehoord hebt. U is het getoond, opdat gij weet, dat de Heere (Jehova) die God is; daar is niemand meer dan Hij alleen."
Messiaansche voorspellingen uit de vijf boeken van Mozes zijn: Gen. 3 : 15: De Paradijsbelofte; Gen. 9 : 26: De zegen van Sem; Gen. 49 : 10: De profetie van den stervenden Jakob; Num. 24 : 17: De voorzegging van Bileam; Deut. 18 : 15: Mozes woord over den komenden Profeet.

Het verbond met Israël. De Wetten. Zedelijke, Ceremoniëele en Burgerlijke Wetten.

In het bijzonder moet nog de aandacht gevestigd worden op het Verbond, dat door God aan den Sinaï met het volk van Israël werd gesloten. Toen trad ook inderdaad een nieuwe periode in de openbaring Gods in, zich aansluitend aan wat vroeger gegeven was.

Israël toch werd niet eerst bij Horeb tot Gods volk aangenomen, maar het was zijn volk krachtens de belofte, aan Abraham gedaan.

Wezenlijk was het verbond met Israël hetzelfde als het verbond met Abraham; al ging de verbondssluiting met wetgeving gepaard, het was toch een genadeverbond.

Nu echter de nakomelingen van de aartsvaders tot een volk geworden waren, en door de verlossing uit Egypte een vrij en zelfstandig volk, eischte de verbondsverhouding eene nadere regeling.

En zoo nam, bij den Sinaï, het genadeverbond den vorm van een volksverbond aan en kwam de Wet bij de belofte, om haar te handhaven en verder te ontwikkelen, en voor hare vervulling den weg te banen. Het kan niet ontkend worden, naar den schijn geoordeeld, is de wet met de belofte in strijd. Zij verbindt toch het bezit der goddelijke gunst aan de vervulling van hare geboden, en die niet blijft in alles wat zij bevolen heeft, komt onder den vloek.

Paulus zegt dan ook, dat zij „van ter zijde" ingekomen is, als een weg, die een anderen weg snijdt.
Tevens zegt hij echter, dat de belofte niet door de wet te niet wordt gedaan. De wet is tijdelijk, voorbijgaand; de belofte of het verbond der genade is eeuwig.
De wet had ten doel de zonde te doen kennen en haar het karakter van overtreding, van bondsbreuk te geven en om alzoo de verlossing van 's menschen zijde geheel onmogelijk te maken. Doch daardoor is de wet ook een tuchtmeester, een opvoeder tot Christus; het einde der wet, zegt de apostel, is Christus, tot rechtvaardigheid, een iegelijk die gelooft (Rom. 10 : 4).
Zij toch leert ons, dat de belofte Gods tot vervulling moest komen in een weg, waarin Gods rechtvaardigheid gehandhaafd bleef, n.l. door de voldoening en de gerechtigheid van Christus.
Het vleeschelijk Israel heeft dit niet verstaan; voor het geestelijk Israel echter was de wet een leidsvrouw en prikkel tot Christus.
Wij onderscheiden gewoonlijk de wet in drie deelen: *zedelijke, ceremonieele* en *burgerlijke* wetten. Men mag daarbij niet vergeten, dat heel de wet door zedelijke beginselen bezield en gedragen wordt.
Bovenaan staat de *zedelijke* wet, die God zelf van den Sinai tot het volk sprak en later op twee tafelen griffelde. Zij heet in de Schrift de wet van „de tien woorden", waarom wij ook spreken van de wet der tien geboden.
Zij heeft twee deelen; in de eerste vier geboden wordt de verhouding van het volk tot God geregeld; het vijfde gebod vormt den overgang, en kan tot de eerste en tot de tweede tafel der wet worden gerekend.
In het tweede deel der wet wordt de verhouding van den Israëliet tot zijn naaste geregeld. Daarin wordt er op gewezen, dat het leven, het huwelijk en het eigendom van

den naaste moeten worden ontzien, en dat er niet alleen met daden, maar ook met woorden en gedachten kan worden gezondigd.

De korte inhoud van de zedelijke wet luidt aldus: „Gij zult liefhebben den Heere uwen God met geheel uw hart, met geheel uwe ziel, met geheel uw verstand en met geheel uwe kracht. Gij zult uwen naaste liefhebben als u zelven". (Lev. 19 : 18, Matth. 22 : 37—40).

De *ceremonieele* wetten regelen den eeredienst, de wijze der gemeenschapsoefening tusschen God en zijn volk.

Zij spreken van: de heilige plaats (tabernakel) de heilige personen (priesters en levieten) de heilige handelingen (offers) en de heilige tijden (feesten).

De *tabernakel* had twee afdeelingen; het achterste gedeelte was het heilige der heiligen, waarin alleen de ark des verbonds met de cherubs eene plaats had.

In het tweemaal zoo groote voorste gedeelte, het heilige, stonden het reukaltaar, de tafel met de toonbrooden en de kandelaar met zeven lampen.

De open ruimte om den tabernakel heette de voorhof en bevatte het brandofferaltaar en het koperen waschvat.

In den voorhof had het volk vrijen toegang; in het heilige mochten alleen de priesters komen; in het heilige der heiligen kwam de hoogepriester slechts éénmaal in het jaar. Zoo woonde God in het midden zijns volks, dat echter alleen door tusschenkomst der priesters met God in gemeenschap kon komen.

Aan het hoofd der priesters stond de *hoogepriester*, die niet anders dan in ambtskleeding voor het aangezicht des Heeren mocht verschijnen en die den borstlap droeg, waarop twaalf edelsteenen met de namen der twaalf stammen van Israël en die als middelaar voor het gansche volk bij God intrad, bijzonderlijk op den grooten Verzoendag.

De *priesters* hadden tot taak om te doen wat bij God te

doen was om de zonden des volks te verzoenen en om hen te onderwijzen in de wet. Zij bedienden het altaar.
De *levieten* werden gesteld in de plaats van de eerstgeboren zonen des volks, die den Heere toebehoorden en hadden de zorg voor het heiligdom.
De *offers*, die Israël den Heere had te brengen, waren brandoffers, spijsoffers, dankoffers, zoenoffers en schuldoffers.
Het brandoffer sprak van algeheele toewijding aan den Heere; daarom moest het offerdier geheel verbrand worden.
Het spijsoffer (meel, olie en wierook, het eenig onbloedige offer) diende om God te danken voor stoffelijke weldaden; slechts een handvol werd verbrand en het overige was voor de priesters.
Het dankoffer werd gedeeltelijk verbrand; gedeeltelijk aan den priester gegeven, en voorts door den offeraar en de zijnen gegeten.
Het zond-offer had ten doel, om de overtreding van de geboden des Heeren te verzoenen, zoowel voor den enkele als voor het geheele volk.
Het schuldoffer nam de onreinheid weg en diende ook tot verzoening van het zweren in onbedachtzaamheid.
De eerste drie offers gaven uitdrukking aan de bondsbetrekking, die er was tusschen God en zijn volk; de twee laatste offers moesten de schending van die bondsbetrekking herstellen.
Voor de offeranden mochten alleen reine dieren worden gebruikt (zie Lev. 11).
De door God ingestelde feesten waren: het *Pascha* (op 14 en 15 Nisan, ter herinnering aan den uittocht uit Egypte) het *Pinksterfeest* of het feest der weken (zeven weken na het Pascha, een dankfeest na den korenoogst) het Loofhuttenfeest op 15 Tisri (ter gedachtenis aan het wonen in tenten op de woestijnreize).
Hierbij komt nog de groote Verzoendag op 10 Tisri,

die strekte tot verzoening van alle overtredingen. Op dezen dag werd van twee bokken er een als zondoffer gebruikt, door het lot daartoe aangewezen; en de andere, na oplegging der handen, in de woestijn gebracht. Verzoening en wegdoening der zonde beide werd hierdoor afgebeeld.

Vooral ook in de *burgerlijke* wetten kwam het aan den dag, dat het volk van Israël in een gansch eigenaardige betrekking tot den Heere stond. De verhoudingen des gewonen levens werden beschouwd uit het gezichtspunt, dat Israël Gods eigendom was.

God was de eenige wetgever des volks; Hij was ook hun hoogste rechter; Hij was tevens hun regeerder, die over alle zaken te beslissen had.

Wel bediende de Heere God zich daartoe van menschen, maar deze mochten niet anders zijn dan uitvoerders van den wil des Heeren.

De regeeringsvorm bij Israël was patriarchaal-aristocratisch. Elk gezin, elke familie, elk geslacht en elke stam had zijn hoofd of vertegenwoordiger, oudste of vorst geheeten, en deze vormden samen de vergadering van Israël (Joh. 7 : 14). Behalve deze vergaderingen van oudsten had het volk van Israël nog twee soorten van beambten, ten eerste de „ambtslieden" of „schrijvers", die alles moesten regelen wat op den burgerlijken stand betrekking had; en ten tweede de „rechters", die eerst door Mozes werden benoemd, maar later door de oudsten werden aangesteld.

In het hoogste gerechtshof hadden ook priesters zitting om eene goede verklaring der wet te geven.

Tal van wetten hebben op het huwelijk betrekking, en dienen, om dezen staat des levens heilig te houden en het huisgezin te beschermen. En gansch bijzondere instelling was het z.g. Leviraatshuwelijk (na Levir. het Lat. woord voor zwager) dat strekte om den naam des gestorven broeders voort te planten. Andere bepalingen hebben

ten doel het bezit en het erfrecht te regelen. Het voor schuld vervreemde erfdeel kon ten allen tijde door den oorspronkelijken bezitter of door zijn naasten bloedverwant worden teruggekocht en met het Jubeljaar keerde ieder weder tot zijn bezitting en tot zijn geslacht; wie zijn land had moeten verkoopen of zijn vrijheid had moeten opgeven, kreeg in dat jaar erfdeel en vrijheid terug en alle geldschulden vervielen. (Lev. 25). Zie ook Jes. 61 : 1, 2 en Luk. 4 : 18, 19.

En niet alleen voor armen, ook voor zwakken en ellendigen, vreemdelingen, weduwen en weezen, dienstknechten en dienstmaagden, dooven, blinden, ouden van dagen enz. bevatten de Mozaische wetten allerlei gunstige voorschriften, gelijk geen wet der oudheid ze kent.

De zorg voor het lichamelijk welzijn des volks komt uit in allerlei bepalingen omtrent reinheid en in het voorschrift, hoe met melaatschen moest gehandeld worden (Lev. 13 en 14).

De krijgswetten wekten op tot volkomen geloof. De Heere streed voor Israël. Vruchtboomen mochten niet worden afgehouwen om er beleringstuig van te maken.

Bij de bepaling van straf gold als grondbeginsel: oog om oog; tand om tand. Streng onpartijdig moesten de rechters oordeelen naar den maatstaf der wet; in bijzondere gevallen gaf God door het lot of door urim en thummim (een instrument, waardoor God dikwijls antwoorden gaf, zie 1 Sam. 23 : 9—12) te kennen, welke straf moest worden toegepast.

De soorten van straf waren weinige, hoofdzakelijk alleen slagen en bij zware overtredingen (godslastering, afgoderij, tooverij, vervloeking van ouders, moord, overspel) doodstraf door steeniging. Van inquisitie, pijnbank, celstraf, ophanging enz. was geen sprake.

Aangezien in het wezen der zaak God de koning, wet-

gever en rechter was van Israël, hield Hij ook nog bij vele overtredingen aan zich zelf het bepalen der straf.
Als Israel wandelde in den weg des verbonds, zou het rijke zegeningen van den Heere ontvangen; maar indien het zijne stem niet gehoorzaam zou zijn, zou het ook door zijn vloek getroffen en met allerlei ellende bezocht worden (Deut. 28 : 29).
De groote beteekenis van de verbondssluiting en de wetgeving in de woestijn ligt welbeschouwd daarin, dat God zich zelf daardoor koning des volks maakte en de twaalf stammen van Israël verhief tot een priesterlijk koninkrijk (Ex. 19 : 6).
Welk een vooruitgang was dat, sinds de Paradijsbelofte was gegeven!
Er was nu een werkelijk, zichtbaar en tastbaar Koninkrijk Gods gekomen te midden van de koninkrijken der wereld. Het gansch eenig verschijnsel van een theocratie, van een Godsregeering werd nu bij het volk van Israël aangetroffen; wat bij de andere volken de koning was, dat was bij Israël Jehova. Al kreeg het volk later ook een koning, deze mocht toch geen koning wezen naar de wijze der volken, maar hij was aan Gods wet gebonden en moest zijn uitvoerder van diens wil (Deut. 17 : 14—20).
Israël kon zeggen: „de Heere is onze Rechter; de Heere is onze Wetgever; de Heere is onze Koning: Hij zal ons behouden."

Jozua, Richteren, Ruth, I en II Samuël.

Op den Pentateuch volgen in de H. Schrift de andere historische boeken. In chronologische orde geplaatst zijn het de volgende: Jozua, Richteren, Ruth, I Samuël, II Samuël, I Koningen, II Koningen, I Kronieken, II Kronieken, Ezra, Nehemia en Esther.

Zij hebben niet ten doel om een nauwkeurig en aaneengeschakeld verhaal van al de lotgevallen van het Israëlietische volk te geven, noch ook om al de gebeurtenissen in verband en samenhang in het licht te stellen. Ook de historie van Israël, zooals de H. Schrift ze ons geeft, is historie der Godsopenbaring.

De voortgang van het Godsrijk is daarom de hoofdzaak, die ons in de geschiedkundige boeken wordt medegedeeld. God heeft zijn verbond met Israël opgericht en het volk zijne wetten gegeven en nu laat de historie ons zien, in hoeverre Israël naar Gods wet heeft geluisterd, maar ook, dat God de getrouwe bleef trots de ontrouw en de ongehoorzaamheid van zijn volk.

Deze historische boeken hebben ten deele ook een profetisch karakter. De Joden hebben deze dan ook genoemd de boeken der eerste profeten. Zij behelzen de geschiedenis van het volk des verbonds, zooals zij zich vertoont bij het licht der profetie.

Wat van geen belang is voor de ontwikkeling van het Godsrijk wordt daarin niet of slechts in het voorbijgaan behandeld, terwijl zij daarentegen lang stilstaan bij datgene, wat daarvoor van beteekenis is.

Het boek *Jozua* is volgens de Joodsche overlevering door Jozua geschreven. Zekerheid is er dienaangaande niet. Wel wordt ons gezegd, dat Jozua iets te boek gesteld heeft (Joz. 24 : 26) maar tevens bevat het boek Jozua gedeelten, die niet door hem beschreven zijn geworden, wijl ze na zijn dood geschied zijn. Zie hoofdst. 15 : 13—19, 15 : 63; 19 : 47.
Zeer nauw is het boek Jozua verbonden met Deuteronomium. Het zet de geschiedenis van Israël voort, die in het pas genoemde boek tot den dood van Mozes is beschreven geworden. Jozua is de hoofdpersoon van dit boek, dat naar hem is genoemd.
Het staat tot de boeken van Mozes in verhouding als de vervulling tot de profetie. Hierin toch wordt vermeld, dat God de Heere zijne beloften heeft vervuld, die Hij aan Abraham had gedaan omtrent de inbezitneming van Kanaän door zijn nageslacht, en die Hij in Mozes' dagen had herhaald. Israël kreeg zijn erfenis van den Heere, rondom den troon des Heeren te Silo, als beeld van de hemelsche erfenis. Niet één van de woorden Gods is ter aarde gevallen, gelijk Jozua voortdurend aan Israël heeft betuigd.

Verdeeling:

I. het *historische* gedeelte; de doortocht door den Jordaan; de besnijdenis en de viering van het Pascha te Gilgal; de inneming van Jericho; de geschiedenis van Ai en de verdere verovering van Kanaän (Cap. 1—12).

II. het *geografisch* gedeelte: de verdeeling des lands door Jozua en Eliazar, de vaststelling der Vrijsteden en der Levietensteden en de terugkeer van de stammen

Ruben, Gad en half Manasse naar het Overjordaansche (Cap. 13—22).
De beide slothoofdstukken handelen van de landdagen, door Jozua gehouden ter vernieuwing van het verbond met den Heere, en eindigen met het bericht van den dood van Jozua en Eleazar (Cap. 23 en 24).

Het boek der *Richteren* draagt dezen naam, omdat de kern van dit boek de opeenvolgende geschiedenis der Richteren bevat. Het omvat eene tijdruimte van ongeveer 300 jaren. De Talmud noemt den profeet Samuël als den auteur van dit boek, die voor de vervaardiging zich van onderscheidene bronnen zou hebben bediend, o. a. van het „boek der oorlogen des Heeren." (Lev. 21 : 14).
Wat den tijd van het ontstaan van dit boek betreft kan gezegd worden, dat het in elk geval vervaardigd is vóór de inneming van Jeruzalem door Koning David (Cap. 1 : 21). Het in Richteren 18 : 30 medegedeelde slaat niet op de Assyrische ballingschap, maar op eene wegvoering der Danieten vóór den tijd van David.
Het boek der Richteren deelt mede, wat met Israël heeft plaats gehad van af den tijd van den dood van Jozua en de oudsten, die Gods groote daden hadden gezien, tot op het optreden van Samuël den profeet des Heeren. In bijna overmoedige taal had Israël tot den grijzen Jozua gezegd, dat het den Heere zou dienen, doch het kwam uit naar Jozua's voorspelling. Het geslacht na Jozua's dood hield niet het verbond, dat bij Sichem vernieuwd was, en zoo werden de overgebleven Kanaänieten hen tot een valstrik en gaven zij zich over aan afgoderij.
Er kwamen tijden van diep verval bij het bondsvolk, en daarom gaf de Heere hen gedurig over in de handen hunner vijanden. Doch als het met waar berouw tot God terugkeerde, gedacht Hij zijn verbond, en gaf verlossing

door de Richteren, „de helden van het volk der wet," profetische typen van het volk en van den Gezalfde des Heeren. Het tijdperk der Richteren werd ook hierdoor gekenmerkt, dat de verschillende stammen de nationale zaak uit het oog verloren; ieder zijn eigen politiek ging drijven en elk deed wat recht was in zijne oogen. (Richt. 17 : 6; 21 : 25).

Het einde was de dreigende ondergang van Israël, dat tot zijn roeping als volk Gods niet bekwaam was. „Simson is de type van heel dit tijdvak".

Verdeeling:

I. Inleiding, beschrijvende den tijd na Jozua's dood, waarin de Israëlieten den Heere verlieten en vreemde goden navolgden (Cap. 1 en 2).

II. Het hoofddeel des boeks verhaalt, meestal in den vorm van gedenkschriften, de werkzaamheden der verschillende richters, waarvan de voornaamste zijn Barak, Debora, Gideon, Jefta en Simson (Cap. 3—16).

III. Het aanhangsel des boeks bevat twee afzonderlijke gebeurtenissen uit den tijd kort na Jozua's dood, n.l. de oprichting van een afgodsbeeld in Dan en een schanddaad van de inwoners van Gibea in den stam Benjamin, die bijna algeheele vernietiging van dezen stam tengevolge had (Cap. 17—21).

Het boek *Ruth* vormt eenigszins een overgang tusschen het boek der Richteren en de boeken van Samuël.

De schrijver er van is ons niet bekend. Het kan Samuël geweest zijn; het kan ook een zijner leerlingen uit de profetenscholen zijn geweest. 't Heeft slechts vier hoofdstukken.

Dit boek leidt ons in in het familieleven van de voorouders van David; het leert ons ook, hoe in den weg van Gods bijzondere Voorzienigheid eene Moabitische

vrouw beschikt wordt om op te treden als eene der moeders, uit wie David, en uit wie alzoo ook, voor zooveel het vleesch aangaat, de Christus Gods is voortgekomen. Ruth verkoos Israël als haar volk en den Heere als haar God, en in hare inplanting in Israël hebben wij een luisterrijk voorbeeld van de latere roeping der Heidenen tot de hope Israëls.

De *beide boeken van Samuël* vormen oorspronkelijk in de Hebreeuwsche Handschriften één geheel.
In de z.g. „Septuaginta" is men begonnen ze te scheiden in een eerste en in een tweede boek (I en II Koningen) en als twee boeken, I en II Samuël, hebben zij ook een plaats in de nieuwere overzettingen.
De auteur noemt zich zelven niet.
Volgens de Joodsche overlevering heeft Samuël zelf dat deel bewerkt, dat loopt tot aan zijnen dood, en hebben de profeten Nathan en Gad de rest bearbeid.
In elk geval vormen de aanteekeningen van deze mannen de grondbestanddeelen, waaruit deze boeken zijn samengesteld. (I Kron. 29 : 29) Eerst na Salomo's dood zijn ze afgesloten geworden, gelijk blijkt uit I Sam. 27 : 6.
De inhoud van de boeken van Samuël is de geschiedenis van het Godsrijk in Israël van het einde van den tijd der Richteren tot het einde der regeering van David en loopt alzoo over een tijdvak van 125 jaren (1140—1015 v. Chr.) Zij deelen ons mede de opkomst der Israëlietische profetie; de verheffing van het priesterschap; de vestiging van Davids troon en de plaats voor den tempel des Heeren. Het is er den auteur vooral om te doen om voor de navolgende tijden helder te doen uitkomen, welke de vereischten zijn van een theocratisch koning, en hoe deze zich moet laten voorlichten door de profeten des Heeren, om het volk te regeeren in recht en gerechtigheid.

In Sauls koningschap wordt het tegenbeeld van den rechten koning Israëls verworpen; in David, den man naar Gods hart, stamvader en type van den Christus, langs moeilijke wegen naar den troon geleid, wordt het voorbeeld van den waren koning op heerlijke wijze te aanschouwen gegeven. Hij zegeviert over zijne vijanden en maakt Jeruzalem tot de stad des grooten Konings, die daar woont tusschen de Cherubim.

Als de gezalfde van den God Jakobs zong David, liefelijk in Psalmen Israëls, zijne liederen der verlossing, en sprak hij door den Geest des Heeren van den Heerscher over de menschen, die uit hem voortkomen zoude; en van het eeuwig verbond, in alles wel geordineerd en bewaard. Om zijne zonden en die van zijn huis werd hij wel gekastijd maar niet verworpen; integendeel, zijn troon werd in zijn zaad bevestigd voor altoos door het Verbond des Heeren.

Hij ontving de belofte van den Heere: „Uw huis zal bestendig zijn en uw koninkrijk tot in eeuwigheid voor uw aangezicht; uw stoel zal vast zijn tot in eeuwigheid." (II Sam. 7 : 16).

INHOUDSOPGAVE. I SAMUËL.

I. Israël onder de richterlijke en profetische werkzaamheid van Samuël. Cap. 1—7.

Hanna, de vrome vrouw van Elkana, ontvangt op haar gebed een zoon van den Heere, dien zij Samuël noemt en wijdt aan den dienst des Heeren. Hanna's lofzang. Vergel. Luk. 1 : 46—55.

Samuëls opvoeding te Silo. Eli's goddelooze zonen. Het gericht over het huis van Eli, aan Samuël geopenbaard, waarmee zijne profetische roeping aanvangt. Israël wordt door de Filistijnen geslagen; de Arke Gods weggevoerd. Dood van Eli en zijne zonen. (Cap. 1—4).

De Arke Gods en Dagon. Hare terugzending. Hare ontheiliging te Beth-Semés. De straffe Gods. (Cap. 5 en 6). De Arke Gods te Kirjath-Jearim. Israëls bekeering en de overwinning op de Filistijnen. Samuëls richterlijke werkzaamheid. (Cap. 7).

II. Het koningschap van Saul tot zijne verwerping. Cap. 8—15.

Israël begeert een koning als de andere volken. De Heere geeft het volk in Saul een koning naar zijnen lust. Samuël zalft hem als zoodanig. Het volk kiest hem door het lot en na zijne overwinning over de Ammonieten wordt hij in het koningschap bevestigd (Cap. 8—11).

Samuël houdt zijn laatste rede tot het volk. Sauls krijgsbedrijven; zijn eigenwillige godsdienst. Jonathans heldenmoed en Sauls dwaasheid. De overwinning der Filistijnen en andere omwonende volken. Sauls geslacht. (Cap. 12—14).

De ongehoorzaamheid van Saul in zijn krijg tegen de Amalekieten en zijne verwerping deswege van de zijde des Heeren. (Cap. 15).

III. Davids verkiezing en zalving tot koning. Sauls vervolging. Cap. 16—31.

Terwijl Samuël op Gods bevel David te Bethlehem tot koning zalft, wijkt de Geest des Heeren van Saul en eene booze geest begint hem te verschrikken. Davids harpspel. Zijn strijd met Goliath. (Cap. 16 en 17).

David wordt bevriend met Jonathan en krijgsoverste van Saul. Diens ijverzucht en booze plannen. Saul tracht David te dooden. Hij vlucht naar Samuël. Zijn verbond met Jonathan. Diens vruchtelooze voorspraak bij zijn vader. (Cap. 18—20).

David te Nob; te Gath; in de spelonk van Adullam; in het land van Moab en in het woud Hereth in Juda.

Sauls schrikkelijke wraak over de priesterstad Nob. Hij vervolgt David te Kegila en in de woestijn Zif, later in

de woestijn Engedi, waar David hem had kunnen dooden. (Cap. 21—24).

Samuëls dood. David in de woestijn Paran. Zijn verzoek aan Nabal en diens hooghartige weigering. Het wijze optreden van Abigaïl. Saul zoekt David weder te dooden, maar David verschoont ten tweeden male zijn leven.

Nu vlucht David naar de Filistijnen; hij krijgt Ziklag als woonplaats en strijdt tegen Israëls vijanden.

Saul komt opnieuw in krijg met de Filistijnen. Zijn gang naar de tooveres te Endor. Terwijl David kampt tegen de Amalekieten, strijdt Saul tegen de Filistijnen, verliest den slag en brengt zich zelf om het leven. (Cap. 25—31).

INHOUDSOPGAVE. II SAMUËL.

I. **De geschiedenis van Davids regeering over Juda te Hebron.** Cap. 1—4.

Davids klaagzang over den dood van Saul en zijne zonen. (Cap. 1).

Met toestemming des Heeren gaat hij naar Juda en wordt te Hebron door de oudsten tot koning over Juda gezalfd. Isboseth, Sauls zoon, tot tegenkoning uitgeroepen te Mahanaim. Abner, zijn krijgsoverste, loopt over naar David. Isboseth wordt gedood, evenals Abner. (Cap. 2—4).

II. **Davids verheffing tot koning over gansch Israël en zijne macht en heerlijkheid.** Cap. 5—9.

Na den dood van Isboseth wordt David door alle stammen Israëls tot koning gezalfd. Hij verovert den burg Zion en kiest Jeruzalem tot residentie, nadat hij eerst tweemalen de Filistijnen had geslagen. Jeruzalem wordt ook het godsdienstig middenpunt van Israël, doordien David de Arke des Verbonds op den Zion in een tent eene plaatse gaf. Zijn ootmoed en nedrigheid. (Cap. 5 en 6).

David wil den Heere een tempel bouwen. 't Wordt hem, den krijgsman, niet vergund. Hij ontvangt daarentegen de

belofte, dat de Heere hem een huis zal bouwen, d. w. z. zijn koningrijk bestendig maken tot in eeuwigheid.
David bevestigt voorts zijn rijk door de overwinning van al de vijanden rondom; door de benoeming van goede rechters en rijksambtenaren en door weldadigheid te doen aan Sauls huis. (Cap. 7—9).

III. Davids val. Zijne verootmoediging en wederherstelling. Zonde en straf. Boete en genade. Cap. 10—20.

Gedurende den Ammonitisch-Syrischen oorlog kwam David, die te Jeruzalem gebleven was, tot de dubbele zonde van echtbreuk en moord. Door Nathan, den profeet, deswege bestraft, doet hij belijdenis van zijne zonde en ontvangt vergeving. Zwaar wordt hij echter getuchtigd. De ellende komt over zijn huis. Het kind van Bathséba sterft. (Cap. 10—12).
Uit wraak over de schending van Thamar wordt Ammon door Absalom gedood. Na den terugkeer uit zijne ballingschap maakt Absalom oproer tegen zijn vader David en dwingt hem uit Jeruzalem te vluchten. Absalom doet zijn koninklijken intocht te Jeruzalem, en gaat in tot de bijwijven zijns vaders. Op zijn vlucht wordt David door Simeï gevloekt. (Cap. 13—16).
Achitofels raad echter werd door Absalom verworpen. Zoo kreeg David tijd zich voor den strijd uit te rusten, die in het nadeel van Absalom uitviel en eindigde met zijn dood. David wordt nu door het volk weer ingehaald en neemt opnieuw bezit van zijn rijk. Het oproer van Seba heeft geen resultaat en Davids zetel is weer vast geworden door de gunste van zijn God. (Cap. 17—20).

IV. Het einde van Davids regeering. Cap. 21—24.

Het gericht Gods over Sauls huis, wegens het dooden der Gibeonieten. David echter wordt gered uit de handen zijner vijanden en prijst daarover den Naam des Heeren in een heerlijken dank- en lofpsalm. (Cap. 21 en 22).

In zijne laatste woorden gewaagt hij van den Rechtvaardigen heerscher, die uit hem voortkomen zou.
In een aanhangsel wordt nog gewaagd van de helden Davids, van de telling des volks en het gericht Gods over deze zonde.
Een gevolg daarvan was het koopen van den dorschvloer van Arauna, waarop later de tempel gebouwd werd. (Cap. 23 en 24).

I en II Koningen.

De beide boeken *der Koningen* waren oorspronkelijk ook één geheel; de scheiding in twee boeken kwam met de Septuaginta. Zij dragen in deze overzetting den naam III en IV Koningen, wijl de boeken van Samuël daarin heeten I en II Koningen.

De boeken der Koningen bevatten, gelijk de naam te kennen geeft, de geschiedenis van het Israëlietische rijk onder de Koningen, en wel van de troonsbestijging van Salomo tot den ondergang van het rijk van Juda. Zij loopen van 1015 tot 588 vòòr Christus, en behandelen alzoo een tijdperk van ongeveer 427 jaren.

De auteur van de boeken der Koningen is, gelijk uit den inhoud valt op te merken, iemand uit den kring der profeten geweest. Men heeft Jeremia als schrijver genoemd, doch hij kan het moeilijk geweest zijn, wijl deze boeken in de tweede helft der Babylonische ballingschap geschreven zijn (II Kon. 25 : 27) en Jeremia, verondersteld dat hij nog leefde, toen reeds den leeftijd van 86 jaar had bereikt.

De schriftelijke bronnen, waaruit de schrijver van de boeken der Koningen zijne stof heeft gehaald, worden ook door hem genoemd. Zij zijn: *a.* Annalen over de regeering van Salomo (I Kon. 11 : 41) *b.* Annalen over de koningen van Juda (I Kon. 14 : 29) *c.* Annalen over de koningen van Israël (I Kon. 15 : 31; 16 : 5). Deze Annalen echter waren geen stukken uit de Staatsarchieven,

maar privaatschriften van profeten, die als tijdgenooten van de onderscheidene koningen de gewichtigste gebeurtenissen hadden opgeteekend.

Als zeker mag worden aangenomen, dat de auteur van de boeken der Koningen de boeken van Samuël heeft gekend, wijl hij den draad van het verhaal der lotgevallen van Israël, waar den schrijver van de boeken van Samuël die heeft laten liggen, weder opvat en zoo de geschiedbeschrijving voortzet.

Tevens kan worden gezegd, dat de schrijver van de boeken der koningen kennis had van de boeken van Mozes, aangezien hij de historie van Israël beschouwt en beoordeelt bij het licht der Mozaische Wetten en in verband met het verbond, door God met Israël opgericht in de woestijn. Zijne boeken geven trouwens niet de persoonlijke lotgevallen der koningen van Israël, maar zij behelzen de geschiedenis der Theocratie onder deze koningen. Daaruit is het ook te verklaren, dat in een boek over koningen het werk van profeten zulk een breede plaats inneemt. (Elia en Eliza).

Eerst schittert voor en in Israël de koning Salomo, type van Christus, op den troon van David, en de tempel rijst in heerlijkheid; de heerlijkheid des Heeren vervult haar. Het hoogtepunt in de historie van het Israël des Ouden Testaments wordt hier gevonden.

Maar dan beginnen ook de donkere wolken des vleesches en der zonde te dalen, schaduwen der vernedering van Christus en profetiën tegelijk van het voorbijgaan der typische bedeeling.

Al tijdens Salomo's regeering worden de eerste verschijnselen van den teruggang gezien; in zijn verlaten van den Heere en in zijn offeren aan de vreemde goden; de ellende zet zich voort in de scheuring van Davids koninkrijk, in den dienst der kalveren en den Baälsdienst in het rijk der

tien stammen en loopt hier uit in de wegvoering van dit rijk door de Assyriërs.
Maar ook vooral in de historie van het koninkrijk van Juda is geestelijke achteruitgang op te merken; in de zonden van Jeruzalem en van Davids huis; in het ontheiligen van troon en tempel. Totdat Babel Davids troon omwerpt en Jeruzalem en den tempel verwoest. Naarmate echter het koningschap en het priesterschap bij Israël zinkt, komt het profetisch ambt te krachtiger op den voorgrond en onthult den raad des Heeren over zijn Koninkrijk onder de volken; gewaagt van de trouwe Gods in de vervulling van zijne bondsbeloften en ontdekt te midden van de duisternissen het licht voor het ware Israël, dat hoopt op den Heere.
In deze boeken der Koningen komt zoo treffend uit, dat de Heere God zijn woord, in II Sam. 7 : 14 uitgesproken, in alle deelen heeft vervuld. Hij heeft zijn volk Israël geleid naar den raad van zijn wil, en waar het van Hem afweek, heeft Hij het met de roede bezocht, en zelfs in ballingschap laten gaan.
Toch bleef er ook nog een overblijfsel te midden van de oordeelen Gods. Hij heeft niet eeuwiglijk den toorn behouden. In einde van het tweede boek zien wij in Babel de vlaswiek van Davids huis nog rooken, waar Jojachins hoofd door den koning van Babel uit het gevangenhuis werd verheven en hij diens stoel stelde boven den stoel der koningen, die bij hem waren.
Zoo komt God in de boeken der Koningen tot zijne eere, zoowel in de uitvoering zijner bedreigingen als in de vervulling zijner beloften.

INHOUDSOVERZICHT.

I. De geschiedenis der regeering van Salomo. I Kon. 1—11.

1. *Het begin van zijn Koningschap.*

Davids ouderdom en verval van krachten. Adonia tracht

het koningschap te verkrijgen. Dit brengt David er toe, om Salomo te laten zalven tot koning over Israël (Cap. 1). Nadat David zijn laatste bevelen had gegeven, ontsliep hij. Salomo aanvaardt nu de regeering. Adonia's vernieuwde poging. Hij wordt met den dood gestraft, evenals Joab, zijn handlanger. Abjathar wordt wegens ontrouw uit het priesterschap gezet (I Sam. 2 : 35, 36). Simëi wegens ongehoorzaamheid gedood. (Cap. 2).

2. *De heerlijkheid van het rijk van Salomo.*

Hij huwt met een dochter van Farao. De Heere verschijnt hem te Gibeon, en geeft hem op zijne bede een wijs en verstandig hart. Dit komt uit in zijn rechtspraak over de twistende vrouwen. (Cap. 3).

De macht en heerlijkheid van het rijk van Israël onder Salomo blijkt uit de lijst van de oversten en ambtslieden en bestelmeesters; uit de veelheid der onderdanen; uit het getal der schatplichtige volken; alsmede uit de koninklijke pracht, den roemrijken naam en de alles omvattende wijsheid van zijnen heerscher. (Cap. 4).

De tempelbouw te Jeruzalem echter zette de kroon op alles. Hieram, de koning van Tyrus, verleende hiertoe zijne medewerking. Allerlei bouwmateriaal werd verzameld. (Cap. 5). Hierop volgt de beschrijving van het bouwen der tempels met zijne in- en uitwendige versierselen, waarvoor zeven jaren noodig waren. (Cap. 6).

Ook het door Salomo gebouwde koninklijke paleis was een kunstgewrocht. Tevens liet hij prachtige koperen pilaren maken voor den tempel. (Cap. 7).

Nadat ook al de gereedschappen van het huis des Heeren voltooid waren, geschiedde de ingebruikneming des tempels op plechtige wijze: *a* door het brengen van de Ark des Heeren in het heilige der heiligen, waarbij de heerlijkheid des Heeren den tempel vervulde; *b* door het uitspreken van het inwijdingsgebed bij monde van Salomo en *c* door

zijn zegenen van het volk van Israël met de daaraan verbonden offeranden en festiviteiten. (Cap. 8).
In een tweede verschijning des Heeren ontvangt Salomo de toezegging van de verhooring van het inwijdingsgebed. Daarvoor is echter noodig, dat koning en volk wandelen in de wegen des Heeren. Bij verlating van Hem en zijn dienst zal zelfs de tempel te Jeruzalem niet worden verschoond.
Met mededeeling betreffende de middelen, waarvan Salomo zich voor zijne bouwwerken bediende en enkele andere zaken, eindigt dit hoofdstuk. (Cap. 9).
Het slotstuk van de berichten aangaande Salomo's heerlijkheid wordt gegeven in het verhaal van de komst van de koningin van Scheba en van Salomo's rijkdom en grootheid. (Cap. 10).
3. *Salomo's val en de tuchtiging Gods.*
Toen de koning Salomo oud was geworden, liet hij zich door vreemde vrouwen tot afgoderij verleiden. De Heere vertoornde zich deswege over hem en verkondigde hem de aanstaande scheuring des rijks.
Onderscheidene tegenpartijders verhieven zich tegen Salomo, onder anderen ook Jerobeam de Efraïmiet, die uit den mond van den profeet Ahia de toezegging ontving, dat het grootste deel des rijks na den dood van Salomo hem als koning verkiezen zou.
Hierop volgt het bericht van Salomo's dood. (Cap. 11).

II. De geschiedenis van Israël en Juda tot den ondergang van het rijk der tien stammen. (I Kon. 12—II Kon. 17).

1. *De beide koningshuizen tot de troonsbestijging van Achab.*
Door blinden overmoed verspeelt Rehabeam op den landdag te Sichem de heerschappij over Israël. De noordelijke stammen scheiden zich van hem af en nemen Jerobeam tot koning. Slechts de stammen Juda en Benjamin bleven Rehabeam getrouw.

Als hij tegen het rijk der tien stammen ten strijde wil trekken, wordt hem dit door den profeet des Heeren Semaja verboden. Uit politieke berekening maakt Jerobeam twee gouden kalveren en zette het eene te Beth-El en het andere te Dan en stelde een nieuwe priesterschap en nieuwe feesten in voor zijn volk. (Cap. 12).
Een profeet des Heeren uit Juda getuigde tegen dezen beeldendienst te Beth-El en de kracht van zijn woord bleek uit het wonderteeken van het scheuren des altaars. Zijn luisteren echter naar een valschen profeet kostte hem het leven, en zoo werd hij zelf ook tot een teeken. Jerobeam evenwel bekeerde zich niet. (Cap. 13).
Daarom kwam de profeet Ahia hem het oordeel Gods over zijn huis aankondigen, hetwelk aanving met het sterven van zijn zoon.
Doch ook in het rijk van Rehabeam werden de wegen des Heeren verlaten. Hij liet toe dat men de afgoderij en hare gruwelen navolgde, weshalve God hem overgaf in de handen der heidenen. (Cap. 14).
Zijn zoon en opvolger Abiam wandelde in de wegen zijns vaders, doch om Davids wille handhaafde de Heere hem in zijn koninkrijk, tegenover de aanvallen van Israël. Asa, de derde koning van Juda, deed wat recht was in de oogen des Heeren en herstelde den waren godsdienst. In zijn strijd tegen Israël zocht hij echter hulp bij de Syriërs. Het oordeel Gods over het huis van Jerobeam ging in vervulling door het vermoorden van zijn zoon, den koning Nadab, door Baësa en door diens uitroeien van al de nakomelingen van Jerobeam. Baësa, koning geworden over Israël, deed ook dat kwaad was in de oogen des Heeren. (Cap. 15).
Jehu, de profeet, zeide hem in den naam des Heeren, dat het oordeel over het huis van Jerobeam ook zijn huis treffen zou. Over zijn zoon en opvolger Ela, goddeloos

als Baësa, barstte het gericht los. Met al zijne nakomelingen werd hij te Thirza door Zimri, een zijner wapenoversten, vermoord. Slechts zeven dagen regeerde Zimri over Israël. Hij werd door den krijgsoverste Omri overwonnen en deze werd koning in zijn plaats. In een vijfjarigen burgerkrijg behield hij de overhand en deed ook, erger dan allen die vóór hem geweest waren, dat kwaad was in de oogen des Heeren. Benhadad van Damascus streed tegen hem en noodzaakte hem een aantal zijner steden aan de Syriërs af te staan. (1 Kon. 20 : 34).
Achab, zijn goddelooze zoon, volgde hem op in de regeering. Jericho werd herbouwd. Het strafgericht Gods daarover. (Cap. 16).

2. *Van de troonsbestijging van Achab tot den dood van Joram, koning van Israël, en dien van Ahazia, koning van Juda. De Baälsdienst en de profeten des Heeren.*

Achab, aangevuurd door Izebel, zijne Feniciesche vrouw, voerde den dienst van Baäl en Aschera in Israël in. De profeet Elia (Mijn God is Jehova) bracht hem de boodschap des Heeren, dat van wege zijne zonde onvruchtbaarheid en hongersnood komen zou. Elia werd in dezen tijd wonderlijk door den Heere gespijzigd, en met hem eene Sidonische weduwe, die hem in haar huis had genomen en wier zoon hij uit den dood opwekte. (Cap. 17).
Al kwam Achab door het strafgericht Gods niet tot bekeering, toch had het een diepen indruk op hem gemaakt. Dit blijkt uit zijne gewilligheid, om op Karmels hoogten te laten beslissen, wie God is, Baäl of Jehova. Voor het oog van gansch Israël werd nu door vuur uit den hemel het bewijs geleverd, dat Jehova God en Elia zijn profeet is, en de Baälsprofeten werden op Elia's bevel door het volk gedood. Tevens kwam er een groote regen. (Cap. 18).
Wegens de wraakzucht van Izebel moest Elia vluchten en onder zware aanvechtingen over de vruchteloosheid

van zijn arbeid kwam hij in de woestijn bij den Horeb, waar hij door den Heere terecht gewezen en getroost werd. Voorts keerg hij in last Hazaël tot koning van Syrië, Jehu tot koning van Israël, en Eliza tot profeet in zijne plaats, te zalven. (Cap. 19).

Om de eere zijns naams gaf de Heere nog aan Israël tot tweemalen toe de overwinning op de Syriërs, waarbij Achab de fout beging Benhadad den koning in het leven te sparen ten koste van zich zelven en zijn volk. (Cap. 20).

In de berooving en in den moord op Naboth maakten Achab en Izebel den maat hunner zonde vol, en Elia verscheen voor het laatst voor Achabs aangezicht, om hem het ontzettende van zijne zonde en de schrikkelijke straf Gods daarover bekend te maken. Met het oog op zijne verootmoediging werd het gericht uitgesteld tot na zijn dood. (Cap. 21).

Hij wist Josaphat, koning van Juda, te bewerken, dat deze met hem trok in den strijd tegen de Syriërs. Het waarschuwend woord van Micha den profeet, dat lijnrecht stond tegenover de woorden der leugenprofeten, alsmede de uitslag van den strijd, waarin Josaphat in levensgevaar kwam en waarin Achab doodelijk gewond werd, getuigden van het ongenoegen des Heeren over dit samengaan van Juda's koning met den goddeloozen Achab.

In de regeering zijns lands was Josaphat, die den Heere vreesde, zeer voorspoedig. Doch als hij later andermaal zich met Israël inliet, om gemeenschappelijken zeehandel te drijven, vernietigde God de schepen.

Ahazia, de zoon van Achab, deed als zijn vader Achab, toen hij koning van Israël was geworden. Hij viel door eene tralie, en zocht genezing bij den afgod van Ekron. Elia gaf zijne boden de tijding, dat hij sterven zou.

De krijgsknechten van Ahazia, gezonden om Elia gevangen te nemen, werden door vuur uit den hemel verteerd.

Daarna kwam Elia zelf tot hem, en verkondigde hem het gericht Gods over zijn afval van God. (Cap. 22 en II Kon. Cap. 1).
Met een onweder voer Elia op ten hemel en Eliza volgde hem op. Door zijne wonderwerken bewees hij de echtheid van zijn profeetschap. Hij kliefde het water van den Jordaan en maakte de bronnen te Jericho gezond. De hem bespottende jongens werden door beren uit het woud verscheurd. (Cap. 2).
Achabs tweede opvolger, Joram, deed wel het opgerichte beeld Baäls weg, maar handhaafde den kalverdienst. In bond met Josaphat, den koning van Juda, overwon hij de Moabieten, nadat de Heere het volk op bovennatuurlijke wijze van water had voorzien. (Cap. 3).
Een arme vrouw werd door Eliza wonderdadig geholpen; de zoon der Sunamietische op zijn gebed aan den dood ontrukt; spijze der profetenzonen zuiverde hij van vergift en hun tekort aan spijze vermenigvuldigde hij wonderlijk. (Cap. 4).
De melaatsche Naäman van Syrië werd door Eliza genezen en Gehazi wegens oneerlijkheid met deze krankheid gestraft. (Cap. 5).
Eliza liet een ijzer uit het water opklimmen; sloeg de Syriërs bij Dothan, die hem willen vangen, met verblindheden; profeteerde de door Benhadad belegerde en uitgehongerde stad Samaria Gods hulp, die ook langs ongedachte wegen haar deel werd. (Cap. 6 en 7).
Al deze voorspellingen en wonderwerken van Eliza hadden ten doel, om Israël tot de erkentenis te brengen, dat Jehova alleen God is. Het volk echter bleef den Heere verwerpen, en daarom moest Eliza Hazaël van Damascus bekend maken, dat hij koning over Syrië zou worden; de man, dien God gebruiken zou tot eene roede voor Israël.
In Juda werd Josaphat opgevolgd door zijn zoon Joram,

die afweek van den weg zijns vaders en in Juda den Baälsdienst invoerde. Hij was niet voorspoedig in zijne regeering, evenmin als zijn zoon Ahazia, die ook in de zonde van het huis Achabs leefde en getuchtigd werd door Hazaël van Syrië. (Cap. 8).

In Jehu, dien Eliza op Gods bevel liet zalven tot koning, verscheen de uitvoerder van het eindgericht over den Baälsdienst. Hij doodde Joram, koning van Israël en Ahazia, koning van Juda en roeide het gansche geslacht van Achab uit, mitsgaders de broeders van Ahazia. Ook slachtte hij de profeten en priesters van Baäl. (Cap. 9 en 10).

3. *Van Jehu, koning van Israël en van Athalia, koningin van Juda, tot den ondergang van het rijk van Israël.*

Met Jehu kwam er in Israël een dynastie op den troon, die zich langer dan eene eeuw kon handhaven. Hij vernietigde wel den Baälsdienst, maar niet den stierdienst. Zijne halve hervorming kon het gericht niet tegenhouden. Hazaël was ook zijn tegenpartijder.

In Juda nam Athalia, de moeder van Ahazia, de heerschappij op zich, en roeide het huis Davids zoo goed als geheel uit. Slechts Joas ontkwam, die na den dood der moordenares door den hoogepriester Jojada op den troon werd geplaatst. (Cap. 11).

Joas regeerde, zoolang hij in de leiding des hoogepriesters deelde, naar den wil des Heeren en herstelde den tempel. Later werd hij afvallig; werd door Hazaël bestreden en door twee zijner knechten vermoord. (Cap. 12).

In Israël kwam na Jehu zijn zoon Joahaz aan de regeering, die ook leefde in de zonde van Jerobeam en ook de tuchtroede Gods door de hand van Hazaël moest ondervinden. De geschiedenis van Joas was als die van zijn vader. Wijl hij echter den stervenden Eliza erkende als profeet des Heeren en als schutspatroon van Israël, kreeg hij van Eliza de toezegging van zege over de Syriërs.

Eliza stierf en in zijn dood liet God nog kracht uitgaan van zijn gebeente, zoodat een doode herleefde. (Cap. 13).
Joas' opvolger in Juda was Amazia, die in Godsvrucht regeerde, maar de hoogten niet liet wegnemen, waarop het volk offerde en rookte. Hij deed vergelding aan de doodslagers zijns vaders en was gelukkig in den oorlog tegen de Edomieten, maar rampspoedig in zijn strijd tegen Israël. Hij stierf als zijn vader tengevolge van eene samenzwering. Na Joas kwam in Israël Jerobeam II aan de regeering. Ofschoon hij ook den kalverdienst handhaafde, werd het hem toch door Gods barmhartigheid over Israël gegeven de oude landpalen te herstellen. (Cap. 14).
Azaria (Uzzia) werd na Amazia koning van Juda. Hij vreesde den Heere, doch werd melaatsch, wijl hij zich aan de priesterlijke rechten vergreep.
Met Zacharia, koning van Israël, die slechts zes maanden regeerde en de voetstappen zijner voorgangers drukte, eindigde naar Gods voorzegging de dynastie van Jehu.
Zacharia werd door Sallum vermoord.
Sallum regeerde slechts ééne maand, en werd toen door Menahem gedood. Menahem moest schatting opbrengen aan den koning van Assyrië.
Zijn zoon Pekahia werd, na twee jaren geregeerd te hebben, vermoord door Pekah, den hoofdman, die ook den troon in bezit nam. Hij verloor een belangrijk deel zijns koninkrijks aan Assur. Hij werd gedood en opgevolgd door Hozea.
Na Uzzia kwam in Juda Jotham aan de regeering, die deed wat recht was in de oogen des Heeren. De hoogten werden echter niet weggenomen. Daarom bracht de Heere in Rezin en Pekah een tuchtroede over dit rijk. (Cap. 15).
Achaz, de zoon van Jotham, gaf zich over aan de afgoderij en hare gruwelen; tegen hem traden op Rezin en Pekah, en hij kon zich alleen door het koopen van Assurs hulp

uit hunne hand redden. Hij vergreep zich ook aan het altaar en aan den tempel des Heeren. (Cap. 16).
In Israël viel Hozea van Assyrië af en zocht hulp bij Egypte. Daarom kwam Salmanéser en maakte aan het rijk der tien stammen een einde door de wegvoering des volks naar Assyrië.
Dat was de gerechte straf over de zonden des volks en der koningen, tot wie de profeten des Heeren vruchteloos om bekeering geroepen hadden. Wat God al door Mozes voorzegd had, ging nu in vervulling.
Kolonisten uit verscheidene provinciën van Assyrië kregen nu het land van Israël in bezit. Zij leefden er in afgoderij, doch na de plaag der leeuwen dienden zij de afgoden en Jehova beide. (Cap. 17).

III. De geschiedenis van Juda na den ondergang van Israël tot de ballingschap van Babel. II Kon. 18—25.

Hiskia volgde zijn vader Achab op. Hij roeide den afgodsdienst uit en herstelde in Juda den dienst des Heeren. De Heere verloste hem op zijn gebed uit de handen der Assyriërs en verdelgde hun leger voor de poorten van Jeruzalem. Tevens genas de Heere hem uit eene doodelijke krankheid. Aan de gezanten van Babel toonde hij echter in zelfverheffing de schatten zijns rijks, waardoor hij een gericht bracht over zijn huis. (Cap. 18—20).
Manasse, zijn zoon en opvolger, brak weer af, wat zijn vader opgebouwd had. Hij diende Baäl en vergoot veel onschuldig bloed. Zijn zoon Amon deed hetzelfde, en werd door zijne knechten vermoord. (Cap. 21).
Josia was een vrome koning. Hij herstelde de breuken van den tempel en liet het gevonden wetboek aan het volk voorlezen. Hij vernieuwde het verbond met den Heere; roeide zelfs buiten zijn rijk den afgodsdienst en den beeldendienst uit en deed te Bethel, wat de man Gods uit Juda (zie I Kon. 13) had voorspeld. Een plechtig

Pascha werd op zijn bevel te Jeruzalem gehouden. Al zijn ijveren voor den dienst des Heeren kon echter het gericht Gods over Juda en Jeruzalem niet tegenhouden. Josia zelf stierf een ontijdigen dood in den slag bij Mégiddo.
Joahaz volgde hem op, maar werd weldra naar Egypte gevoerd. In zijn plaats werd Eljakim onder den naam Jojakim door Farao Necho tot koning aangesteld en aan Egypte schatplichtig gemaakt. (Cap. 22 en 23).
Evenals Joahaz deed hij, dat kwaad was in de oogen des Heeren. Daarom gaf de Heere hem en Jeruzalem over ter tuchtiging in de hand van Nebukadnezar en andere vijandige volken. Jojachin, ook een afgodendienaar, werd met velen van de voornaamsten des volks door Nebukadnezar naar Babel gebracht, terwijl Zedekia in de regeering werd gezet. Toen deze rebelleerde tegen de koning van Babel, werd Jeruzalem belegerd en ingenomen. Zedekia gedood en het overig deel des volks, uitgezonderd enkele van de armsten des lands, ook in ballingschap geleid.
Zoo was ook aan het rijk van Juda een einde gekomen. Over het overblijfsel werd Gedalja aangesteld, die door Ismaël vermoord werd. Uit vrees voor de wraak der Chaldeën vluchtte toen al het volk naar Egypte. Met de mededeeling van de verheffing van Jojachin aan het hof te Babel eindigt het 2e boek der Koningen. (Cap. 24 en 25).

I en II Kronieken, Ezra en Nehemia, Esther.

De naam *Kronieken* is van Hieronymus; ook in de latere overzettingen heeft men dien naam behouden. In den Hebreeuwschen Kanon vormen de boeken der Kronieken één geheel, dat ten titel heeft: „Gebeurtenissen des tijds" (Dibre Hajamin).

In plaats van deze eenigszins onbepaalde uitdrukking staat in de Grieksche overzetting (Septuaginta) het opschrift: Paralipomena, d.i. het overgelatene, of overblijfsels, die door de zorg van den verzamelaar aan de vergetelheid ontrukt zijn.

In deze overzetting is ook de splitsing in twee boeken aangenomen, waarschijnlijk wijl er in de Hebreeuwsche handschriften na de woorden van I Kron. 29 : 30 eene tusschenruimte was.

Volgens de Joodsche overlevering is Ezra de schrijver geweest van deze, evenals van de volgende naar zijn naam genoemde boeken.

Tegen deze overlevering echter kunnen ernstige bedenkingen worden ingebracht, gelijk in den laatsten tijd ook van meer dan ééne zijde geschied is.

Vrij zeker toch is, dat de samenstelling van de boeken der Kronieken, Ezra en Nehemia, het werk van één man is geweest en dat deze drie boeken dus als één geheel moeten worden beschouwd.

De boeken der Kronieken, gelijk iedereen zien kan, hebben geen volledig besluit; het boek Ezra vangt aan met de slotwoorden der Kronieken, en toont daardoor duidelijk de voortzetting van deze boeken te zijn.
En dat de boeken Ezra en Nehemia een geheel uitmaken, wordt niet alleen door de traditie betuigd, maar vloeit ook voort uit het feit, dat de Septuaginta deze boeken den naam Ezra I en Ezra II heeft gegeven.
Indien echter de samenstelling van de boeken der Kronieken met die van Ezra en Nehemina als het werk van één man moet worden beschouwd, hetgeen ook nog uit de overeenkomst van taal en stijl en manier van behandeling duidelijk blijkt, dan kan Ezra niet de samensteller van deze boeken geweest zijn, al is er ook veel van zijn hand in deze boeken opgenomen. Immers, het geslachtsregister strekt zich uit tot een tijd, waarin Ezra niet meer leefde (I Kron. 3 : 19—24 en Neh. 12 : 10, 11) terwijl er in het boek Ezra ook gedeelten zijn, die moeilijk aan Ezra zelf toegeschreven kunnen worden. Hij zal toch over zich zelven de loftrompet niet geblazen hebben! (Zie Ezra 7 : 1—10).
De boeken der Kronieken hebben veel overeenstemming met de boeken Samuël en Koningen; tal van gedeelten trouwens zijn letterlijk aan elkander gelijk.
Ook de vroegere historische boeken van het Oude Testament zijn aan den bewerker der Kronieken niet onbekend geweest.
Toch heeft hij ook nog andere bronnen gebruikt voor de samenstelling van zijn werk, gelijk uit de verwijzingen naar die geschriften blijkt.
Als zoodanig worden genoemd:

a. de historie van het boek der Koningen, een geschiedkundig boek, uitgebreider dan de boeken der Koningen in de Heilige Schrift. (II Kron. 24 : 27).

b. de geschiedenissen van Samuël den ziener en de geschiedenissen van den profeet Nathan en de geschiedenissen van Gad, den ziener (I Kron. 29 : 29).

c. de woorden van Nathan, den profeet en de profetie van Ahia, den Silomiet en de gezichten van Jedi, den ziener aangaande Jeróbeam (II Kron. 9 : 29).

d. de woorden van Semaja, den profeet en Iddo, den ziener (II Kron. 12 : 15).

e. de historie van den profeet Iddo (II Kron. 13 : 22).

f. de geschiedenissen van Jehu, den zoon van Hanáni (II Kron. 20 : 34).

g. een geschrift van den profeet Jesaja bevattende de geschiedenissen van Uzzia (II Kron. 26 : 22).

Bij alle overeenkomst is er trouwens ook nog een groot verschil tusschen de boeken Samuël en Koningen, en die der Kronieken. Niet alleen bevatten de boeken der Kronieken tal van zaken, die in de pasgenoemde boeken niet opgeteekend zijn, maar de Kroniekschrijver beschouwt de dingen ook uit een ander gezichtspunt.

Hij staat geheel en al op het standpunt, dat het volk van Israël inneemt sinds de dagen van den terugkeer uit de ballingschap. Een koning hebben de wedergekeerden niet meer. Zelfstandigheid als volk hebben zij ook niet meer. Maleachi is de laatste profeet geweest. Zij hebben dus alleen nog de stad Jeruzalem en den tempel, de priesterschap en de wet. En zoo beziet de Kroniekschrijver de historie van het volk Gods uit een priesterlijk oogpunt; de zaken van stad en tempel zijn voor hem de hoofdzaak. Onderscheidene gebeurtenissen uit Israëls historie gaat hij daarom stilzwijgend voorbij en na de scheuring des rijks zegt hij van het rijk der 10 stammen al heel weinig. Omdat de 10 stammen God hebben verworpen, daarom heeft God hen ook verworpen en is er voor dit rijk als zoodanig na de wegvoering naar Assyrië geen toekomst meer.

Voorts laat de Kroniekschrijver aldoor uitkomen, dat het verlaten van Gods wet straf, en het leven naar Gods wet zegen en voorspoed met zich brengt.
En zoo ligt aldoor de toepassing voor de hand: „Volk van Israël, houd u toch vast aan de wet des Heeren, wijk er geen duimbreed van af, en het zal u welgaan!

INHOUDSOVERZICHT.

I. De geslachtsregisters. I Kron. 1—9.

Het eerste boek der Kronieken begint met geslachtslijsten, die van groote waarde zijn, wijl zij gedurende 3500 jaar, in onafgebroken lijn, de voortzetting van het uitverkoren volk geven. Terecht zijn deze genoemd het „beenderengestel" der gewijde historie. Zij loopen van Adam tot na de ballingschap van Babel.
Het geslachtsregister van Adam tot Noach is ontleend aan Gen. 5; de volkentafel aan Gen. 10; de lijst der vaderen van Sem tot Abraham aan Gen. 11; de namen der zonen van Ismaël en Abraham aan Gen. 25; de rij der geslachten en vorsten uit Edom aan Gen. 36. (Cap. 1).
Dan volgen de 12 zonen van Jakob en hunne geslachten, waaruit het volk van Israël is voortgekomen.
De lijst van Davids nakomelingen gaat nog over Zerubbabel heen. (Cap. 2—8).
Het slot noemt de geslachten, die uit de ballingschap terugkeerden (Zie Neh. 11) en Sauls geslacht. (Cap. 9).

II. De geschiedenis van koning David. I Kron. 10—29.

Met het verhaal van Sauls dood en Davids zalving vangt de eigenlijke geschiedbeschrijving aan. Van Isboseths regeering wordt geen gewag gemaakt. Dan volgt eene lijst van Davids helden, waaraan toegevoegd worden de namen der mannen die zich in de woestijn van Ziklag bij David aansloten.
Een nieuwe lijst bevat de getallen van de vertegenwoor-

digers der stammen, die te Hebron kwamen om David als koning te kiezen. (Cap. 10—12).
Zeer uitvoerig staat de schrijver stil bij het halen van de Arke Gods. Eerst kwam zij in het huis van Obed-Edom, tengevolge van Uzza's zonde. Later werd zij op plechtige wijze gebracht naar de tent te Jeruzalem. Davids gebedslied bij die gelegenheid. (Cap. 13—16).
Davids plannen voor den tempelbouw en het woord Gods tot hem door den profeet. Davids lofzegging. (Cap. 17).
De overwinningen Davids over de omwonende volken. De geschiedenis van Uria en de opstand van Absalom worden niet genoemd. (Cap. 18—20).
Uitgebreider echter dan in II Samuël is de beschrijving van de offerande Davids bij gelegenheid van de pest, waardoor David kwam tot het vaststellen van de plaats waar de tempel gebouwd worden moest.
Dan worden beschreven de voorbereidende werkzaamheden van David voor den tempelbouw. Zijn opwekkend woord tot Salomo en de vorsten. De toerusting van de priesters en de Levieten voor de invoering van gezang en muziek bij den tempeldienst. De aanstelling van deurwachters, schatmeesters, ambtslieden en schrijvers; Davids hofhouding en staatsiedienaren. (Cap. 21—27).
In een laatste rede vermaant David zijn zoon Salomo en de stamhoofden tot gehoorzaamheid aan de wet; beveelt hun den tempelbouw aan, en geeft Salomo de teekening van den tempel, met aanwijzing van de groote schatten, door hem voor den bouw van het huis des Heeren verzameld. Ook de vorsten brengen daarvoor vele giften. David eindigt met een dankgebed voor de goedertierenheden des Heeren en een groot feest bevestigt Salomo in het koningschap. (Cap. 28 en 29).

III. De geschiedenis van koning Salomo. II Kron. 1—9.

Het verhaal vangt aan met de verschijning des Heeren te

Gibeon. Schildering van Salomo's rijkdom, van den bouw des tempels en zijne inwijding. Tweede verschijning Gods, een en ander in hoofdzaak gelijk aan hetgeen in het boek der Koningen vermeld is. (Cap. 1—7).
Bezoek van de koningin van Sceba. De afwijking van Salomo tot de afgoden door de vreemde vrouwen en de woelingen in zijn rijk worden niet genoemd. (Cap. 8 en 9).

IV. De geschiedenis van de volgende koningen uit het huis van David. II Kron. 10—36.

Over de volgende koningen zijn de berichten in II Kronieken meestal vollediger dan die in de boeken der Koningen. Van Rehabeams krijgsverrichtingen en bouwwerken wordt melding gemaakt, alsmede van het feit, dat priesters en Levieten en vrome Israëlieten uit alle stammen zich begaven naar Jeruzalem. De tuchtiging van Juda door Sisak wordt bij het licht der profetie medegedeeld als een straffe des Heeren over den afval van Hem.
Uit de regeering van Abia wordt verhaald de groote overwinning, op Jerobeam behaald, als een vrucht van het getrouw blijven van Juda aan de instellingen des Heeren. Asa wordt geprezen wegens zijn ijveren tegen den afgodendienst. Op zijn gebed behaalde hij eene volkomene zegepraal op den koning der Mooren. (Cap. 10—14).
De woorden Gods van den profeet Azaria brachten Asa er toe het verbond met den Heere te vernieuwen. (Cap. 15). Wegens zijn steun zoeken echter bij de Syriërs tegen Israël werd hij door den profeet Hanani bestraft. Uit toornigheid daarover zette hij den profeet in de gevangenis. In zijne krankheid zocht hij ook den Heere niet, maar de medicijnmeesters. (Cap. 16). De vrome Josafat zond zijne vorsten en de Levieten in het land om het volk in de Wetten des Heeren te onderwijzen. Zijn verbond met den goddeloozen koning Achab maakte den toorn Gods tegen hem gaande, volgens het woord van den profeet Jehu.

Het rechtswezen werd door Josafat hersteld.
Op zijn gebed redde de Heere hem op wonderbare wijze uit de hand van Moab en Ammon. (Cap. 17—20).
Joram ontving een brief van den profeet Elia, waarin hem bericht werd, dat hij en zijn huis, om zijne zonde, zwaar getuchtigd zouden worden, hetgeen ook geschiedde. (Cap. 21).
Van Ahazia's dood bevat II Kronieken 22 eenige bijzonderheden; verder is Athalia's geschiedenis als in II Koningen.
Omtrent Joas wordt medegedeeld zijn afval van den Heere en hetgeen Zacharia tegen hem profeteerde, weshalve de koning hem, den zoon van zijn weldoener Jojada, liet dooden. (Cap. 22—24).
Nieuw is ook in de kronieken de mededeeling, dat Amazia voor veel geld Israëlitische troepen huurde, en ze op bevel eens profeten terugzond. Nochtans overwon hij de Edomieten. (II Kron. 14 : 7. Cap. 25).
Uzzia's macht en werkzaamheid worden met breede trekken geschetst; voorts noemt de Kroniekschrijver de oorzaak van zijne melaatschheid, n.l. zijn vergrijp aan het priesterlijk werk. (Cap. 26).
Van Jotham en meer nog van Achaz wordt voorts een en ander verhaald, dat in het boek der Koningen niet te vinden is. Toen in de dagen van Achaz door het rijk van Israël een rooftocht tegen Juda was ondernomen, en twee honderd duizend personen gevankelijk waren weggevoerd, werden deze op last van den profeet des Heeren Oded weder in vrijheid gesteld. Dan wordt gezegd, dat Achaz hulp zocht bij Assyrie, doch zonder baat en dat hij in de verdrukking zich hoe langer hoe meer aan den afgodendienst overgaf. (Cap. 27 en 28).
Hiskia opende den door Achaz gesloten tempel des Heeren; liet een plechtig Pascha houden en zorgde voor de inkomsten der priesters. Het overige van zijne geschiedenis wordt in de Kronieken zeer verkort medegedeeld. (Cap. 29 tot 32).

Na de schildering van Manasse's goddeloosheid bericht de Kroniekschrijver zijne wegvoering naar Babel in de gevangenis, zijne bekeering en herstelling in het koningschap te Jeruzalem. Uit de vruchten bleek toen de oprechtheid zijner bekeering. (Cap. 33).
Bij Josia wordt de gang der gebeurtenissen eenigszins anders voorgesteld dan in het boek der Koningen.
Al vroeg begon hij den Heere te zoeken; hij reinigde den tempel; verzamelde geld voor zijne herstelling. Daarop volgt de overreiking van het Wetboek en in verband daarmede de vraag aan de profetes Hulda. Voorts bond de koning het leven naar de Wet aan het volk op het hart en hield een groot Paaschfeest te Jeruzalem. De slag bij Megiddo echter raapte hem weg. (Cap. 34 en 35).
Het slothoofdstuk schetst in zeer korte trekken de historie van de laatste koningen van Jeruzalem en van den val van stad en tempel, als gevolg der groote zondeschuld: het verwerpen van het Woord Gods door den mond der Profeten. In de beide laatste verzen wordt nog melding gemaakt van het bevel van Kores (Cyrus) koning van Perzië, tot herbouw van den tempel te Jeruzalem, en van de vergunning aan de Joden, om naar hun land terug te keeren.

Het boek *Ezra* zet de geschiedbeschrijving van de boeken der Kronieken voort. Na de herinnering aan het bekende besluit van Cyrus, den koning van Perzië, verhaalt het den terugkeer der Joden onder de leiding van Zerubbabel en Jozua, in den jare 537 vóór Christus, alsmede hunne bemoeiïngen ten behoeve van den wederopbouw des tempels. (Cap. 1—6).
Voorts bericht het den tweeden terugkeer der Joden onder Ezra, ruim 50 jaar na de inwijding des tempels, n.l. in het jaar 458 vóór Christus en zijne werkzaamheden in het belang van zijn volk. (Cap. 7—10).

Ezra was van hooge priesterlijke afkomst en daarbij een vaardig schriftgeleerde, volkomen bekend met en vuriglijk ijverende voor de wetten van Mozes. Het eerste deel van het naar hem genoemde boek moet als het werk van den Kroniekschrijver worden beschouwd; wat verder volgt is hoofdzakelijk van de hand van Ezra zelf.
Het gansche boek beweegt zich geheel en al in de richting van de boeken der Kronieken; op het leven naar de wetten van Mozes en op de heiliging van het volk wordt aldoor de nadruk gelegd.

Het boek *Nehemia* (ook genoemd Ezra II) bevat de „geschiedenissen van Nehemia", grootendeels door hem zelven te boek gesteld.
Het bericht de aankomst van Nehemia te Jeruzalem, (13 jaar na Ezra) zijne werkzaamheid in vereeniging met Ezra en den bouw der stadsmuren.
Het laatste hoofdstuk spreekt nog van een tweede verblijf van Nehemia te Jeruzalem en van zijn krachtig reformatorisch optreden aldaar.
Nehemia was, evenals Ezra, met zijn gansche hart de wet des Heeren toegedaan; geen zwarigheid is bij machte hem tegen te houden in het arbeiden voor het groote doel: de gemeente te brengen in een toestand, die aan de wet beantwoordt. Het handhaven van den Sabbath en van het Sabbathsjaar; het verwijderen van vreemde vrouwen; het zorgen voor de opbrengst van de tempelbelasting; het vergaderen der Levieten voor den dienst des tempels en dergelijke dingen meer worden met de grootste toewijding door Nehemia verricht, en hij dankt God hartelijk, wanneer zijn werk met goede vrucht wordt gekroond.
Ezra en Nehemia zijn het geweest, die het volk van Israël na de ballingschap zóó hebben bewerkt, dat het getrouwelijk voorts leefde naar de wet des Heeren, als een den

Heere afgezonderd en geheiligd volk; een groote tegenstelling vormende met het afvallig Israël van voorheen. En al werd deze wettische richting voor velen aanleiding dat zij tot werkheiligheid en eigengerechtigheid vervielen, het ware Israël werd toch langs dezen weg geleid tot het vurig verlangen naar de komst van Hem, die het einde en de vervulling der Wet zoude zijn en die op den troon van David zoude zitten tot in eeuwigheid.
Evenals aan het boek Ezra legde de Kroniekschrijver ook aan het boek Nehemia de laatste hand, en alzoo verkreeg het de gestalte, waarin het tot ons gekomen is.
Eene eigenaardigheid van de boeken Ezra en Nehemia is, dat daarin sommige oorkonden in het Chaldeeuwsch zijn opgenomen.
De groote beteekenis van deze boeken is, dat zij de eenige historische Bijbelboeken zijn, die ons iets van de geschiedenis van Israël na de ballingschap doen kennen, en daarin ook getuigenis afleggen van de trouwe Gods in het vervullen van de beloften, aan het Bondsvolk, aan Abraham, Mozes en David, gedaan. De Heere God had nog, naar Ezra's woord, een nagel in zijne heilige plaats gegeven.

Het boek *Esther* dankt zijn naam aan de persoon, die de hoofdfiguur in de geschiedenis van dit boek uitmaakt. Mordechai wordt gehouden voor den opsteller van dit boek, vooral ook omdat daarin gezegd wordt dat hij „deze geschiedenissen" heeft beschreven. Er zijn echter ook gedeelten in Esther, die zeker niet van Mordechai zijn. (Zie Cap. 10 : 3).
Het boek Esther geeft ons een stuk van Israëls geschiedenis in den vreemde, en verklaart ons het ontstaan van het Purimfeest.
Het gaat in dit boek over den strijd tusschen het vrouwenzaad en het slangenzaad; tusschen Israël en Amelek; tusschen het Godsrijk en het wereldrijk.

Maar het leert ons ook op treffende wijze, dat de Heere God in de leidingen zijner aanbiddelijke Voorzienigheid het opnam voor het bondsvolk en dat Israël ook onder de Heidensche heerschappij nog door Hem bewaard werd. Terecht heeft het daarom ook in den Oud Testamentischen Kanon een plaats gekregen.

Wel hebben velen bezwaar gemaakt o. a. ook Luther, dit boek als een deel van Gods Woord te erkennen, wijl de naam van Israëls God in hetzelve niet voorkomt, doch hier staat tegenover, dat Mordechai de koningin Esther wijst op de leidingen Gods in haar leven, en dat zij eerst na een driedaagsch vasten en bidden, en na driedaagsch vasten en voorbidden van hare volksgenooten, voor hen in de bresse treedt.

De God die zich verborgen houdt, openbaart zich ook allerwege in dit boek. 't Is de vraag maar, wie Hem wèl, en wie Hem niet kan vinden.

Verdeeling:

I. De verheffing van Esther (Hadassa) tot koningin van Perzië en de diensten van Mordechai in het belang van den koning van Perzië (Cap. 1 en 2).

II. De grootheid van Haman en zijne plannen tot uitroeing der Joden (Cap. 3—5).

III. De mislukking van Hamans plannen; zijn straf; de uitredding der Joden en het feest ter gedachtenis daarvan (Cap. 6—10).

Het boek Esther verplaatst ons naar den tijd van de regeering van Ahasveros of Xerxes, die van 486 tot 465 vóór Chr. over Perzië regeerde, onder wiens opvolger Ezra zijn tocht deed naar Jeruzalem.

De dichterlijke boeken. Job. De Psalmen.

Op de historische boeken volgen bij ons in de Heilige Schrift de dichterlijke boeken. Hiertoe worden gerekend *Job, de Psalmen, de Spreuken, de Prediker, het Hooglied* en *de Klaagliederen* van Jeremia.

De Bijbelsche poëzie kenmerkt zich door verhevenheid van inhoud en eenvoud van vorm.

Zij kent geen maat in den strengen zin des woords als de klassieke talen en zij kent ook geen rijm in de maat, gelijk de moderne talen.

Een Hebreeuwsch vers bestaat uit twee of meer regels, die op dezelfde wijze zijn opgebouwd en die, wat den inhoud aangaat, bij elkander hooren. (Parallelisme). Ook in oud-Egypte werd deze vorm van poëzie gevonden.

Zulk een Hebreeuwsch vers kan bevatten:

I. dezelfde gedachte met verschillende woorden uitgedrukt, (Synoniem Parallelisme) b. v. Ps. 34 : 14: „Bewaar uwe tong van het kwade, en uwe lippen van bedrog te spreken."

II. eene tegenstelling (Antithetisch Parallelisme) veel voorkomend in de Spreuken van Salomo, b. v. Spr. 14 : 34: „Gerechtigheid verhoogt een volk; maar de zonde is een schandvlek der natiën."

III. eene vergelijking of voortzetting der gedachte (Syn-

thetisch Parallelisme) b. v. Spreuken 25 : 25: „Eene goede tijding uit verren lande is als koud water op eene vermoeide ziel."

Job 19 : 21: „Ontfermt u mijner, ontfermt u mijner, o gij mijne vrienden! want de hand Gods heeft mij aangeraakt."

De Bijbelsche poëzie komt in twee hoofdvormen voor, n.l. als lyrische en als didactische poëzie. In het lierdicht treedt de persoonlijkheid van den dichter geheel op den voorgrond; het zijn zijne eigen gewaarwordingen, de bewegingen van zijn innigst gemoed, die hij er voor ons uit. De lyriek heeft te doen met de wereld, die doorleefd wordt in onzen eigen persoon; in ons eigen hart. In den Bijbel is zij natuurlijk eene heilige lyriek, aangezien zij door den Heiligen Geest is ingegeven. De didactische poëzie, gelijk zij in de Heilige Schrift voorkomt, heeft niet ten doel om kennis, maar om wijsheid, levenswijsheid mede te deelen.

Zij is als zoodanig eene openbaring der goddelijke wijsheid, die van eeuwigheid in God is geweest, die in den Logos (den Zoon) een persoonlijk bestaan heeft, en die hare lessen en onderwijzingen geeft aan menschenkinderen, om hen wèl te doen leven en om hen zalig te doen sterven.

Zoo subjectief de lyriek is, zoo objectief is de didactische poëzie.

Ook in de historische boeken komen enkele poëtische gedeelten voor, zie Gen. 4 : 23, (het lied van Lamech) Exod. 15 : 8 (het overwinningslied van Mozes na den doortocht door de Roode Zee), Deut. 32 en 33 (het laatste lied en de zegen van Mozes), Richt. 5 (het danklied van Debora), I Sam. 2 (de lofzang van de moeder van Samuel), II Sam. 1 (de klacht van David over den dood van Saul en Jonathan).

Het boek *Job* is bij ons het eerste dichterlijke boek der Heilige Schrift; een kunstproduct des Heiligen Geestes van buitengewone schoonheid. Wat den vorm aangaat behoort het tot eene gemengde soort van dichtkunst, tot de lyrisch-didactische poëzie. De meeste redenen van Job zijn van lyrischen aard; de redenen der vrienden en de prachtige natuurschilderingen van Jehova hebben een didactisch karakter. De menschelijke bewerker van het boek Job is ons niet bekend. De vervaardiging van dit boek moet in den tijd van Salomo worden gesteld. De taal van het boek Job is het meest duidelijke, bondige en klassieke Hebreeuwsch, zooals het in de dagen van Salomo gesproken en geschreven werd.

Deze wijze koning heeft in Israël eene School der goddelijke wijsheid (Chokma) gesticht, die na zijn dood bleef voortbestaan. Zoo spreekt Jeremia nog in zijne profetiën van eene zelfstandige klasse, welke hij die der wijzen noemt. Het was een aparte kring van menschen, waarin de overgeleverde wijsheid der voorgeslachten werd bewaard, en waarin de levensproblemen werden behandeld.

Uit dien kring van wijzen is zeker ook het boek Job voortgekomen.

Dit boek bestaat uit drie deelen: I. Voorrede. Cap. 1 en 2. II. De Redevoeringen. Cap. 3—41. III. De Slotrede. Cap. 42 : 7 uit. Voorts kan men in elk hoofddeel weer drie onderdeelen vinden.

I. *a.* Jobs leven; *b.* de eerste verzoeking; *c.* de tweede verzoeking.

II. *a.* de gesprekken tusschen Job en de drie vrienden; *b.* de redenen van Elihu; *c.* de redenen van Jehova.

III. *a.* de bestraffing der vrienden; *b.* de hernieuwing van Jobs geluk; *c.* zijn laatste levensjaren en dood.

Job is een historisch persoon (Ezech. 14 : 14, Jak. 5 : 11) die waarschijnlijk heeft geleefd ten tijde der aartsvaders

in het land Uz (Gen. 10 : 23 en 36 : 28) gelegen in het Opper-Sinaitische schiereiland.
De Voorrede (in proza) bevat de geschiedkundige grondslag des boeks en schetst ons Job als een rijk en godvreezend herdersvorst. Op verlangen des Satans, ter beproeving zijner trouw jegens God, werd Job in de diepste ellende gebracht. Al zijn kinderen en knechten en bezittingen werden hem op éénen dag ontnomen en hijzelf werd nog getroffen door de vreeselijke ziekte der melaatschheid.
Nochtans hield Job aan zijn Godsvrucht vast. Satan had dus zijn strijd tegen Job en tegen God (dat lag ook in zijn optreden) verloren en verdwijnt voorts van het tooneel.
In het tweede deel des boeks wordt in den breede behandeld het vraagstuk van het lijden der rechtvaardigen, dat ook in de Psalmen aangeroerd wordt. Ps. 37, 49, 73.
De vrienden van Job, Eliphaz, Bildad en Zophar, beschouwen Job als een groot zondaar, en de korte inhoud van al hunne gesprekken is deze: God is rechtvaardig; het lijden is altijd een bewijs van schuld bij hen, die er door getroffen worden. Job kon hun dit krachtens eigen ervaring niet toegeven en sprak het ten slotte vrijmoediglijk uit: Ik zal gerechtvaardigd worden, hetzij in dit leven, hetzij na dit leven in een zalige opstandig. (Job 19 : 25—27).
Voorts treedt in het boek nog een ander persoon op, Elihu geheeten, die erkent, dat ook de vromen wel door smartelijke lotgevallen worden getroffen, maar dat dit is om hen te louteren en ook om hen voor de zonde te bewaren. Hiermede was het vraagstuk van het lijden der rechtvaardigen ten deele tot oplossing gekomen. De volle oplossing werd echter gegeven door Jehova, die in zijne verschijning aan Job het toonde, dat deze zijn vriend was, al bevond hij zich ook in de diepste ellende. Tevens sprak de Heere tot hem van zijne grootheid in de werken zijner handen, ten einde Job, die veel te stout tegen God

gesproken had, voor zijn aangezicht te verootmoedigen. In de slotrede (proza) wordt dan medegedeeld, dat naar het oordeel des Heeren Eliphaz en zijne twee vrienden niet recht van God hadden gesproken; dat Job door het wonder Gods van zijne melaatschheid werd genezen en dat zijn laatste meer werd gezegend dan zijn eerste.
Zoo leert het boek Job ons, dat er een lijden is bij de vromen ter kastijding, vrucht van Gods vaderlijke liefde; dat er ook een lijden der vromen is, om hen te beproeven, om hun geloof te doen opwaken en om hen tot triomf te brengen in den geestelijken strijd.
Dit was het lijden van Job, al ging het ook nog daarboven uit; want het was tevens een lijden, dat in de eere van Gods naam tegenover satan zijn diepste verklaring vindt; een lijden om Gods wil; een lijden des kruises, heenwijzend naar dien anderen en beteren Lijder, die het kruis heeft gedragen en de schande veracht, alleen verklaarbaar en verklaard uit de eere van Gods naam. Het boek Job leert ons goed *lijden*.

Het boek der *Psalmen*, (Sefer Tehillim, boek der lofzangen) eene verzameling van 150 religieuse gezangen, volgt in onzen Bijbel op het boek Job. Het heeft geen tegenhanger in het Nieuwe Testament; ook onder de Nieuwe bedeeling worden de O. Test. Psalmen gezongen. Zij zijn de geestelijke liederen voor de kerk van alle eeuwen en van alle geslachten. De Psalmen geven ons in den spiegel van de ervaringen der vromen Gods menigvuldige genade te aanschouwen.
De Psalmen spreken ook van Christus en Christus spreekt in de Psalmen; vandaar dat vele Psalmen ook een profetisch karakter hebben.
Gedurende alle eeuwen heeft Gods volk zich door deze Psalmen getroost en gesterkt te midden van strijd en

worsteling, van nood en benauwdheid. Zij spreken eene taal, die in alle tijden en bij alle geslachten wordt verstaan en hebben onder de gezangen der menschheid hunne wederga niet. Zij geven ons het Woord Gods uit de springader Israëls.

De Psalmen vormen één boek, in het Nieuwe Testament het „boek der Psalmen" genaamd. Hunne vervaardiging strekt zich uit over een tijdperk van meer dan duizend jaren, n.l. van Mozes tot Maleachi.

De Psalmen zijn of van lyrischen of van didactischen aard. De schikking is niet naar chronologische volgorde en wordt gewoonlijk aan Ezra en Nehemia toegeschreven.

David wordt in de opschriften genoemd als de dichter van 73 Psalmen en verscheidene daarvan zeggen tevens, bij welke gelegenheid de Psalmen vervaardigd zijn.

Voorts worden aan Asaf en aan de Korachieten ieder een twaalftal Psalmen toegekend.

Psalm 90 is een gebed van Mozes. Psalm 72 en 127 zijn van Salomo.

Het boek der Psalmen bestaat uit vijf bundels, die ieder met eene lofzegging besloten worden.

De eerste bundel, bijna al te gader Psalmen Davids, loopt van Ps. I tot Ps. XLI.

De tweede bundel, Ps. XLII tot Ps. LXXII, is samengesteld voor den tempeldienst, ten tijde van Hizkia. Een en twintig dier Psalmen zijn van David.

De derde bundel, Ps. LXXIII tot Ps. LXXXIX werd voor hetzelfde doel bijeenvergaderd in de dagen van Josia.

De vierde bundel, Ps. XC tot CVI, heeft zijn samenstelling gehad gedurende de ballingschap.

De vijfde bundel, Ps. CVII tot Ps. CL, is van gemengden inhoud; vijftien Psalmen zijn van David, en vijftien heeten „liederen Hamaäloth." (120—134).

Naar den inhoud kan er van vijf soorten van Psalmen worden gesproken.

I. *Gebedspsalmen.* Boetedoening: 6, 32, 38, 51, 102, 130, 143. Berusting: 3, 16, 27, 31, 54, 56, 57, 61, 62, 71, 86. In groote moeilijkheden: 4, 5, 11, 28, 41, 55, 59, 64, 70, 109, 120, 140, 141, 143. In droefheid: 44, 60, 74, 79, 80, 83, 89, 94, 102, 129, 137. Bij gemis van de openbare godsdienstoefening: 42, 43, 63, 84. Van voorbidding: 20, 67, 122, 132, 144.

II. *Leerpsalmen.* Over de volmaaktheid van Gods wet: 19, 119. Over Gods Voorzienigheid: 23, 34, 35, 91, 100, 103, 107, 117, 121, 145, 146. Van Gods eigenschappen: 8, 24, 29, 33, 47, 50, 65, 66, 76, 77, 93, 95—97, 99, 104, 111, 113—115, 134, 139, 147, 148, 150. De zegen der vroomheid en de ellende der boosheid: Ps. 1, 5, 7, 9—12, 14, 15, 17, 25, 32, 37, 50, 52, 53, 58, 73, 91, 92, 112, 125, 127, 128, 133. De ijdelheid van het menschelijk leven: 39, 49, 90. Over den plicht van rechters en regeerders: 75, 82, 101.

III. *Historische Psalmen.* 7, 18, 78, 81, 105, 106, 135, 136.

IV. *Feestpsalmen.* Voor de groote feestdagen: Ps. 113—118, en Ps. 120—134.

V. *Messiaansche Psalmen.* Christus' lijden: 22, 40, 69, 89 en 116, Christus' heerlijkheid en koninkrijk: 2, 16, 45, 72, 87, 110, 118.

Alphabetische Psalmen zijn: 34, 37, 112, 119.

Liederen „Hamaäloth" wil zeggen: optochtspsalmen.

„Neginoth" beteekent: snarentuig, snarenspel.

„Sela" heeft betrekking op muziek of zang.

Het boek der Psalmen leert ons goed *bidden.*

Spreuken, Prediker, Hooglied en de Klaagliederen van Jeremia.

Het boek *De Spreuken van Salomo* (Misjlé Sjelömo) heet naar Salomo, al zijn ook niet al de spreuken in dat boek door hem gedicht, gelijk ook de Psalmen naar David zijn genoemd, al zijn ze niet alle door hem vervaardigd.
Dit boek doet ons verkeeren in de School der Wijsheid, die in Salomo's dagen bloeide. De Spreuken schilderen ons de ware wijsheid in hare toepassing op het menschelijk leven. Men mag de Spreuken niet op ééne lijn stellen met de spreekwoorden. In de spreekwoorden doet de volkswijsheid zich hooren; in de Spreuken is de goddelijke Wijsheid aan het woord. Daarom eischen zij ook ernstige en diepgaande studie.
Een spreuk is gelijk aan een gesloten kastje, dat met zijn eigen sleutel moet geopend worden, zal men den inhoud zich eigen kunnen maken.
Het boek „De Spreuken" valt in drie deelen uiteen.
Het *eerste* deel (Cap. 1—9) handelt over de Opperste Wijsheid, die hare stem op de straten verheft, om de dwazen en de spotters tot bekeering te brengen.
In Spreuken 8 wordt die Wijsheid voorgesteld als van eeuwigheid zelfstandig bestaande in den Logos, het eeuwige Woord en de eeuwige Wijsheid in God. Die haar vindt, vindt het leven.

In Spreuken 9 richt zij een feestmaal aan, waar de verstandigen in den weg des verstands geleid worden en waar blijkt, dat de wetenschap der heiligen verstand is.
Het *tweede* of het hoofddeel des boeks (Spr. 10—29) bevat ongeveer 500 Salomonische Spreuken, van dewelke de laatsten (Cap. 25—29) in den tijd van Hiskia verzameld werden. (Cap. 25 : 1).
Het zijn meest op zich zelf staande Spreuken, die alle opwekken tot wijsheid en Godsvrucht.
Tot de schoonste behooren:
Spreuk. 15 : 1: „Een zacht antwoord keert de grimmigheid af, maar een smartend woord doet den toorn oprijzen."
Spreuk. 16 : 32: „De lankmoedige is beter dan de sterke; en die heerscht over zijnen geest, dan die een stad inneemt."
Spreuk. 16 : 33: „Het lot wordt in den schoot geworpen; maar het geheele beleid daarvan is van den Heere."
Spreuk. 21 : 31: „Het paard wordt bereid tegen den dag des strijds; maar de overwinning is des Heeren."
Spreuk. 22 : 1: „De naam is uitgelezener dan groote rijkdom; de goede gunst dan zilver en goud."
Spreuk. 25 : 11: „Een rede, op zijn pas gesproken, is als gouden appelen in zilveren gebeelde schalen."
Spreuk. 27 : 3: „Een steen is zwaar en het zand gewichtig; maar de toornigheid des dwazen is zwaarder dan die beide."
Het *derde* deel der Spreuken, (Cap. 30 en 31) een soort aanhangsel, behelst vermaningen van Agur, en onderwijzingen van de moeder van den koning Lemuël, en een alphabetisch leerdicht tot lof der deugdzame huisvrouw, dat men terecht het gouden alphabeth der vrouwen heeft genoemd.
Overal wordt in het boek der Spreuken de nadruk gelegd op de vreeze des Heeren; zij is het beginsel der wijsheid.

Zij doet ons de tucht aannemen; doet ons zonde en dwaasheid ontvlieden, om den weg des Heeren te zoeken en te kennen in al de levensverhoudingen, ten einde het welgevallen des Heeren te trekken.
Het boek der Spreuken leert ons goed *handelen*.

De *Prediker* (Koheleth = het predikende wezen) is evenals de Spreuken een boek van koning Salomo. (Cap. 1 : 1, 12). Het algemeen gevoelen der geloovige Schriftverklaarders is, dat hij dit geschrift op rijperen leeftijd heeft vervaardigd, nadat hij met zoo vele dingen, allermeest met zich zelven, teleurgesteld uitgekomen was. Sommige stellen het ontstaan van dit boek in den tijd na de ballingschap; feit is, dat het toen zijn tegenwoordigen vorm heeft gekregen. De Prediker overschouwt het leven in al zijn schat, in al zijn gangen, in al zijn arbeid en moeite, zijn vreugde en zijn leed, zijn werken en zijn vrucht; in heel zijn krachtsontwikkeling, ook in den arbeid van den wijze zelf, om langs dien weg het beginsel der Wijsheid Gods in het leven te zoeken.
Er zijn zoo vele duisternissen, zoo vele raadselen in het menschelijk leven; er zijn daarin zoo vele vraagstukken, die wij niet tot oplossing kunnen brengen. De gedachten Gods zijn zoo hoog, veel hooger dan de gedachten der menschen, en dientengevolge begrijpen wij het verband en den samenhang der dingen niet.
Wat is ons menschelijk bestaan? Wat is de waarde van ons leven? Welke is de rechte levens- en wereldbeschouwing? Waartoe dient al het menschelijk streven, strijden en lijden? Met deze en dergelijke vragen houdt de Prediker zich bezig en zoo komt hij tot de gevolgtrekking, dat alles ijdelheid is. Er is immers niets nieuws onder de zon. Het jagen naar wetenschap is kwelling des geestes. Het genot bevredigt niet. Zelfs de arbeid is verdriet. Aan de teleur-

stellingen des levens komt geen einde. Hulpbehoevend is de mensch en ook rijkdom en eere geven geen ware voldoening. Toch is de Prediker geen twijfelaar, al hebben velen het gedacht. Hij is een man van een besliste, belijnde overtuiging.

Onwrikbaar vast staat voor hem de menschelijke machteloosheid, beperktheid en nietigheid, maar even onwrikbaar vast staat voor hem de goddelijke hoogheid en verhevenheid. Daarom heeft de Prediker ook niets gemeen met de heidensche klaagtoonen over de ellenden des levens en met de z. g. moderne wereldsmart.

Achter alle de dingen bemerkt het oog zijner ziele den Heere God, die alles met wijsheid ordent, opdat de mensch vreeze voor zijn aangezicht. (Cap. 3 : 14).

Zijne wijsheid bestaat daarin, dat hij zich onder God buigt. „Vrees God en houd zijne geboden!" het slotwoord van den Prediker, is niet een onbeteekenend aanhangsel, maar de ziel van het gansche boek.

En zoo schetst de Prediker ons de ijdelheid der wereld en van het menschelijk leven, zonder en tegenover de vreeze des Heeren, maar wijst ons tevens den weg om het goede, dat de aarde nog geeft, recht te genieten en om in dit korte, ijdele leven ook nog vrucht te winnen voor de eeuwigheid.

Verdeeling:

I. Het motto van het Boek. (Cap. I : 1—11).
II. De ijdelheid van alle dingen. (Cap. I : 12—3).
III. De teleurstellingen des levens. (Cap. 4—6).
IV. Lessen van levenswijsheid. (Cap. 7—11 : 8).
V. Slot des boeks. (Cap. 11 : 9—12).

Het boek De Prediker leert ons goed *genieten*.

Het *Hooglied* wordt in het Hebreeuwsch genoemd het „Lied der liederen, hetwelk van Salomo is."

't Is een lied der liefde, die hier als reine, kuische huwelijksliefde in de gansche volheid harer schoonheid, beminnelijkheid en macht, en tevens in het rijk versiersel van Salomo's koninklijke pracht, wordt voor oogen gesteld. Reeds in de Spreuken en in den Prediker wordt het leven der natuurlijke echte liefde als het goede deel in het leven geroemd en geprezen, doch in het Hooglied verheft dit leven zich tot op de hoogte van zijn heerlijksten bloei, gelijk het alleen plaats kon vinden bij een volk, waar ook het natuurlijke door Gods genade gereinigd en geheiligd was.

Liefde's heerlijkheid is de inhoud van dezen bloeienden zang van Salomo, waarin de Israëlietische kunst de poëzie huwt aan de wijsheid, om op de schoonste en liefelijkste wijze het leven der geheiligde echtelijke liefde te bezingen. En het moet ons niet bevreemden, dat ook zulk een boek een plaats heeft in de Heilige Schrift. In zoo menig gedeelte van het Oude Testament worden de werken Gods in het rijk der natuur bezongen; zou dan het huwelijk en het liefdesleven, dat toch ook uit God is, en een schepping Gods is, zou dit ook niet in de heilige boeken worden behandeld?

En te meer ligt dit hierom voor de hand, wijl het huwelijk van hooge symbolische beteekenis is en heenwijst naar geestelijke zaken.

Dit blijkt vooral uit den 45sten Psalm, dien men wel een „Hooglied in het klein" zoude kunnen noemen; dit blijkt ook uit Efeze 5 : 31, 32.

In het beeld van het aardsche wordt alzoo in het Hooglied van Salomo het geestelijk en het hemelsche, n.l. de gemeenschap van God met zijn volk en daarin ook de liefde van Christus en zijne kerk, allegorisch in haar heerlijkheid ontsloten.

De hoofdgedachte van het Hooglied wordt dan ook aller-

wege bij de Profeten van Israël gevonden. De Heere heeft Israël ondertrouwd; de dochter Zions is de zijne. En in het Nieuwe Testament; in de gemeenschap van den Christus met zijne kerk, komt deze liefdesverhouding nog heerlijker tot openbaring. Die gemeente is zijne Bruid, door Hem gekocht met zijn bloed, opdat Hij haar heiligen zoude, en haar eenmaal aan den Vader zou voorstellen als een reine maagd, zonder vlek en zonder rimpel.

Wat den vorm aangaat is het Hooglied eenigszins dramatisch, maar een drama mag het niet worden genoemd. Het bestaat uit gesprekken van de bruid en den bruidegom, ingeleid en onderbroken door het koorgezang van de jonkvrouwen der bruid. Het heeft in zijne samenstelling veel overeenkomst met het boek Job, wat nog meer uitkomen zou, indien de woorden van Sulamith het opschrift hadden: „Toen antwoordde Sulamith en sprak."

Bijzonder schoon zijn hoofdst. 5, waar geschilderd wordt, hoe de bruid en de bruidegom elkander zoeken en hoofdst. 8 : 7, waar gezegd wordt: „Vele wateren zouden deze liefde niet kunnen uitblusschen, ja de rivieren zouden ze niet verdrinken; al gave iemand al het goed van zijn huis voor deze liefde, men zou hem ten eenemaal verachten."

Niets onreins is er in het Hooglied aanwezig. De kunst der Heilige Schrift sluit niets buiten dan de zonde. Ook hier geldt de regel: den reinen is alles rein.

Al de zoete genietingen van het huwelijk worden in het Hooglied geschetst; zelfs de schoonheid van het menschelijk lichaam, als kunstgewrocht des Heeren, treedt daarin sterk op den voorgrond. Met het oog daarop heeft het Oud-Joodsche voorschrift, dat men het boek niet zal lezen, eer men 30 jaar oud is, wel eenen goeden zin en bedoeling.

Verdeeling:

I. Het vuur der liefde, haar zoeken en vinden; haar hoogtepunt en de genietingen van de ondertrouw. (Cap. 1—5 : 1).

II. De scheiding, het wedervinden en de eeuwige liefdesverbindtenis. (Cap. 5 : 2—8—14).

Het boek Het Hooglied leert ons goed *liefhebben.*

De Klaagliederen van Jeremia.

Het boek „De Klaagliederen van Jeremia" behoort tot de dichterlijke boeken des Ouden Testaments. Al is het een aanhangsel van de profetiën van Jeremia, het wordt toch meestal onmiddelijk na de z.g. dichterlijke boeken behandeld. In de Schrift heet dit boek Ekah; in de Septuaginta Threni, d. i. doodenklacht.

Het geeft in een gevoelvolle ode, uitdrukking aan Jeremia's groote droefheid over de verwoesting van Jeruzalem en den tempel en over den ondergang van het rijk van Juda door de Chaldeën, maar het wijst tevens op den zegen der tuchtiging door den Heere.

Dat dit boek door Jeremia is vervaardigd is boven allen twijfel verheven.

Het bestaat uit vijf onderscheidene gedichten in vijf capittels. Hoofdst. 1, 2 en 4 hebben elk 22 versen, die met de opeenvolgende letters van het Hebreeuwsche alfabet beginnen. Ook in hoofdst. 3 is eene alfabetische rangschikking.

Het eerste lied klaagt over de wegvoering des volks in de gevangenschap en over de ellende van de veroverde stad; het tweede over de verstoring en de verbranding van het heiligdom; het derde beweent het lijden der rechtvaardigen te midden van de gerichten; het vierde ontvouwt den troost, aangezien het wijst op de in de ellende liggende macht ter verheffing en op de goddelijke

tuchtoefening als bron des heils; het vijfde getuigt van de biddende worsteling des profeten om hulp en redding uit den nood.

In deze klaagliederen klemt de profetie zich op Jeruzalems puinhoopen aan den Heere vast.

Het boek van de Klaagliederen leert ons goed *weenen*.

De Profetie en de Profetische Boeken.

Tot de middelen der bijzondere Godsopenbaring behoort ook de profetie.

De naam profeet beteekent letterlijk een spreker, d. w. z. een zoodanigen spreker, die verkondigt, wat God hem, als zijn gunsteling en als middelaar tusschen God en de menschen, heeft geopenbaard. (Vergel. Ex. 7 : 1; 4 : 15, 16; Deut. 18 : 18 en verv. Jer. 15 : 19.

Wanneer de profeet een ziener genoemd wordt in de Heilige Schrift, dan geeft deze uitdrukking te kennen de wijze, waarop hij de openbaringen ontvangt.

De naam profeet wijst op het ambt; de naam ziener op de gave van den profeet.

Wat de vormen der profetie aangaat, kan men spreken van: *a.* de profetische rede, waarin de profeet uitspreekt wat de inspraak Gods is in zijn hart; *b.* het profetisch visioen, waarin de profeet te kennen geeft, wat God hem liet zien in den geest; *c.* de symbolische handeling, waarin de profeet op Gods bevel aan of door zijn persoon iets verricht, dat eene aanschouwelijke voorstelling is van hetgeen hij te zeggen heeft.

Ook bij de oude Heidensche volken was een verschijnsel, eenigszins aan de profetie gelijk (Mantiek) dat men de „profetie des Heidendoms" zoude kunnen noemen.

Hare mannen zochten door middel van voorteekenen uit

de natuur, door verkeer met de dooden, door geheimzinnig indringen in het bovennatuurlijke, door opwinding en zelfsbegeestering, veelal gepaard gaande met bewusteloosheid, den wil der goden te kennen en het verborgene te openbaren. Deze middelen der waarzeggerij worden in het Oude Testament ten strengste verboden als afval van den Heere God.

Toch verhief ook het tegenbeeld van de ware profetie voortdurend bij Israël het hoofd omhoog, waardoor de profeten des Heeren aldoor genoodzaakt waren te getuigen tegen de valsche profeten.

Welbewust, zich verre houdende van alle kunst van waarzeggerij en tooverij en bezweringen en profetische insluimering, werd het woord en de wil des Heeren door de profeten verkondigd. Omdat God tot hen gesproken had, daarom *moesten* zij spreken tot het volk, zonder te vragen, of het verkondigde strookte met de begeerten van het volk. In dit opzicht geldt van al de profeten het woord van Amos: „De leeuw heeft gebruld; wie zou niet vreezen? De Heere Heere heeft gesproken; wie zou niet profeteeren?" (Cap. 3 : 8).

Natuurlijk is de profetie zelve ouder dan de profetische boeken, gelijk ook de Openbaring ouder is dan de Schrift. Aangezien de profetie middel der godsopenbaring is aan de menschen, is zij even oud als de openbaring zelve. Henoch en Noach b.v. zijn profetische verschijningen; de patriarchen heeten ook profeten; en Mozes, de Middelaar des Ouden Testaments, is de profeet des Heeren bij uitnemendheid.

In de dagen van Samuël echter werd de profetie een bepaald ambt bij het volk Gods en vormden de profeten een eigen stand. Zij vereenigden zich tot gezelschappen en scholen, en werden het middelpunt van geestelijke bewegingen en dragers der heilige overlevering. Profeten-

scholen waren te Rama, Bethel, Gilgal en Jericho, waar ook godsdienstig gezang en muziek werden beoefend.
De profetie bij Israël had sinds ten doel, om in gemeenschap met het koningschap, het volk van God te leiden in de rechte wegen. Zoo dikwijls als de verhouding tusschen profetie en koningschap aan de vereischten beantwoordde, was de profetie de *mond* en het koningschap de *hand* Gods, en wat de profeten als Gods wil verkondigden, dat werd door de koningen ten uitvoer gebracht.
Als bewijs daarvoor dient de verhouding tusschen Samuël en Saul, tusschen Nathan en David. Reeds in de dagen van Saul, en nog veel meer in de tweede periode van het koningschap, kwamen helaas profetie en koningschap voortdurend tegenover elkander te staan.
De koningen bewandelden hunne eigene wegen en dientengevolge moesten de profeten in naam van God hunne waarschuwende stem tegen hen verheffen.
Zwaar was hun taak; in vele gevallen waren zij eerst *getuigen*, daarna *bloedgetuigen* der waarheid.
Overigens was de aard en de wijze van hunne werkzaamheid in deze periode zeer onderscheiden.
De oudere profeten hielden uitsluitend bezig met de innerlijke aangelegenheden van Israël; hunne profetiën golden uitsluitend het volk en de koningen van Juda en Israël. De jongere profeten echter strekten zich in hunnen profetischen arbeid en prediking uit tot Israël en tot de wereldvolken beide.
Daarbij kwam dit. Tot den regeeringstijd van Joas werkten de profeten vooral door de *daad*, (bijzonderlijk Elia en Elisa); in lateren tijd werkten zij hoofdzakelijkheid door het overtuigende *woord*, door redevoering en prediking.
Vandaar dat alleen de latere profeten eigenlijke profetische boeken hebben nagelaten; wat wij van de vroegere profeten bezitten zijn niet anders dan aanteekeningen over de

heilige historie, in profetisch licht beschouwd. Toch neemt dit niet weg, dat ook de eigenlijke profetische geschriften gewoonlijk een historischen ondergrond hebben. Het volk verlaat de wet des Heeren. Hiertegen getuigt de profetie; zij is allereerst boeteprediking. Doch hoe donkerder het heden wordt, des te helderder wordt de toekomst; hoe minder het volk van zijn tijd naar den profeet luistert, des te meer richt zijn woord zich tot de toekomstige geslachten en over het heden heen verheft zich de stemme der profetie als goddelijke openbaring tot aan het einde der eeuwen.

Hoe veel ook onder de tuchtroede Gods ondergaat, er is toch een overblijfsel naar de verkiezing der genade; hoe ontrouw ook het bondsvolk zij, de trouwe van den Bondsgod duurt tot in eeuwigheid.

„Hij zal zich onzer weder ontfermen; Hij zal onze ongerechtigheden dempen; ja, Gij zult al hunne zonden in de diepten der zee werpen. Gij zult Jakob de trouwe, Abraham de goedertierenheid geven, die Gij onzen vaderen van oude dagen af gezworen hebt." (Micha 7 : 19 en 20).

Doch zoo teekent de profetie ons ook in steeds duidelijker trekken het beeld van den komenden Messias, van wien Israël het schaduwbeeld was.

Wij zien den knecht des Heeren in zijn geboorte en in zijne werkzaamheden; in zijn lijden en in zijne overwinning van den dood; in zijne diepe vernedering en in zijne onuitsprekelijke majesteit en heerlijkheid, waar Hij van den hemeltroon zijn volk regeert en heerscht tot aan de einden der aarde.

En het slotwoord der profetie tot het volk Gods in de dagen van Maleachi is dan ook, dat „snellijk tot zijnen tempel zal komen die Heere, dien gijlieden zoekt, te weten, de Engel des verbonds, aan denwelken gij lust hebt; ziet Hij komt, zegt de Heere der heirscharen."

Van drie perioden kan in de profetische litteratuur worden gesproken, n.l. I. de *vóórjesajaansche*, van Obadja tot Hozea; meest gelegenheidsgeschriften; II. de *Jesajaansche*, de middelste, die de z.g. klassieke periode is, waarin de profetie haar hoogtepunt heeft bereikt, (profetiën van Jesaja en Micha); III. de *najesajaansche* of de Jeremiaansche periode, die de vorige profetiën in zich opneemt, welke nu hare vervulling nabij zijn en vele uitvoerige visioenen en symbolen bevat.

Naar tijdsorde gerekend is de volgorde der profeten aldus: Obadja, Joël, Jona, Amos, Hozea, Jesaja, Micha, Nahum, Habakuk, Zefanja, Jeremia, Ezechiël, Daniël, Haggaï, Zacharia en Maleachi.

Wegens den omvang hunner boeken spreekt men van groote en kleine profeten, 4 groote n.l. Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Daniël. De kleine profeten, die dan volgen, vormen in den Hebreeuwschen Bijbel één geheel, het „twaalf profetenboek" genoemd.

Terecht zijn de vier groote profeten in onzen Bijbel vooraan geplaatst. Zij geven het profetisch woord en gezicht in zijn geheel en in de volle breedte.

In de kleine profeten is de profetie meer beperkt en gespecialiseerd.

Jesaja en zijn profetisch Boek.

Jesaja (de Heere is het heil) was de zoon van Amos, die door de (onbewezen) Joodsche overlevering een broeder van koning Amazia genoemd wordt. Hij profeteerde in de dagen van Uzzia, Jotham, Achaz en Hiskia, koningen van Juda. (Cap. 1 : 1).

Zijne werkzaamheid strekt zich dus uit over een tijdruimte van 50 tot 60 jaren (757—699 v. Chr.) Zijn woonplaats was Jeruzalem. Volgens de overlevering stierf hij onder Manasse den marteldood. Vluchtende voor de vervolging van dezen goddeloozen koning had hij zich in een hollen boomstam verscholen, maar werd met boomstam en al door midden gezaagd (Hebr. 11 : 37). Onder de vier z.g. groote profeten staat Jesaja bovenaan. Hij is chronologisch maar ook in beteekenis de eerste onder hen. Dat men hem gehouden heeft voor iemand van koninklijken bloede is misschien te verklaren uit den machtigen indruk, die door geheel zijne verschijning gewekt is. *De eere van den levenden God*, ziedaar het groote doel, waarvoor Jesaja zijne gansche leven gearbeid heeft.

Zijne roeping als profeet des Heeren was het gericht over het oude en de verlossing voor het nieuwe Israël te verkondigen en om ook door zijn woord voorbereidend daartoe werkzaam te zijn. In zijnen tijd was de geschiedenis van Israël, ja die der gansche menschheid, tot een groot

keerpunt gekomen. De tijd der wereldrijken was aanstaande. En nu was het de groote vraag voor het volk van Israël of het zich in geloof aan den Heere als een volk Gods tegenover de wereld stellen, dan of het zich bij de wereldmacht voegen en in haar opgaan wilde. De beslissing viel in de laatstgenoemde richting. Het rijk der tien stammen verbond zich met Syrië, Juda strekte de handen naar Assyrië uit; Hizkia ontving de gezanten van Babel. Doch daarmede was ook de afval volkomen gemaakt en kon het gericht Gods, reeds door Mozes voorspeld, (Lev. 26 en Deut. 28 : 15) niet achterwege blijven.

Het oude Bondsvolk werd door den Heere verworpen grootendeels, om voor altoos verworpen te zijn; voor een klein deel, om door loutering als een nieuw volk den zegen der belofte te ontvangen, en hem ook de volken der aarde deelachtig te maken.

Hierin ligt de sleutel tot het rechte verstaan en tot de rechte verklaring van de profetiën van Jesaja. Zij spreken van gericht en van verlossing, en dat in verband met de groote bewegingen van dien tijd.

Het profetisch geschrift van Jesaja, dat tot de schoonste en gewichtigste boeken der H. Schrift behoort, bestaat uit twee hoofddeelen, loopende van hoofdst. 6—39 en van hoofdst. 40—66. Jesaja 1—5 kan als eene zekere inleiding, als een schets van het geheel worden beschouwd. In deze inleiding getuigt de profeet tegen de zondige weelde en de schrikkelijke ondankbaarheid van het volk Israëls in de dagen van Uzzia en Jotham en van de straf, die daarop volgen zal; (armoede en ellende, wegvoering en ballingschap) doch hij spreekt ook van het heil, dat in de toekomst het deel van het Zion des Heeren wezen zal (de komst van des Heeren SPRUITE en de heiliging van zijn volk).

De beide hoofddeelen groepeeren zich om een historische

daadzaak, die als uitgangspunt dient van de profetische verkondiging.
Nadat toch in hoofdst. 6 de profeet zijne heerlijke roeping tot het profeetschap heeft medegedeeld, gewaagt hij in het volgende hoofdstuk van hetgeen tusschen hem en koning Achaz is voorgevallen.
't Was een angstige tijd van het rijk van Judea. De koning van Syrië en de koning der tien stammen waren tegen Jeruzalem ten strijde uitgetogen, om Achaz het koningschap te ontnemen en het aan een ander te geven.
De profeet Jesaja kwam echter in Naam des Heeren tot hem met de boodschap, dat het doel der verbonden koningen niet gelukken zou.
Achaz mocht zelfs een teeken van den Heere begeeren, ten einde daardoor verzekerd te worden, dat Gods Woord gewisselijk in vervulling zou gaan.
Achaz wilde echter geen teeken vragen.
Zijn betrouwen was niet op den Heere, maar op den koning van Assyrië, tot wien hij zich om hulp gewend had.
Hierin zou hij beschaamd uitkomen.
Omdat Juda den Heere verlaten en zich aan de wereldmacht van Assur had overgegeven, daarom zou dit rijk juist door de Assyriërs benauwd en ten ondergang worden gebracht.
Dit oordeel begon, toen Sanherib in het land viel en alle vaste steden van Juda innam.
De volle uitvoering van dit gericht werd echter op Hiskia's gebed nog eenigen tijd uitgesteld. (Hoofdst. 36 en 37).
Hiermede eindigt het eerste deel der werkzaamheden van Jesaja en van zijn profetisch boek. Het kan het *Assyrische* worden genoemd, wijl de verhouding tusschen Israël en Assyrië het middelpunt is, waarom zich alles beweegt.
Het tweede hoofddeel van Jesaja wordt ingeleid door het geschiedverhaal van Cap. 38 en 39.

Daarin wordt medegedeeld, dat Hizkia den gezanten van Babel, die hem geluk wenschten met zijne genezing, zijne schatten vertoonde.

Dat was een boeleeren met de wereldmacht, die het gericht over het huis Davids en het volk brengen zou. Deze gebeurtenis vormt het uitgangspunt voor het tweede deel der profetiën van Jesaja. Het kan als het *Babylonische* gesignaleerd worden, wijl dit gedeelte overal de ballingschap van Babel als reeds ingetreden beschouwt en niet anders inhoudt dan opwekkingen tot boete en troostredenen voor de exulanten.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat wij het profetisch boek van Jesaja geheel en al als zijn werk hebben te beschouwen. Het feit, dat Jesaja in het tweede deel spreekt, alsof het volk zich al in ballingschap bevindt, terwijl dit in werkelijkheid nog niet het geval is, is daarmede volstrekt niet in strijd. In Cap. 9 : 5 spreekt de profeet ook van een toekomstig feit, alsof het reeds geschied is.

Nergens blijkt trouwens uit Jesaja 40—66 eene directe bekendheid met de plaatselijke toestanden en den afgodsdienst van Babel, gelijk dit op te merken is in de Bijbelboeken, die in de ballingschap geschreven zijn.

Tevens spreekt eene vergelijking van Zefanja 2 : 15 met Jes. 47 : 8 en 10; van Zefanja 3 : 10 met Jes. 66 : 20; van Jer. 50 en 51 met Jesaja's profetiën tegen Babel en van Jer. 10 : 1—16 met Jes. 44 : 12—15; 41 : 7 en 46 : 7 veelmeer daarvoor, dat Zefanja en Jeremia aan Jesaja hunne uitspraken ontleend hebben, dan dat het tegenovergestelde het geval zou zijn geweest.

De oude Joden, aan wie de woorden Gods waren toebetrouwd, hebben dan ook altijd Jesaja den vervaardiger van hoofdst. 40—66 genoemd.

En wat het meeste zegt: Jezus en de apostelen hebben

altijd de profetiën van Jesaja als één geheel en geheel als van zijn hand beschouwd. Zie Matth. 3 : 3; Luk. 3 : 4—5; Matth. 12 : 17—21; Handel. 8 : 30; Luk. 4 : 17—19: Joh. 6 : 45 etc. Trouwens, gelijk het profetisch boek van Jesaja in zijn geheel, zoo draagt het ook in zijn afzonderlijke deelen, het kenmerk der eenheid. De verzameling der redevoeringen heeft meerendeels in chronologische orde plaats gehad. De tijdsopgaven in cap. 6 : 1; 7 : 1; 14 : 28; 20 : 1; 36 : 1 zijn punten in eene voortschrijdende linie. De eerste zes hoofdstukken voorts vallen in den tijd van Uzzia tot Jotham; hoofdst. 7—39 schetsen ons de werkzaamheden van Jesaja onder Achaz en Hizkia tot in het 15de jaar van diens regeering, hoofdst. 40—66 zijn de laatste onmiddelijk te boek gestelde getuigenissen van dezen, zoo wonderlijk door Gods Geest bewerkten profeet des Heeren. En overal komen dezelfde hoofdgedachten tot uitdrukking in zijn boek. Het oordeel over Gods volk; de ondergang der wereldmacht; het nieuwe Israël der toekomst, dat in het midden der volkerenwereld zijn gezegende roeping vervult — ziedaar de ideën, die het gansche boek door heerschende zijn. Jesaja's profetiën, zij spreken op gansch bijzondere wijze van de raadsbesluiten Gods ten opzichte der menschheid en van hunne uitvoering tot aan het einde der wereld.

Wat voorts de nadere indeeling aangaat, kunnen de profetiën van Jesaja in elf stukken worden verdeeld.

I. De profetiën van Jesaja uit den tijd van Uzzia tot Jotham. Het diep verval van het volk van God, eerst in 't algemeen, daarna in het bijzonder. Gericht daarover. De komende Verlosser. Cap. 1—5.

II. De hemelsche roeping van Jesaja tot profeet des Heeren. Huichelachtigheid van Achaz. De onderwerping van Jeruzalem aan Assur en hare gevolgen. Cap. 6—12. In dit gedeelte komen heerlijke Messiaansche profetiën

voor. Jesaja 7 spreekt van het „Kind der maagd" van den „Immanuël."

Of deze profetie haar uitgangspunt heeft gehad in een historisch persoon uit dien tijd, is niet met zekerheid te zeggen. Wel is het opmerkelijk, dat Jesaja op Gods bevel in gezelschap van zijn zoon naar Achaz moest gaan, om hem de woorden Gods te doen hooren. Die zoon van Jesaja „Schear-Jaschub", d. w. z. „een rest wordt behouden," zegt Da Costa, wees op den Zoon van God. Feit is in elk geval, dat de Heilige Geest in deze profetie, wat haar verste strekking aangaat, doelde op de wonderbare verschijning van Gods Zoon in het vleesch. (Zie Matth. I : 22 en 23).

Ook wordt in dit gedeelte de Messias voorgesteld als de Zoon des menschen en de Zoon van God (Jes. 9 : 5, 6) en in de kleinheid en geringheid, waardoor zijn verschijning gekenmerkt zou zijn (Jes. 11 : 1).

In Hem zou God zijn belofte vervullen aangaande den Messias; en als dat gebeurde, dan zou de inwoneres van Zion den Heilige Israëls psalmzingen en danken (Jes. 12).

III. De profetiën, betreffende de volken rondom. Cap. 13—23. Tegen Babylon Cap. 13 : 1—14 : 23. Ook herhaald in Cap. 21 : 1—10. Tegen Assur. Cap. 14 : 24—27. Tegen de Filistijnen. Cap. 14 : 28—32. Tegen Moab. Cap. 15 en 16. Tegen Damascus en Efraim. Cap. 17. Tegen Egypte en Moorenland. Cap. 18—20. Tegen Edom en Arabië. Cap. 21 : 11—17. Tegen Jeruzalem en den hofmeester Sebna. Cap. 22. Tegen Tyrus. Cap. 23.

IV. Woorden van heil en redding voor Israël en Juda, nadat zij door de gerichten Gods zijn getroffen geworden. Cap. 24—27.

V. De val van Samaria; de ijdelheid van het vertrouwen op Egypte en de vlucht van Sanherib. Profetie van Zions Koning en van den H. Geest. Cap. 28—33.

VI. Edoms ondergang en Jeruzalems verlossing. Cap. 34 en 35.

VII. Historisch gedeelte. Sanheribs inval; Gods oordeel over hem. Cap. 36 en 37.

VIII. Vervolg historisch gedeelte. Hizkia's krankheid en genezing. Zijn houding tegenover de gezanten van Babel. Profetie van den ondergang van het rijk van Juda door Babel. Cap. 38 en 39.

IX. De verlossende God en zijne werktuigen. Troost voor Gods volk. God verre verheven boven alle afgoden. Zijn knecht Kores. Bevrijding uit de ballingschap. Cap. 40—48.

X. De eigenlijke weg ter verlossing. Het offer, dat voor de verzoening des volks noodig is. De lijdende knecht des Heeren, die verlossing brengt door zijn lijden en sterven, waarvan Israël in zijn ballingschap het type is. Door zijn dood heen komt Hij tot heerlijkheid en heerschappij, en zoo is alle scheiding tusschen God en zijn volk verdwenen, en ontvangt Zion groote uitbreiding en glorie. Cap. 49—57.

XI. De eindbeslissing. Het vleeschelijke en het geestelijke Israël. Verharding van een groot deel des volks, dat naar Gods roepstemmen niet luistert. Alleen het overblijfsel komt tot behoudenis door den Gezalfde des Heeren. God maakt nieuwe hemelen en een nieuwe aarde voor zijn volk, maar de goddeloozen zullen tot eene eeuwige afgrijzing wezen. Cap. 58—66. Aanm. Deel IX en X eindigen met dezelfde uitspraak. „De goddeloozen, zegt mijn God, hebben genen vrede."

Opmerkelijk zijn in Jes. 19, te midden van de gerichtsaankondigen betreffende de vijandige volken, de voorspellingen van heil en verlossing en zaligheid, waarin velen uit de Heidenen eenmaal zouden deelen. Jesaja zegt: God is de heerlijke en over al wat heerlijk is zal eene beschutting zijn.

Jeremia en zijn profetisch Boek.

Jeremia („door Jehova opgericht" of „de Heere verwerpt") was volgens Cap. I : 1 een zoon van Hilkia, uit de priesteren, die te Anathoth waren, een stedeke in het land Benjamins, op een uur afstands van Jeruzalem. In het 13de jaar der regeering van Josia, kreeg hij, de jonge man, wel niet veel boven de twintig, de roeping van den Heere tot den profetischen arbeid, en heeft dit werk verricht over een tijdvak van 41 jaren 629—588. Na de verwoesting van Jeruzalem en het vermoorden van Gedalja te Mizpa werd hij door de in het land gebleven Joden, die de wraak der Chaldeën vreesden, naar Tachpanhes (Daphne) een stad in Onder-Egypte, gevoerd, waar hij, volgens de overlevering, door zijn volk gesteenigd is geworden. Een andere overlevering echter zegt, dat hij door Nebukadnezar uit Egypte naar Babel is gebracht.

Jeremia vormt in meer dan één opzicht eene groote tegenstelling met Jesaja.

Zijn karakter verschilt van zijn voorganger. Jesaja was moedig als een jonge leeuw; zijne vlucht is als die van den adelaar; koninklijk is hij in zijne verschijning en in heel zijn optreden.

Jeremia daarentegen was een zwaarmoedig man; voortdurend neergedrukt door het gezicht van de komende oordeelen Gods.

En dat komt ook uit in zijne profetische redenen. Jeremia is terecht genoemd de „lijder-profeet", in wien de profetie worstelt onder den last des Heeren.
Het oordeel over Juda en Jeruzalem was nu zoo nabij gekomen. Wat Jesaja zag in de verte, dat zag Jeremia vlak bij zich.
Hij hoorde al het rollen van den donder van Gods toorn; hij aanschouwde reeds het kwaad, dat van het Noorden als een kokenden pot op zijn volk zou worden uitgestort. Want dat volk was rijp geworden voor het gericht.
Manasse had den Baalsdienst in het gansche land tot heerschappij gebracht en de profeten des Heeren gedood. En na zijn bekeering bleek het, dat het volk te diep gezonken was, om eene grondige reformatie bij hen tot stand te brengen.
Ook de pogingen van den vromen koning Josia tot herstel van den waren godsdienst hadden niet het gewenschte gevolg. Het volk beloofde wel veel, maar bleef wezenlijk het zelfde. 't Was een eeren van God met de lippen, maar het hart bleef verre van Hem.
Toen kwam het ontijdig sterven van dezen koning, tengevolge van eene verwonding in den strijd tegen Farao Necho, en daarmede was de laatste genadetijd voor Juda en Jeruzalem voorbij. Met versnelden pas ging het nu zijn ondergang tegemoet.

Jojakim was een verkwistend vorst; geheel afwijkende van den Heere en van zijn dienst; eene bittere vijand der waarheid, een vervolger, een moordenaar van Gods profeten. Wel was het toen ook een bange tijd voor den profeet Jeremia. Door vorst en volk werd hij vervolgd, omdat hij den ondergang van Jeruzalem verkondigde en alzoo de handen des volks slap maakte.
Valsche profeten stonden tegen hem op en in bond met de priesters eischten zij den dood van Jeremia.

Het woord van Jeremia echter ging in vervulling. Toen Nebukadnezar bij Karkemis de Egyptenaren had verslagen, veroverde hij later ook Jeruzalem en Jojakim werd verplicht hem schatting te geven.
Drie jaren later, als Egypte zich verhief, viel ook Jojakim van Nebukadnezar af, die andermaal voor Jeruzalem verscheen en Jojakim wegvoerde.
Ook zijn opvolger Jojachin werd weldra verbannen, alsmede velen van de voornaamsten van het volk.
Zedekia werd nu tot koning aangesteld. Trots de zware eeden, waarmede hij gehoorzaamheid aan den koning van Babel beloofd had, maakte hij een verbond met den koning van Egypte en werd afvallig. Vergeefs had Jeremia hem en zijn volk vermaand zich onder de tuchtroede des Heeren te buigen en Nebukadnezar onderworpen te blijven. Men schold hem voor een verrader en zette hem gevangen en trachtte hem te dooden. De valsche profeten, die spraken van de wonderen, die de Heere zou doen voor de verlossing van zijn volk, werden geloofd.
Hoeveel Jeremia onder dit alles heeft geleden, is niet te zeggen. Hij had zijn volk zoo lief en het viel hem zoo moeilijk niet alleen boetprofeet, maar ook aldoor gerichtsaankondiger te moeten zijn.
De zonden des volks drukten hem loodzwaar op de ziel; het lijden des volks was zijn lijden. Maar het verblinde volk met zijn verblinden koning was niet meer te redden.
De laatste opstand tegen Babel werd gestraft met de verwoesting van stad en tempel; en het volk werd in ballingschap gevoerd.
En Jeremia, dien men een verrader genoemd had, in plaats dat hij het verzoek van koning Nebukadnezar inwilligde, om met hem naar Babel te gaan, bleef weenen op de puinhoopen van Jeruzalem en schreide er zijne klaagliederen uit.

Toch heeft Jeremia niet alleen van kwade, maar ook van goede dingen gesproken. Als eerst het gericht maar gekomen was, dan zou God zich ook weer ontfermen over zijn volk. Dan zou de Heere de gevangenis der tenten Jacobs wenden en Hij zou bezoeking doen over alle zijne onderdrukkers; zijn Heerlijke en zijn Heerscher zou uit hem voortkomen, de Borg des beteren Verbonds; God zou zijn Geest in het binnenste des volks geven en zijne wet schrijven in hun harten, en Hij zou hun tot een God zijn en zij zouden Hem tot een volk zijn.

Ook het vertroostend element ontbrak dus in de profetiën van Jeremia niet.

Door den dood tot het leven! Door het kruis tot de opstanding! Deze gedachte heeft hem gesterkt, als hij niet alleen vervolging en marteling, als hij ook smaad en schande heeft moeten ondergaan.

Het kruis, dat is het leven geweest van den profeet Jeremia; dat is ook zijne prediking geweest. Meer dan eenig ander profeet is hij type, voorbeeld geweest van den lijdenden Knecht des Heeren, van Jezus Christus, den gekruisigde. „Om de overtredingen des volks verwond; om hunne ongerechtigheden verbrijzeld"; dat geldt ook van den profeet Jeremia.

De verzameling van zijne profetische redevoeringen is geschied door Jeremia zelf; (zie Cap. 36 : 2, 28 en 32) de te-boek-stelling, ten minste grootendeels, was het werk van Baruch, den zoon van Neria. De volgorde in het boek is meer zakelijk dan chronologisch.

Verdeeling:

I. Boeteprediking tot Jeruzalem uit den eersten tijd. Cap. 1—20.

a. De verwerping Israëls in haar ontstaan. (Cap. 1—17).

Inleiding. Roeping des profeten. Doel van zijn optreden. Gezicht van de amandelroede en van den ziedenden pot.

Belofte van Goddelijke bewaring aan den profeet. (Cap. 1). *Oorzaken van Israëls verwerping.* Israëls trouwbreuk. (Cap. 2—3 : 5). Israëls onboetvaardigheid tegenover de roepstemmen tot boete (Cap. 3 : 6—4 : 4) trots het naderende gericht (Cap. 4 : 5—6 : 30) tengevolge van het valsche vertrouwen op uitwendige godsdienstigheid, het brengen van offers enz. (Cap. 7—10). Omdat het volk zoo Gods verbond heeft verbroken, wordt het ook door God losgelaten (Cap. 11) Jehova treedt op als de vijand van zijn volk (Cap. 12) werpt Israël als een onnut ding weg (Cap. 13) wil geen voorbede voor dit volk meer aannemen (Cap. 14 : 1—15 : 9) Jeremia moet voortgaan met deze oordeelen te verkondigen (Cap. 15 : 10—21). De Heere zal het volk in smaadheid doen ondergaan (Cap. 16) en dat zal zijn naar hetgeen Israël zich waardig heeft gemaakt (Cap. 17).

b. De bezegeling van Israëls verwerping. Cap. 18—20. Israëls verharding eischt het oordeel Gods. Het vervolgt den profeet om hem te dooden (Cap. 18) het zondigt gruwelijk in het dal des zoons van Hinnom, en zal daarom, met zijn schuldig priesterdom, als een pottebakkerskruik worden verbroken. (Cap. 19 en 20).

II. Verzameling van onderscheidene gerichtsaankondigingen. Cap. 21 : 29.

a. Aan de booze koningen des volks; (Cap. 21 en 22).

b. Aan de goddelooze herders des volks; de verstrooide kudde zal een goeden Herder ontvangen: „de Heere onze gerechtigheid". (Cap. 23 : 1—8).

c. Aan de profeten, die even verdorven zijn als de priesters. (Cap. 23 : 9—40).

d. Aan heel het volk van Israël en aan de omwonende volken. Daarbij als eerste aanhangsel de aanklacht tegen Jeremia, zijn strijd met Hananja en zijn ontnuchterenden brief aan de reeds gevankelijk weggevoerden

in Babel, waarin ook gesproken wordt van wederkeering uit de ballingschap. (Cap. 24—29).

III. Troostrijke redevoeringen. Cap. 30—34.

De profeet moet het goddelijk woord van de verlossing uit ballingschap opteekenen, wijl het zeker in vervulling zal gaan. Het volk van Israël zal weder een koning uit het huis Davids ontvangen. Na het gericht zal het overblijfsel nog rijkelijk deelen in Gods genade door den komenden Borg. (Cap. 30).

Zelfs voor het reeds lang verstrooide Efraim komt er een dag van verlossing, als het met berouw over zijne zonde door God tot Zion wordt wedergebracht, en de Heere zijn wet zal schrijven in de harten des volks. (Cap. 31).

Om de zekerheid van de vervulling dezer belofte in het licht te stellen, moest Jeremia, die door koning Zedekia in de gevangenis was gezet, terwijl Jeruzalem door Nebukadnezar belegerd werd, onder getuigen het veld koopen, dat bij Anathoth was, en moest hij ook nog wijzen op het verbond van God met Israël en Davids huis, dat weet van wankelen nòch bezwijken. (Cap. 32 en 33).

IV. Gebeurtenissen vóór en na den ondergang van Jeruzalem. Cap. 34—45.

Uit de gevallen die de profeet nu beschrijft, blijkt zoo duidelijk mogelijk, dat het gericht over Jeruzalem niet meer wegblijven kan. Wat hij vermeldt, is een pleidooi voor de rechtvaardigheid van God, en eene voortdurende beschuldiging van het volk.

Hoe nadrukkelijk is Zedekia gewaarschuwd!

Hoe snood verbreekt het volk in den bangsten tijd nog de wet des Heeren en de eeden van het verbond. (Cap. 34).

Wel mochten de Rechabieten, die het gebod huns vaders getrouw bleven, aan dit ontrouwe volk tot een beschamend voorbeeld worden gesteld. (Cap. 35).

Hoe schrikkelijk was het van Jojakim, dat hij de rolle der

profetiën van Jeremia in stukken sneed en verbrandde; van Zedekia, dat hij den vorsten toeliet Jeremia in een kuil neder te laten, waarin hij zeker gestorven zou zijn, indien niet een moorman zich over hem ontfermd had. (Cap. 36 en 37).

Zelfs na de verwoesting van stad en tempel was er verharding en goddeloosheid bij het overgebleven volk, gelijk blijkt uit het vermoorden van den stadhouder Gedalja; in het in ongehoorzaamheid vluchten naar Egypte; in het dienen aldaar van de afgoden, trots de waarschuwingen van Jeremia. (Cap. 40—44).

V. Profetiën tegen de Heidenen. (Cap. 46—51.)

a. Tegen Egypte (Cap. 46), tegen de Philistijnen (Cap. 47), tegen Moab (Cap. 48), tegen Ammon (Cap. 49 : 1—6), tegen Edom (Cap. 49 : 7—22), tegen Damascus (Cap. 49 : 23—27), tegen Kedar en Hazor (Cap. 49 : 28—33), tegen Elam (Cap. 49 : 34—39) en tegen Babel (Cap. 50 en 51) daarbij als tweede aanhangsel een historisch bericht over de vervulling van Jeremia's profetiën betreffende Juda en Jeruzalem. (Cap. 52).

Jeremia zegt: God is de rechtvaardige, het oordeel begint van het huis Gods.

Ezechiël en zijn profetisch boek.

Ezechiël, d.w.z. „God sterkt", was de zoon van Buzi, uit een priesterlijk geslacht, die in het jaar 599 v. Chr., dat is ongeveer elf jaar vóór de verwoesting van Jeruzalem, met koning Jojachin en vele vorsten en grooten des rijks en vele priesteren, naar Babel in ballingschap werd gevoerd. Hoewel jonger dan Jeremia, was Ezechiël toch voor een deel zijn tijdgenoot en terwijl de een te Jeruzalem profeteerde, oefende de ander zijn ambt uit in Babel.
In Mesopotamië, aan de oevers van den Kebar, een zijtak van den Eufraat, te Tel-Abib, had hij te midden van vele gevankelijk weggevoerden zijne woonplaats, en werd na een vijfjarig verblijf aldaar tot profeet des Heeren geroepen, welk ambt hij minstens 22 jaar heeft bediend.
Voor Ezechiël, evenals voor Jeremia, was de ondergang van Jeruzalem de groote gebeurtenis, die heel zijn profetischen arbeid beheerschte.
De Joden, die al in ballingschap waren, evenals de Joden, die nog in hun land waren, konden en wilden maar niet gelooven, dat stad en tempel zouden verwoest worden.
Hun van het tegendeel te overtuigen, ziedaar de roeping van Ezechiël. Allereerst moest hij daartoe den waan vernietigen, dat Jeruzalem eeuwig stand houden zou, zooals door de valsche profeten beweerd werd, en voorts moest hij aantoonen, dat het volk van Juda en Jeruzalem van

wege zijne zonde zich den ondergang ten volle had waardig gemaakt.

Zoodra echter het oordeel Gods werkelijkheid was geworden, kreeg Ezechiël ook de opdracht, om den overgeblevenen eene nieuwe toekomst van verlossing en heil te voorspellen. Aan geen vertwijfeling mochten zij zich overgeven, maar zij moesten gelooven, dat zij ook in den vreemde Gods volk waren en bleven, en dat God hen niet in de ballingschap zou laten vergaan.

Zoo duidelijk als Ezechiël in het eerste deel het gericht over, zoo duidelijk, volkomen en alzijdig schetst hij in het tweede deel het heil des Heeren voor zijn volk, n.l. de oprichting van een nieuwen en beteren tempel en stad in plaats van de verwoeste.

Machtig heeft alzoo de profeet Ezechiël op de gevankelijk weggevoerden ingewerkt, en 't is ook vooral aan zijn arbeid te danken, dat er zulk een groote verandering in geestelijk opzicht bij het Joodsche volk van zijn tijd gekomen is. 't Is door zijne prediking geweest, dat zij, als nimmer te voren, de heiligheid van den Heere der heischaren hebben leeren inzien, alsmede hunne roeping, dat zij als een heilig volk in het midden der wereld moesten verkeeren.

Wijd echter ook over de grenzen van zijn tijd en van zijn volk strekken de profetiën van Ezechiël zich uit. Zij verkondigen niet alleen het heil van de volheid des tijds, maar gewagen ook van de Kerk des Nieuwen Testaments, die uit alle volken, door Gods Woord en Geest bijeenvergaderd, tot een zegen der gansche aarde zal zijn. En zoo is er in Ezechiël veel, dat ons aan de Openbaring van Johannes denken doet.

Met buitengewone kracht, hem door natuur en genade beide verleend, is het optreden van Ezechiël geweest. Zijne rede is vol gloed, gepaard met bezonnenheid en

helderheid. Hij houdt zijn onderwerp zoo lang vast, totdat hij het ten einde toe heeft uitgeput. Hij heeft niet alleen oog voor het geheel, maar ook voor de deelen. Het priesterlijk element komt ook in sterke mate in zijne profetiën tot openbaring; hij bemint de wet en den eeredienst.

Symbolische en allegorische voorstellingen komen in zijne profetiën veelvuldig voor, en deze zijn in vele gevallen duister en zwaar om te verstaan. Volgens een voorschrift der oude Joden mocht het boek niet gelezen worden door hen, die nog geen 30 jaar oud waren.

Evenals de werkzaamheden van Ezechiël valt ook zijn profetisch boek in twee hoofddeelen uiteen. Na de inleiding (Cap. 1—3) volgt het eerste hoofddeel, dat spreekt van het gericht over Jeruzalem en over de Heidenen. (Cap. 4—32).

Het tweede hoofddeel bevat de verkondiging der toekomstige heerlijkheid van het nieuwe Israël. (Cap. 33—48).

De inleiding beschrijft de roeping van Ezechiël tot profeet des Heeren. Zijne profetiën vangen aan met een gezicht, waarin Ezechiël de heerlijkheid des Heeren aanschouwt. Uit den vurigen kern eener wolke verschijnt de Heere God, zittende op eenen majestetischen troon, die gedragen wordt door vier cherubijnen, welke zich naar alle zijden kunnen bewegen, zonder zich te keeren of te wenden. Zoo openbaart God zich in zijne richterlijke werkzaamheid, waarbij alle machten en krachten der schepping Hem dienen. Ezechiël ziet echter ook de gedaante van den regenboog rondom den wagentroon des Heeren; verschijnende ten gerichte gedenkt God tevens zijn verbond met zijn volk. Bij dit gezicht voegt zich ook het Woord Gods, dat den profeet Ezechiël met zijne zending bekend maakt. Hij moet het wederspannig huis Israëls de oordeelen Gods aankondigen en ten teeken daarvan geeft God eene rolle

vol weeën te eten. Wat als profeet uit zijnen mond te voorschijn zoude komen, dat zouden enkel weeën zijn, God zou hem echter steunen en sterken tot dit moeilijk werk, en hem een getrouw wachter over het huis Israëls doen zijn. (Cap. 1—3 : 21).

Nadere Verdeeling:

I. De ondergang van Jeruzalem en van den tempel. Cap. 3 : 22—24 : 27.

a. Het onheil, dat de stad zal treffen.

Hare belegering, zinnebeeldig voorgesteld op een tichelsteen. De ellenden van de belegering; 430 dagen moet de profeet onbewegelijk liggen en zijn kommerlijk voedsel, verontreinigd toebereid, gebruiken. Van zijn afgesneden haar moet hij drie deelen verderven, als beeld van het verderf des volks; een klein deel daarvan moet hij bewaren, als heenwijzing naar het overblijfsel, dat behouden blijft. (Cap. 3 : 22—5 : 17). Hierop volgt het doodsoordeel over de bewoners van Jeruzalem. (Cap. 6 en 7).

b. De oorzaken van den ondergang des heiligdoms.

Velen dachten, dat ter wille van den tempel Jeruzalem gespaard zou blijven. Aan den profeet wordt het tegendeel getoond. Hij ziet de gruwelen, die er in den tempel worden bedreven. Vuur wordt deswege over de stad geworpen, en de heerlijkheid des Heeren verlaat den tempel. (Cap. 8—11).

c. Volgende redevoeringen over den val van Jeruzalem.

Als iemand, die in ballingschap gaat, moet Ezechiël zijn gereedschap uit zijn huis dragen. De valsche profeten en de waarzegsters, die spreken van vrede en geen gevaar, zullen beschaamd worden. (Cap. 12—14).

Jeruzalem is niet meer te redden. Gelijk het hout van den wijnstok alleen deugt om te verbranden, zoo deugt Jeruzalem ook alleen tot vernietiging. (Cap. 15).

God wijst voorts op wat Hij aan Juda heeft gedaan. Als een kind, van ieder verworpen, nam de Heere Juda aan en

maakte haar zich tot een vrouw. In afschuwelijken ondank echter gaf zij zich over aan onafgebroken hoererij. Daarom wordt zij getuchtigd als hare zusters Samaria en Sodom. De Heere zal echter het verbond vernieuwen. (Cap. 16).
Voorts schildert de profeet het lot van het koningshuis in het beeld van den arend en den wijnstok. Ondank was ook hier het einde. (Cap. 17).
Israël werpt de schuld op de voorgeslachten. Maar de zoon draagt niet de schuld des vaders. Voor elken zondaar staat de weg open tot bekeering. (Cap. 18).
Klaagzang over de beide gevangen leeuwen, Joahaz, die naar Egypte en Jojachin, die naar Babel is gevoerd. (Cap. 19 : 1—9).
De wijnstok Israëls is uit zijn goede aarde weggenomen en in een dorre aarde geplant en met vuur verbrand.
Bondsbreuk is daarvan de oorzaak. Een gereinigd volk zal God in Kanaän wederbrengen. (Cap. 19 : 10, 20 : 44).
God zal het woud van het Zuiden in brand steken; Nebukadnezar zal Jeruzalem en Juda verderven. (Cap. 20 : 45—21).
De profeet somt Israëls zonden op, op grond waarvan het ondergaat. (Cap. 22).
Jeruzalem en Samaria zijn als twee ontuchtige vrouwen; (Ohola en Oholiba) hare zonde is dezelfde, daarom is ook haar lot hetzelfde. (Cap. 23).
Toen Nebukadnezar de belegering van Jeruzalem begon, vergeleek de profeet haar bij een pot, die in het heetst van het vuur gezet wordt. (Cap. 24 : 1—14).
Zijne vrouw sterft plotseling, maar hij mag over haar geen rouwe bedrijven; zoo moet ook het volk zich bij het bericht van den val van stad en tempel gedragen. (Cap. 24 : 15—24).
Tot den tijd toe, dat dit bericht van Jeruzalems verwoesting komen zal, moet de profeet nu stom blijven. Hij

heeft zijne boodschap gedaan. Wat komen zal en waarom het komen zal, hij heeft het gezegd. (Cap. 24 : 25—27).

II. Gerichtsaankondigingen over de Heidensche volken, die zich over Jeruzalems val verblijden. Cap. 25—32.

Door den ondergang van Jeruzalem werd Gods eere bij de volken der aarde verdonkerd, wijl zij zijne waarheid en macht gingen afmeten naar het lot van die stad. Dat was het bittere gevolg van het gericht over Jeruzalem. De volken moesten echter niet denken, dat zij het oordeel Gods zouden kunnen ontgaan. Ammon, Moab, Edom, de Filistijnen, die juichten om Jeruzalems val, gingen deswege ook hun verderf tegemoet. (Cap. 25).

Tyrus, de trotsche handelsstad, die ook voordeel uit Jeruzalems val hoopte te trekken, alsmede Sidon, zouden eveneens het gerichte Gods niet ontkomen. (Cap. 26—28). Ook Farao, op wiens hulp Jeruzalem zich verliet, zou vernietigd worden en Egypte zou zijn tot een woestenij. Aan deze woorden, gesproken ten tijde van de belegering van Jeruzalem, werden 16 jaar later nog andere over Egypte toegevoegd, (zie Cap. 29 : 17). Aan Nebukadnezar zou de Heere HEERE Egypteland geven, tot vergoeding voor het 13-jarig en weinig loonend beleg voor Tyrus, en zoo zou Egypte al de ellende van een onderworpen land moeten dragen. (Cap. 29—32).

III. Israël wederherstelling in de toekomst. Cap. 33—40.

Deze profetische redenen vangen daarmede aan, dat den profeet opnieuw de verantwoordelijkheid van zijn wachtersambt wordt ingescherpt. Hij heeft de goddeloozen den weg der bekeering te wijzen. (Cap. 33 : 1—20).

Drie jaar had hij nu gewacht op de tijding van Jeruzalems val. Eindelijk komt de bode met het droeve bericht. Daarmede was de hope op behoud van de stad, zoolang door het volk gekoesterd, voor goed in duigen gevallen.

Op dienzelfden dag werd de mond des profeten wederom

geopend, en tegenover de trouwelooze herders, die Israël heeft gehad, en die de schapen lieten omkomen, stelt hij den eenigen Herder, die de schapen zou weiden, n.l. den nieuwen David, dien God verwekken, en die Israël zegen en veiligheid schenken zoude. (Cap. 34).

Het tegenbeeld van de wederherstelling Israëls is de verwoesting van Edom. (Cap. 35).

Israëls land wordt vernieuwd; het volk gereinigd, en met een nieuwen geest vervuld, niet om Israëls, maar om Gods wille en om zijns heiligen Naams wille, die door Israëls ballingschap ontheiligd was geworden. (Cap. 36).

In het gezicht van de doodsbeenderen wordt de levendmaking des volks uit de ballingschap voorgesteld, en in de samenvoeging van de beide staven de vereeniging van Juda en Efraïm onder den toekomstigen Koning uit het geslacht van David, onder den Messias. (Cap. 37).

Dit beeld des vredes is echter niet het laatste woord des profeten. Zooals Joël en Micha het vernieuwde Jeruzalem nogmaals in nood en in ellende zien vervallen, zoo aanschouwt Ezechiël na de verlossing uit Babel een nieuwen aanval op den vrede van de gemeente des Heeren. En deze komt van de zijde van stamvolken, die nog op den achtergrond staan en nog niet in de historie meetellen. (Gog en Magog.) Als zij tot ontwaking komen, zal door hen ook Gods volk bedreigd worden, doch ook hun woeden zal uitloopen tot verheerlijking van Gods naam. (Cap. 38 en 39).

IV. Het tempelgezicht en de nieuwe orde der dingen. Cap. 40—48.

In een gezicht wordt Ezechiël naar Kanaän gebracht en hij ziet op een hoogen berg den nieuwen tempel, die tot in de bijzonderheden toe door hem beschreven wordt. Deze verschilt in menig opzicht van den tempel van Salomo. Geen arke des Verbonds en geen verzoendeksel is er in

het heilige der heiligen; geen voorhangsel scheidt het heilige van het binnenst heiligdom. Eene eenvoudige tafel staat op de plaats, waar vroeger het wierookoffer-altaar werd gevonden. Een wijd uitgestrekt terrein omgeeft dezen tempel; hij staat geheel alleen op eene afgezonderde, geheiligde plaats.

De profeet is er getuige van, dat de heerlijkheid des Heeren, die hij den ouden tempel zag verlaten, hare intrede doet in dit nieuwe Godsgebouw. (Cap. 40—43). De poort, waardoor God binnentrekt, blijft gesloten. In dezen tempel zal God eeuwig wonen.

Alleen door geheiligde priesters, in geheiligd gewaad, wordt het dienstwerk verricht. (Cap. 44).

Een deel des lands, in de nabijheid van den tempel, is heilig gebied, waar de priesters en de levieten wonen. Ook de koning heeft zijn bepaald terrein, opdat hij niemand verdrukke. In den tempel krijgt hij eene eereplaats, doch hij mag zich niet op eene lijn met de priesters stellen. Vorst en volk wordt gezegd, wat zij voor het heiligdom te doen hebben. Voor de hoofdfeesten, Pascha en Loofhuttenfeest, worden de offers verordend, alsmede voor de sabbatten en de nieuwe maanden.

Voor het heilig houden der heilige dingen dienen ook afzonderlijke keukens voor de priesters. (Cap. 45 en 46).

De meest buitengewone trek in dit gezicht is de bergstroom, die onder uit den drempel van het nieuwe heiligdom ontspringt, en die op geheimzinnige wijze zich verbreedt en verdiept. Deze stroom wendt zich naar het Oosten, in de richting der Doode Zee, en maakt de dorre vlakten tot een vruchtbaar oord. Zelfs de wateren der Doode Zee worden door zijne invloeiing gezond gemaakt en hebben weldra overvloed van allerlei levende visch. (Cap. 47 : 1—12).

De stammen Israëls wonen nu weer in het heilige land, met het heilig gebied in het midden; de poorten der

heilige stad heeten naar deze stammen, en de naam der stad luidt: „De HEERE is aldaar." (Cap. 47 : 13—48). Dat dit gezicht van Ezechiël geestelijk moet worden opgevat, is niet met goeden grond tegen te spreken. Nòch de natuurlijke ligging van den tempelberg, nòch die van het land Kanaän laten de verwerkelijking daarvan toe. De uit Babel wedergekeerden hebben er dan ook niet aan gedacht, naar het plan van Ezechiël den tempel te bouwen. Alles wijst hier heen naar den Nieuwen dag.

Het in de plaats stellen van eene eenvoudige tafel voor een gouden altaar, het wegnemen van het gordijn tusschen het heilige en het heilige der heiligen, zijn de sprekende zinnebeelden van de volkomen gemeenschap met God, zooals die met den dag des Nieuwen Verbonds tot stand is gekomen. (Matth. 27 : 51).

De stroom van reinigend water, die uit het heilige voortkomt, is het beeld van den altijd wassenden stroom van het Woord en den Geest des Heeren, die naarmate hij doordringt in de menschheid, alle dingen nieuw maakt, en in ieder hart, dat hem aanneemt, als een bron wordt, die den stroom doet wassen. (Joh. 7 : 38).

De Doode Zee, gereinigd en gezond gemaakt, is de voorstelling van de Heidensche wereld, die verzamelplaats van ongerechtigheden, welke door het leven, dat uit Christus is, de schouwplaats wordt van de groote werken Gods. En zoo wijst dit laatste gezicht van Ezechiël hem naar het woord des apostels: „Gij zijt een verkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk, opdat gij zoudt verkondigen de deugden Desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht."

Ezechiël zegt: God is de heilige; daarom kan zijn volk niet voor eeuwig ondergaan.

Daniël en zijn profetisch boek.

Daniël, d. w. z. „God is mijn rechter" was een der ballingen, die door Nebukadnezar na de eerste verovering van Jeruzalem, met koning Jojachin en andere voorname personen naar Babel was gevoerd.
Wij weten van hem niets anders, dan wat in het boek Daniël aangaande zijn persoon staat opgeteekend en wat van hem gezegd wordt in de profetiën van Ezechiël. (Cap. 14 : 14, 18, 20; 28 : 3).
Volgens deze berichten was Daniël van hooge afkomst, en werd hij te Babel drie jaren lang voor den koninklijken dienst toebereid, nadat zijn Hebreeuwschen naam met den Chaldeeuwschen naam „Beltsazar" verwisseld was.
Hij was een man van groote wijsheid en teedere Godvruchtigheid, die door Nebukadnezar tot stadhouder van Babel benoemd werd; (Cap. 2 : 48) die onder Darius de Meder als eerste minister werkzaam was (Cap. 6 : 4) en die deze waardigheid ook nog eenigen tijd behield onder Kores (Cyrus) den koning van Perzië. (Cap. 10 : 1).
Zijne roeping van Godswege was in het midden der Heidensche wereld eene getuige te zijn van God, den God van Israël, den eenigen waren God, die is de Heere der heeren en de Koning der koningen; terwijl zijne roeping ook betrekking had op zijn eigen volk, het volk der Joden, dat, korten tijd na Daniëls wegvoering, door

Gods straffende hand ook in de ballingschap te Babel werd gebracht.

Zoo is de Naam Gods door hem verheerlijkt in den aanzienlijksten kring, welke in de eerste helft en het eerste gedeelte van de tweede helft der 6e eeuw vòòr Christus op aarde werd aangetroffen, en is hij ook voor zijn volk op zegenrijke wijze werkzaam geweest.

Het boek Daniël, naar zijnen naam genoemd, behelst geschiedenissen, door hem beleefd, en gezichten, door hem aanschouwd en die door hemzelf te boek zijn gesteld.

In den Hebreeuwschen Kanon heeft het boek Daniël niet een plaats onder de profeten, maar onder de Heilige Geschriften, tusschen Ezra en Esther. De reden daarvan is niet, dat dit boek is ontstaan, nadat de profetische bundel al afgesloten was, maar omdat Daniël niet tot de profeten in den gewonen zin des woords behoort, zooals ook door de Talmudische traditie wordt gezegd. Daniël is een apocalypticus en zijn boek komt in vele opzichten overeen met de Openbaring van Johannes. Israëls plaats onder de volken en het ijdel woeden van de wereldmachten tegen het volk van God, indien het aan den dienst van God getrouw blijft, ziedaar wat Daniël èn in zijne historische mededeelingen èn in zijne visioenen in het licht stelt. Van vèrreikende beteekenis moet daarom zijn boek worden genoemd. Een gedeelte daarvan is in het Arameesch beschreven.

Verdeeling:

I. De waarachtige God en het trouwe Israël. Cap. 1—6.

Daniël en zijne drie vrienden blijven in Babel aan de wetten huns Gods getrouw, en worden deswege door God beloond. (Cap. 1).

Geen der wijzen van Babel kan Nebukadnezar den droom mededeelen, in welken hij een beeld gezien heeft, uit vier metalen opgebouwd, dat door een zonder handen

losgemaakten steen vergruizeld wordt, terwijl deze steen wordt tot een grooten berg.
De God Israëls echter openbaart Daniël den droom en zijne beteekenis. Het beeld wijst heen naar de wereldrijken; de steen is het zinnebeeld van het Godsrijk, dat eeuwig blijven zal. (Cap. 2).
De jongelingen, die God meer vreezen dan den koning, worden door Hem in den vurigen oven bewaard. (Cap. 3).
Nebukadnezar droomt, dat hij wegens zijn hoogmoed door God wordt nedergeworpen, wat hem uit de uitlegging van den droom door Daniël duidelijk wordt. Als hij van zijne krankzinnigheid genezen is, prijst hij den God van Israël voor het oor van al de volken der aarde. (Cap. 4).
Toen koning Belsazar aan eenen maaltijd met zijne geweldigen de vaten uit den tempel des Heeren ontwijdde en den God van Israël hoonde, werd zijn oordeel door een onzichtbare hand geschreven op den wand van het koninklijk paleis, waarvan Daniël de uitlegging gaf. Zijn koninkrijk werd van hem genomen en den Meden en den Perzen gegeven. (Cap. 5).
Omdat Daniël, trots het bevel van koning Darius, de gemeenschapsoefening met zijn God niet wilde verbreken, werd hij in den kuil der leeuwen geworpen, doch werd door hen niet verslonden. (Cap. 6).

II. Gezichten over het verloop en het einde der wereldrijken. Cap. 7—12.

Uit de zee klommen 4 groote dieren op: *a.* een gevleugelde leeuw; *b.* een beer; *c.* eene vierhoofdige luipaard met vier vleugelen; *d.* een onnoembaar schrikkelijk dier met tien hoornen, bij welke hoornen nog kwam een kleine hoorn tusschen dezelve, en dit dier lasterde God en vervolgde de heiligen. Doch nu opent zich de hemel en God verschijnt, omgeven van zijne hemelsche heirscharen, ten gerichte, en het goddelooze dier wordt vernietigd. Een

menschelijke gestalte wordt voorts tot Gods troon gebracht en Hem wordt gegeven eeuwige macht en heerschappij. Met deze vier dieren uit Daniëls gezicht, opkomende uit de wereldzee, werden vier koningen bedoeld, die de wereldheerschappij in handen zouden krijgen, daarmede werden bedoeld het Chaldeeuwsche, het Medo-Perzische, het Grieksch-Macedonische en het Romeinsche rijk. Onder den kleinen hoorn, die menschenoogen had en een mond groote dingen sprekende, moet worden verstaan de macht van den antichrist, die God zal lasteren en de gemeente vervolgen.

Door den gekroonden Menschenzoon, wien gegeven wordt alle macht in hemel en op aarde, maakt de Eeuwige God aan deze laatste wereldmacht een einde. (Cap. 7).

De dubbel gehoornde ram (het Medisch-Perzische rijk) wordt door den geitenbok, die uit het Westen verschijnt (Alexander de groote) nedergestooten. De groote hoorn aan zijn voorhoofd echter brak; Alexander stierf. Vier hoornen kwamen er voor in de plaats; de vier opvolgers van Alexander den groote. Uit één van die hoornen kwam een kleine hoorn voort, die het gedurig offer wegnam, den tempel verontreinigde, en Israël vervolgde op schrikkelijke wijze. Dit ziet op Antiochus Epiphanes, die het Jodendom door bloed en geweld trachtte uit te roeren. (Cap. 8).

Nieuwe gezichten ontvangt Daniël nog. Toen hij peinsde over het woord van Jeremia, dat Jeruzalems verwoesting 70 jaar zou duren, en hij deze zaak ernstig voor het aangezichte Gods nederlegde, verscheen hem de engel Gabriël, om hem de toekomstige dingen bekend te maken. De tijdruimte tusschen de profetie en hare vervulling zou 70 weken (jaarweken, d. i. 490 jaar) omvatten. Jeruzalem zou herbouwd worden, maar in benauwdheid der tijden. De Messias zou uitgeroeid worden. Voorts zag Daniël de verschijning van eenen hemelschen Vorst, die ook tot

hem sprak over den gang der wereldmonarchiën en tevens van de verdrukking, welke door Antiochus Epiphanes over Israël komen zoude, die een voorlooper van den antichrist wezen zou, zittende op de plaats van God; zich zelven vertoonende als god.

Uit den druk echter brengt God zijn volk tot verlossing; uit den dood brengt Hij hen tot het leven; de vijanden worden vernietigd en het hemelrijk komt op aarde. (Cap. 9—12).

De groote waarheid, die in deze gezichten tot uitdrukking komt, is deze. Ook na den terugkeer uit Babel zouden er zware tijden komen voor het volk des Heeren. 't Zou ook nog lang duren, eer de Messias kwam. Hoe noodig was zulk een prediking voor het Israël van dien tijd. Met de verlossing uit Babel rekenden zij ook dadelijk op de glorieuse verschijning van den Messias en op de overwinning van al hunne vijanden.

Maar neen, dat zou niet geschieden.

De wereldmachten zouden eerst nog hare tijden hebben; en de Messias zou bij zijn eerste komst nog geen heerscher der aarde zijn. Zijn kruisdood voor de verzoening van de zonden zijns volks moest aan zijn verheerlijking vooraf gaan. En ook dan nog zou de strijd der eeuwen voortduren. Altijd weer zouden er „benauwde tijden" komen voor Gods volk.

Eerst „in het einde der dagen" komt de volkomene overwinning van al de vijanden van God en van zijn volk; eerst als het rijk der helle alles tegen het rijk des lichts heeft gedaan, wat in haar vermogen is, eerst dan komt de Christus Gods in zijne heerlijkheid en al zijne strijders worden naar ziel en lichaam verheerlijkt met Hem.

Daniël zegt: God is opperste Souverein; tegen Hem kan zich niemand roeren of bewegen.

De profeet Obadja.

Obadja mag gehouden worden voor den oudsten onder de profeten, wier schriften in het Oude Testament opgenomen zijn.

Wel wordt hij niet het eerst genoemd, doch dit is hieruit te verklaren, dat bij de rangschikking van de z.g. kleine profeten niet strikt met de tijdsorde is gerekend. Vrij zeker is deze profeet dezelfde, die door koning Josafat tot leeraar des volks werd aangesteld (II Kron. 17 : 7) en die één der vorsten van Juda was. Overigens kan van zijn persoon niet veel gezegd worden. Zijn optreden als profeet moet gesteld worden in de dagen van Joram (2 Kron. 21 : 16, 17) nadat Jeruzalem door de Filistijnen en de Arabieren ingenomen en geplunderd was. Hierin hadden de Edomieten zich verblijd. Vluchtelingen uit Juda hadden zij gedood of overgeleverd aan de vijanden. Zij waren zelfs de poorten van Jeruzalem binnengegaan, om hunne handen met geroofde goederen te vullen. Tegen deze broederhaat, tegen deze schennis van bloedverwantschap verheft Obadja in naam des Heeren zijne stem en kondigt het oordeel Gods over Edom aan. Tevens profeteert hij de overwinning van de heerschappij van Jehova en van het volk, dat Hem toebehoort. Zijn boek is het kleinste des Ouden Testaments.

Verdeeling:

I. *Het gericht over Edom.* Edom zal door de volken aangegrepen, van zijn hoogten nedergestort worden en in een bloedbad ondergaan. (1—9).

II. De oorzaken van Edoms ondergang. Zijn optreden, toen Jeruzalem en Juda in de ellende waren. De Edomieten hadden gehandeld op dezelfde wijze, als de vijanden van des Heeren volk. Het zou hun in hunnen boezem worden vergolden. (10—16).

III. *Het heil van Sion.* Als de vijanden ondergaan, wordt Jeruzalem verlost en als rijkszetel van Jehova bevestigd. De overgeblevenen van de volken zullen aan Zion onderworpen worden, en het koninkrijk zal des Heeren zijn. (17—21).

Aangezien Edom het type is van al de vijanden der gemeente des Heeren, wijst het oordeel over dit volk heen naar het oordeel, dat eenmaal over alle vijanden van Gods volk komen, en dat door Christus uitgevoerd worden zal. Hij treedt dan ook op als de Redder van Gods volk.

Het slot van Obadja's profetiën gaat bij het einde der wereld geheel in vervulling: „De koninkrijken dezer wereld zijn geworden onzes Heeren, en van zijnen Christus, en als Koning zal Hij heerschen in alle eeuwigheid. (Openb. 11 : 15).

Gedeeltelijk zijn de profetiën van Obadja tegen Edom door Jeremia herhaald. (Cap. 49 : 7, 9, 14 en 16).

De profeet Joël.

Ook Joël, de zoon van Pethüel, behoort tot de oudste profeten, die een profetisch boek hebben nagelaten. Hij werkte in Juda, waarschijnlijk in Jeruzalem. De meeste uitleggers der H. Schrift vereenigen zich met het gevoelen, dat hij tijdens de eerste regeeringsjaren van Koning Joas heeft geprofeteerd. Daaruit is het te verklaren, dat er geen melding gemaakt wordt van den koning, die destijds achter den priester terugtrad (II Kron. 23) en dat het volk onder de priesterlijke leiding nog sterk aan den waren godsdienst gehecht was. Ook kan niet met voldoenden grond ontkend worden, dat Joël vóór Amos sprak, wijl deze meer dan eens zijne woorden aanhaalt. (Am. 1 : 2 en Joël 3 : 16; 9 : 13 en 3 : 18).

't Waren donkere dagen voor Juda, toen Joël als profeet des Heeren optrad. Een zwerm van sprinkhanen had de velden kaal gegeten; eene langdurige droogte had alle beken ledig gemaakt. Het volk ging nog gebukt onder de slagen, die de heidenen van rondsom het hadden toegebracht. Wel was het noodig, dat daar een profeet des Heeren verscheen, om het bezwijkend volk te steunen en te sterken, en te leiden op den weg, die tot redding kon voeren. En dat was de heerlijke taak, voor Joël weggelegd. Eerst bracht hij het volk tot boete en tot schuldbesef, en hij deed dat op machtige, aangrijpende wijze. Hij getuigde zelfs van den dag des oordeels, waarvan de

heerschende ellende het voorspel was. Voorts riep hij het volk samen tot het houden van een bededag. En zijn woord was niet vruchteloos. De duizenden vergaderden zich, als een eenig man, om zich in ootmoed neer te buigen voor den slaanden God.

Maar toen werd de profeet ook de tolk des Heeren, de opheffing van de roede aankondigende, en mocht hij spreken van eene uitredding, die de voorbode van nog heerlijker uitredding zoude zijn.

Water uit de wolken zou God geven, maar ook meer dan dat; ook de wateren des Geestes zou Hij uitgieten over zijn volk. Het gericht over de vijanden, over Edom's en Filistéa's gruwelen, aan Juda gepleegd, zou gepaard gaan met de betooningen van Gods rijke gunst aan zijn volk. Zoo is Joël de profeet van het Pinksterfeest en de Heraut van den oordeelsdag, gelijk ook door Petrus bij de Uitstorting des Heiligen Geestes gezegd is; hij ziet in de verte het ondergaan der goddeloozen en het schitteren en blinken van de tinnen van Sion, dat de woonplaats is van de geheiligden des Heeren.

Verdeeling:

I. *De vermaning tot boete en schulderkentenis.* Cap. 1—2 : 17.
Schildering van de dubbele plaag, waardoor Juda getroffen is. Opwekking tot verootmoediging, wijl de dag des gerichts nog zoo veel schrikkelijker zal zijn. De vrucht van deze verootmoediging: vergiffenis en hulpe.

II. *Rijke beloften van heil voor het verootmoedigde volk.* Cap. 2 : 18—3—21.
Zegeningen in de natuur. De sprinkhanen, beeld van de vijandige wereldmachten, komen om. Het heil in de toekomst; de Uitstorting des Heiligen Geestes, gevolgd door het wereldgericht. Het gereinigde Sion heeft den Heere in zijn midden.

De profeet Jona

Jona, (duif) de zoon van Amitthai, is zonder twijfel de persoon, die ook in II Kon. 14 : 25 genoemd wordt. Hij leefde onder de regeering van Jerobeam den Tweede, en profeteerde in het rijk der tien stammen. Hij werd door God geroepen; *a* om zijn volk de blijde boodschap te brengen, dat 's lands grenzen tot hare vroegere uitgebreidheid zouden worden teruggebracht; *b* om naar Nineve te gaan, en daar boete en bekeering te prediken. Van deze laatste opdracht handelt zijn profetisch boek.

In Jona's dagen bedreigde Assur het rijk der tien stammen. Deze wereldmacht stond gereed het volk van Israël te verderven, en de tuchtroede Gods over hetzelve te zijn.

Dit maakte de vijandschap bij Israël tegen de heidenen in toenemende mate gaande, en zelfs geloovigen en profeten bleven daarvan niet vrij. Zoo vergat men, dat God den persoon des menschen niet aanziet, en dat Hij de openbaring van zijne barmhartigheid uitstrekt zoo ver als Hem dit behaagt. Zijne goedertierenheid en barmhartigheid bewijst Hij aan al de volken der aarde. Dit te leeren is het hoofddoel van het boek Jona. Het wil het Joodsche farizeïsme, reeds in zijn eerste ontkieming, zoo krachtig mogelijk tegenstaan en tegengaan. Israël moet wel bedenken: Nineve, dat zich bekeert, is beter dan Samaria, dat zich

verhardt. Dat moest Jona zelf ook nog leeren. Zijn geschiedenis moet symbolisch worden opgevat, en daarom heeft dit zuiver geschiedkundig boek Jona geen plaats onder de historische, maar onder de profetische boeken van het Oude Testament. Jona's geschiedenis zelve is profetie, zooals ook uit Matth. 12 : 39—41 en Luk. 11 : 29 en 30 blijkt. Hij is zelf een type van Christus.

Verdeeling:

I. *De ongehoorzame profeet en zijn lot.* Cap. 1.
Gods bevel aan Jona, om tegen Ninevé te prediken. Zijn onwil. Zijn vlucht over zee naar Tharsis. De storm. Het bidden der heidensche scheepslieden, en de diepen slaap van Jona. De aanwijzing van den schuldige door het lot. Jona in de zee geworpen. De storm gestild. De Godsvreeze bij de schepelingen. Jona gered, doordien de Heere een groote visch beschikte, die hem inslokte. In diens lichaam was de profeet drie dagen en drie nachten.

II. *De reis naar Nineve en de vrucht.* Cap. 2 en 3.
Jona's gebed en dankzegging in het ingewand van den visch, voor de wonderbare redding in het groote gevaar. Nieuwe uitredding. Jona, door den visch uitgespogen op het droge. Zijn tocht op het herhaald bevel Gods naar Ninevé en zijne prediking van haren ondergang. De gezegende vrucht dier prediking in verband met Jona's wonderbare verlossing (Luk. 11 : 30). Nineve's bekeering en de afwending van de hittigheid van God toorn. Ninevé blijft gespaard.

III. *Het diep beschamend onderricht Gods.* Cap. 4.
Jona's mismoedigheid over de lankmoedigheid des Heeren, aan Ninevé betoond. Zijn klacht daarover bij God. Hij kan het niet hebben, dat Heidenen barmhartigheid van den God Israëls ontvangen, Heidenen, die straks Israël zullen tuchtigen en ten ondergang

brengen. Hij wil nu liever sterven dan leven. God leert Jona het onbillijke van zijnen toorn, in het schenken en in het wegnemen van den wonderboom. Jona wil behouden, wat hem geen moeite heeft gekost; zou God zich dan niet erbarmen over de werken zijner handen?

De profeet Amos.

Amos (last of lastdrager) een herder uit Thekoa in Juda, werd door den Heere God, in de dagen van Jerobeam den Tweede, naar Bethel, het middenpunt van den kalverdienst, gezonden, om de gerichten Gods over het rijk der tien stammen te verkondigen.

Het geschiedde twee jaren vóór de aardbeving, die ten tijde van Uzzia heeft plaats gehad.

In deze dagen was Juda afhankelijk van Israël (zie II Kon. 14 : 8—14). Samaria was groot; Jeruzalem lag in het stof (Am. 9 : 11). Toch zou Israël om zijner zonde wil ondergaan, en Juda en de vervallen hut Davids verhoogd worden. Dit was de boodschap, die Amos het tienstammenrijk, dat onder Jerobeam II zich zoo zeker in zijn gelukstaat gevoelde, in naam des Heeren had over te brengen.

Gelijk Joël in de sprinkhanenplaag, zoo zag Amos in de Uzziaansche aardbeving een voorspel van het oordeel Gods over zijn volk en over de volken der aarde. In zijn profetisch boek heeft hij zijne welsprekende prediking opgeteekend, opdat het volk door de lezing daarvan tot boete en alzoo tot voorbereiding voor den Dag des Heeren zoude opgewekt worden.

Verdeeling:

I. *Het gericht over de volken en over Israël.* Cap. 1 en 2. God zal een schrikkelijk onweêr doen opkomen, dat zich ontladen zal over de Syriërs, over de Filistijnen,

over de Phoeniziërs, over de Edomieten, over de Amorieten, over de Moabieten en over Juda en Jeruzalem, om hunne gruwelen en zonden te wreken. Het schrikkelijkst echter zal dit onweder des Heeren losbarsten over het rijk der tien stammen, aangezien dit geheel van den Heere is afgevallen. De rechters doen er onrecht; de armen worden er onderdrukt; bloedschande, afgoderij en brasserij, gepaard met ondankbaarheid en verachting van het profetisch woord, worden allerwege in dit rijk gevonden.

II. *De zonde des volks.* Cap. 3—6.
Omdat Israël het uitverkoren volk is, daarom kan het gericht over de zonden des volks niet uitblijven.
De eerste oorzaak des gerichts is de *hebzucht;* de tweede *verharding;* de derde *verachting des heils;* de vierde *valsche gerustheid.*

III. *Het doel van het Godsgericht* (vijf gezichten). Cap. 7—9.
God zal het goddelooze volk niet meer verschoonen, zooals Hij één en andermaal gedaan heeft. Men durft zelfs den profeet Amos beschuldigen van eene verbindtenis tegen het rijk der tien stammen, waarvoor hij betaald wordt door den koning van Juda. Nu is dit rijk geheel rijp voor de ballingschap. (vierde gezicht). Het altaar van Bethel zal verbroken worden en de straf over Israël zal niet minder zijn dan die der Heidensche volken. (vijfde gezicht). Toch zal het huis Jakobs niet ganschelijk verdelgd worden. Er zal door het gericht eene schifting plaats hebben en goddeloozen en vromen zullen van elkander gescheiden worden. Jerobeams rijk gaat onder, maar Davids huis zal weer opgebouwd worden. Het verloste Israël zal in zijn land wederkeeren en eeuwiglijk daarin wonen. In zijn verste strekking getuigt alzoo het profetisch boek van Amos ook van het rijk van den Messias, dat eenmaal komen zal.

De profeet Hosea.

Hosea (d.w.z. God helpt) was de zoon van Beëri, een burger uit het rijk der tien stammen. (Cap. 7 : 5).
Hij profeteerde in de dagen van Jerobeam den Tweede en onder diens opvolgers, in den tijd tusschen 790 en 725 vóór Christus, (zie cap. 1 : 4; 10 : 14; 12 : 2 en II Kon. 17) alzoo meer dan 60 jaar.
Al richt hij gedurig den blik zijwaarts naar Juda, toch geldt zijne zending het rijk van Efraim, waartoe hij zelf behoorde.
In de dagen van Jerobeam II had dit rijk naar buiten macht; naar binnen welvaart.
Jona's profetie, dat Israël de aloude grenzen des lands weer hersteld zoude zien, was nu vervuld.
Aan uitwendige godsdienstigheid ontbrak het bij Israël in dien tijd ook niet. De rijkste offers werden te Dan en te Bethel en zelfs te Gilgal op de altaren van den kalverdienst ontstoken.
Ware godsdienstzin werd echter gemist. Bij de afwijking van den kalverdienst kwam ook nog de Baälsdienst, en zoo volgde de afgoderij den beeldendienst op den voet.
Wegens deze openlijke verachting van Gods geboden, bedreigde Hosea den ondergang aan het vorstenhuis en getuigde hij tegen de valsche vroomheid en de zedeloosheid des volks, die niet ongestraft konde blijven.

Terstond na Jerobeams dood begon het innerlijk bederf zich te openbaren. Zacharia, zijn zoon, viel na zes maanden geregeerd te hebben, door Sallums moordtuig. Jehu's huis was gevallen (II Kon. 15 : 10). Daarbij bleef het niet. Op Sallum volgde, binnen ééne maand Menahem; een broederkrijg, aan gruwelen rijk, verteerde de volkskracht. (II Kon. 15 : 16).

Terzelfder tijd verrees de Assyrische wereldmacht, om een tuchtroede Gods over Israël te zijn. Ook Egypte had het oog op dit land gevestigd.

Trots dat alles gaf het volk zich aan den schandelijksten afgodsdienst hoe langer hoe meer over. Men lachte met de profetische waarschuwingen. Redding des volks was niet meer mogelijk in dezen tijd, getuigen bleef alleen over. Hieraan beantwoorden de profetiën van Hosea.

Onder Jerobeam II hield hij het volk van Israël zijne zonden voor oogen en riep het afkeerige volk nog op tot bekeering.

Na den ondergang van Jehu's huis echter, toen de ongerechtigheid des volks alle perken te buiten ging, verkondigde hij het verdorven geslacht het niet te weerhouden gericht, waaruit alleen zij gered zouden kunnen worden, die zich door hetzelve tot boete lieten leiden. De trouwe Gods tegenover de ontrouw des volks; ziedaar den hoofdinhoud zijns boeks.

Verdeeling:

I. *Israël, de trouwelooze, wordt uitgenoodigd het trouwverbond te herstellen.* Cap. 1—3.

Het teeken. Hosea neemt op Gods bevel een vrouw, die de echtelijke trouw breekt en kinderen der hoererij voortbrengt, om in zijn echt de verhouding van Israël tot Jehova voor oogen te stellen. Zijne kinderen moet hij namen geven, die het volk heenwijzen naar de vruchten van den afval; n.l. *a.* de ondergang van het

koningshuis; *b.* de overgave des rijks in de handen der vijanden; *c.* de verstooting van het bondsvolk in de ballingschap. (Toch is de verstooting niet voor altoos, maar eindigt in genade en nieuwen zegen Gods).

Nu volgt in hoofdstuk 2 eene verklaring van deze symbolische handeling des profeten. De Heere wil nog met het afgodische volk te doen hebben. Daarom zal Hij hen tuchtigen en alzoo tot bekeering brengen, ten einde het verbond met hen te kunnen vernieuwen. In het 3e hoofdstuk zegt de profeet nog eerst symbolisch en dan door het woord, dat Israël langen tijd eenzaam en verlaten zal zijn (in de ballingschap) totdat het in heilig verlangen den Heere en zijnen Gezalfde zoeken zal.

II. *De aankondiging van het goddelijk oordeel en zijn doel.* Cap. 4—14.

a. De zonden worden Israël voorgehouden en eene laatste poging wordt gedaan het volk tot bekeering te brengen. De zonden zijn: bondsbreuk; verachting van God en van den naaste; het vergeten ook van den Heere en het zich wenden tot den afgodendienst, welke zonden vooral bij de priesters en bij de hoofden des volks worden gevonden. Geen offeranden kunnen daartegen helpen. Het oordeel nadert met rasse schreden. Waarachtige bekeering is de eenige weg tot nieuwe zegeningen. (Cap. 4—6).

b. Het gericht over het wederspannige volk. Onverbeterlijk is hunne boosheid. Hun bekeering is schijnbekeering. Door den kalverdienst, door hun vertrouwen op Assur en door hunne afgoderij vertoornen zij den Heere, en daarom zal Hij hen uit hun land uitstooten en hen in allerlei ellende voeren. (Cap. 7—10).

c. De afloop van het strafgericht.

De Heere zal Israël, dat hij eenmaal in genade heeft

aangenomen, en dat zoo zwaar getuchtigd zal worden, toch niet ganschelijk verdelgen. Uit de straf zullen voortkomen de geboorteweeën van een nieuw leven; door het gericht heen komen de boetvaardigen tot wederoprichting, wijl God geen berouw heeft van de beloften, die Hij eenmaal aan zijn volk heeft gedaan. De gevangenen zullen naar hun land wederkeeren en de Heere zal hen rijkelijk zegenen. (Cap. 11—14).

De profeet Micha.

Micha (wie is den Heere gelijk?) van Morescheth, eene grensplaats in de nabijheid van Gath, profeteerde in de dagen van Jotham, Achaz, en Hizkia, de koningen van Juda. Hij spreekt tot beide rijken, dat van Juda en dat van Efraim, maar heeft toch hoofdzakelijk het eerste op het oog. Hij was een tijdgenoot van Jesaja en mag tevens zijn geestverwant heeten. Een van de schoonste Messiaansche voorzeggingen worden eensluidend bij beiden aangetroffen. (Micha 4 : 1—3; Jes. 2 : 1—4).
Evenals Jesaja treedt hij kloekmoedig op tegen het zedebederf in zijne dagen; de machtigen daagt hij voor den rechterstoel en de valsche profeten ontmaskert hij voor elks oog. Juda en Israël waren beide diep gezonken; daarom voorziet de profeet beider ondergang. Toch was er ook nog onderscheid; Juda had nog een koning uit het huis Davids en het had nog zijn heiligdom; in Israël was alles verdorven. Daarom gaat dit rijk reddeloos onder, maar Juda wordt getuchtigd en komt weer tot behoudenis. Aan Abraham had God het beloofd, dat in zijn zaad alle geslachten des aardbodems gezegend zouden worden. Dit woord Gods kon niet onvervuld blijven. Tijdelijk mocht Juda in de handen der wereldvolken vallen van wege zijne zonde, straks komt ook het oordeel over deze machtige

rijken, en het volk Gods wordt tot zegen der menschheid ten zeerste verhoogd.

Evenals Jesaja strekt dus ook Micha zich in zijne profetiën naar een verre toekomst uit. Hij is ook een boodschapper van goede tijding. Wegslepend schoon spreekt hij van den Vredevorst, die, ofschoon van eeuwigheid geboren, als de ware Davidsspruit uit het kleine Bethlehem voortkomen zal, en die zijn Vrederijk zal uitbreiden over de gansche aarde.

Zijne woorden maakten diepen indruk op het volk van Juda. (Jer. 26 : 17—19). Zijn boek behelst drie deelen.

I. De dreiging. Cap. 1—3.

De Heere zal ten gerichte verschijnen over Israëls en Juda's zonde. Vooral Samaria is rijp voor het gericht.

De oorzaken van het gericht zijn: de hebzucht der rijken en machtigen; de verwerping van het woord der profeten; de verdrukking van armen en ellendigen.

Inzonderheid bestraft hij de onrechtvaardige en onbarmhartige rechters en de valsche profeten; voor hen zal in den dag des oordeels geen erbarmen zijn. Al de leiders des volk zijn diep verdorven; daarom zal Sion, Jeruzalem, ja zelfs de tempel verwoest worden. Verlossing komt eerst na het oordeel.

II. De heilsraad Gods met zijn volk. Cap. 4 en 5.

Hoe diep Sion nu ook vernederd wordt, het zal eens zeer verhoogd worden, want het zal het middenpunt der volken worden, tot zegen en tot leering voor hen. Het verstrooide en ellendige volk Gods zal weer vergaderd worden onder den herstelden scepter van het Davidische huis.

De ballingschap van het volk Israëls in Babel loopt niet uit op zijn eeuwigen ondergang; Gods volk komt eenmaal nog tot heerschappij over de Heidenen.

Uit de vernedering en uit den smaad van het tegenwoordig vorstenhuis komt de eeuwige koning Israëls te voorschijn,

die Israël van zijne vijanden bevrijden, die het van zijne afdwalingen genezen, en het tot heil der aarde stellen zal.

III. De ware heilsweg. Cap. 6 en 7.

God is recht in zijn richten, de gansche aarde moet het getuigen. Israël is zoo ondankbaar. Wat moet het volk doen? Niet vele offeranden brengen, maar gerechtigheid en barmhartigheid beoefenen.

Dat is de weg, waar langs Sion uit zijn diepen val zal worden opgericht en Gods vergevende barmhartigheid en bondstrouw zal ervaren. En zoo zal de Heere Koning zijn van Sion tot in eeuwigheid.

De profeet Nahum.

Nahum beteekent: Troostrijk. Hij was afkomstig uit Elkosch of Elkosi in Galilea en profeteerde in de dagen van Manasse, na den Assyrischen inval in Juda, waarbij Jeruzalem door de wondermacht des Heeren staande bleef. (II Kon. 19 : 35). Toch was hierdoor de macht van Assur niet vernietigd, maar vermeerde sterk onder Ezar-Haddon en onder zijn zoon Asurbanipal. Egypte en vele andere volken werden in dezen tijd door Assyrië onderworpen en het scheen wel, alsof geen rijk op aarde Ninevé's heerschappij zoude kunnen verbreken. De profeten des Heeren laten zich echter door geen schijn misleiden. Ninevé's grootheid, dat weten zij, is een gebouw op een zandgrond gesticht.
En Nahum, voorgelicht door den H. Geest, profeteert 50 jaar van te voren den val van Ninevé, en hij doet het op eene wijze, alsof hij er ooggetuige van geweest is. Geheel zijne profetische rede is in éénen adem gesproken. Hoe treffend schildert hij de inneming Ninevé, door een vijand, dien hij niet noemt, maar die geweest is de vereenigde Medische en Babylonische macht. Hij kondigt den leeuw in zijn hol de ure aan, waarop zijn roof hem ontnomen worden zal. Wel was zijn woord troostrijk voor velen!
In hoofdst. 1 : 1—14 wijst de profeet op de verheven macht en gerechtigheid des Heeren. Hij wreekt het kwade,

en al zijne volmaaktheden keert Hij als wapenen tegen zijne vijanden.

Wee daarom het hoovaardig, zelfbetrouwend Ninevé, dat Jehova heeft durven lasteren voor de poorten van Jeruzalem; de bloedstad, waartegen de Heere ten gerichte verschijnt. Voorts in hoofdst. 1 : 15, dat bij het 2e hoofdstuk behoort en in hoofdst. 2 en 3 verkondigt de profeet de blijdschap der volken over den val van Ninevé en voorzegt hij deze stad tot in de bijzonderheden, hoe zij in eenen wanhopigen strijd voor immer zal ondergaan, vanwege al de gruwelen, die zij heeft bedreven. In hare verwoesting zal zij alle eeuwen door tot een waarschuwend teeken en tot een schrikbeeld zijn.

De profeet Habakuk.

Habakuk (d.w.z. omarming) trad op in Juda en was een tijdgenoot van Zefanja en Jeremia. Evenals deze wijst hij de Chaldeën aan als de roede, waarmede Jehova zijn afgeweken volk gansch terneder werpen zal. Hij is door deze bekendmaking tot in het diepst zijner ziele geschokt en schreeuwt zijne smart daarover uit.

Toch bezwijkt hij niet onder dezen druk. Als een held des geloofs heft hij het hoofd omhoog. Zijn hoofddoel is niet het volk te bestraffen, maar de vromen des volks te vertroosten met het feit, dat er weer goede dagen zullen komen na het strafgericht, dat om der goddeloozen wille over Juda en Jeruzalem losbreken zal. Hoofdstuk 2 is de kern van het boek, dat een troostboek is, wijl het den val van het Chaldeeuwsche wereldrijk verkondigt.

Het aantrekkelijke er van wordt niet weinig verhoogd door den schoonen vorm zijner rede. Habakuk is dichter; de dichter en de profeet evenaren elkander.

Overzicht van den inhoud.

De profeet wordt gekweld door eeen raadsel, en dat komt voort uit de bekendmaking Gods, dat Hij de Chaldeën doet voortkomen, om alles te verwoesten.

Hunne zege toch beteekent den triomf der goddeloosheid, omdat zij niets anders aanbidden dan hun eigen macht.

Hoe wonderbaar is Gods werk, dat Hij dezulken verheft en verhoogt! Cap. I.
Het antwoord Gods hierop luidt: de rechtvaardige zal leven, zoo zeker hij zich met een vast vertrouwen aan God hecht. Maar de overmoedige Chaldeën zullen om hunne zelfverheffing en ongerechtigheid verdorven worden en hunne goden zullen hen niet kunnen helpen. Cap. 2.
Op dit antwoord des Heeren heft de profeet zijn psalm aan, waarin hij spreekt van de verschijning Gods in hoogheid en in majesteit, voor wien de schijngrootheid der Babylonische wereldmacht in het niet vervalt, die de krachten der schepping beweegt, om zijn volk te verlossen, zoodat het zich in zijn God verheugen kan. Cap. 3.

De profeet Zefanja.

Zefanja (de Heere verbergt) profeteerde in de dagen van Josia en wel in de laatste jaren van diens regeering. Dit blijkt uit wat hij zegt van de zonen des konings (1 : 8) die hij als zondaren ten toon stelt.

Wel was Josia een Godvreezend vorst en zou het naar Gods Woord, door Hulda, de profetes, gesproken, vrede blijven tijdens zijn leven, maar daarna zou ook de straf, wegens Juda's afvalligheid, met alle gestrengheid worden voltrokken.

Hiervan is Zefanja de tolk, evenals Jeremia, die zijn tijdgenoot was. Het vonnis Gods was onherroepelijk; Juda zou door de vijanden vertreden worden. Al bekeerde het zich, het recht zou toch zijnen gang gaan.

Hieruit is het te verklaren, dat Zefanja zulk een harde taal voert. Er zal wel een betere toekomst genaken, doch eerst na den ondergang van het rijk van Juda en daarin zal uitsluitend deelen het overblijfsel naar de verkiezing der genade. Terwijl Habakuk het uiteinde van het gericht Gods verkondigt, ontdekt Zefanja de oorzaken daarvan, n.l. het diepe bederf van het volk.

Toch ligt er ook vertroosting in zijn profetisch boek, gelijk we reeds aangestipt hebben. God zal de geschiedenis zijns volks eenmaal wenden, en door het gericht heen het brengen tot het beloofde heil.

Verdeeling:

I. De dag des toorns. Cap. 1.

Zonder verschooning zal de Heere alle levende ziel in Juda verdelgen. Over alles komt het oordeel des doods, wegens de zonde van afgoderij en beeldendienst, van roof en onderdrukking, van schijngodsdienst en huichelarij. Berge, wie zich bergen kan. Een groot slachtoffer heeft de Heere zich toebereid; ach, 't is Juda zelf, en door het vuur van Gods ijver zal het gansche land verteerd worden.

II. De vermaning. Cap. 2.

De boodschap des gerichts mag het volk niet in onverschillige berusting doen vervallen, maar moet eene drangrede tot boete bij hen worden. Misschien zullen de Godvreezenden nog verborgen worden in den dag des toorns des Heeren.

Voorts wendt de profeet zich tot de Heidensche volken, tot de Filistijnen, tot Moab, tot Ammon, tot de Mooren, tot Assur en tot Ninevé, om hen het oordeel aan te kondigen. Aan hen kan Israël zien, hoezeer het nog bevoorrecht is door den Heere; deze volken komen in de gerichten om, maar Israël wordt weder opgericht.

III. De belofte. Cap. 3.

Nog eenmaal staat de profeet stil bij Jeruzalems boosheid en goddeloosheid. Het laat zich door den ondergang van de volken van rondsom niet tot bekeering brengen. Daarom komt God als Rechter.

Zijn gericht echter is reiniging, loutering, wederherstelling voor Israël, welk werk ook aan andere volken ten goede komt. God zal doen overblijven een ellendig en arm volk, dat op zijn naam zal vertrouwen, en Hij zal wonen in het midden van hen.

De profeet Haggai.

Haggai (de feestvierende) profeteerde in het tweede jaar van den koning Darius Hystaspis (520 vóór Chr.)
De terugkeer van het Joodsche volk uit de ballingschap had 16 jaar geleden plaats gehad. Van allen afgodsdienst genezen beijverden de wedergekeerden zich den God der vaderen voortaan alleen te dienen; zij bouwden terstond een brandofferaltaar en stelden den dagelijkschen offerdienst weder in. Ook de tempelbouw werd ter hand genomen en aanvankelijk rustig voortgezet.
De vijandschap der Samaritanen echter hinderde hen in dit werk; deze wisten het zelfs zóó ver te brengen door booze aanklachten bij den Perzischen koning, dat hun het bouwen van den tempel verboden werd.
Zoo bleef het werk ten laatste geheel stilstaan.
De wedergekeerden hadden daaraan ook hunne schuld.
Door zelfzucht gedreven lieten zij zich maar al te gemakkelijk in den herbouw van den tempel tegenstaan. Ook de bezoekingen des Heeren wegens deze zonde bracht hen niet tot den ouden ijver terug. (1 : 6, 9—11).
Met het oog daarop werd Haggai door God gezonden, om Zerubbabel en Josua, die de leiders des volks waren, aan te manen, dat zij den tempelbouw weder ter hand zouden nemen.

Inhoud en verdeeling.

I. Het strafwoord wegens het staken van den tempelbouw.

De profeet klaagt het volk aan, dat het wel voor eigen woningen zorgt, maar niet voor het huis des Heeren. Hij wijst op het mislukken van den oogst, als een gevolg daarvan. Toen echter de hoofden des volks ijverig den bouw van den tempel ter hand namen, hoorden zij uit zijn mond de belofte van den bijstand des Heeren. (Cap. 1).

II. De heenwijzing naar de toekomstige verheerlijking van den tweeden tempel.

De grootste zwarigheid, die bij den tempelbouw moest overwonnen worden, was gelegen in de verlammende gedachte, dat de nieuwe tempel op verre na niet de schoonheid en heerlijkheid van den eersten tempel zoude bereiken. „Zijt sterk," roept Haggai den bouwers toe. De heerlijkheid van dit laatste huis zal grooter worden dan van het eerste. Daarvoor zal God zorgen, die over alle dingen te beschikken heeft en van wien al het goud en het zilver is. (Cap. 2 : 1—10).

III. De verandering van den toestand der gemeente.

Drie maanden werden voor de voorbereiding tot den bouw in beslag genomen. Toen werd het fundament des tempels gelegd, en geschiedde weder het woord des Heeren tot den den profeet. Tot hiertoe was alles onrein. Het nalaten van den bouw des tempels had alle godsdienst en vroomheid waardeloos gemaakt voor God, en den vloek over de inkomsten des lands gebracht. Nu zou het anders worden; de vloek zou in een zegen verwisseld worden. (Cap. 2 : 11—20).

IV. Het loon Gods voor Zerubbabel.

Hemel en aarde zullen bewogen worden; de volken zullen omgekeerd worden en de koninkrijken zullen hunne vastigheid verliezen. Maar Zerubbabel zal door God als een zegelring in trouwe hoede worden bewaard. (Cap. 2 : 21—24).

De profeet Zacharia.

Zacharia (de Heere gedenkt zijn verbond) was uit een priesterlijk geslacht en werd, evenals Haggai, van God geroepen, om bemoedigende woorden tot het volk te spreken onder zijnen arbeid aan den nieuwen tempel. Hij trad twee maanden later op dan genoemde profeet, en zijne werkzaamheid duurde van het tweede tot het vierde jaar van Darius, van 520 tot 518 v. Chr.

Toch strekken de profetiën van Zacharia zich ook veel verder uit dan die van Haggai. Zij komen in vele opzichten overeen met die van Daniël en bij het licht daarvan moeten zij dan ook beschouwd, zullen zij recht verstaan worden.

Het boek van Zacharia draagt een zeer eigenaardig karakter. Op eene korte opwekking tot bekeering volgt de beschrijving eener reeks van nachtgezichten. De eerste slaan terug op hetgeen reeds geschied is, de latere stellen toekomstige toestanden voor. Zijn uitgangspunt neemt de profeet in den tijd uit de ballingschap; hij herinnert aan wat God reeds gedaan heeft, en kondigt aan, hoe God verder helpen zal.

Met het zevende hoofdstuk vangen de profetische redenen aan; in verbinding met sommige zinnebeeldige handelingen schetsen zij ons den toekomstigen gang van het Godsrijk en zijnen Gezalfde. Zeer opmerkelijk is in zijne profetiën,

dat Zacharia spreekt van den priester, met de kroon op het hoofd, die op éenen dag 's lands ongerechtigheid wegneemt; die op het veulen eener ezelin als de Heiland de koningsstad intrekt; die Jeruzalem loutert en het rijk der heiligheid sticht, dat in de erkenning van alle volken deelt. Tevens wijst de profeet, wat in dien tijd ook zeer noodig was, op de geboden des Heeren, en hij verzwijgt het ook niet, welke moeilijke en zware tijden er nog over het volk Gods zullen komen, eer de beloofde heerlijkheid aan het einde der dagen zich ontplooien zal.

Zoo staat Zacharia op een hoogen wachttoren en ziet ver over hoofden en tijden heen naar de zalige toekomst van het koninkrijk Gods en geeft zijn boek licht en troost in al de donkere tijden van Gods kerk op aarde, bijzonderlijk in haar strijd met de Gode vijandige machten.

In drie deelen valt zijn boek uiteen, die wel overeenkomstig hunnen inhoud in verschillende vormen der rede zich bewegen, maar die toch één en dezelfden vervaardiger toebehooren.

Overzicht van den inhoud.

I. Het heden in het licht der profetie. Cap. 1—6.

Na een voorwoord, dat opwekt tot gehoorzaamheid aan Gods Woord, volgen zeven nachtgezichten: *a.* de man op een rood paard tusschen de mirten; *b.* de vier smeden en de vier hoornen; *c.* de man met het meetsnoer; *d.* de hoogepriester aangeklaagd en vrijgesproken; *e.* de gouden kandelaar en het oliekruikje; *f.* het heilige volk, welks land van de goddeloosheid wordt verlost; *g.* de vier krijgswagens, als beeld van de hemelsche machten, waardoor God de vijanden tuchtigen zal. Als aanhangsel is hierbij de kroning van Jozua, den hoogepriester, eene zinnebeeldige handeling ter aanduiding van de kroning van den messiaanschen Priesterkoning (Ps. 110) die als de „Spruite" uit zijne plaatse voortspruiten zou, om des Heeren tempel te bouwen.

II. De eischen Gods voor het leven zijns volks. Cap. 7 en 8.

Wie die heerlijke toekomst van het Godsrijk deelachtig zal worden, hij moet God dienen in geest en in waarheid. De offeranden, die hij Gode toebrengt, moeten uit eene gezindheid voortkomen, die zich in het leven als goedertierenheid en barmhartigheid openbaart. De Heere God wil waarheid, gerechtigheid en vrede bij zijn volk aanschouwen, en in dien weg zal Hij door zijne genade de vastendagen in vreugdedagen veranderen, waaraan zelfs de heidenen zullen deelnemen.

III. De verdrukking, voorafgaande aan de heerlijkheid. Cap. 9—14.

a. De goede Herder en zijne kudde. (Cap. 9—11).

Terwijl de Heere de vijanden zijns volks rondom verdelgt, en het overblijfsel der heidenen zich tot God bekeert, trekt de Koning Zions als de Vredevorst de Godstad binnen, richt het rijk des vredes op en breidt het uit over de gansche aarde. De booze herders ontvangen hunne straf, zoodat zij Juda niet meer kunnen verdrukken. De Heere verzamelt zijn volk uit de geheele wereld, om hen door zijne kracht te doen triomfeeren over de wereldmachten. (Cap. 9 en 10).

Nu treedt een gansch ander beeld voor het oog des profeten. Het land van Israël is verwoest; alles huilt en klaagt. Israël is eene ter slachting overgegeven kudde, hare bezitters verkoopen en dooden haar. De profeet krijgt begeerte de herder des volks te zijn. Hij neemt daartoe twee staven: Lieflijkheid en Samenbinding. De Heere voorspelt hem echter, dat zijn werk niet met de gewenschten uitslag bekroond worden zal. De kudde wil zich niet laten leiden. Zoo moet hij haar aan haar lot overlaten; en valt zij in verkeerde handen. Nog ziet zij hare dwaasheid niet in. Zij acht den goeden herder even gering als een slaaf en biedt

hem een slavenloon aan, dat door hem wordt weggeworpen. De beide staven worden daarom ook door hem verbroken. Het volk valt in handen van een dwazen herder, die de gansche kudde laat omkomen. In Christus is dit alles vervuld. Hij wilde Israël verlossen van zijne booze leidslieden en het als zijne kudde vereenigen en liefelijk leiden. Maar het volk verwierp Hem en achtte Hem een slavenprijs waard (30 zilverlingen). Daarmede was de verwerping des volks volkomen geworden en Israël overgeleverd aan de heidenen. (Cap. 11).

b. *De heilige stad en de heerlijkheid des Heeren.* (Cap. 12—14). Deze profetie vormt een schoone tegenstelling met de vorige; daar zien wij de kudde verstrooid wegens de verwerping van den goeden Herder, hier echter keert zij met belijdenis van hare zonde tot den Heere terug. En nu is ook Jehova wedergekeerd tot zijn volk. Hij stort over het huis Davids en de inwoners van Jeruzalem uit den Geest der genade en der gebeden, zoodat zij van de valsche profeten zich gansch en al afwenden. Toch zullen er ook nog zware tijden komen voor het volk des Heeren. Het zwaard, dat ontwaakt is tegen den Herder des volks, keert zich ook tegen de kudde. Het schijnt zelfs, alsof Jeruzalem, even vóór de volle verlossing aanbreekt, nog voor goed ten onder zal gaan. Maar plotseling verschijnt Jehova op den Olijfberg; Hij brengt ontkoming voor zijn volk; Hij vernietigt de anti-goddelijke machten en geeft Jeruzalem eeuwig licht en eeuwige heerlijkheid, en maakt haar tot eene stad, waarin alles den Heere geheiligd zal zijn. Zoo sluit Zacharia zich aan bij de profetien van Joël en Ezechiël en legt tevens den grondslag, waarop de Ziener van Patmos straks voortbouwen zal.

De profeet Maleachi.

Maleachi (bode van Jehova) de laatste profeet onder de z.g. kleine profeten, profeteerde ten tijde van het tweede verblijf van Nehemia te Jeruzalem. (Zie Neh. 13 : 7—11). De nieuwe tempel was al gebouwd en de godsdienstplechtigheden geheel hersteld.
Toch was het nog in vele opzichten een treurige tijd.
De grootere heerlijkheid, die in den tweeden tempel, volgens de profetie van Haggai, tot openbaring zoude komen, liet op zich wachten. De „dag des Heeren" werd vruchteloos verbeid. Dientengevolge begon het volk te murmureeren; velen twijfelden aan de vervulling van Gods beloften; de liefde tot den dienst en tot het uitverkoren volk verkoelde en zelfs verbintenissen met de Heidenen werden niet geschroomd.
Hiertegen verhief Maleachi zijn waarschuwende stem. Zijn profetische roeping was te verkondigen, dat weldra de voorlooper van den Messias (Elia = Johannes de Dooper) komen zou, en dat spoedig op hem volgen zou de Engel des Verbonds, de Messias zelf.
Die „dag des Heeren" waarnaar de twijfelaars zoo zeer verlangden, zou echter voor hen een dag der verschrikking zijn, want door het vuur des gericht zou het kaf van het koren worden gescheiden, en alleen voor die den Heere vreesden zou de Zon der gerechtigheid opgaan.

De stijl van het boek Maleachi is redeneerend, d.w.z. de profeet voert de klagenden sprekende in en beantwoordt dan hunne tegenwerpingen, hetgeen heenwijst naar de toen opgekomen wijze van onderrichting. Naar Maleachi's profetiën wordt verwezen in Mark. 1 : 2; 9 : 11—13; Luk. 1 : 17 en Rom. 9 : 13.

Verdeeling:

I. De zonde des volks. Cap. 1 en 2.

Israël is het verkoren volk. Dit volk echter eert God niet. De priesters verachten God, door het gebrekkige te offeren. God zal desweze de aarde met onvruchtbaarheid slaan. Eerst sloot God met den stam Levi een bijzonder verbond; de priesterschap van dien tijd had dat verbond verbroken en zou der verachting worden prijs gegeven. Juda handelde ook trouwelooslijk, door liefdeloosheid tegenover de broeders, door echtverbintenissen met afgodische dochters, door lichtvaardige echtscheidingen, in strijd met de scheppingsordinantiën, (2 : 15) en door miskenning van het rechtvaardig Godsbestuur.

II. De roepstem tot bekeering. Cap. 3 en 4.

De plotselinge komst van den Heere tot zijnen tempel, voorafgegaan door zijnen voorlooper. Hij komt om te schiften de goeden van de boozen en om de boozen te richten. Bekeering is daarom noodzakelijk. De tienden moeten den Heere worden gebracht en dan zal God de velden zegenen, en dan zal de gezegende vrucht van den dienst van God ook worden genoten. De dag des Heeren komt zekerlijk; de goddeloozen zullen in dien dag omkomen en de godvruchtigen het heil des Heeren deelachtig worden, daartoe geschikt gemaakt door den wegbereider des Heeren.

Het boek van Maleachi vormt een zeer gepast slot aan de heilige boeken des Ouden Verbonds, omdat het regelrecht uitloopt op den Messias en diens voorlooper. De

eenheid van het Oude en het Nieuwe Testament komt treffend uit in het feit, dat de Evangeliën den draad daar opvatten, waar Maleachi hem liggen liet.
Deze toch vangen aan met het verhaal van Johannes den Dooper en diens getuigenis van den Messias.
De ééne profeet, die nu nog verschijnen zal onder het Oude Verbond, zal niet meer van Christus zeggen: Hij komt! maar: Hij is gekomen!

Kánonvorming van het Oude Testament.

Het woord *Kánon* (Grieksch, beteekent eigenlijk riet, maar dan verder meetriet, maatstaf, richtsnoer) werd in de eerste tijden van het christendom gebruikt, om een standaard voor het geloof en den christelijken wandel aan te duiden. Later werd het rechtsstreeks op de Heilige Schrift toegepast, en sprak men van de „Kanonieke boeken", daarmede bedoelende die boeken der Heilige Schrift, van wier echtheid en goddelijk gezag de christenen overtuigd waren. In dezen zin kan er dus gesproken worden van den Kánon des Ouden en des Nieuwen Testaments.
Die des Ouden Testaments is langzamerhand in omvang toegenomen, wat ook blijkt uit de indeeling van het Oude Testament in de drie groepen van *de Wet, de Profeten* en *de Geschriften*.
Mozes gebood, dat het boek der Wet „aan de zijde der ark" geplaatst zou worden (Deut. 31 : 26). In het vervolg werden het boek van Jozua en andere historische boeken hieraan toegevoegd, en later ook nog de Spreuken en sommige profetische geschriften; want Daniël spreekt van de „Boeken" (Dan. 9 : 2). Zacharia van „de Wet en de woorden, die de Heere der heirscharen zond in zijnen Geest, door den dienst der vorige profeten" (Zach. 7 : 12). Het boek der Wet was het grondleggend gedeelte van het Oude Testament, en, gelijk blijkt uit de geschied-

boeken en andere geschriften, vooral uit de Psalmen, bij het volk bekend en verbreid. Ook de historische boeken, die de gebeurtenissen beschrijven en beschouwen bij het licht der Wet, de profetische boeken en de geschriften, welke het door de Openbaring gewerkte geestesleven weerspiegelen (de Psalmen Davids en de boeken van Salomo) werden als heilige boeken erkend door het volk van Israël. Van eene verzameling der Psalmen getuigt Ps. 72 : 20; van eene der Spreuken lezen wij in Spr. 25 : 1. Dat de boeken der profeten schriftelijk onder het volk voorhanden waren, vloeit onweersprekelijk voort uit het feit, dat de woorden der oudere profeten door hunne opvolgers worden herhaald, zoodat de profetische geschriften in verband met elkander staan als de in elkander grijpende schakels van een keten.

Zoo verstaan wij, hoe allengs een groot getal heilige boeken ontstond, die in het Wetboek hun grondslag hadden en evenzeer als dit als heilige boeken werden beschouwd, gelijk uit het getuigenis van Jeremia ten opzichte van alle vóór-exilische profeten blijkt.

De verzameling nu van al deze boeken noemen wij den Kánon, welks afzonderlijke deelen van af den tijd van Mozes tot den uitgang der Oud-Testamentische profetie langzamerhand tot bestaan zijn gekomen. Wie echter deze afzonderlijke deelen tot een geheel verzamelden en door welke beginselen zij daarbij werden geleid, is ons uit de historie niet bekend.

Dat Ezra, de schriftgeleerde en hervormer Israëls, daarvoor werkzaam is geweest, mag als zeker worden aangenomen. (II Makk. 2 : 13).

Toch kan hij het niet geweest zijn, die den Kánon des Ouden Testaments heeft afgesloten. Hij kon toch niet weten, dat er na zijn tijd geen profeet meer optreden zoude. Maar zoo ligt het voor de hand, dat de verzameling der

Oud-Testamentische boeken zich vanzelf afgesloten heeft, aangezien er niets meer bij kwam, en dat dit door de z. g. groote Synagoge, die door Ezra en Nehemia in het leven was geroepen, geconstateerd is, zooals ook door de Joodsche traditie verhaald wordt.

Hiervoor pleit allereerst de zakelijke eenheid in de samenstelling van de boeken des Ouden Testaments. Het eerste hoofddeel is de Thora. Het tweede behelst de historische boeken Jozua, Richteren, I en II Samuël, I en II Koningen (de eerste profeten) en de profetische boeken Jesaja, Jeremia, Ezechiël, Hosea, Joël tot Maleachi (de latere profeten).

Het derde hoofddeel bevat de Psalmen, de boeken der Chokma (Spreuken en Job) Hooglied, Ruth, Klaagliederen, Prediker en Esther, terwijl het boek Daniël als apocalyptisch geschrift ook daarin een plaats ontving, al te gader boeken, die in den Ezra-Nehemia-schen tijd hun tegenwoordige gestalte hadden gekregen.

Nu waren er ook nog geschriften van Ezra en Nehemia, die later nog aangevuld en waarin de geslachtsregister bijgewerkt waren geworden.

Wat geschiedde met deze boeken? Zij zijn niet in het organisme des Ouden Testaments ingevoegd geworden, zooals in onze Bijbeluitgaven gedaan is, maar ze hebben aan het slot der genoemde boeken een plaats gekregen, n.l. Ezra, Nehemia en de Kronieken. Dit zal geschied zijn in de eerste helft der 4e eeuw v. Chr. zoodat in de tweede helft dier eeuw de gansche verzameling der Oud-Testamentische boeken reeds als een onaantastbaar heiligdom werd beschouwd.

Een tweede bewijs voor het afsluiten van den kanon in de 4de eeuw ligt in het feit, dat er sinds geen boeken meer door de Joodsche kerk als goddelijk erkend zijn geworden, ook al hadden ze veel overeenkomst met de

kanonieke boeken. Men denke slechts aan de *Spreuken* van *Jezus Sirach*.

En zoo hebben ook de z.g. Apocriefe boeken nimmer een plaats in den Hebreeuwschen kanon gekregen.

De bekende geschiedschrijver Flavius Josephus spreekt uitdrukkelijk van 22 goddelijke boeken der Joden (naar het getal der letters van het Joodsche Alphabet) gelijk staande met de 39 boeken, die wij hebben in het Oude Testament.

Uit de Synagoge ging de Oud-Testamentische kanon over in de Christelijke kerk. In de Christelijke bijeenkomsten werden deze boeken voorgelezen, als van goddelijken oorsprong zijnde, gelijk ook in het Nieuwe Testament herhaaldelijk gezegd wordt. (II Thim. 3 : 15 en 16; Rom. 1 : 2; II Cor. 3 : 14). Zij worden daarin genoemd heilige boeken, van God ingegeven; boeken des Ouden Testaments, die ons wijs kunnen maken tot zaligheid.

De Periode tusschen Maleachi en het Nieuwe Testament.

Volledige staatkundige zelfstandigheid heeft het volk van Israël na de ballingschap niet veel meer gehad. Het ging van de ééne heerschappij in de andere over; het was meestal knecht in zijn eigen land.

Tot het jaar 336 vóór Christus bleven de Israëlieten onder de heerschappij der Perzische koningen, die hen gewoonlijk met zachtheid bejegenden. Alleen tegen het einde dezer heerschappij werden de toestanden voor de Joden ongunstig.

Toen echter Alexander de groote de Perzen aan zich onderwierp, kwam ook Palestina onder zijne macht (330 vóór Chr.) Hij was den Joden welgezind. Op het toppunt zijner macht gekomen zijnde (323 vóór Chr.) stierf hij, en van zijn rijk namen de vier aanvoerders van zijn leger ieder een deel. Daardoor kwamen de Joden, in het jaar 301 vóór Chr. onder de heerschappij van Egypte, waaronder zij ongeveer 100 jaar gebleven zijn.

Gedurende dezen tijd en ook reeds vroeger kwamen vele Joden in Egypte, en kreeg de Grieksche taal ingang bij dit volk, wijl deze langzamerhand door de Uitlandsche Joden beter verstaan werd dan het Hebreeuwsch. In dezen tijd heeft ook te Alexandrië de overzetting van het Oude Testament in het Grieksch plaats gehad (de z.g. Septuaginta of vertaling der zeventigen) welke overzetting allerwege

in den vreemde door de Joden gebruikt werd, en die ook zegenrijk voor de uitbreiding van het Christendom onder de volken gewerkt heeft.

Vervolgens waren de Joden aan de Syriërs onderworpen. Onder hunne heerschappij hebben zij vele verdrukkingen moeten verduren. Het meest hebben zij te lijden gehad van Antiochus Epifanes (168 vóór Chr.) die hen zwaar en wreed verdrukte en duizenden doodde met het zwaard. Den tempel van Jehova wijdde hij aan Jupiter Olympias, en gaf diens beeld een plaats op het brandoffer-altaar.

Drie en een half jaar waren de Joden van hunne burgerlijke en godsdienstige vrijheden beroofd en ieder werd verplicht op straffe des doods den afgodsdienst aan te nemen. Wel ging toen Dan. 11 : 31 in vervulling. Het „gedurig offer" was weggenomen en de „verwoestende gruwel" gesteld. De getrouwen vielen door het zwaard en door vlam ; door gevangenis en door berooving (Dan. 11 : 33).

Maar toen kwam ook het Joodsche volk in opstand tegen Epifanes. Het geschiedde onder leiding van den priester Mattathias en zijne vijf zonen, bijgenaamd de Makkabeërs. God zegende hunne wapenen, zoodat de Israëlieten weer een vrij en zelfstandig volk werden. In het jaar 165 vòòr Chr. werd de tempel gereinigd en weer aan den dienst van Jehova toegewijd, waarvan voorts jaarlijks in December gedachtenis werd gevierd (Joh. 10 : 22).

Ongeveer 100 jaar zijn de Joden toen geregeerd geworden door vorsten uit het geslacht der Makkabeën, totdat zij, door eigen schuld, onder het juk der Romeinen kwamen. Omstreeks het jaar 40 vòòr Chr. werd Herodes, bijgenaamd de Groote, een Idumeër van geboorte, door de Romeinen tot koning der Joden aangesteld. Hij was een zeer bloeddorstig man, die zelfs zijne vrouw en drie zonen liet vermoorden en die ook vele aanzienlijke Joden heeft omgebracht. Om zich toch ook bij de Joden bemind te

maken, bouwde hij vele jaren aan den tempel te Jeruzalem en bracht aan dit Godshuis vele versieringen toe (Matth. 13 : 1 en 2). Onder hem werden Johannes de Dooper en de Heere Jezus geboren.

Wat den godsdienstigen toestand van het Joodsche volk aangaat, moet allereerst worden opgemerkt, dat de stem der bijzondere Godsopenbaring tijdens deze periode niet meer werd vernomen. Men leefde in deze tusschenruimte bij het licht der Godsopenbaring, dat in vorige tijden door God ontstoken was, en men deed het op eene wijze als vroeger nimmer was aanschouwd. Van afgoderij en beeldendienst, waaraan Israël vroeger zoo gehecht was, wilde het nu niets meer weten. Het werk van Ezra en Nehemia droeg rijke en blijvende vrucht.

Zelfs de staatkundige dienstbaarheid heeft er toe medegewerkt, dat Israël meer en meer over zijn karakter en roeping ging nadenken. Toen het Joodsche volk geen eigen koning meer had, en de stem der profetie zweeg, werd het priesterschap zeer hoog gewaardeerd en het leven naar de wet eene allereerste vereischte geacht. Deze toestand bracht echter ernstige bezwaren mede. In de handen van den hoogepriester werden ook de staatkundige belangen gelegd; herhaaldelijk gebeurde het, dat de hoogepriester ook het regeerend hoofd van het volk was. Daardoor verwereldlijkte het priesterschap, zooals te begrijpen is, en gaf de strijd om het hoogepriesterlijk ambt soms aanleiding tot bloedige tooneelen.

Voorts, het leven onder de strenge tucht der wet bracht velen tot werkheiligheid en tot letterknechterij. Er ontwikkelde zich eene Schriftgeleerdheid, die zich blind tuurde op de letter en het wezen en den geest des Ouden Verbonds uit het oog verloor. Velen jaagden naar rechtvaardigheid uit de werken der wet en meenden, dat zij zelfs meer konden doen, dan God van hen vroeg.

Met name moet hier aan de Secte der *Farizeën* worden gedacht, die in dezen tijd is ontstaan en die vooral onder de Schriftgeleerden vele aanhangers had.
Deze Farizeën, gelijk hun naam te kennen geeft, wilden boven anderen uitblinken door hunne vroomheid en streng leven naar de wet, en dachten daardoor zich de gunst Gods in gansch bijzondere mate te kunnen verwerven. Het besef van zonde ging bij hen geheel te loor, en bekeering des harten werd door hen niet gezocht. Zie de beschrijving, die de Heere Jezus van hen geeft in Matth. 23 : 13—33.
Tengevolge van het leven onder de heerschappij van Alexander den Groote kreeg echter ook de Grieksch-Heidensche wereldbeschouwing ingang bij velen onder het Joodsche volk. Zoo ontstond de secte der *Sadduceën*, die eene zekere tegenstelling vormde met die der Farizeën. Zij bekommerden zich weinig om de eischen der wet, en leefden naar het goeddunken des harten. Aan de opstanding der dooden, aan engelen en duivelen, geloofden zij niet. (Matth. 22 : 23).
Eindelijk ontstond in den tijd na de ballingschap bij de Joden ook nog de secte der *Esseën*, die, evenals de Farizeën, in eene bijzondere heiligheid wilden leven, ja, die hen daarin nog wilden overtreffen. Zij trokken zich daarom op kloosterachtige wijze uit de wereld terug. Met de Sadduceën hadden zij dit gemeen, dat zij zich niet streng aan de wet des Heeren hielden. Hunne woonplaats was in de nabijheid van de Doode Zee.
Tegenover deze sectarische bewegingen stonden echter ook goede dingen. Veel werd in dien tijd gedaan voor het onderwijs in de wet. Op vele plaatsen in het Joodsche land werden Synagogen opgericht, waar men bij elkander kwam op den Sabbathdag voor den dienst van God. Deze dienst bestond uit gebeden, die door den Overste der

Synagoge werden voorgelezen, terwijl het volk stond en „Amen" zeide; het zingen van Psalmen en het lezen van wet en profeten.

En niet alleen in het Joodsche land werden deze Synagogen gevonden, maar ook in vele andere landen, waarheen de Joden vroeger en in dit tijdvak verstrooid waren geworden. Overal waar de Joden zich vestigden gingen zij leven naar hunnen godsdienst, terwijl zij tevens op feestelijke tijden de reis deden naar de heilige stad. (Hand. 2 : 9—11).

Zoo vormde het Joodsche volk in deze tijden, gelijk terecht is gezegd, eene kosmopolitische gemeente, met Jeruzalem als middelpunt; het bood in zijne Synagogen aan de afgodische volken het schouwspel van een godsdienst zonder beeld en altaar, zonder offerande en priesterschap; het predikte alom de eenheid en waarachtigheid van Israëls God en het droeg in zijnen boezem de onuitroeibare hoop op eene heerlijke toekomst, die ook voor de volken ten zegen zou zijn. Zoo bereidde het in het Heidendom het Christendom voor, terwijl in het Joodsche land zich eene schare van getrouwen bevond, die in stille berusting de vertroosting Israëls verwachtende waren. (Luk. 2 : 25).

HET NIEUWE TESTAMENT.

Naam en Beteekenis.

Het Nieuwe Testament is het tweede hoofddeel der Heilige Schrift. Is het Oude Testament de beschrijving van de ontplooiïng der belofte van den Verlosser, het Nieuwe Testament bevat de vervulling, de volle openbaring en de verwerkelijking van den inhoud der belofte, door de komst van den Immanuël, Jezus Christus den Heere.

Zoo sluit de Schrift des Nieuwen Testaments zich aan bij die des Ouden Verbonds; er is wel *onderscheid*, maar geene *scheiding* tusschen deze beide deelen der Heilige Schrift. Het eene is zonder het ander incompleet; het Oude Testament wordt eerst in het Nieuwe openbaar, en het Nieuwe Testament ligt reeds naar zijn kern en wezen in het Oude verborgen.

De benamingen Oud en Nieuw Testament werden eerst gebruikt om de beide bedeelingen van het genadeverbond te kennen te geven, die door God aan zijn volk zijn geschonken, de eene vóór Christus, de andere na Christus. Langzamerhand gingen deze benamingen over op de geschriften, welke van die beide verbondsbedeelingen de verklaring geven.

In 2 Cor. 3 : 14 spreekt Paulus reeds van een lezen des Ouden Testaments, waarbij hij doelt op al de boeken van het Oude Testament. Naar dit voorbeeld kregen de heilige geschriften, die van de nieuwe genadebedeeling gewagen, den naam „Nieuwe Testament", welke naam in de dagen van Tertullianus dan ook algemeen in gebruik was.

De boeken des Nieuwen Testaments zijn van zeer groot gewicht en van gansch buitengewone beteekenis voor de bijzondere Godsopenbaring. Zij bieden ons niet alleen den sleutel voor de rechte opvatting en verklaring van de Oud-Testamentische geschriften, maar geven ons ook het slotstuk, de voltooiïng der bijzonde Godsopenbaring.

Met den dag des Nieuwen verbonds heeft God tot ons gesproken, niet meer door de *Profeten*, maar door den *Zoon*, en door dien Zoon heeft Hij ons alles gezegd, wat Hij ons nog te zeggen had aangaande onze verlossing en zaligheid.

Het volle licht inzake de kennisse Gods, is met den Nieuwen dag verschenen. De openbaring der Drieëenheid, in het Oude Testament nog onvolledig, kwam toen tot volledige ontwikkeling.

Even sterk als in het Oude, wordt in het Nieuwe Testament de eenheid Gods uitgesproken, maar deze ééne, waarachtige God openbaart zich in de Nieuw-Testamentische bedeeling, bepaaldelijk in de feiten van Vleeschwording en Uitstorting, als Vader, Zoon en Heilige Geest. Gansch duidelijk treedt nu aan het licht, dat de God des verbonds een Drieëenig God is en zijn moet, en dat alle heil en zegen en zaligheid hare drievoudige oorzaak heeft in God, Vader, Zoon en Geest. Christus spreekt aldoor van dien Vader, wiens eigen eengeboren Zoon Hij is en van den Heiligen Geest, die Hem zelf leidt en bekwaamt en dien Hij van den Vader zenden zal aan de zijnen.

Doch ook over den Verlosser en zijn werk geeft het

Nieuwe Testament het volle licht. De schaduwen zijn nu geweken; het wettische der oude bedeeling is voorbijgegaan; het wezen, het lichaam der dingen is gekomen in den Zone Gods, geopenbaard in het vleesch, gestorven om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking. Hij is de vervulling van Mozes en de Profeten.

Met Hem is ook gekomen de gansche rijke bedeeling van het verbond der genade, die zich uitstrekt tot al de volken der aarde. In Christus is nòch Jood nòch Griek; nòch Barbaar nòch Schyth. God heeft de tijden der onwetendheid overgezien en verkondigt na allen menschen alom, dat zij zich bekeeren.

Daaraan beantwoordt in alle deelen het Nieuwe Testament. Het is in directen zin van universeele beduidenis. Ook de taal, waarin de boeken des Nieuwen Testaments geschreven zijn, legt daarvan getuigenis af. Het Grieksch was in de dagen van Christus en van de Apostelen wereldtaal geworden en die taal is voor het Nieuwe Testament gebruikt, opdat zijn inhoud tot al de toen bekende volken der aarde zoude kunnen worden gebracht.

Evenals het Oude, is ook het Nieuwe Testament niet het werk van één persoon, maar van onderscheidene mannen Gods, die door den Heiligen Geest in alle waarheid werden geleid. Dientengevolge is ook het Nieuwe Testament uit verschillende boeken samengesteld. Het bevat historische boeken, leerstellige boeken en één profetisch geschrift.

Deze boeken hebben in zekeren zin hunne tegenhangers in het Oude Testament. Zoo komen de vier eerste geschiedboeken overeen met de boeken van Mozes, daar zij den oorsprong en de beginselen van de nieuwe verbondsbedeeling behandelen; het vijfde geschiedboek: de Handelingen, heeft overeenkomst met de geschiedkundige boeken des Ouden Testaments (vooral met Jozua en de Richteren)

de leerstellige geschriften hebben eenige gelijkheid met de Profeten en de Psalmen en het profetische boek herinnert aan Daniël en Ezechiël. Terwijl echter de negen en dertig boeken van het Oude Testament ontstaan zijn in een tijdsverloop van meer dan duizend jaren, zijn de zeven en twintig boeken van het Nieuwe Testament alle geschreven in de tweede helft van de eerste eeuw onzer Christelijke jaartelling. Met de vier Evangeliën vangt het Nieuwe Testament aan. Zij zijn niet de oudste geschriften van het Nieuwe Testament, aangezien sommige brieven der Apostelen eerder geschreven zijn. Zij hebben evenwel de eerste plaats in het Nieuwe Testament, omdat zij handelen over den persoon en het werk van den Heere Jezus en deze den grondslag uitmaken van allen lateren apostolischen arbeid. Op de Evangeliën volgt het boek „de Handelingen der Apostelen", beschreven door Lukas. Voorts komen de Brieven van Paulus, van Jakobus, van Petrus, van Johannes en van Judas, terwijl aan het einde van het Nieuwe Testament is geplaatst de Openbaring van Johannes. Al deze geschriften hebben hunne historische aanleiding gehad, zooals bij de afzonderlijke beschouwing daarvan blijken zal, maar zij gaan toch ook hoog boven hunnen tijd en boven de menschen van hunnen tijd uit, aangezien zij ook gegeven zijn voor alle tijden en voor de kerk des Heeren van alle eeuwen.

Nieuwe openbaringen hebben wij dan ook niet meer te verwachten. De Heilige Geest spreekt niet van zich zelven; Hij houdt zich strikt en zuiver en onafgebroken aan het Woord, dat ons geopenbaard is in de Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds.

Zalig is hij, die leest, en zijn zij, die hooren de woorden dezes boeks, en die bewaren, hetgeen daarin geschreven is.

Johannes de Dooper, de wegbereider des Heeren.

Het was niet betamelijk, dat de Christus zelf zich aan zijn volk voorstellen zou; een profeet, als bode Gods, moest dit doen.

Die profeet was Johannes, de zoon van den priester Zacharias. De grootheid der bestemming, voor hem weggelegd, komt vooral in twee zaken aan den dag. In onderscheiding van alle andere profeten kan van Johannes worden gezegd, dat hijzelf het voorwerp der profetie is geweest. Zijn komst toch werd aangekondigd door de profeten Jesaja en Maleachi. Voorts is Johannes als het kind des wonders geboren; slechts in Izak had hij onder de kinderen der menschen zijns gelijke. In eene dertigjarige afzondering van de wereld werd hij door Gods Geest opgevoed tot zijne levenstaak, en trad daarna als profeet onder Israël op, om, wegens de nadering van het Messiaansche rijk, allen tot bekeering en geloof op te roepen. Hij verscheen in den geest en in de kracht van Elia; in zijn kemelsharen mantel geleek deze Nazireër Gods een mensch, die niet van deze wereld is.

Dat het koninkrijk Gods, met zijn Messias, nabij gekomen was, ziedaar de grondtoon zijner prediking. Voor het deelgenootschap aan dat rijk was het echter niet genoeg een afstammeling van Abraham te zijn; aangezien alle menschen zondaren zijn is oprechte bekeering de onafwijsbare voorwaarde om het Koninkrijk Gods te kunnen beërven.

Openlijk moest men daarbij zijne zonden belijden en zich door Johannes laten doopen, tot vergeving der zonde.
Tot die zich niet bekeerden zou het koninkrijk Gods ook komen, maar — als eene vijandelijke macht, om hen te verpletteren.
Zoo getuigde Johannes de Dooper ook op aangrijpende wijze van het gericht. Hij sprak van den bijl, die al lag aan den wortel des booms; van het onuitblusschelijk vuur, waardoor het kaf zou worden verteerd. Hij overzag het gansche werk van Christus in zijne eenheid; het jaar van 's Heeren welbehagen was ook voor hem de dag der wrake Gods over zijne wederpartijders. (Jes. 61 : 2).
Toen Jezus tot hem kwam, ten einde ook door hem gedoopt te worden, had hij eerst bezwaar om dit te doen. Moest de Messias, de heilige, de rechter, dan ook den doop ontvangen, dien Johannes bediende aan zondige menschen?
Doch toen bij dien doop van Jezus de Heilige Geest op Hem nederdaalde, had Johannes daarin het teeken, dat Hij waarlijk de Christus was, en wees hij het volk op Hem met de woorden: „Zie, het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt." (Joh. 1 : 29).
Eene gewichtige ommekeer in de geschiedenis van de bijzondere Godsopenbaring was met dat optreden van Johannes den Dooper aangevangen.
Vergeten wij niet, dat hij stond op de grenzen tusschen het Oude en Nieuwe Testament, al is het ook, dat het Nieuwe Testament ons zijne levensgeschiedenis mededeelt. Johannes de Dooper is de laatste profeet van het Oude Testament; hij is ook de grootste van de profeten. De Heiland zelf heeft het gezegd: „onder die van vrouwen geboren zijn, is niemand meerder profeet, dan Johannes de Dooper". Hij was de onmiddelijke voorlooper van den Messias; met het oog daarop mag hij de grootste heeten

van alle menschen, want aan niemand werd ooit zulk eene eervolle taak opgedragen. Hij was de morgenster, dien de komst verkondigde van de Zon der gerechtigheid. En zijn werk is niet onvruchtbaar geweest. Met de boetbazuin aan den mond was hij de Heraut van den naderenden Christus en velen zijn door zijn woord tot inkeer gebracht. „Van de dagen van Johannes den Dooper tot nu toe", aldus luidt het woord van den Heere Jezus, „wordt het koninkrijk der hemelen geweld aangedaan, en de geweldigers nemen het met geweld".

En hoe men nu ook deze uitdrukking opvat, hetzij in een goeden, hetzij in een minder goeden zin, in ieder geval geeft ze te kennen, dat er met het optreden van Johannes een verlangen is ontwaakt, dat zich begeerig uitstrekte naar het koninkrijk Gods. Hoe velen ook zijn woord verwierpen, hij heeft toch ook zijne roeping mogen vervullen, „om den Heere te bereiden een toegerust volk".

De eerste discipelen heeft Jezus uit de hand des doopers ontvangen.

Toch was hij ook nog een kind van zijn tijd en van de bedeeling, die hij vertegenwoordigde. Johannes de Dooper heeft het koninkrijk Gods niet gebracht, maar het alleen als „nabij" aangekondigd. Hij stond er nog buiten; eerst met Christus is het gekomen. Daarom verklaarde Hij aangaande Johannes den Dooper: „die de minste is in het koninkrijk der hemelen, is meerder dan hij". En dat wil dit zeggen.

Het goddelijk plan omtrent den levensgang van den Messias werd niet door den Dooper gekend, gelijk de kinderen des Nieuwen Verbonds dat verstaan. De groote gedachte, dat de Christus door lijden zijne heerlijkheid ingaan moest, was voor hem, gelijk voor zijn tijd, nog verborgen.

Johannes verwachtte terstond het gericht; hij rekende, als

zijn voorganger Elia, op vuur uit den hemel. Maar het koninkrijk der hemelen bracht allereerst de prediking van het Evangelie der genade en Christus deed niet anders dan werken van liefde en barmhartigheid. Het gericht zou wel komen, maar eerst het kruis, met de bede om vergeving voor de vijanden, ten einde daardoor de wereld te overwinnen.

Ook Johannes de Dooper zelf heeft den lijdensweg moeten betreden. Zijn optreden duurde maar kort. Hij werd al spoedig in den kerker geworpen en werd niet door Jezus uit den kerker bevrijd, zooals hij gehoopt had. Hij stierf den marteldood. Dit heengaan van Johannes was voor Jezus een profetie van den offerdood, dien Hij zou moeten ondergaan.

Zoo was Johannes de Dooper tot in zijn dood een voorlooper van Jezus; zoo wees hij tot in zijn sterven toe op het Lam Gods, dat de zonde der wereld zou dragen.

De Evangeliën. Het Evangelie naar de beschrijving van Mattheüs.

Het woord „Evangelie" beteekent eene aangename, vreugdevolle boodschap. In de dagen des Nieuwen Testaments kwam het in gebruik voor de vreugdeboodschap, welke door den Heere Jezus verkondigd werd. Later werd deze naam door de kerkelijke schrijvers overgedragen op de geschriften, welke de blijde boodschap van Christus tot inhoud hadden.

Vier zulke Evangeliën hebben in het Nieuwe Testament eene plaats. Maar deze vier geschriften behelzen niet vier verschillende „Evangeliën" of blijde boodschappen, want er is maar één Evangelie, het Evangelie van Jezus Christus. Doch dat ééne Evangelie, die ééne boodschap des heils is op vier verschillende wijzen, door vier onderscheidene personen beschreven; wordt ons in vier gestalten getoond, van vier verschillende gezichtspunten voor oogen gesteld. In de opschriften wordt dat ook te kennen gegeven. Zij spreken van het ééne Evangelie, maar naar de vier onderscheidene beschrijvingen van Mattheüs, Markus, Lukas en Johannes. Deze zijn de menschelijke auteurs van de Evangeliën, die ons het ééne beeld van den persoon en het werk van Christus doen aanschouwen, maar van onderscheidene kanten.

Voorts, onder de vier Evangeliën vormen de drie eerste weder eene eenheid in onderscheiding van het vierde.

Zij zijn onderling zeer nauw verwant en men noemt ze de „synoptische Evangeliën", omdat hunne mededeelingen zich tot een overzichtelijk geheel laten samenvoegen. Het Evangelie van Johannes heeft een geheel eenig karakter en is ook met een gansch bijzondere bedoeling geschreven. De opeenvolging der Evangeliën, zooals die in het Nieuwe Testament is geregeld, berust op het getuigenis der oudste kerkvaders en er is geen gegronde reden aan te voeren, die ons noodzaakt daarin verandering te brengen.

Het Evangelie naar de beschrijving van Mattheüs.

Mattheüs ook genoemd Levi (Matth. 9 : 9; Mark. 2 : 14; Luk. 5 : 27) de zoon van Alpheüs, was vòòr zijne roeping tot het apostelambt een tollenaar, d. w. z. hij was ontvanger van de belastingen en van in- en uitvoerrechten ten behoeve van het Romeinsche rijk, en woonde aan de zee van Tiberias. Volgens Irenaeus schreef hij zijn Evangelie in het Arameesch, omstreeks het jaar 62 na Christus, en wel bepaaldelijk voor de Joden en de Joden-Christenen in Palestina. Aangezien echter zijn Evangelie in het Grieksch niet de sporen van eene overzetting vertoont, ligt het vermoeden voor de hand, dat Mattheüs zelf van zijn Evangelie ook eene Grieksche bewerking heeft gegeven.
Hij schreef zijn Evangelie met het bepaalde doel, om in het licht te stellen, dat de Heere Jezus waarlijk is de Christus der Schriften, en dat al de profetiën des Ouden Testaments in Hem zijn vervuld. Hij is de beloofde aan de vaderen; de Zoon van David, de Zoon van Abraham, en in Hem is gekomen, geschied en gegeven, wat de Heere tot zijn volk gesproken heeft. Tevens toont Mattheüs in zijn Evangelie aan, dat de verschenen Christus door zijn volk verworpen is, weshalve de Evangelieboodschap tot de Heidenvolken moet worden gebracht, hetgeen volgens de overlevering ook door Mattheüs is gedaan.

De schikking van zijn Evangelie is niet chronologisch, maar zakelijk en sluit zich aan bij den gedachtengang, die door den schrijver gevolgd wordt. Het spreken, het onderwijzen en het bestraffen treedt daarin op den voorgrond. Eer Mattheüs ons den Heere Jezus zelf laat zien in zijn woorden en werken, meldt hij ons enkele goddelijke kenmerken, waardoor Hij bij zijne verschijning als de Christus openbaar werd.

I. De kenmerken bij zijne geboorte. Cap. 1 en 2.

Het eerste kenmerk van Jezus is zijne afkomst van David en Abraham. In Hem is dus de belofte vervuld, die aan het zaad Abrahams en aan het huis Davids gegeven is.

't Is echter niet langs natuurlijken weg, maar door de kracht des Heiligen Geestes, dat de Heere Jezus als de ware Davidszoon hier op aarde verschijnt.

Heidensche sterrekundigen komen Hem bij zijne geboorte begroeten, maar Israël wordt daardoor niet bewogen Hem te zoeken en de toenmalige koning te Jeruzalem wilde Hem dooden. Zoo werden Egypte en Nazareth een toevluchtsoord voor Hem.

In deze inleidende geschiedenissen wordt den geloovigen Joden duidelijk gemaakt, dat in den Heere Jezus de hope Israëls is verschenen. Ook in zijne vervolging en vernedering was Hij de vervulling der Schriften.

II. De kenmerken bij Jezus optreden. Cap. 3—4 : 22.

Door de zending van Johannes den Dooper bereidt God Israël voor op de komst van den Christus. Als profeet des Heeren vermaant Johannes het volk en de oversten des volks tot boete en bekeering. Op den dag der genade volgt de dag des gerichts.

Toen Jezus door Johannes gedoopt werd, daalde de Heilige Geest op Hem neder en zalfde Hem tot zijn ambtelijk werk. God gaf daarbij getuigenis van het Zoonschap van Christus. Door den Geest wordt Hij ter verzoeking

in de woestijn geleid en overwint Hij den duivel met de woorden Gods uit Deuteronomium.

Hoe zeer werden ook in deze gebeurtenissen de profetiën bevestigd. Eerst kwam Elia (Mal. 4 : 5) toen kwam Christus. Gezalfd werd Hij naar het woord van Jesaja, en de wet Gods was in het midden zijns ingewands.

Toen de stem van den wegbereider door geweld tot zwijgen was gebracht, ging de Heere Jezus naar het Noordelijkste deel van Galilea, om er in vrijheid en veiligheid zijn werk te verrichten en nam Hij visschersliedeu tot zijne discipelen aan. Ook daarin was Hij de vervulling der Schriften.

III. Hoe de Heere Jezus optrad onder het volk en met welke gevolgen. Cap. 4 : 23—9 : 34.

Door zijn *woord* tracht Hij Israël te helpen. Hij wijst in de bergpredicatie de eigenschappen en de kenmerken aan van de rechte burgers van het koninkrijk der hemelen. Hij waarschuwt voor de gevaren, die aan de verkeerde uitlegging der Wet, aan oogendienst en aardschgezindheid verbonden zijn, en wekt op tot een leven van gebed en van ware naastenliefde, aangezien alleen de daders des Woords zalig worden (Cap. 5—7).

Maar ook door de *daad* trad Jezus helpend en reddend op. Hij genas alle ziekte en kwaal onder het volk; melaatschen werden door zijn machtwoord gereinigd en bezetenen van den duivel verlost; zelfs dooden bracht Hij tot het leven terug. Dubbel was de uitwerking van deze woorden en daden van Jezus. Geloovige belijdenis van zijn Messiasschap, maar ook kwaadwillige lastering van zijn Naam brachten zij te voorschijn, en deze vooral van de zijde van de hoofden des volks.

Farizeën en Schriftgeleerden verbieden Jezus de zonden te vergeven; verachten Hem wegens zijnen omgang met tollenaren en zondaren, en durven zeggen, dat Hij de duivelen uitwerpt door den overste der duivelen. Daar-

mede was de houding van Israël tegenover den Heiland beslist. (Cap. 8—9 : 34).

IV. De uitzending der apostelen; hunne ontvangst bij het Joodsche volk; bestraffende woorden tot de voorgangers in Israël. Cap. 9 : 35—12.

Nadat Jezus eerst zelf het Evangelie des Koninkrijks had gepredikt in alle steden en vlekken, zond Hij voorts twaalf discipelen (door Hem apostelen genoemd) tot de verlorene schapen van het huis Israëls, om hun het Evangelie te prediken en deze prediking door teekenen en wonderen te bevestigen. Hij eischt van hen algeheele zelfverloochening en bereidt hen er op voor, dat de apostolische arbeid vervolging en lijden en dood met zich brengt. God zal echter zijne knechten ondersteunen, en hun een rijk genadeloon schenken.

Van het volk van Israël moesten de apostelen niets anders verwachten dan een bitteren strijd, een strijd op leven en dood. Hunne houding tegenover Johannes den Dooper en tegenover Jezus bewees dit duidelijk genoeg. Toch zou de wijsheid gerechtvaardigd worden van hare kinderen.

Gods raad wordt volbracht; wat den verstandigen verborgen blijft, dat openbaart God de Vader den verkoren kinderkens, die door den Zoon Hem leeren kennen (Cap. 11).

Als de Farizeën voorts met den Heiland twisten over den sabbath, verdedigt Jezus zijn recht om op den sabbath wèl te doen. En als zij het wagen zijn werk aan den vorst der duisternis toe te schrijven, verklaart Hij hun, dat zulk eene lastering tegen den Heiligen Geest hun niet vergeven zal worden. Verlangen zij een teeken, Hij geeft hun het teeken van den profeet Jona, en kondigt hun wegens hunne geestelijke blindheid een allerschrikkelijkst oordeel aan.

Ten slotte zegt Hij, dat vleeschelijke banden geen deel geven aan het heil des Heeren; wie den wil des Vaders doet, is een kind des Heeren en een broeder van Jezus (Cap. 12).

V. Jezus trekt zich van Israël terug. Cap. 13—16 : 12.

Wel wendt Jezus zich nog in zijne prediking tot het gansche volk, maar Hij vangt nu aan te spreken in gelijkenissen. Het gaat in alle deze over de verborgenheden van het koninkrijk der hemelen, maar zij hebben daarbij deze eigenaardigheid, dat zij uitgesproken zijn met de bepaalde bedoeling, om in verband met den ongelijken geestelijken toestand der hoorders, een gansch verschillende, geheel tegenovergestelde uitwerking te hebben.

Zij dienen zoo wel om te verblinden als om te verhelderen; om te verbergen als om te openbaren. In het leeren door gelijkenissen lag een oordeel over het volk, dat Jezus verworpen had; alleen den discipelen kwam het ten goede.

Niet minder dan zeven gelijkenissen volgen hier in eenzelfde verband op elkander. Het gaat daarin over het *ontstaan* en het *voortbestaan*, over den *aard* en de *ontwikkeling*, over de *waarde* en de *toekomst* van het Godsrijk, dat niet van deze wereld is. (Cap. 13 : 1—53).

De verhalen, die nu volgen bij Mattheüs, beantwoorden aan hetgeen in de gelijkenissen gezegd is. Jezus doet groote dingen, maar het volk verwerpt Hem. In zijn vaderstad Nazareth worden de menschen aan Jezus geërgerd, wijl zij Hem als hunsgelijke beschouwen.

Herodes vreest Hem, wijl hij Johannes den Dooper omgebracht heeft. In de woestijn spijzigt Jezus de duizenden met vijf brooden en twee visschen, en toont zijnen jongeren op hun vaart over de zee, dat Hij altijd bij hen is, ook al wanen zij, dat Hij verre van hen is.

Aan de Farizeën leert Hij, wat al en wat niet verontreinigt, en legt deze waarheid zijnen discipelen nog nader uit.

De Kananeesche (heidensche) vrouw houdt Hij Israëls voorrang voor oogen, maar helpt haar toch op haar geloovig kermen en bidden. Wederom spijzigt Hij duizenden op wonderbare wijze.

De Farizeën en de Sadduceën hebben echter aan deze teekenen niet genoeg. Zij begeeren, Hem verzoekende, een teeken uit den hemel. Jezus noemt hen geveinsden, omdat zij de teekenen der tijden niet weten te onderscheiden. Doch ook de discipelen zijn nog niet geheel vrij van den Farizeeuwschen en Sadduceeuwschen zuurdeesem.

VI. Jezus gaat met zijne jongeren naar Jeruzalem om te sterven. Cap. 16 ; 13—20 : 28.

Eer de Heere Jezus met zijne discipelen deze reis ondernam, liet Hij hen bij monde van Petrus belijdenis doen van hun geloof in Hem als den Christus, den Zoon des levenden Gods. Hij ziet in deze belijdenis het werk van den Vader in de hemelen, en belooft Petrus de sleutelen van het hemelsch koninkrijk.

Vervolgens sprak Hij van zijn aanstaand lijden en sterven te Jeruzalem, maar gewaagde ook van zijn verrijzenis uit den dood. Hij bestraft Petrus, omdat deze Hem van den lijdensweg wil afbrengen en leert den discipelen, dat aan de navolging van Christus zelfverloochening en kruisdragen verbonden is.

Nu komt zijne verheerlijking op den berg, waarbij Mozes en Elia tegenwoordig zijn, en waarvan ook de apostelen Petrus, Jakobus en Johannes getuige waren. Na afloop daarvan onderwijst Jezus hen, dat zij niet meer op de komst van Elia moeten wachten, wijl de tweede Elia er reeds geweest is in Johannes den Dooper. Tevens leert Hij zijnen jongeren, in verband met den maanzieken knaap, dat het geloof de groote kracht is, waardoor zij alles vermogen.

Wijl de discipelen zoo ongeschikt waren om zijne lijdensaankondiging in zich op te nemen, sprak Hij andermaal van zijn aanstaand lijden en sterven.

In verband met de vraag om de didrachmen stelt Hij de verhouding zijner discipelen tegenover de wet in het licht,

maar leert hun ook, wat zij moeten doen om geene ergernis te geven.
In verband met de vraag, wie de meeste is in het koninkrijk der hemelen, wijst Hij op de eigenschappen van de rechte onderdanen, n.l. ootmoed en zelfvernedering.
Evenals de Heiland zelf moeten ook zijne discipelen het verlorene zoeken. Daarbij mag hunne vergevingsgezindheid perken noch grenzen hebben. Dit wordt nader toegelicht door de gelijkenis van den Onbarmhartigen Dienstknecht.
Met het oog op zijn naderend lijden te Jeruzalem ging de Heere Jezus uit Galiléa naar de landpalen van Judéa.
Hier onderwijst Hij zijne jongeren aangaande de instelling en de onlosmakelijkheid van het huwelijk en zegent kinderen als erfgenamen van het koninkrijk der hemelen.
In de beslissing van den rijken jongeling laat Hij zien, hoe gevaarlijk het bezit van veel aardsche goederen kan zijn en belooft een rijk genadeloon aan allen, die terwille van het Godsrijk zich groote offers getroosten.
Toch komt ook in die vergelding de vrijmacht Gods uit, en dat maakt de Heiland nader duidelijk in de gelijkenis van de Arbeiders in den Wijngaard.
Toen Hij dichter bij Jeruzalem kwam, vernieuwde Hij zijn lijdensaankondiging. Nog altijd begrepen de discipelen dit voor hen zoo zware stuk niet, hetgeen wel bleek uit de begeerte van de zonen van Zebedeüs. Tegenover hun zitten op den troon van het Godsrijk stelt Jezus het drinken van den lijdensbeker en zegt tevens, dat in zijn Rijk het dienen de weg is tot grootheid en eere.

VII. De strijd in Jeruzalem. Cap. 20 : 29—23.

Te Jericho wordt Jezus door twee blinden als de Zone Davids aangeroepen. Hij doet vervolgens van den Olijfberg zijn koninklijken intocht in Jeruzalem, ter vervulling van Zach. 9 : 9.
Zijn werk in de stad is de reiniging van den tempel (ten

tweeden male). Alleen kinderen echter huldigen Hem daar als den Messias.
Hij laat een onvruchtbaren vijgeboom, beeld van het volk Israëls, verdorren en vermaant de jongeren in geloof en gebed te volharden. In den tempel willen de overpriesters en ouderlingen naar de goddelijkheid zijner zending onderzoek doen, doch met eene wedervraag omtrent den Doop van Johannes snoert Hij hun den mond.
Hij maakt voorts den leidslieden des volks hunne onoprechtheid duidelijk in de gelijkenis van de Twee Ongelijke Broeders, en geeft hun het beeld hunner goddeloosheid in de gelijkenis van de Booze Wijngaardeniers. Men wil Hem, den Zoon, dooden, doch daardoor zullen de Heidenen den Wijngaard, de voorrechten van het genadeverbond, deelachtig worden.
Met de gelijkenis van de Bruiloft van den Koningszoon wijst de Heere Jezus op de nieuwe gedaante van het koninkrijk der hemelen, waarbij alle volken geroepen worden tot het heil des Heeren, doch waarbij alle geringschatting van Gods genade haar oordeel met zich brengt.
Inzake het geven van schatting aan den Keizer zegt de Heiland tot de Hem verzoekenden, dat men den Keizer moet geven, wat des Keizers en Gode, wat Gods is.
Aan de Sadduceërs, die het geloof in de opstanding der dooden als eene dwaasheid beschouwen, leert Jezus, dat de gemeenschap met God leven en onverderfelijkheid in zich besluit.
Tot een wetgeleerde zegt Hij, dat de liefde de vervulling der wet is. Hoe Davids Heere tevens Davids zoon kan zijn (zich zelven dus vernederende) kunnen de Farizeën met hun aardschgezinde Messiasverwachting Hem niet verklaren.
Voor het laatst richt de Heere Jezus een boeteprediking tot Israël en zijne voorgangers; brengt daarin hunne hui-

chelachtige goddeloosheid aan den dag, en verlaat den tempel, die zijne verwoesting nabij is.

VIII. Laatste woorden tot de discipelen. Cap. 24 en 25.

Op den Olijfberg spreekt de Heere Jezus nog tot zijne jongeren van zijne toekomstige verschijning als Rechter en Heere der wereld, en duidt ook de voorteekenen daarvan aan.

Waakzaamheid echter moet voortdurend bij al zijne volgelingen worden gevonden. In de gelijkenis van den „Overmoedigen Dienstknecht", van de „Dwaze Maagden" en van den „Luien Dienstknecht", toont Hij hun de verzoekingen, waarin zij de overwinning moeten behalen. In den dag des gerichts zal het liefdewerk der zijnen heerlijk worden gekroond, maar ook de liefdeloosheid ten opzichte van zijne volgelingen met het eeuwige vuur worden gestraft.

IX. De kruisiging en de opstanding. Cap. 26 - 28.

Nadat de Heere Jezus te Bethanië met kostelijke olie door eene vrouw is gezalfd; nadat Hij door Judas is verraden en verkocht geworden aan de overpriesters, viert Hij met zijne jongeren het Pascha en geeft de instelling van het Heilig Avondmaal, daarbij heenwijzende naar zijne bloedstorting ten behoeve van de vergeving der zonden.

Bij den gang naar Gethsemané voorspelt Hij Petrus' verloochening, en voelt in den hof den toorn Gods op zich nederdalen, waardoor zijne ziel bedroefd is tot den dood toe. De bende met Judas aan het hoofd neemt Hem gevangen, en voert Hem naar den Joodschen raad, die Hem op zijne belijdenis, dat Hij de Zone Gods is, wegens Godslastering ter dood veroordeelt. Ook de Stadhouder Pilatus, ofschoon van zijn onschuld overtuigd, geeft Hem ten slotte uit vreeze voor de Joden over om gekruisigd te worden.

Na schandelijk gehoond en bespot te zijn werd Jezus weggeleid naar Golgotha, en onderging aldaar den vervloekten kruisdood.

Slechts één woord van den Kruiseling laat Mattheüs ons hooren: „Eli, Eli, lama sabachtani."
Roepende met groote stem gaf Jezus den geest, waarop het voorhangsel des tempels in tweeën scheurde, de aarde beefde, en zelfs dooden levend werden. Door Jozef van Arimathea werd het lichaam van Jezus in een nieuw graf nedergelegd, welk graf op verzoek der overpriesters en Farizeën door krijgsknechten werd bewaakt.
Volgens zijne voorzegging verrees Jezus ten derden dage onder machtige teekenen uit het graf, en toonde alzoo, dat Hij den dood overwonnen had. Door het woord van een engel en nog meer door de verschijning van den opgestanen Christus zelf werden de treurende vrouwen getroost, en door haar de discipelen, terwijl Jeruzalem door de wachters (maar tevergeefs) de boodschap van Christus' verrijzenis ontving. Zijne apostelen gaf Jezus in Galilea nog het Zendingsbevel en beloofde hun zijne blijvende tegenwoordigheid.
Hiermede eindigt het Evangelie naar de beschrijving van Mattheüs. Alles daarin loopt uit op het kruis, als gevolg van het ongeloof der Joden. Van 's Heilands hemelvaart spreekt hij niet, al ligt ze wel eenigszins in diens laatste toezegging aan zijne discipelen opgesloten. Mattheüs had nu zijn doel bereikt. Zijn Evangelie was in de eerste plaats voor de Joden en dat is voortdurend door hem in het oog gehouden.
Daarom begint Jezus zijn leerambt bij Mattheüs daarmede, dat Hij geen titel noch jota van de wet laat wegvallen en dat Hij eene gerechtigheid vraagt van zijne volgelingen, overvloediger dan die der Farizeën en der Schriftgeleerden. Dit moest den Joden zoo duidelijk mogelijk worden, dat niet de Heere Jezus de wet verwierp, maar dat de voorgangers des volks in strijd leefden met de wet; de Heere Jezus vervulde haar.

Doch omdat Hij volkomen met Gods wet en wil vereenigd was, deed Hij weg, wat onvolkomen en van voorbijgaanden aard was, b.v. het geven van een scheidbrief; het rein zijn door middel van spijze; het ceremonieele in de Sabbathswetten, enz.

Werd er in de Synagoge veel *gesproken* over goede werken, Jezus toont bij Mattheüs aan, dat het *doen* van Gods wil de groote voorwaarde is voor het kindschap Gods.

Meenden de Farizeën, dat de geboorte uit Abraham hen zonen Gods deed zijn, Jezus zegt daartegenover, dat alleen zij, die Gods wil doen, door Hem als broeders en zusters worden erkend.

Toch verkondigt de Heiland daardoor geene gerechtigheid, die is uit de werken der wet. Hij troost de boetvaardige zondaren; spreekt de geestelijk armen zalig en geeft de vermoeiden van harte de rust. Maar Hij laat tevens zien, dat de gave Gods leidt tot ware heiligmaking.

Voor den Jood was het ook van bijzondere beteekenis, dat volgens Mattheüs de Heere Jezus zich met zoo veel erbarmen en trouw had gewend tot het volk van Israël.

Dat Hij zijnen apostelen gebood, niet allereerst te gaan tot de Samaritanen en de Heidenen, maar tot de verloren schapen van het huis Israëls, en met geduld bij hen aan te houden tot in den dood. Israëls voorrang onder de volken krachtens Goddelijke roeping ontkent Mattheüs niet; maar hun oordeel om de Christusverwerping wordt daardoor ook des te zwaarder. Het brood, dat de kinderen des koninkrijks verachten, valt den Heidenen ten deel en zoo vergadert God zijn rijk uit alle volken der aarde.

„Gaat dan henen, onderwijst alle de volken, dezelve doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, leerende hen onderhouden alles, wat ik u geboden heb."

Het Evangelie naar de beschrijving van Marcus.

Marcus, ook geheeten Johannes Marcus (Handel. 12 : 12) was de zoon van Maria, eene te Jeruzalem wonende christin, in wier huis de apostelen dikwijls vergaderden. Hij was eerst in dienst van Paulus (Handel. 13 : 5) later ook van Petrus (Petr. 5 : 13) met wien hij in zeer innige betrekking stond. Door de Christenen te Rome werd hij, naar luid der overlevering, uitgenoodigd, om een verhaal te geven van den oorsprong des Evangelies door Jezus Christus (Mark. 1 : 1) omdat hij door zijn verblijf te Jeruzalem en door zijn omgang met Petrus daarvan zoo goed op de hoogte was. Zijn Evangelie, ook wel genoemd het Evangelie van Petrus, vervaardigde hij waarschijnlijk te Rome, ongeveer in de jaren 64—67.
Het is in de Grieksche taal geschreven.
De hoofdgedachte van het Evangelie naar Marcus is: „Juda is een leeuwenwelp" (Gen. 49 : 2). Hij beschrijft den Heiland als den overwinnaar van alle satanische machten, als den beheerscher van het rijk der natuur en van het wild gedierte. Het doet de *handelingen* van Christus op den voorgrond treden; zijn werk, zijne daden, zijne wonderen.
Eensdeels geeft het Evangelie naar de beschrijving van Marcus minder, anderdeels geeft het meer dan het Evangelie naar Mattheüs.

Tal van karakteristieke trekken betreffende den Heiland worden er in het Evangelie van Marcus gevonden, die bij Mattheüs ontbreken. Christus is bij „de wilde gedierten"; Hij slaapt „op een oorkussen" en laat den vijgeboom verdorren „van de wortelen af". Ook geeft Marcus de woorden des Heilands dikwijls weer in de taal, waarin zij gesproken werden.

Hij bedient zich tevens herhaaldelijk in zijne beschrijving van den tegenwoordigen tijd, wat eene bijzondere levendigheid aan zijn Evangelie bijzet. Zijn geliefkoosd woord is „terstond"; de snelheid en volkomenheid, waarmede volgens Marcus de Heere Jezus zijne daden ten uitvoer brengt; de allesdoordringende invloed van zijn Naam over de geheele wereld, zijn zegepraal over den dood en zijne verheffing tot den troon der heerlijkheid, ziedaar de groote kenmerken van den goddelijken Verlosser.

In drie deelen kan het Evangelie naar Marcus worden verdeeld.

I. De werkzaamheden van Jezus in Galilea en omstreken. Cap. 1 : 14—9 : 29.

De inleiding tot die werkzaamheden wordt gevormd door de prediking van Johannes den Dooper, die van den Christus getuigde. Toen Christus zelf gedoopt werd, ontving Hij het getuigenis van den Vader. In de verzoeking van den satan werd Hij overwinnaar en de engelen dienden Hem (Cap. 1 : 1—13).

Zoo op zijn werk voorbereid, begon Hij zijne prediking van het Koninkrijk Gods. Aan de Galileesche zee kreeg Hij zijne eerste discipelen. Het volk was verbaasd over zijne leer, die ook van wonderen vergezeld ging. (Cap. 1 : 14—45).

Bij gelegenheid van de genezing van eenen geraakte toonde de Heiland, dat Hij ook macht had de zonden te vergeven. Dit bracht Hem in strijd met de Schriftgeleerden,

die evenmin als de farizeën het konden verdragen, dat Hij met tollenaren en zondaren omging; zijne discipelen vrijstelde van het vasten en zich zelven openbaarde als een Heere van den Sabbath, die ook op den Sabbath weldeed.

Zijn gerucht verspreidde zich heinde en ver; door Hem aan te raken werden de kranken genezen en de onreine geesten in de bezetenen riepen: „Gij zijt de Zoon Gods." (Cap. 2 : 3—12).

Uit de discipelen koos de Heere Jezus nu twaalf apostelen, opdat zij in bijzonderen zin zijne volgelingen zouden zijn en zijn werk zouden doen.

Zijne nabestaanden dachten, dat Hij „buiten zijne zinnen" was; de Schriftgeleerden van Jeruzalem noemden Hem eenen bezetene.

Jezus zegt van de laatstgenoemden, dat zij des eeuwigen oordeels schuldig zijn, en ten opzichte van de eerstgenoemden, dat Hij niet met vleeschelijke, maar alleen met geestijke verwantschap rekent. Daarom spreekt Hij ook door gelijkenissen; alleen de geestelijk verlichten zullen zijne prediking verstaan. In dit verband geeft Marcus ook de Gelijkenis van het Opschietend Zaad, die alleen in zijn Evangelie is te vinden. De Heiland leert daarin, dat het Godsrijk door de inwonende goddelijke kracht zal opwassen en zich ontwikkelen alle tijden door, totdat het zijn gansche voltooiïng zal hebben bereikt.

Voorts sterkt Hij het geloof zijner jongeren, doordien Hij den storm stilt. In het land der Gadarenen verlost Hij eenen bezetene, maar kan er wegens de aardschgezindheid van de bewoners dezes lands niet verder zegenend werkzaam zijn.

Teruggekeerd naar de andere zijde, genas de Heiland de bloedvloeiende vrouw, die niemand had kunnen genezen, en wekte Hij het dochterke van Jairus op uit den dood.

Nochtans werd Hij in zijne vaderstad Nazareth verworpen. (Cap. 3 : 13—6 : 6).
Nu komt de uitzending der apostelen; dan het bericht over den dood van Johannes den Dooper. Dit geeft Jezus aanleiding zich in de eenzaamheid terug te trekken. Het volk weet Hem er te vinden en wordt door Hem gespijzigd. Na afloop daarvan zond Hij zijne discipelen met het schip naar de andere zijde, tegenover Bethsaïda en verscheen hen, wandelende op de zee. In het land Gennesareth genas Hij vele kranken en lijdenden. (Cap. 6 : 7—56).
Twistgesprek van de farizeën en schriftgeleerden met den Heiland over de wasschingen en zijn getuigenis tegen hen en hunne wetsverkrachting. Nader onderricht dienaangaande aan de discipelen. Vertrek naar Tyrus en Sidon. Genezing van de dochter der Syro-Fenicische vrouw. Tocht naar Decapolis. Genezing van den doofstomme. Tweede wonderdadige spijziging. Begeerte der farizeën naar een teeken van Jezus. Waarschuwing aan de jongeren voor den zuurdeesem der farizeërs en van Herodes. Te Bethsaïda ontvangt een blinde het gezicht. (Cap. 7—8 : 26).
Reis naar Cesarea Filippi. Petrus belijdenis. Lijdensaankondiging. Petrus' eigenwijsheid. Vereischten voor de rechte navolging van Christus. (Cap. 8 : 27—38).
De verheerlijking op den berg. Onderwijzing aangaande de profetie van den tweeden Elia. Genezing van eenen demonischen zoon, als bijzonder blijk van 's Heilands wondermacht. (Cap. 9 : 1—29).

II De reize van Jezus door Perea naar Jeruzalem. Cap. 9 : 30—11 : 11.

Jezus zondert zich nu af van het volk, om zich geheel aan zijne discipelen te wijden. Hij spreekt tot hen van zijn lijden en sterven en verrijzenis uit den dood. Hij vermaant hen bescheiden te zijn en eischt van hen, dat zij elkander in ootmoedige liefde zullen dienen. Wie in Jezus'

naam arbeidt en daarin toont voor Hem te zijn, mag niet worden tegengestaan. Vooral moeten de discipelen zich wachten voor het geven van ergernis, en daartoe moeten zij tegenover zich zelven streng en vol zelfverloochening zijn. Zij moeten het zout der aarde zijn. (Cap. 9 : 30—50). In het Overjordaansche verzochten de Farizeën den Heiland inzake de echtscheiding. Jezus wees hen op de goddelijke huwelijksordinantie. Voorts zegende Hij de kinderkens en vermaande de discipelen tot kinderlijken zin. Nu komt de ontmoeting met den rijken jongeling en de leering, die de Heiland in verband met hem geeft. Rijk genadeloon is er aan de navolging van Christus verbonden. Opnieuw spreekt Jezus van zijn lijden, en leert de zonen van Zebedeüs, dat voor hen het lijden de weg tot de heerlijkheid wezen zal. (Cap. 10 : 1—45).

Te Jericho noemt de blinde Bartimeüs Hem den Zone Davids en vraagt niet te vergeefs zijn erbarmen. Als koning Zions doet de Heere Jezus dan zijn intocht in Jeruzalem. (Cap. 10 : 46, 11 : 11).

III. Het werk van Jezus te Jeruzalem en zijn uitgang aldaar. Cap. 11 : 12—16.

De vervloeking van den vijgeboom. Reiniging van den tempel. De macht des geloofs en des gebeds bij vergevensgezinde harten. Onderzoek van de oversten des volks naar de bevoegdheid van het profetisch optreden van Christus, en Jezus' antwoord op hunne vraag (Cap. 11 : 12—33). De gelijkenis van de Booze Wijngaardeniers. Het woord over den steen, van de bouwlieden verworpen.

De vraag over het geven van schatting door de Farizeën en Herodianen, alsmede over de opstanding der dooden door de Sadduceën. De vraag van den Schrifgeleerde naar het eerste van al de geboden. „Davids zoon, Davids Heere." Waarschuwing tegen de eergierigheid, de gierigheid en de schijnheiligheid der Schriftgeleerden. Hun

godsdienst heeft geen waarde voor God. Het penningske der weduwe daarentegen heeft groote waarde. (Cap. 12). Profetiën aangaande de verwoesting van den tempel en van de stad Jeruzalem en betreffende het einde der wereld. Raadgevingen en vermaningen met het oog daarop. (Cap. 13). Raadslag van de Oversten der Joden, om Jezus te dooden. De zalving te Bethanië. De overeenkomst tusschen Judas en de overpriesters. Het laatste Pascha; de aanwijzing van den verrader; de instelling van het Avondmaal. De verstrooiing der schapen en de aankondiging der verloochening van Petrus. Het lijden in Gethsemané. De gevangenneming. Jezus voor den Joodschen raad. Valsche getuigen. De veroordeeling van Jezus wegens de belijdenis van zijn Zoonschap tot den dood. Bespuwing en kinnebakslagen. Petrus' groote zonde. (Cap. 14).
Jezus voor Pilatus. Hij wordt beschuldigd van oproer door den Joodschen raad, en bekent voor Pilatus de Koning der Joden te zijn. Ter wille van het Joodsche volk laat Pilatus den moordenaar Bar-Abbas los, en geeft den onschuldigen Jezus over om gegeeseld en gekruisigd te worden. Jezus wordt bespot door de krijgsknechten. De kruisgang. Simon van Syrene.
Jezus wordt als de Koning der Joden op Golgotha gekruist, en met hem twee moordenaars. De Joden honen en lasteren den gekruisten Christus. Duisternis werd er over de geheele aarde, drie uren lang. Aan het einde daarvan riep Jezus met eene groote stem: „Eloï, Eloï, Lamma Sabachtani" en gaf kort daarop (na eerst nog eene groote stem van zich gegeven hebbende) onder zeldzame teekenen, den geest. Jozef van Arimathéa legt zijn lichaam met alle eerbewijzing in het rotsgraf. (Cap. 15). Des zondagsmorgens daarop vinden de vrouwen, die Jezus' lichaam hadden willen balsemen, het graf ledig en hooren uit den mond des engels, dat Jezus is opgestaan en dat

zijne discipelen Hem in Galilea zullen zien. Het ongeloof der discipelen. Het verwijt van den opgestanen Christus deswege bij zijne verschijning. Zijn gebod aan de apostelen, om het Evangelie in de geheele wereld te prediken, met de belofte, dat wonderen en teekenen zullen volgen. Jezus hemelvaart. De prediking der apostelen in alle landen, en de bezegeling daarvan door den Heere. (Cap. 16).
Op deze wijze schetst het Evangelie van Markus ons niet alleen den Man van smarte, maar ook vooral den Heere der heerlijkheid. De belijdenis van Petrus is daarin geïllustreerd door de daden des Heilands. „Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods".

Het Evangelie naar de beschrijving van Lukas.

Lukas (van Lykanus) de geliefde arts, gelijk Paulus hem noemt, was volgens Eusebius uit Antiochië afkomstig, en behoorde daar reeds vroeg, in het jaar 40, tot de gemeente van Christus. Op drie andere plaatsen in de boeken des Nieuwen Testaments komt zijn naam voor. (Kol. 4 : 14; Fil. 2 : 24; 2 Tim. 4 : 11).

Uit deze blijkt, dat hij niet alleen geneesheer was, maar ook vriend en mede-arbeider van den apostel Paulus, wien hij tot in zijne gevangschap te Rome getrouw bleef. Hij was een christen uit de Heidenen; zijn Evangelie is het eenige van de vier, dat door een toegebrachte uit de Heidenen is beschreven.

Hij schreef een geschiedboek, niet alleen van het leven en het werk van Christus (in zijn Evangelie) maar ook van de eerste verbreiding van het Evangelie in Palestina, Klein-Azië, Griekenland, tot Rome toe (in de Handel. der Apostelen) waarschijnlijk in de jaren 70—75) en droeg dit op aan een zekeren Theophilus, een aanzienlijk man, die in het Evangelie belang stelde.

Lukas is in den volsten zin des woords geschiedschrijver. Dit blijkt allereerst uit zijn Evangelie. Hij gaat daarin terug tot de geboorte van Jezus en tot wat deze voorafging en inleidde. Alles is daartoe van voren aan naarstiglijk door hem onderzocht, zooals hij zegt. Vangt Johannes in

zijn Evangelie aan met het vóórwereldlijk bestaan van Christus, Lukas verlaat den historischen bodem niet.
Als een echt geschiedschrijver versmaadt hij ook het licht niet, dat de wereldgeschiedenis op het feit der vleeschwording werpt; hij laat ons reeds in den aanvang van zijn Evangelie den Christus zien als het groote middelpunt van alle bewegingen, ook der ongewijde historie.
Want dat is de strekking van het Evangelie van Lukas; Christus wordt door hem geschetst in zijne betrekking tot het gansche menschelijke geslacht en in zijne beteekenis voor alle volken der aarde. De stamboom van Christus gaat daarom bij Lukas tot Adam toe. Terecht heeft men gesproken van het *Katholiek,* van het universeel karakter van zijn Evangelie.
Jezus, de Heiland der wereld, ziedaar de idee, die het gansche Evangelie van Lukas beheerscht.
Wel komt in dat alles ook uit, dat hij geweest is leerling, geestverwant, medearbeider van Paulus.
Haast zou men Lukas' Evangelie dat van Paulus kunnen heeten. De geest van den Apostel der Heidenen ademt er in. Alleen in dit Evangelie vinden wij de weergaloos schoone gelijkenissen en geschiedenissen, die ons den Christus voorstellen in zijne opzoekende liefde, en in zijn gadelooze ontferming. Terwijl daarmede gepaard gaat, dat de polemiek tegen de eigengerechtigheid en de enghartigheid der farizeën nergens zoo ten einde toe doorgevoerd is, als in het (Paulinisch) Evangelie van Lukas.
De schikking is slechts ten deele chronologisch; zijne beschrijving is veel meer naar zakelijke dan naar tijdrekenkundige gezichtspunten.

INHOUDSOVERZICHT.

Voorrede. Cap. 1 : 1—4, Strekking van het Lukas' Evangelie.

I. De eerste goddelijke getuigenissen, die Christus bekend maken. Cap. 1 : 5—3.

De Nieuw-Testamentische geschiedenis vangt bij Lukas aan met de boodschap des engels, aan den priester Zacharias, te Jeruzalem, dat hem op zijn hoogen leeftijd een zoon zal worden geboren, die de wegbereider van den komenden Messias wezen zal.

Daarop volgt de boodschap des engels aan Maria te Nazareth, dat zij door de kracht des Heiligen Geestes de moeder van den Zaligmaker zal worden, welke boodschap door haar geloovig wordt aanvaard.

Op deze aankondigingen van den engel volgen getuigenissen van menschen met denzelfden inhoud, n.l. uit den mond van Elisabeth, uit dien van Maria en uit dien van Zacharias, sprekende door den Heiligen Geest.

In den geboortenacht van Jezus verkondigden voorts engelen aan de herders deze gewichtige gebeurtenis en verheerlijkten God om de zending des Zoons als Verlosser der menschen. Bij de voorstelling van het kindeke in den tempel getuigen Simeon en Anna van de vervulling van Gods beloften, en wijst Simeon reeds op het lijden van Christus.

Zoo vestigt Lukas de aandacht op twee zaken; op het stille en verborgene van de geboorte van Jezus en op de openbaarmaking daarvan door hemelsche en goddelijke getuigenissen.

Dat Jezus zich zelven kent in zijn goddelijk bestaan, blijkt uit het zelfgetuigenis van Hem als twaalfjarige knaap in den tempel. Vóór zijn openlijk optreden verkondigt Johannes de Dooper zijne nadering, en bij den doop van Jezus noemt de Vader Hem zijn geliefden Zoon en schenkt Hem den Heiligen Geest.

Nadat alzoo eerst het goddelijk Zoonschap van Christus gebleken is, ziet de Evangelist op zijne menschelijke afkomst

terug, en noemt Hem niet alleen zoon van David en Abraham, maar ook van Adam, ja ook van God, wiens zoon Adam was, en zoo komt hij van den tweeden tot den eersten Adam. Zijn geslachtsregister is anders dan dat van Mattheüs. Het is uitvoeriger en vollediger; het volgt niet de nederdalende (als bij Mattheüs) maar de opklimmende lijn.

Daarbij, Lukas geeft niet, als Mattheüs, het geslachtsregister van Jozef, maar dat van Maria.

Zij was de dochter van Heli, gelijk ook in den Talmud wordt gezegd, en alzoo ook uit het geslacht van David.

Deze genealogie van Christus doet Hem ook kennen als den van God beloofden Verlosser, het ware vrouwenzaad.

II. Jezus' eerste openbaring. Cap. 4 : 1—5 : 11.

Door de zalving des Heiligen Geestes bekwaamd, overwint de Heere Jezus den Satan in al zijne verzoekingen, ook al komt deze als een engel des lichts. In zijn geboortestad verkondigt Hij, dat in Hem de profetie van Jesaja is vervuld, en, waar zijne stadslieden Hem verachten, wijst Hij op het zich steeds herhalend verschijnsel, dat Israël de gave Gods niet op prijs stelt en dat zij daarom den Heidenen ten deel valt. Nu trachten zij Hem te dooden, en daarin komt al dadelijk aan den dag, welk einde Jezus' werkzaamheid in Galiléa hebben zal. In Kapernaüm werd Hem een betere ontvangst bereid en deed Hij vele wonderen. In de wonderbare vischvangst openbaarde Hij zich aan Petrus en Jakobus en Johannes als degene, die alles vermag en die hun arbeid in zijn dienst rijkelijk zegenen zoude.

III. De groote daden van Jezus in Galiléa. Cap. 5 : 12—9 : 50.

Nu volgen als bij Markus de genezing van den melaatsche, en van den geraakte, het gastmaal met de tollenaren, de vraag over het vasten, de beide Sabbath-historie's en de verkiezing der twaalf apostelen. Dan zet Lukas echter

het verhaal niet voort, maar verbindt aan de roeping der twaalven de bergpredikatie met de zaligsprekingen in een verkorten vorm.

Christus eischt van zijne jongeren geduld en lijdzaamheid; liefde tot de vijanden en barmhartigheid en toont hun aan, dat de goede boom uit de goede vruchten wordt gekend.

Voorts komen eenige verhalen, die niet bij Marcus voorkomen, en die toch tot de eerste Galileesche werkzaamheid van Jezus behooren. In Kapernaum geneest Hij den dienstknecht van den hoofdman (ook bij Mattheüs te vinden) en te Naïn wekt Hij een jongeling op uit den dood. Hij beantwoordt de vraag van den Dooper uit de gevangenis en klaagt in de Gelijkenis van de Eigenzinnige Kinderen over de grillige eigenzinnigheid van het Joodsche volk (parallel bij Mattheüs). Een nieuw stuk geeft Lukas echter in de geschiedenis van de boetvaardige zondares, die vergeving van Jezus ontving. Daarbij sluit zich aan het bericht over de vrouwen, die Jezus in Galiléa dienden van hare goederen.

Voorts geeft Lukas mededeelingen, die ook in Marcus' Evangelie opgenomen zijn: de gelijkenis van den Zaaier; het bezoek van zijne familie; het stillen van den storm op zee; de genezing van den bezetene en van de bloedvloeiende vrouw, de opwekking van Jaïrus' dochter; de uitzending der twaalf apostelen; de meening van Herodes en het volk aangaande Jezus en na den terugkeer der apostelen; de spijziging der vijf duizend menschen.

Dan komt de belijdenis van Petrus; de lijdensaankondiging van Jezus; zijne verheerlijking op den berg en de genezing van den maanzieken knaap.

Nogmaals spreekt Jezus van zijn lijden; Hij bestraft de eerzucht der jongeren en den blinden ijver van Johannes. Hiermede eindigt 's Heilands werkzaamheid in Galiléa.

IV. Jezus op weg naar Jeruzalem. Cap. 9 : 51—19 : 44.

Christus richtte zijn aangezicht, om naar Jeruzalem te reizen. Toch deed Hij dezen tocht niet met haastige schreden. In de omstreken van den Jordaan hield Hij zich nog eenigen tijd op, gelijk ons ook door Mattheüs en Marcus wordt medegedeeld. Veel uit dit tijdperk wordt ons door Lukas verhaald, dat bij de andere Evangelisten niet is vermeld.

Op zijn reis naar Jeruzalem wilden de Samaritanen Jezus niet ontvangen. Hij liet echter den discipelen niet toe deswege het goddelijk toornevuur over de Samaritanen af te bidden. De Heiland is niet gekomen om te verderven maar om te behouden. Zijne discipelen moeten Hem daarin gelijkvormig zijn. Van die Hem volgen eischt Hij onvoorwaardelijke overgave aan Hem, hetgeen uit drie voorbeelden duidelijk blijkt. (Cap. 9 : 51—62).

Nu volgt de uitzending van 70 jongeren naar de steden en plaatsen, waar Jezus komen zoude, met de prediking van het Koninkrijk Gods. Aan de oordeelsaankondigingen over hen, die de gezanten van Jezus verwierpen, verbindt Lukas het „wee" des Heilands over de steden, die zijne teekenen hadden gezien. (Cap. 10 : 1—16).

De 70 discipelen keeren verheugd terug, en Jezus leert hun, wat de rechte grond en inhoud hunner blijdschap moet zijn. Hoofdzaak is, dat hunne namen geschreven zijn in de hemelen. Deze dingen zijn het, die de Vader aan de kinderkens openbaart naar zijn welbehagen, en zoo waren zijne discipelen hoog bevoorrecht boven de profeten des Ouden Verbonds. (Cap. 10 : 17—24).

Tot een wetgeleerde zegt Jezus, dat de liefde de vervulling der wet is, en laat hem zijnen naaste kennen in de gelijkenis van den barmhartigen Samaritaan. (Cap. 10 : 25—37).

Bij het gastmaal te Bethanië leert Hij aan Martha, dat het

ééne noodige is zijn Woord boven alles te stellen. (Cap. 10 : 38—42).
Op hun verzoek onderwijst Hij zijne jongeren in het bidden en verzekert hen de verhooring in de Gelijkenis van den Smeekenden Vriend en van het Biddende Kind. (Cap. 11 : 1—13).
Het lasterend woord der farizeën wederlegt de Heiland en waarschuwt hen in het woord over den bezetene voor een schrikkelijk einde. Tegenover eene zaligspreking op grond van vleeschelijke verwantschap spreekt Hij zalig degenen, die het woord Gods hooren en bewaren, en daarop laat Hij volgen bestraffende woorden over de onboetvaardigheid van hen, die een teeken begeerden en wier oog boos was, zoodat zelfs het licht in hen duisternis was geworden.
De ergernis van een farizeër over het niet-wasschen der handen vóór den maalrijd brengt Jezus er toe zijne heilige verontwaardiging uit te spreken over de huichelachtigheid der farizeën en in verband daarmede laat Hij ook zijn: „Wee u" den wetgeleerden vernemen. (Cap. 11 : 14—54).
De woorden over den farizeeuwschen zuurdeesem, van de openbaring van het verborgene, van de vreeze voor Hem, die lijf en ziel kan verderven, van de getelde haren en van de muschkens, van de onvergefelijke lastering des Geestes en van de hulpe des Geestes ten tijde der verantwoording, die ook bij Mattheus worden gevonden, zijn hier tot eene kleine redevoering verbonden. (Cap. 12 : 1—12).
Scheidsrechter in een erfeniskwestie wil Jezus niet zijn, maar Hij waarschuwt tegen de geldgierigheid en licht dit toe door de gelijkenis van den Rijken Dwaas. Daarop volgen nog vermaningen tegen aardsche zorgen, verbonden met den eisch van eerst te zoeken het Koninkrijk Gods en zijne gerechtigheid.
Wachten op de komst van Christus is de taak zijner

dienstknechten, en dat wachten moet vergezeld gaan met een naarstig letten op de teekenen der tijden. (Cap. 12 : 13—59).

Als men Jezus mededeelt den moord van de Galileërs door Pilatus ziet Hij daarin eene heenwijzing naar het oordeel, dat den onboetvaardigen treffen zal. Waar de vrucht voortdurend ontbreekt, daar komt ten slotte het uithouwen van den boom. (De gelijkenis van den Onvruchtbaren Vijgeboom).

Jezus verdedigt zijn recht om op den Sabbath een dochter Abrahams te genezen. (Cap. 13 : 1, 17).

Nu volgen de gelijkenissen van het Mosterdzaad en het Zuurdeeg. Daaraan wordt verbonden de eisch, om strijdend in te gaan door de Enge poort, eer het te laat is.

Als Israël het heil verwerpt, wordt dit het deel der Heidenen. Op het bericht, dat Herodes Hem wil dooden, antwoordt de Heiland, dat Hij niet zal sterven vóór den tijd, en dat het geschieden zal te Jerusalem. Met eene weeklage over Jeruzalem eindigt dit hoofdstuk. (Cap. 13 : 18—35).

Als gast van een Farizeër genas Jezus een waterzuchtig mensch op den Sabbath, en berispte het verlangen naar de vooraanzittingen en de gastvrijheid, die op wedervergelding rekent. In de gelijkenis van het Groote Avondmaal toont Hij aan, dat waar Farizeën en Schriftgeleerden de zegeningen van het Nieuwe Testament niet begeerden, deze ten deel zouden vallen aan tollenaren en Heidenen.

Hij wijst op den ernst van het volgen van Hem, en verklaart dit nader door de gelijkenis van den Torenbouw, van den Koning, wiens leger te zwak is en van het Smakeloos Zout. (Cap. 14).

Tegen de murmureering der Farizeën over zijn verkeer met tollenaars en zondaars verdedigt de Heiland zich door de Gelijkenis van het Verloren Schaap; van den Verloren Penning, en van den Verloren Zoon. In den oudsten zoon

uit de laatstgenoemde gelijkenis laat Hij den murmureerders hun eigen beeld aanschouwen. (Cap. 15).
In de Gelijkenis van den Onrechtvaardigen Rentmeester geeft de Heiland onderricht omtrent het rechte gebruik van aardsche goederen, en dringt voorts op getrouwheid in het kleine aan. Wie zijn goed heeft in dit leven en zijn schat op aarde zal hiernamaals de droeve gevolgen daarvan ondervinden, hetgeen ook in de Gelijkenis van den Rijken Man en den Armen Lazarus nader toegelicht wordt. (Cap. 16).
Jezus waarschuwt voorts zijne jongeren voor ergernissen; vermaant hen tot vergevingsgezindheid, en als zij hem bidden om vermeerdering des geloofs, dringt Hij in de Gelijkenis van den Knecht, die van den akker komt, bij hen aan op geringschatting van eigen persoon en werk. Van tien melaatschen die door Jezus gereinigd werden, kwam slechts één terug, om Jezus dankbaarheid te betoonen, en deze was een Samaritaan.
Wijders geeft Jezus onderwijs aangaande de komst van het koninkrijk Gods en den dag van de openbaring van den Zoon des menschen. (Cap. 17).
In de Gelijkenis van den Rechter en de Weduwe leert Hij, dat er volharding moet zijn in het bidden om den dag van Christus, waarin God zijnen uitverkorenen recht zal doen.
In de Gelijkenis van den Farizeër en den Tollenaar geeft Hij nogmaals onderricht in het bidden.
Nu volgt het zegenen der kinderen; de komst van den rijken jongeling; het gesprek over het genadeloon zijner jongeren en de genezing van een blinde nabij Jericho. (Cap. 18).
In Jericho ging Jezus in het huis van den tollenaar Zacheüs; bij het optrekken naar Jeruzalem sprak Hij de Gelijkenis van de Ponden, om te leeren, dat het Koninkrijk Gods terstond nog niet geopenbaard zoude worden; daarna hield

Hij zijn koninklijken intocht in Jeruzalen, terwijl Hij weende over Jeruzalems val. (Cap. 19 : 1—44).

V. Jezus laatste gesprekken in den tempel en met zijne jongeren. Cap. 19 : 45—21.

Hierbij volgt Lukas het Evangelie van Marcus.

Het teeken van den vijgeboom echter ontbreekt, evenals de vraag naar het eerste en voornaamste gebod. Voorts wijkt Lukas ook nog een weinig af van Marcus in de voorstelling van de afscheidsredenen van Jezus tot zijne discipelen.

VI. Jezus' lijden, verrijzenis uit den dood en hemelvaart. Cap. 22—24.

Ook in dit gedeelte sluit Lukas zich nauw aan bij hetgeen door Marcus is medegedeeld, maar geeft ook nieuwe zaken te vernemen. De redenen des Heilands tijdens de viering van het Pascha strekken zich bij hem verder uit dan bij Mattheüs en Marcus. De verloochening van Petrus is door hem gesteld in het oogenblik, dat Jezus in den hof van den hoogepriester op zijn verhoor wachten moest. Lukas deelt ook mede, dat Jezus naar Herodes gevoerd en door hem veracht en bespot werd.

Op den kruisweg verkondigde de Heiland den weenenden vrouwen Jeruzalems ondergang; tijdens de kruisiging bad Hij voor zijne beulen; beloofde den moordenaar, die met Hem gekruisigd werd, het Paradijs, en gaf stervende zijnen geest in de handen des Vaders.

Eene rijke, schitterende Paaschgeschiedenis vormt het slot van het Evangelie. Nieuw is daarin het bericht over de Emmausgangers, dat Marcus maar even aanstipt; het volledig verhaal van de verschijning van Christus in den apostelenkring en de hemelvaart bij Bethanië.

Heel dit Evangelie van Lukas beantwoordt in zijne hoedanigheid aan de verwachting, die de Inleiding bij ons opwekt. Het is eene rijke verzameling van herinneringen aan Jezus' woord en werk.

De verhouding van Lukas' Evangelie tot dat van Mattheüs en Marcus is niet overal dezelfde. In elk geval staat zijn Evangelie het dichtst bij dat van Marcus.
De *redenen* des Heilands zijn vooral bij Lukas het meest rijk en volledig. Daarbij past hij ze dikwijls in bijzonderen zin toe op de discipelen.
Voorts kan op grond van onderlinge vergelijking worden gezegd, dat het Evangelie van Lukas het jongste is van de eerste drie Evangeliën. Uit de wijze, waarop hij over Jeruzalems ondergang spreekt, krijgt men den indruk, dat de verwoesting dezer stad reeds was geschied. Geen nood echter; de wereldkerk was al reede gesticht; het oude Jeruzalem kon wegvallen!

Het Evangelie naar de beschrijving van Johannes.

Johannes was de zoon van Zebedeüs, een visschersman, die woonde aan het meer van Gennesareth. Zijne moeder, Salome, was eene zuster van de moeder van Jezus (Mark. 1 : 20, Joh. 19 : 25 en Matth. 27 : 56 en Mark. 15 : 40). Hij en Andreas waren eerst discipelen van Johannes en vervolgens de eerste discipelen van Jezus (Joh. 1 : 35—41). Met zijn gansche hart gaf Johannes zich aan den Heiland en werd wederkeerig zeer hartelijk door Jezus bemind. Zijn eerenaam was „de discipel, welken Jezus liefhad". (Joh. 20 : 2).

Na Jezus' hemelvaart bleef hij in Jeruzalem, en was daar met Jacobus en Petrus één van de drie zuilen der gemeente. (Gal. 2 : 9). Later verliet hij Jerusalem en kwam te Efeze, als opvolger van Paulus, vanwaar hij onder keizer Domitianus, in het jaar 95—96 na Christus, naar het eiland Patmos verbannen werd, om in het jaar 100 als martelaar te sterven. In het zendingswerk trad hij niet op den voorgrond. Nieuwe gemeenten werden niet door hem gesticht. Zijn werk was het bewaren van de bestaande gemeenten bij de zuivere kennis der waarheid.

Daaraan was groote behoefte aan het einde der eerste eeuw. De strijd over de verhouding van de Christelijke gemeente tot Israël, tot de wet en tot de besnijdenis was nu voorbij, maar een zwaardere strijd stond voor de deur.

't Christendom was thans in aanraking gekomen met de Grieksch-Romeinsche wereld; vooral met het z. g. jonge Gnosticisme, eene antichristelijke geestesrichting. Zij loochende de vleeschwording des Goddelijken Woords en bijzonderlijk met het oog daarop heeft Johannes zijn Evangelie geschreven; zeer waarschijnlijk te Efeze omstreeks het jaar 80.

Het doel toch van het Evangelie van Johannes is naar zijn eigen getuigenis, opdat de lezers gelooven zouden, „dat Jezus is de Christus, de Zone Gods" en opdat zij, geloovende, het leven zouden hebben in zijnen naam.

Gelijk Mattheüs Jezus schetst als den Christus, de vervulling van de profeten; Marcus als den grooten profeet in woorden en in werken; Lukas als den Heiland der wereld, zoo voert Johannes ons tot de aanschouwing van het eeuwige Woord, dat vleesch geworden is, opdat wij het goddelijk leven deelachtig zouden worden, dat in Hem geopenbaard is.

De woorden van Christus staan in Johannes' Evangelie op den voorgrond; diens wonderen beschouwt hij meestal als teekenen, en diens gelijkenissen zijn bij Johannes allegoriën, d.w.z. vergelijkingen, waarin het voorwerp van vergelijking als één met de zaak zelve wordt voorgesteld. (Gansch verschillend van de gelijkenissen der Synoptici). Tevens kan gezegd worden, dat het Evangelie van Johannes de andere Evangeliën veronderstelt; terwijl deze echter den nadruk leggen op de Galileesche, wijst Johannes bijzonderlijk op de Judeesche werkzaamheid des Heeren.

INHOUD.

I. Korte samenvatting van het geheel. Cap. 1 : 1—18.

Het eeuwige Woord, dat van den beginne en ten allen tijde het licht en het leven der wereld was, is vleesch

geworden. Johannes de Dooper heeft van Hem getuigenis gegeven; zijn volk heeft Hem niet aangenomen; die echter in zijnen Naam gelooven, vinden in Hem genade en het eeuwige leven. Daartoe is Hij van den Vader in deze wereld gekomen.

II. Jezus stelt zich in verbinding met de menschen. Cap. 1 : 19—4.

Johannes de Dooper wijst op Jezus als het Lam Gods en noemt het goddelijk teeken, waardoor hij Hem kent. Eenige discipelen gelooven in Hem. Zij zien het eerste wonder, dat Hij doet op de bruiloft te Kana in Galilea. (Cap. 1 : 19—2 : 11).

Met het oog op het aanstaande Paaschfeest gaat Jezus naar Jeruzalem. De tempelreiniging is het teeken, waardoor Hij zijn oordeel over de schijnvroomheid van Israël en zijne geestelijke voorgangers uitspreekt. Zij meenen, dat zij hunnen tempel tegen zijn optreden moeten verdedigen; Hij echter stelt zich zelven als den waarachtigen tempel Gods in de plaats van het oude heiligdom. Toch zijn er ook te Jeruzalem, die zich tot Jezus aangetrokken gevoelen; representant van hen is Nicodemus, die door Jezus onderwezen wordt in de dingen van het koninkrijk der hemelen. (Cap. 2 : 12—3 : 21).

Johannes de Dooper getuigt bij vernieuwing van Jezus; verheugt zich in de uitbreiding van het getal van diens volgelingen, en verkondigt zijnen discipelen, dat met Jezus woord Gods woord aangenomen of verworpen wordt. (Cap. 3 : 22—36).

In Samaria kon Jezus op heerlijke wijze het werk des Vaders volbrengen.

Hij biedt der Samaritaansche vrouw het water des levens aan; ontdekt haar aan hare zonde en brengt haar tot het geloof. Velen uit de stad der Samaritanen volgen haar voorbeeld. Hierin vindt Jezus verkwikking voor zijne ziele

en Hij beveelt zijne jongeren met vreugde tot zijnen arbeid in te gaan.

Nu komt Hij weder in Galilea, waar de menschen Hem roepen als den geneesheer in den nood. Hun geloof hangt aan teekenen en wonderen, en valt weg, als de zichtbare, oogenblikkelijke hulp ontbreekt.

De Heiland toont echter aan den koninklijken hoveling, dat men aan zijn woord genoeg moet hebben. (Cap. 4).

III. De strijd tusschen licht en duisternis. (Cap. 5—12).

a. Het begin van den strijd.

Om de genezing van den 38-jarigen kranke in Bethesda te Jeruzalem op den Sabbath beschuldigen de Joden Jezus van Sabbathschennis en willen Hem dooden. Jezus beroept zich op het getuigenis van den Dooper, van den Vader en van de Heilige Schrift. Men blijft echter ongeloovig. (Cap. 5).

In Galilea volgen de Joden Jezus om den broode. Als het brood des levens hebben zij Hem niet noodig, en wanneer Hij zich als zoodanig aanbiedt, verlaten Hem de scharen en alleen de apostelen blijven en belijden Hem als den Christus. (Cap. 6).

b. Het hoogtepunt van den strijd.

Jezus ging niet openlijk naar het Loofhuttenfeest, wijl de Joden Hem zochten te dooden, en het volk in twijfel over Hem was. Onvoorziens verschijnt Hij nochtans en tracht de schare tot eene beslissing te brengen over zijne leer, weshalve Hij hare goddelijkheid in het licht stelt. Zij echter zien niet op het innerlijke en wezenlijke, maar op het uiterlijke en willen Hem grijpen. Slechts korten tijd zal Jezus nog bij hen zijn; daarom moeten zij tot Hem komen, eer het te laat is, om van Hem het nieuwe leven te ontvangen. Zij luisteren echter meerendeels niet naar Hem en de hooge raad verstokte zich tegen zijne prediking, Hem overhoord veroordeelende. (Cap. 7).

Farizeën en Schriftgeleerden komen met de overspelige vrouw tot Jezus, om Hem te verzoeken, maar gaan door zijn antwoord beschaamd henen. Jezus voert nu de tegenstelling tusschen Hem en de Joden tot den laatsten en diepsten grond terug, doordien Hij voor de waarheid van zijn getuigenis zich op zijne wezenseenheid met den Vader beroept. Zij zijn echter geheel aardschgezind en kennen daarom niet de verhouding van den Zoon tot den Vader, maar vertrouwen op hunne vleeschelijke afkomst van Abraham, wiens geestelijke kinderen zij toch niet zijn. Satanskinderen zijn ze, en ze toonen het daarin, dat zij Jezus trachten te steenigen. (Cap. 8).

Bij zijn woord voegt de Heiland het teeken, en geneest den blindgeborene. Toen deze blinde ziende werd, werden de Farizeën gansch en al verblind. (Cap. 9).

Als de goede Herder waarschuwt Jezus voor de huurlingen en dieven; teekent in verband daarmede het beeld van de voorgangers des volks, en noemt als het kenmerk zijner schapen het kennen van zijne stem.

Het volk echter wil zijne Godheid niet erkennen, maar zoekt Hem herhaaldelijk, wegens zijn belijdenis, dat Hij Gods zoon is, te dooden. Nochtans waren er ook, die in Hem geloofden. (Cap. 10).

c. Het einde van den strijd.

Aan het graf van Lazerus openbaart Christus zich als de opstanding en het leven. Dit heeft tengevolge dat de vijandschap der machthebbers des volks haar toppunt bereikt. De Joodsche raad besluit nu: Jezus moet en zal sterven. Daarom trekt Jezus zich terug en bereidt zich voor op den dood. Nadat Hij te Bethanie, tot ergernis van den verrader, zich ter begravenis heeft laten zalven, gaat Hij onder hosannageroep Jeruzalem binnen. Grieken vragen naar Hem, en dit voert Jezus' blik op zijn dood en de daaraan verbonden heerlijke vrucht. Toch is zijne

ziel daarbij ook ontroerd, maar 't geldt de eere van den naam des Vaders, die Hem uit den hemel getuigenis geeft, dat dit doel zal worden bereikt.
Het volk wil een Christus hebben, die altijd bij hen blijft, en Jezus verkondigt hun den weldra aanbrekenden nacht. Nu sluit de Evangelist het overzicht van Jezus werkzaamheid onder Israël, met een terugblik op het woord der profetie, en laat zien, dat ook in Israëls ongeloovigheid de raad des Heeren is vervuld en eindigt dan met eenige woorden van Christus, waarin Hij gewaagt van de beteekenis en het gewicht van het aannemen en het verwerpen van Hem. (Cap. 11 en 12).

IV. Jezus in den kring zijner jongeren. Cap. 13—17.

Ook van 's Heilands verkeer in het midden der zijnen deelt Johannes ons iets mede, en wel het treffendste en het heerlijkste, dat hij er van zeggen kon. Het teeken gaat ook daarbij aan de woorden vooraf. In de voetwassching toont Jezus den discipelen, dat zijne vernedering hen tot dienende liefde roept en doelt op hunne reiniging. Den verrader Judas geeft Hij het bewijs, dat Hij zijne plannen kent, die zich nu geheel aan den satan overgeeft. Vervolgens bereidt Hij zijne jongeren voor op de aanstaande scheiding, en troost hen met de belofte van zijne wederkomst en van de zending des Heiligen Geestes. (Cap. 13 en 14).
Hij vermaant hen in Hem te blijven en als ranken van den waren Wijnstok veel vrucht te dragen tot verheerlijking van den Vader, dien Christus aan hen geopenbaard heeft. Liefde moeten zij hebben onder elkander, want de wereld zal hen haten, gelijk zij Jezus gehaat heeft. Goedsmoeds echter mogen zij zijn, want Christus heeft de wereld overwonnen. (Cap. 15 en 16).
Met het z.g. hoogepriesterlijk gebed eindigt de Evangelist dit gedeelte. Christus vraagt daarin van den Vader ver-

heerlijking voor zich zelven; bewaring voor zijne jongeren; volzalige gemeenschap met den Vader voor al de geloovigen. (Cap. 17).

V. De kruisiging van Christus en zijne verrijzenis. (Cap. 18—21.)

Ook hier laat Johannes ons de heerlijkheid van Christus aanschouwen. Hij toont zijne macht bij de gevangenneming. Vol waardigheid is zijn optreden tegenover Annas. Voor Pilatus doet Hij belijdenis van den aard van zijn koningschap en verklaart hem het geheim van zijn macht over Jezus.

Aan het kruis gedenkt Jezus zijne moeder en sterft met de woorden: „Mij dorst" en „Het is volbracht." Van Hem, het Lam Gods, werd geen been verbroken. In een nieuw graf werd Hij begraven. (Cap. 18 en 19).

De opstandingsgeschiedenis vangt bij Johannes aan met de mededeeling, dat Maria Magdalena ging naar het ledige graf (evenals later Petrus en Johannes) en dat geen engelen haar konden troosten, maar de opgestane Jezus alleen.

Dan volgt de verschijning van Christus in den kring der apostelen, bij welke gelegenheid Hij hun de apostolische werkzaamheden opdraagt.

Eindelijk gewaagt de Evangelist nog van het hardnekkig ongeloof van Thomas en van de wegneming daarvan door den Heiland, die voor den komenden tijd den eisch stelt: Gelooven zonder zien. Hiermede heeft Johannes zijn doel bereikt. Met de Godheid van den Heere Jezus is hij begonnen; hij eindigt met de belijdenis van Thomas: Mijn Heere en mijn God". (Cap. 20).

Wat nu nog volgt is een aanhangsel tot het Evangelie, door de hand van Johannes zelf daaraan toegevoegd. Het heeft tot inhoud de mededeeling van wat naar Jezus' woord zijne discipelen, inzonderheid Petrus en Johannes wachtte. Het spreekt van eene tweede wonderbare vischvangst; van een plechtigen maaltijd met den opgestanen Christus; van

de herstelling van den verloochenaar in het apostolisch ambt en eindigt met het wegnemen van een misverstand omtrent Jezus' woord over het uiteinde van Johannes.
Het naschrift (vers 24 en 25) dat op den inhoud van heel het Evangelie ziet, is volgens de overlevering, een getuigenis van apostelen en ooggetuigen uit Johannes' omgeving, tot bevestiging van hetgeen in het Evangelie van Johannes geschreven staat. (Cap. 21).

Beknopt overzicht volgens de Evangeliën van den gang van Jezus leven en werken op aarde.

I. *Van Christus' geboorte tot zijn openlijk optreden te Jeruzalem op het Paaschtfeest.*

De wonderbare geboorte van Jezus Christus te Bethlehem. Het bezoek der herders. De besnijdenis en de naamgeving. De voorstelling in den tempel. De komst en de aanbidding der Oostersche wijzen. De vlucht met het kindeke Jezus naar Egypte en het verblijf aldaar. De terugkeer naar het Joodsche land. De opvoeding van Jezus te Nazareth. De twaalfjarige Jezus in den tempel. De belijdenis van zijn Zoonschap. De doop van Jezus en de uitstorting des Heiligen Geestes op Hem. Zijn verzoeking in de woestijn en de overwinning. Het getuigenis van Johannes den Dooper aangaande Jezus persoon en werk. De eerste discipelen. Jezus tegenwoordigheid op de bruiloft te Kana in Galilea. Zijn reis naar Jeruzalem naar het Paaschfeest.

II. *Van het optreden van Jezus op het Paaschfeest tot zijne verschijning op het Purimfeest.*

Jezus reinigt den tempel en openbaart zich daarin als den Messias. Zijn gesprek met Nicodemus. Hij laat zijne discipelen doopen in Judea. Zijne terugkeer naar Galilea, reizende door Samaria. De bekeering der Samaritaansche vrouw en zijne prediking tot de Samaritanen. De genezing van den zoon van den koninklijken hoveling te Kaper-

naüm. Jezus tocht naar Jeruzalem op het Purimfeest. De genezing van den 38-jarigen kranke. Getuigenis van Jezus betreffende zijn persoon, waardigheid en betrekking tot den Vader.

III. *Van zijne verschijning op het Purimfeest tot zijn reize naar het Loofhuttenfeest.*

Jezus' werken in Galiléa, Zijn prediking te Nazareth en het droeve resultaat. Hij begeeft zich metterwoon naar Kapernaüm. De wonderbare vischvangst. De genezing in de Synagoge van den man met den onreinen geest en vele andere wonderen. Prediking van Jezus in de Synagogen van Galiléa. Reiniging van een melaatsche en genezing van een geraakte. Roeping van Levi (Mattheüs). Heeling van een man met eene dorre hand op den Sabbath.

De verkiezing van de twaalf apostelen. De bergpredikatie. Genezing van den knecht des hoofdmans te Kapernaüm. De opwekking van den jongeling te Naïn. Het getuigenis des Heilands aangaande Johannes den Dooper, in verband met diens vraag. Jezus en de boetvaardige zondares bij Simon den Farizeër. Hij doortrekt met zijne jongeren het land van Galiléa. Hij geneest een bezetene en wordt door de Farizeën beschuldigd van bondgenootschap met Beëlzebul. Zijn woord over de zonde tegen den H. Geest. De eerste gelijkenissen (Matth. 13). Jezus stilt den storm op zee, en geneest twee bezeten in het land der Gergesenen. De herstelling der bloedvloeiende vrouw en de opwekking van het dochtertje van Jaïrus. Reis door Galiléa. Uitzending der twaalven. Hunne terugkeer en Jezus tocht over zee naar de eenzaamheid. Spijziging der vijf duizend. Jezus' verschijning aan de jongeren, wandelende op de zee. Genezingen in het land Gennesareth. Jezus prediking over het Brood des levens. Zijn woord aan de Farizeën over de wasschingen. Genezing van het dochtertje der Kananeesche vrouw, van een doofstomme en anderen.

Spijziging der vier duizend. Het verzoek om een teeken van Farizeën en Sadduceën door Jezus afgewezen. Waarschuwing tegen den Farizeeuwschen zuurdeezem. Genezing van een blinde in Bethsaïda. Eerste lijdensaankondiging. De verheerlijking op den berg. Genezing van den maanzieken knaap. Tweede lijdensaankondiging. De tempelbelasting betaald. De hoogmoed der jongeren bestreden. Woord over de ergernissen, over vergevings- en verzoeningsgezindheid, toegelicht door eene gelijkenis. (Van den Onbarmhartigen Dienstknecht).

IV. *Van het Loofhuttenfeest tot 's Heiland tocht naar het het laatste Paaschfeest.*

Jezus gaat door Samaria en vindt er geen herberg. In het midden van het Loofhuttenfeest verschijnt Hij te Jeruzalem en getuigt er van zich zelven en van den H. Geest. Zijn oordeel over de overspelige vrouw. In den tempel wijst Hij de Joden op de diepste oorzaken van hun ongeloof. De genezing van den blindgeborene; de aanval der Joden; de rede over den goeden Herder. De uitzending van 70 jongeren. De gelijkenis van den Barmhartigen Samaritaan. Jezus in Bethanië de gast van Martha. Onderwijs in het bidden. Genezing van twee blinden, en van een stommen bezetene. De lastering der Farizeën. Jezus verdediging. Geen teeken gegeven. Het „wee u", over Farizeën, Schrift- en Wetgeleerden. Jezus tweede onderricht over de zonde tegen den H. Geest. Zijn woord over gierigheid en aardschen rijkdom. De gelijkenis van den Rijken Dwaas. Over de teekenen der tijden. De gelijkenis van den Onvruchtbaren Vijgeboom. Genezing van een 18-jarige kranke op den Sabbath. Gelijkenissen van het Koninkrijk Gods. Jezus op het feest der vernieuwing des tempels. Zijn werkzaamheid in het Overjaardaansche met veel vrucht. Op den terugweg naar Jeruzalem. Wat Jezus aan Herodes te zeggen had. Genezing van een water-

zuchtig mensch op den Sabbath en daaraan verbonden redevoeringen. Eischen voor het volgen van Jezus. Drie gelijkenissen over het zoeken van het verlorene. (Luk. 15). Twee tegen de gierigheid der Farizeën (over den Onrechtvaardigen Rentmeester en den Armen Lazarus). Onderwijzingen aan de discipelen over ergernissen, verzoeningsgezindheid, geloof en ootmoed. De opwekking van Lazarus. Jezus verblijf te Efraim. Hij vangt zijn laatste reis naar Jeruzalem aan. Genezing der tien melaatschen. Prediking aangaande de komst van het koninkrijk Gods en de wederkomst van Christus. Gelijkenis van de Weduwe en den Onrechtvaardigen Rechter; van den Farizeër en den Tollenaar. Over de Echtscheiding. Jezus zegent kinderen. Zijn woord aan den rijken jongeling. De gelijkenis van de Arbeiders in den Wijngaard. Derde lijdensaankondiging. Zijn antwoord op de bede van de zonen van Zebedeüs. De genezing van de blinden bij Jericho en zijn bezoek aan Zacheüs. De gelijkenis van de Ponden. Jezus' zalving te Bethanië.

V. *Van Jezus' laatste verblijf te Jeruzalem tot zijn dood en begravenis.*

De koninklijke intocht in Jeruzalem. Het „Hosanna" der kinderen. De vervloeking van den vijgeboom. De tweede reiniging van den tempel. Twistgesprek met de overpriesters en ouderlingen. De gelijkenis van de Ongelijke Zonen, van de Booze Wijngaardeniers, en van het Bruilofsmaal. Een drietal vragen door Jezus beantwoord. Bestraffing der Farizeën. Jezus oordeel over het penningske der weduwe. De vraag der Grieken. Jezus verlaat voor altijd den tempel. Hij houdt zijne profetische rede over den ondergang van Jeruzalem, over het einde der wereld en over zijne wederkomst. De gelijkenis van de Tien Maagden en van de Talenten. Het Paaschmaal in de opperzaal. De voetwassching. De aanwijzing van den verrader. De inzetting van het H. Avondmaal. De afscheidsredenen. De belofte van de

zending van den Trooster. Over den wijnstok en de ranken. Het hoogepriesterlijke gebed. Jezus lijden in Getsemané. Zijn gevangenneming. Jezus voor Annas en voor Kajafas. Zijne veroordeeling en bespotting. Jezus voor Pilatus. Voor Herodus. Jezus naast Barabbas. Jezus door Pilatus gegeeseld en ter kruisiging overgegeven. Hij wordt naar Golgotha gevoerd en aldaar gekruisigd. De zeven kruiswoorden. De bespotting en lastering. De drie-urige duisternis. Van God verlaten. Zijn dood. De zijde doorboord. Zijne begravenis.

VI. *Van Jezus' opstanding tot zijn hemelvaart.*

Onder machtige teekenen stond Jezus op uit den dood en verliet het door den engel geopende graf. Hij verscheen het eerst aan Maria Magdalena; daarna aan de vrouwen, aan Simon Petrus, aan de Emmausgangers en aan het einde van den opstandingsdag nog aan de elven zonder Thomas.

Acht dagen later was Hij plotseling weder in het midden der discipelen en verloste Thomas van zijn ongeloof. Daarop volgde zijne openbaring aan de zee van Tiberias en vervolgens verscheen Hij zijnen jongeren op den berg in Galiléa, dien Hij hen bescheiden had.

Voor het laatst was Hij met de discipelen op den Olijfberg; gaf hun het zendingsbevel, beloofde hun zijne blijvende nabijheid en zegende hen. Toen voer Hij voor hun oog op ten hemel.

Bovenstaande is slechts een proeve van een overzicht. Tegen tal van bijzonderheden kunnen bedenkingen worden ingebracht. Hierbij moet wel bedacht worden, dat de Evangeliën bij lange na niet alles mededeelen, wat de Christus tijdens zijn openbaar leven, dat ongeveer drie jaren in beslag nam, heeft gesproken en verricht.

In het slot van het Evangelie van Johannes wordt ons

uitdrukkelijk gezegd, dat Jezus nog vele andere dingen heeft gedaan, die onmogelijk alle in het bijzonder beschreven konden worden. Wat in de Evangeliën beschreven is, doelt daarop, dat wij Jezus als den Christus, als den Zone Gods, zullen kennen, om door het geloof in Hem het ware leven deelachtig te worden.

De Handelingen der Apostelen.

Op het Evangelie naar de beschrijving van Lukas volgt nog een tweede boek van hem in de Heilige Schrift, ook opgedragen aan Theofilus. Het heeft ten titel: de Handelingen der Apostelen, en deze titel geeft wel eenigszins den inhoud van het boek te kennen. In zijn Evangelie heeft Lukas beschreven, wat Jezus *begonnen* had te doen en te leeren tot op zijne hemelvaart.

In „De Handelingen" beschrijft hij, hoe Jezus van uit den hemel door zijne apostelen zijn werk heeft voortgezet en zijn Kerk gesticht heeft onder de volken der aarde.

„Beginnende van Jeruzalem" hebben de apostelen het Evangelie verbreid in Palestina, Klein-Azië, Griekenland, tot Rome toe.

Van bijzonder gewicht is in het boek der Handelingen de mededeeling van de Uitstorting des Heiligen Geestes. Daarin vervulde de Heere Jezus zijne toezegging aan zijne discipelen, dat Hij hun den Trooster, den Heiligen Geest, zoude zenden, opdat zij door Hem in alle waarheid mochten worden geleid, om Jezus' getuigen te zijn, zoo te Jeruzalem als in geheel Judea en Samaria en tot aan het uiterste der aarde.

Met die Uitstorting des Heiligen Geestes is ook gekomen de bedeeling des Heiligen Geestes, die voortduurt tot aan het einde der eeuwen. De volledige Godsopenbaring is daarmede gegeven; de Heilige Geest is de derde Persoon

in het goddelijk wezen; in Hem sluit de Godheid zich af en Hij werkt altijd, om den Zoon te verheerlijken.
Uit het verheerlijkte Hoofd der gemeente is Hij nedergedaald op aarde, om de geloovigen met het Hoofd Christus en ook met elkander op organische wijze te vereenigen, waardoor de gemeente in den waren zin des woords is het lichaam van Christus, en de vervulling desgenen, die alles in allen vervult.
Van groote beteekenis is ook in het boek der Handelingen het verhaal van de toebrenging van Saulus van Tarsen tot het heil des Heeren. Het gewicht daarvan vloeit al dadelijk voort uit het feit, dat hij niet alleen midden op den dag door een wonderbaar licht uit den hemel werd bestraald, maar dat ook de Heere Jezus zelf op zichtbare wijze aan hem verscheen en tot hem sprak. Dit geschiedde, wijl zijn bekeering gepaard ging met zijn roeping tot apostel der Heidenen. Paulus moest later kunnen zeggen: „Ben ik niet een apostel? Heb ik niet Jezus Christus onzen Heere gezien"? (I Cor. 9 : 1).
En zoo is hij, de vervolger der gemeente, geworden een getrouw dienstknecht van Christus en de uitnemendste van al de apostelen, die meer heeft gearbeid dan allen, door woord en geschrift beide. Wel was dat eene gebeurtenis van vèrreikende en gezegende gevolgen in de historie des heils!
Het grootste gedeelte van het boek der Handelingen gewaagt dan ook van de werkzaamheden van Saulus, die later Paulus werd genoemd. Petrus en Paulus zijn de hoofdfiguren van dit geschrift; Petrus, de apostel uit de besnijdenis, het instrument des Geestes voor de stichting der Jeruzalemsche gemeente, en Paulus, gezonden tot de Heidenen, om hen te bekeeren van de duisternis tot het licht en van de macht des satans tot God.
Bij alle onderscheid tusschen deze beide groote mannen

des Nieuwen Testaments waren zij toch in beschouwing en arbeid innig met elkander vereenigd. Petrus werkte er toe mede, dat de kerken uit de Heidenen werden vrijgesteld van de wet van Mozes, en Paulus zocht ook steeds het goede voor de Joden in stoffelijk en in geestelijk opzicht beide. Over en weer hebben zij altijd elkander in hunne apostolische roeping erkend. (Gal. 1 : 18; II Petr. 3 : 15, 16).

Opmerkelijk is dan ook de overeenkomst tusschen hetgeen in het boek der Handelingen betreffende Petrus en Paulus wordt medegedeeld. Beide genezen een lamme, en brengen een doode tot het leven terug. Petrus voltrekt het gericht Gods aan Ananias, en Paulus aan Elymas. Door middel van Petrus ontvangen de Samaritanen den Heiligen Geest; door middel van Paulus komen discipelen van Johannes in zijn bezit. Beide ondervinden in de gevangenis de bijzondere bewaring van God.

Gelijk Petrus in zijn eerste prediking op het Pinksterfeest, zoo betuigt Paulus in zijn eerste prediking tot de Joden van Antiochië, de groote beteekenis van de Opstanding van Christus naar de Schriften.

In dat alles laat Lukas ons zien, hoe in den apostolischen tijd, met den overgang van het Christendom van de Joden tot de Heidenen, de Heere God zich voornamelijk van twee apostelen bediende, die op gelijke wijze het zegel Gods op hunnen arbeid ontvingen. In de kerk uit de Joden zoowel als in de kerk uit de Heidenen openbaarde zich het werk van Hem, die geboren is om eene blijdschap te zijn al den volke.

INHOUDSOVERZICHT.

I. De Handelingen van Petrus. Geboorte der Christelijke Kerk te Jeruzalem en hare toebereiding tot wereldkerk. Cap. 1—12.

Het begin van „De Handelingen" herhaalt het slot van

het Evangelie van Lukas. Christus bewijst zijnen jongeren, dat hij waarlijk is opgestaan uit den dood en geeft hun de belofte van de komst des H. Geestes. Hij vaart voor hun oog op ten hemel en engelen getuigen, dat Hij eenmaal alzoo wederkomen zal.

Biddende verwachten nu de apostelen en de andere geloovigen (120 personen bij elkander) te Jeruzalem de vervulling van 's Heilands belofte en vullen de ledige plaats in den apostelenrei met Matthias aan. (Cap. 1).

Op den dag van het Pinksterfeest werd de H. Geest op hen uitgestort. De teekenen, waarvan zijn komst vergezeld ging, brachten eene groote menigte te zamen, aan wie Petrus verkondigde, dat deze Uitstorting des Geestes het werk van Jezus den Nazarener was, dien zij gekruisigd hadden, doch die nu gezeten was aan Gods rechterhand als de Christus.

Velen geloofden in zijn woord en lieten zich doopen en daarmede was de stichting der Christelijke Kerk te Jeruzalem een feit geworden. (Cap. 2).

De genezing van eenen lamme bracht Petrus er toe andermaal van Christus te getuigen. Deswege worden hij en Johannes voor den Joodschen raad gedaagd en ontvangen het bevel niet meer in den naam van Jezus te spreken en te leeren.

Zij onderwerpen zich niet. De gemeente, nu reeds 5000 mannelijke lidmaten tellende, sterkt zich door het gebed voor den komenden strijd en de liefde openbaart zich op krachtige wijze in haar midden. (Cap. 3 en 4).

Dat er ook kaf was onder het koren, bleek uit de oneerlijke handeling van Ananias en Saffira. Door het oordeel Gods werden zij getroffen. Tal van teekenen en wonderen gebeurden er nu door de handen der apostelen en nog velen kwamen tot het geloof in Christus. Daardoor klom de vijandschap der tegenstanders. De apostelen werden in

de gevangenis gezet. De engel des Heeren echter verloste hen en zij gingen door met hunne prediking en getuigden zelfs voor den Joodsche raad met groote vrijmoedigheid van den Christus. Dat zij niet door het Sanhedrin gedood werden was het gevolg van de voorspraak van Gamaliël. (Cap. 5).

Door de buitengewone uitbreiding konden de apostelen niet meer het werk der barmhartigheid naar behooren vervullen. Met het oog daarop werden zeven diakenen aangesteld voor de verzorging der armen (de instelling van het Diakenambt).

Van de innerlijke ontwikkeling der gemeente getuigde de prediking van Stefanus. Daarin sprak zich uit het besef, dat er aan den tempeldienst een einde zou komen en dat de zaligheid niet tot Israël beperkt zou blijven. Dit gaf ergernis aan de Joden en hij werd de eerste christenbloedgetuige. (Cap. 6 en 7).

Eene groote vervolging ontstond voorts tegen de gemeente te Jeruzalem, waarin Saulus van Tarsen een der voormannen was. De discipelen werden verstrooid. Doch vrucht daarvan was de prediking des Evangelies door het gansche land. Zoo werkte Filippus zelfs met veel zegen onder de Samaritanen, hetgeen door Petrus en Johannes met blijdschap werd erkend.

Simon de toovenaar, die de gave Gods wilde koopen, om zelf de groote man te worden, werd zoo scherp mogelijk door Petrus bestraft.

Dat alzoo de deure des geloofs ook voor proselieten ontsloten was, bleek tevens uit de toebrenging van den Moorman uit Aethiopië, door den dienst van Filippus. (Cap. 8).

Doch niet alleen Samaritanen en proselieten, ook Heidenen zouden deelen in de zegeningen des Christendoms. Daartoe verscheen de verheerlijkte Christus aan Saulus, den

vervolger, bracht hem tot het geloof, en gaf hem de roeping tot het apostelschap onder de Heidenen. Het werken onder de Joden, èn te Damascus èn te Jeruzalem, werd hem onmogelijk gemaakt door de haat der Joden. Hij werd uitgedreven naar de Heidenen. Doch ook Petrus werd met de Heidenen in aanraking gebracht, toen hij het land Kanaän doortrok, doende groote teekenen. Het geschiedde in het huisgezin van Cornelius, de hoofdman over honderd te Joppe, waar hij op aanwijzing des Heeren den Christus verkondigde, welke prediking gevolgd werd door eene Uitstorting des Heiligen Geestes op Heidensche menschen. (Cap. 9 en 10).

In de kerk te Jeruzalem werd bezwaar gemaakt tegen dezen gang van zaken, doch na de toelichting van Petrus verheerlijkte zij God wegens deze rijke openbaring zijner genade.

Een paar broeders uit de verstrooiden door de verdrukking predikten te Antiochië den Heere Jezus aan de Griekschen, zoodat daar voor het eerst eene kerk, meerendeels van geloovigen uit de Heidenen, tot openbaring kwam, in wier midden Barnabas en Saulus een jaar lang gearbeid hebben en die in eene hartelijke verhouding leefde tot de kerk te Jeruzalem. (Cap. 11).

Nog een laatste schets uit Jeruzalemsche toestanden wordt ons nu geteekend. Herodes treedt op als vervolger der gemeente. Hij doodt Jacobus met het zwaard en dit is den Joden aangenaam. Daarom zet hij ook Petrus in de gevangenis, doch een engel des Heeren leidt hem uit. Herodes sterft door het strafgericht Gods. (44 na Chr.).

Hiermede eindigt het eerste deel van het boek der Handelingen. Het Joodsche volk volhardt in zijn vijandschap tegen Christus en de christenen; te midden van kruis en druk echter houdt God zijne kerk in het leven. (Cap. 12).

II. De Handelingen van Paulus. Uitbreiding der kerk tot de Heidenen. Cap. 13—28.

In de bloeiende gemeente te Antiochië wees de H. Geest Barnabas en Saulus aan voor het Zendingswerk. Zoo werd deze kerk een zendingskerk, die kerkelijke Zending in beoefening bracht. Nadat Barnabas en Saulus in hun dienstwerk bevestigd waren, vertrokken zij en vingen op het eiland Cyprus den arbeid aan. Te Pafos braken zij den tegenstand van een Joodschen toovenaar en vandaar gingen zij in Klein-Azië naar Antiochië.

Toen te dier plaatse de meerderheid der Joden de Christus-prediking verwierp, begaven zij zich tot de Heidenen en hadden rijke vrucht op hunne prediking. Op dezelfde wijze ontstonden er gemeenten te Iconium, Derbe en Lystre. Aan vervolging, vooral van de zijde der Joden, ontbrak het hun niet, maar God werkte krachtig mede door teekenen en wonderen. (Cap. 13 en 14).

In de kerk te Antiochië, die Barnabas en Paulus had uitgezonden, ontstond verdeeldheid over de vraag, of de geloovigen uit de Heidenen ook besneden moesten worden en de wet van Mozes moesten onderhouden.

Deze zaak werd voor de vergadering te Jeruzalem gebracht en aldaar onder de leiding des H. Geestes opgelost. De geloovigen uit de Heidenen werden vrijgesteld van de besnijdenis en van de onderhouding der Mozaische wet. Alleen hadden zij zich te onthouden van hetgeen den afgoden geofferd was en van bloed en van verstikte en van hoererij.

Paulus ging nu zijn arbeid voortzetten met Silas als helper. Hij doorreisde Syrië en Cilicië, versterkende de gemeenten. (Cap. 15).

Te Lystre vond hij Timotheüs, die ook een medearbeider werd. Onder de leiding des Heeren kwam hij ook (met Lukas als metgezel en anderen) in Macedonië. Te

Filippi werd Lydia door de prediking gewonnen, alsmede, langs wonderbaren weg, de stokbewaarder. (Cap. 16).

Ook te Thessalonica, te Berea en te Athene was Paulus, trots den tegenstand, met vrucht werkzaam. In laatstgenoemde stad hield hij zijn merkwaardige rede op den Areopagus. (Cap. 17).

Te Corinthe kwam ook door zijn arbeid een bloeiende gemeente.

Terwijl Paulus voorts een reis deed naar Jeruzalem en Antiochië werd in Apollos een rijkbegaafd prediker aan de Grieksche Kerken geschonken. (Cap. 18).

Hierop werd Efeze het middelpunt van een langdurigen en vruchtbaren arbeid van Paulus. Discipelen van Johannes ontvingen den Heiligen Geest. Ongewone krachten deed God door de handen van Paulus. Duivelbezweerders, die den naam van Jezus gingen gebruiken, kwamen beschaamd uit. Heidensche boeken en geschriften werden verbrand. Het oproer ter wille van de zilveren tempelen van Diana deed der gemeente geen schade. (Cap. 19).

Na een verblijf van ongeveer drie jaren te Efeze vertrok Paulus naar Macedonië en vandaar naar Achaja, waar hij drie maanden vertoefde. Zijn doel was naar Jeruzalem te reizen en vandaar naar Rome.

Te Troas predikte Paulus tot de discipelen en bracht den dood gevallen jongeling tot het leven terug.

Efeze ging hij voorbij, wijl hij zich haastte naar Jeruzalem, en nam te Milete een treffend afscheid van de ouderlingen van Efeze. Hij wist, dat zij zijn aangezicht niet meer zouden zien. (Cap. 20).

Te Cesarea wordt hem voorspeld, dat hij in Jeruzalem gevangen genomen zal worden. Toch trekt hij er heen en komt nog tijdig genoeg, om er het Pinksterfeest te vieren. (58 na Chr.).

In Jeruzalem geeft Jakobus hem den raad een Nazireërs-

gelofte af te leggen, ten einde de tegen hem bestaande verdenking van zich af te werpen, dat hij de wet verachtte. In den tempel werd hij door de Joden overvallen; de Romeinsche soldaten beschermde hem tegen hunne aanslagen. Op de trappen van de legerplaats verhaalde hij den Joden zijne bekeering tot Christus en roeping tot apostel der Heidenen, hetgeen hen in woede tegen hem deed ontsteken. De Joodsche raad kwam tot geene beslissing over hem, doordien de belijdenis van Paulus over de opstanding der dooden Farizeën en Sadduceën tot verdeeldheid bracht. Een samenzwering tegen zijn leven gelukte niet, doordien zij Paulus bekend werd en veiligheidshalve werd Paulus naar Cesarea gebracht.
De beide stadhouders waren van Paulus' onschuld overtuigd, doch ter wille van de Joden hielden zij hem gevangen. Deswege beriep Paulus zich op den keizer. Nadat hij nog Festus en Agrippa verslag van zijne bekeering en verantwoording van zijne daden had gegeven, werd hij na twee-jarige gevangenschap naar Rome gebracht. (Cap. 21—26).
Zeer uitvoerig beschrijft Lukas vervolgens de reis naar Rome, waaruit krachtig bleekt, dat Gods beschermende hand over Paulus was uitgestrekt. In het voorjaar van 61 bereikte hij de wereldstad. Hij genoot er eene betrekkelijke vrijheid. Ook hier wendde hij zich het eerst tot de Joden, doch vond bij hen, als overal, tegenstand en verharding. Twee jaren lang predikte Paulus nog te Rome het koninkrijk Gods onverhinderd.
Hiermede eindigt Lukas zijn boek. Wat er verder met Paulus gebeurd is, bericht hij niet. Paulus heeft zijn levenswensch bereikt; hij heeft den naam van Christus te Rome verkondigd; de kerk heeft hare plaats in de wereld.

Paulus, de Apostel der Heidenen.

Paulus, ook Saul of Saulus geheeten, (Hand. 8 : 1 ; 9 : 4) was te Tarsus in Cilicië uit Joodsche ouders geboren. Zijn vader, uit de stam van Benjamin, bezat het Romeinsch burgerrecht, en daardoor had zijn zoon het ook, die er later de gunstige uitwerking van ondervonden heeft. Hij werd in zijn jeugd naar Jeruzalem gezonden, om onderwezen te worden in de leer der Wet door Gamaliël, het bekende lid van den Joodschen raad. Ook werd hem naar de gewoonte dier dagen een handwerk geleerd, (het tentemakersvak).

Met allen ernst en met algeheele toewijding wierp Paulus zich op de studie der Wet, en zoo werd hij een ijveraar voor de Wet, gelijk de Farizeeën van die dagen, zoekende zijne gerechtigheid uit de werken der Wet. Dit bracht hem er ook toe, dat hij de volgelingen van Jezus den Nazarener, die hij hield voor vijanden der wet, met alle woede vervolgde. 't Was hem niet genoeg dit in Jeruzalem te doen, hij wilde ook in Damascus de geloovigen gevangen nemen en ze naar Jeruzalem voeren, om daar te worden, gestraft.

Dat hij in dezen weg den waren vrede niet vond, toont ons duidelijk genoeg de teekening, die in Hand. 9 : 1 van hem wordt gegeven.

Op reis naar Damascus echter had de groote verandering met hem plaats. Toen behaagde het God, die hem van

zijner moeders lijf aan afgezonderd had, zijnen Zoon in Hem te openbaren. (Gal. 1 : 15, 16). De levende, verheerlijkte Christus verscheen hem, en verloste hem van de blindheid der ziel en riep hem tot het apostelschap onder de Heidenen. Toch duurde het nog langen tijd, eer hij in dit ambt kon optreden. Zijn verblijf in Damascus duurde 3 jaren, afgebroken door een vlucht naar Arabië, tengevolge de vervolging der Joden. Daarna kwam hij voor korten tijd te Jeruzalem. Wegens de vijandschap der Joden zonden de discipelen hem naar Tarsus, waar hij bleef tot het jaar 43. Toen haalde Barnabas hem naar Antiochië, waar hij een jaar lang in de pas ontstane gemeente uit de Heidenen werkzaam was. Voor het overbrengen van eene collecte ging hij daarna andermaal naar Jeruzalem. Teruggekeerd in Antiochië ontving hij het bevel des Heiligen Geestes, om met Barnabas tot den eigenlijken zendingsarbeid in te gaan, en alzoo nam zijne groote, wereldomvattende werkzaamheid onder de Heidenen een aanvang. In twee deelen valt deze apostolische werkzaamheid van Paulus nog uiteen.

Aan de eene zijde heeft Paulus zijne taak volbracht door zijne groote zendingsreizen; aan de andere zijde heeft hij zijne roeping vervuld door zijne Zendbrieven aan de gemeenten, die hij op zijne reizen bijeen vergaderd had of waarmede hij in eene zekere relatie gekomen was. Men spreekt bij Paulus gewoonlijk van drie Zendingsreizen, die in het boek der Handelingen beschreven zijn en waarover hier dus niet verder gesproken behoeft te worden.

Wat de Zendbrieven van Paulus aangaat, sommigen zijn geschreven vóór zijne eerste gevangenisschap te Rome; anderen dagteekenen uit den tijd dier gevangenschap; de laatste brieven zijn vervaardigd vóór en in het tijdperk der tweede gevangenschap te Rome.

In den tijd vóór de eerste gevangenschap te Rome heeft

Paulus geschreven de brieven I en II Tessalonicensen, den brief aan de Galaten, de beide brieven aan de Corinthiërs, en den brief aan de Romeinen.
Tijdens de eerste gevangenisschap te Rome schreef Paulus den brief aan de Efeziërs, aan de Colossenzen, aan Philémon en aan de Filippenzen.
Uit den tijd tusschen de eerste en tweede gevangschap te Rome dagteekenen de eerste brief aan Timotheüs, de brief aan Titus, en de brief aan de Hebreën.
Tijdens de tweede gevangenschap te Rome schreef Paulus nog den tweeden brief aan Timotheüs, die dus als het laatst door hem verzonden geschrift moet worden beschouwd.
Hieruit blijkt, dat Paulus, van niet minder dan veertien brieven, die in de Heilige Schrift een plaats hebben, de auteur is geweest.
Ook daarin komt aan den dag, hoe veel hij gewerkt heeft in den betrekkelijk korten tijd van zijn apostelschap. Immers, naast zijn zendingsarbeid ligt in deze Zendbrieven het zwaartepunt van Paulus apostolische werkzaamheid.
Met en bij de Evangeliën zijn deze Zendbrieven zeker de belangrijkste boeken des Nieuwen Testaments. Zij zijn van leerstellingen en van praktischen aard en hebben blijvende beduidenis voor al de Kerken des Nieuwen Testaments.
Ook de vorm, waarin ze opgesteld zijn, de briefvorm, getuigt van eigenaardig karakter der Nieuw-Testamentische Godsopenbaring en is een bewijs van de vervulling van 's Heilands belofte, dat zijn Geest de apostelen in alle waarheid zou leiden.
Wat den inhoud der Paulinische brieven aangaat kan gezegd worden, dat de heerschende grondgedachte daarin is de rechtvaardiging des zondaars voor God, niet door de werken der Wet, maar alleen door het geloof in Jezus Christus. Wat de machtige levenservaring van Paulus zelf was geweest door de genade des Heeren, dat was ook

de hoofdgedachte zijner prediking, in woord en schrift. En hiermede gaat onmiddelijk gepaard de stelling, dat deze heilsweg de eenige is voor alle tijden en voor alle menschen, om het even of zij Joden en of zij Heidenen zijn. Want allen zijn zondaren, verdoemelijk voor God. Christus alleen heeft het recht der Wet Gods vervuld en de straf der zonde gedragen; door zijne voldoening ontvangen de geloovigen genade, verzoening, gerechtigheid, vernieuwing, heiliging en het eeuwige leven.

Het geloof in Christus echter is eene gave Gods, gewerkt door den Heiligen Geest, in den diepste grond vrucht van de eeuwige verkiezende liefde des Heeren. Derhalve is er ook geen afval der heiligen; bij wie God het goede werk heeft begonnen, bij hen voleindigt Hij het ook tot op den dag van Jezus Christus.

Al wat tegen deze waarheid is ingebracht, om haar tegen te spreken, en te verdraaien, hetzij van Joodsche, hetzij van Heidensche zijde, wordt zoo krachtig mogelijk door Paulus in zijn brieven bestreden.

Zoowel uit den vorm als uit den inhoud der Zendbrieven van Paulus blijkt duidelijk, dat hij ten volle berekend was voor de groote en grootsche taak, waartoe de Koning der kerk hem geroepen had. Het is zeker niet te sterk gesproken, als daar gezegd wordt, dat geen der profeten en der apostelen zulk een diep inzicht in den weg des heils en in de verborgenheden der godzaligheid heeft gehad, als de apostel der Heidenen. Voor hem was het Christendom de wereldreligie; de godsdienst voor alle volken der aarde, en dat deze daarvoor geschikt is, de arbeid van Paulus heeft het bewezen. Een gansche wereld heeft hij neergelegd aan de voeten van Jezus. Wel was hij een „uitverkoren vat", om den Naam des Heeren te dragen voor de Heidenen en de koningen en de kinderen Israëls. (Hand. 9 : 15).

De eerste brief aan de Thessalonicenzen.

Op zijn tweede Zendingsreis kwam Paulus in gezelschap van Silas en Timotheüs ook te Thessalonica, thans geheeten Saloniki. Het was destijds de belangrijkste plaats van Macedonië en had eene talrijke Joodsche bevolking. Drie Sabbatten lang predikte Paulus er in de Synagoge, met deze vrucht, dat sommige Joden, maar meer Grieken, ook van de voornaamste vrouwen, kwamen tot het geloof in Christus.

De ongeloovige Joden echter wisten eenen volksoploop tegen Paulus te bewerken, zoodat de broeders het geraden vonden hem en Silas des nachts naar Berea te zenden.

Nauwelijks was dus de gemeente te Thessalonica tot openbaring gekomen, of Paulus moest haar al weer verlaten. Gaarne was zij zoo spoedig mogelijk tot haar teruggekeerd, doch hij werd daarin door eene werking des satans (I Thess. 2 : 18) verhinderd. Daarom zond hij Timotheüs naar Thessalonica, om door hem aangaande de toestanden aldaar een en ander te vernemen. Toen Paulus zich te Corinthe bevond, kwam Timotheüs tot hem terug, en deelde hem mede, dat de gemeente der Thessalonicensen in groote verdrukking verkeerde van de zijde der heidensche medeburgers; dat de verleiding tot ontucht en oneerlijkheid in deze goddelooze handelstad niet gering was; dat eindelijk sommigen in de gemeente aan Paulus'

prediking over de toekomst van Christus eene verkeerde uitlegging hadden gegeven en dat anderen in zorg waren over het lot der ontslapenen. Deze berichten brachten Paulus er toe uit Corinthe, in het jaar 53, zijnen eersten brief aan de Thessalonicensen te schrijven, met het doel, om de verdrukten te vertroosten; om tegen de verleiding te waarschuwen en om nader onderricht te geven aangaande de toekomst des Heeren.

INHOUDSOVERZICHT.

I. Versterking en bemoediging der verdrukten, opdat zij standvastig zouden blijven in het geloof. Cap. 1—3.

Paulus wijst daartoe op het geloof en de lijdzaamheid der gemeente te Thessalonica, waaruit blijkt hare verkiezing van God. Het Woord Gods is krachtig in haar geworden, zoodat de leden der gemeente een voorbeeld zijn geworden allen den geloovigen in Macedonië en Achaje. (Cap. 1). Voorts wijst hij er op, hoeveel hij te Filippi en te Thessalonica om des Evangelies wil heeft moeten lijden, en hoeveel het hem gekost heeft, het werk Gods aldaar te verrichten. Geen eigen eer of voordeel had hij daarbij op het oog, zooals uit heel zijn optreden bleek, maar het waarachtig heil der gemeente. Waar zij echter het Woord Gods op de rechte wijze had aangenomen, daar lag het voor de hand, dat ook bij haar verdrukking en lijden niet achterwege bleven, evenmin als bij de gemeenten Gods in Judea.

Doch daarom noemt Paulus haar ook zijne hoop en blijdschap en kroon des roems voor den Heere Jezus Christus in zijne toekomst. (Cap. 2).

Om de gemeente te Thessalonica te versterken en te vertroosten heeft hij dan ook (wijl hij zelf een en andermaal verhinderd was geworden) Timotheüs tot haar gezonden. Zij moest het wel bedenken, dat zij, evenals hij, tot verdrukkingen gesteld was, hetgeen Paulus haar ook reeds

voorspeld had. En nu zij volgens Timotheüs' getuigenis in de verdrukkingen staande was gebleven in het geloof en in de liefde, was dit ook voor Paulus eene oorzaak van rijke vertroosting en van hartelijke dankzegging aan God geweest. Zoo spoedig mogelijk hoopt hij zelf tot haar te komen, om nog verder tot hare volmaking werkzaam te zijn. (Cap. 3).

II. Vermaningen tot een Gode welbehagelijken wandel. Cap. 4 : 1—12.

Deze vermaningen vangt Paulus aan met eene herinnering aan wat hij der gemeente mondeling heeft gezegd. God wil hare heiligmaking; daarom heeft zij zich van alle onkuischheid en ontuchtigheid (waarin de heidenen een welgevallen hebben) te onthouden. Geen bedrog of oneerlijkheid mogen de leden der gemeente plegen in hunne handelingen, maar in broederlijke liefde tot elkanderen moeten zij werkzaam zijn en den arbeid des dagelijkschen levens niet verachten.

III. Onderwijzing aangaande de toekomst des Heeren en slot. (Cap. 4 : 13—5 : 28).

Die in Christus ontslapen zijn zullen niet achterstaan bij degenen, die levend overgebleven zijn, wanneer Hij in heerlijkheid verschijnen zal. De gestorvenen zullen eerst opstaan, en daarna zullen de overgeblevenen met hen opgenomen worden in de wolken, de Heere tegemoet.

De dag van Christus zal alzóó komen, gelijk een dief in den nacht, en daarom kan het tijdstip daarvan niet met zekerheid worden genoemd. Onverwacht zal hij echter alleen komen voor de kinderen der wereld, niet voor de christenen, die kinderen des lichts zijn en die met het oog op de toekomst des Heeren wakende en nuchteren moeten zijn. Met eenige voorschriften betreffende de heiligmaking, met groete en heilbede eindigt de apostel.

De tweede brief aan de Thessalonicenzen.

Zeer waarschijnlijk in hetzelfde jaar, waarin Paulus zijn eersten brief aan de Thessalonicenzen schreef, verzond hij ook nog een tweede schrijven aan de gemeente te Thessalonica. (Het jaar 53).

Het was er bij haar met de verdrukkingen en vervolgingen niet op verbeterd. Dientengevolge, en ook door verkeerde leeringen, op gezag en in naam van Paulus in de gemeente verbreid, dachten velen, dat de wederkomst van Christus aanstaande was en gaven zich over aan een ongeregelden wandel.

Het doel van dit schrijven is dan ook, de dwaling aangaande de toekomst van Christus te bestrijden; tegen bedriegelijke voorstellingen te waarschuwen en de ongeregelden te vermanen tot betering huns levens. De beteekenis van dezen brief ligt vooral daarin, dat hij grondig onderwijs geeft betreffende de leer der toekomstige dingen en de roeping des christens inzake het tijdelijk leven helder in het licht stelt.

Verdeeling.

I. Inleiding. Cap. 1.

De apostel geeft zijne vreugde te kennen over de gezegende toestanden in de gemeente te Thessalonica, over haar toenemen in het geloof en in de liefde en in de lijdzaamheid te midden der vervolgingen en troost haar met

de wederkomst van den Heere Jezus, die de verdrukkers straffen en de zijnen tot de heerlijkheid leiden zal. 't Is zijne bede, dat God het werk bij haar voleinden moge, opdat de naam van Christus in haar verheerlijkt worde.

II. Onderricht aangaande de toekomst des Heeren. Cap. 2.

De gemeente moest zich niet laten verleiden, nòch door mystieke inbeelding, nòch door het zeggen van menschen, nòch door z. g. Paulinische brieven, tot de gedachte, dat de dag van Christus reeds aanstaande was. Die komt niet, tenzij eerst de afval en de mensch der zonde (de antichrist) gekomen zij. Nu is er nog een macht, die hem tegenhoudt. Satan kan niet doen wat hij wil. De ongerechtigheid is in haar ontwikkelingsproces ook aan bepaalde wetten gebonden. Eerst als de ongerechtige geopenbaard worden zal, wiens toekomst is naar de werking des satans, in alle kracht en teekenen en wonderen der leugen, eerst dan ook zal de dag van Christus komen, en zal Hij verschijnen om den mensch der zonde te verdoen door den Geest zijns monds en om allen te veroordeelen, die een welbehagen hebben gehad in de leugen en in de ongerechtigheid.

Voor die toekomst van Christus behoeven echter de geloovigen niet bevreesd te zijn. Zij zijn geroepen door het Evangelie tot verkrijging der heerlijkheid van den Heere Jezus Christus. Dat moge ook den Thessalonicenzen door Gods genade tot bemoediging en vertroosting zijn.

III. Waarschuwing tegen ongeregeld wandelen. Cap. 3.

Paulus verzoekt de voorbede der gemeente, om van de ongeschikte en booze menschen verlost te worden.

De geloovigen moeten zich ontrekken van degenen, die zich ongeregeld gedragen. Ieder moet arbeiden om zijn eigen brood te kunnen eten.

Die zich niet aan de voorschriften van dezen brief wil onderwerpen, moet door de kerkelijke tucht getroffen

worden. Zij, die ongeregeld wandelen, brengen ook anderen in de gemeente in gevaar. Met het oog daarop is hunne afzondering noodzakelijk. Ieder moet weten, hoe hij in het huis Gods moet verkeeren. Met eigenhandig naamschrift en groete en zegenbede besluit Paulus dit schrijven.

De brief aan de Galatiërs.

Op zijn eerste zendingsreis kwam Paulus ook in het land van Galatië (Hand. 13 en 14) o. a. te Antiochië, Iconium Derbe en Lystre, welke plaatsen ook behoorden tot de Romeinsche Provincie Galatië en waar allerwege de kerk van Christus tot openbaring mocht komen. Al spoedig echter kwam er in deze gemeenten afwijking van het Evangelie. 't Was een gevolg van het optreden der Jodenchristenen, die zich met de besluiten der Jeruzalemsche vergadering (Hand. 15) niet vereenigen konden. Zij bestreden in Galatië het apostelschap van Paulus en eischten van de christenen aldaar, dat zij zich aan de wetten van Mozes zouden onderwerpen.

Toen een en ander Paulus ter oore kwam (tijdens zijn tweede zendingsreis, waarschijnlijk te Corinthe) greep hij naar de pen en schreef zijn brief aan de Galatiërs. Paulus zag in de afwijking der Galatiërs een verkeeren van het Evangelie en een verijdelen van het kruis van Christus. Daar is geen ander Evangelie, schrijft hij, dan het Evangelie, dat ik u verkondigd heb. En hij gaat daarbij zoo ver in de bestrijding van zijne tegenstanders, dat hij zelfs eene vervloeking over hen uitspreekt.

Tegenover degenen, die de gemeente onder vleeschelijke banden zochten te brengen, wijl zij de noodzakelijkheid der besnijdenis en van de uitwendige Oud-Testamentische instellingen verkondigden, handhaaft de apostel *de vrijheid*

der Nieuw-Testamentische gemeente. Zoo krachtig mogelijk verdedigt hij in dezen brief de rechtvaardiging des zondaars voor God alleen door het geloof in Jezus Christus. In dit opzicht heeft deze brief veel overeenkomst met den epistel, geschreven aan de Romeinen. Het is een rechte *leerbrief*, die de fundamenteele waarheden helder en duidelijk en in verband met de feiten verkondigt.

Inleiding: Cap. 1 : 1—5. Korte inhoud van den ganschen brief.

I. De apostolische roeping van Paulus en de goddelijkheid zijner prediking. Cap. 1 : 6—2 : 14.

Het Evangelie, dat door Paulus in Galatië gepredikt is, mag niet losgelaten en door iets anders vervangen worden, want het is geen menschenwoord, maar vrucht van goddelijke openbaring.

Ten bewijze daarvoor voert Paulus aan: *a.* dat hij door God zelf bekeerd en tot apostel geroepen is, geheel onafhankelijk van de Jeruzalemsche gemeente met hare apostelen. (Cap. 1 : 7—24); *b.* dat de andere apostelen te Jeruzalem zijne roeping als apostel der Heidenen openlijk hebben erkend; *c.* dat hij zelfs den apostel der besnijdenis, Petrus, had bestraft in aller tegenwoordigheid, omdat hij te Antiochië niet recht wandelde naar de waarheid des Evangelies. (Cap. 2 : 1—14).

II. De verdediging der door Paulus verkondigde leer. Cap. 2 : 15—5 : 12.

Allereerst toont Paulus aan, dat ook voor de Joden dit de eenige weg ter behoudenis is, dat zij door het geloof in Christus voor God rechtvaardig worden. Zoo is ook Paulus der wet gestorven, opdat hij Gode leven zoude. (Cap. 2 : 15—21).

De geloovigen uit de Heidenen hebben dan ook den Geest niet ontvangen uit de werken der wet, maar uit de prediking des geloofs.

De wet werkt den vloek; Christus verlost van den vloek der wet; daarom niet de besnijdenis, maar het geloof maakt tot Abrahams kinderen. (Cap. 3 : 1—20).
De beteekenis der wet is hierin gelegen, dat zij een tuchtmeester (opvoeder) is geweest tot Christus.
Zij was als een voogd, die de kinderen onder dienstbaarheid hield; met de komst van Christus echter hebben de verlosten, zoowel Heidenen als Joden, de volle vrijheid en de aanneming tot kinderen verkregen. Hoe dwaas zou het dus zijn van de Galatiëers, indien zij zich weder onder de wet gingen plaatsen! (Cap. 3 : 21—4 : 12).
Dan herinnert Paulus hen er aan, met hoe veel liefde zij hem en zijn Evangelie hebben aangenomen, toen hij in groote krankheid des lichaams voor het eerst tot hen kwam. Zullen zij hem dan nu als hunnen vijand beschouwen? Niet het Jeruzalem, dat op aarde is, aan welks wet de tegenstanders van Paulus hen wilde binden, maar het Jeruzalem, dat boven is, is de moeder der geloovigen. Hagar = Sinai, baart tot dienstbaarheid; Isaäk = de kinderen der belofte, zijn waarlijk vrij. (Cap. 4 : 13—31).

Daarom moeten de Galatiërs staan in de vrijheid, met welke Christus hen heeft vrijgemaakt. Die zich laat besnijden en door de wet gerechtvaardigd wil worden, hij heeft geen deel aan Christus en is van de genade vervallen. Men mag daardoor de ergernis des kruises ontvlieden; het oordeel blijft niet achterwege. (Cap. 5 : 1—12).

III. De eischen voor het zedelijk leven, die uit deze leer voortvloeien. Slot des briefs. Cap. 5 : 13—6 : 18.

De Christenen zijn vrij van de wet. De Geest maakt hen vrij. Doch nu moeten zij ook door den Geest wandelen, en de begeerlijkheden des vleesches niet volbrengen. Eerst worden dan de werken des vleesches genoemd, daarna de vrucht des Geestes. (Cap. 5 : 13—26).

Als „geestelijken", als zachtmoedigen en ootmoedigen,

liefde bewijzende, bijzonderlijk aan de voorgangers in de gemeente, moeten de geloovigen zich openbaren; hun arbeid zal niet ijdel zijn in den Heere.

Met de betuiging van zijne hartelijke liefde tot de Galatiërs, waarvan ook dit eigenhandig schrijven een bewijs is; met de verklaring, dat hij de vervolging des kruises niet vreest, gelijk de predikers der besnijdenis, hetgeen ook daaruit blijkt, dat hij de litteekenen des Heeren Jezus draagt in zijn lichaam (de sporen der mishandelingen, om Jezus' wil ondergaan) en met toebidding van Gods genade aan de broeders in Galatië, eindigt Paulus dezen brief. (Cap. 6).

De eerste brief aan de Corinthiërs.

Op zijn tweede Zendingsreis kwam Paulus ook te Corinthe. Deze stad bood hem grooter arbeidsveld aan, dan hij tot dusver had betreden. Zij telde destijds minstens zes maal honderd duizend inwoners en was de stapelplaats van den wereldhandel, waar ook kunst en nijverheid, wetenschap en wijsbegeerte beoefend werden. Corinthe stelde zelfs Athene in meer dan één opzicht in de schaduw. Als naar gewoonte begon Paulus er den Evangeliearbeid in de Synagoge, doch toen de Joden het woord wederstonden, richtte hij zich tot de Heidenen, van welke velen kwamen tot het geloof.

De vervolging der Joden bleef door de onpartijdigheid van van den stadhouder zonder resultaat en zoo mocht Paulus hier bijna twee jaar voortdurend werkzaam zijn.

Daardoor werd Corinthe het centraalpunt van den zendingsarbeid in Griekenland, in gelijke mate, als Antiochië het voor Syrië, en Efeze het voor Klein-Azië geweest is.

De Heere had het Paulus gezegd en gaf het hem ook te aanschouwen, dat Hij veel volk had in deze stad.

't Was echter ook een stad van gruwelijke boosheid en dieptreurig zedenbederf. De invloed daarvan op de gemeente kwam na Paulus' vertrek op droeve wijze aan den dag.

Daarbij kwam, dat ook allerlei partijschappen zich open-

baarden in de kerk te Corinthe. De één noemde zich naar Paulus, de ander naar Apollos (een bekeerde Jood, machtig in de schriften, die na Paulus te Corinthe werkzaam was) de derde naar Petrus. De liefde onder de broeders ver koelde; men benijdde elkanders gaven en ketterijen begonnen in te sluipen.

Voorts waren er ook, die de echtheid van het apostelschap van Paulus gingen betwisten. Zij wezen daartoe op het feit, dat Paulus geen bezoldiging van de gemeente had willen ontvangen, maar door tentenmaken in zijn onderhoud had voorzien. Indien hij waarlijk zich bewust was een apostel te zijn, zou hij wel anders gehandeld hebben.

Paulus werd, te Efeze zijnde, op zijn derde reis (54—57) met een en ander op de hoogte gesteld. Ook ontving hij een schrijven uit Corinthe zelf, dat vragen behelsde over de waarde van den ongehuwden staat, over het eten van wat den afgoden geofferd was en dergelijke zaken.

Dit alles noopte den apostel, om der gemeente te Corinthe een brief te schrijven, hetgeen hij zeer waarschijnlijk ook reeds vroeger had gedaan. (I Cor. 5 : 9).

Het is de brief die als „eerste brief aan de Corinthieërs" ons bekend is. Deze doet ons Paulus kennen in zijne ware grootheid als zielverzorger; als herder der gemeente, die met zijn gansche hart het heil der kudde zoekt en bedoelt.

INHOUDSOVERZICHT:

Inleiding. Paulus schrijft dezen brief als apostel des Heeren. Zijn schrijven is met Goddelijk gezag bekleed. Na de apostolische zegenbede spreekt Paulus zijnen dank aan God uit over de rijke genadegaven, die Hij aan de Kerk te Corinthe geschonken heeft, alsmede het vertrouwen, dat God zijn werk bij haar voleinden zal. (Cap. 1 : 1—9).

I. Wat de eenheid in de gemeente herstellen kan. Cap. 1 : 10—4 : 21.

De partijschappen in de gemeente. Zij doen aan de eere van Christus tekort. Men bedenke toch wel het groote verschil, dat er is tusschen de wijsheid Gods en de wijsheid der wereld, die dwaasheid is bij God. (Cap. 1 : 10—31).

Paulus' prediking te Corinthe is niet anders geweest dan Jezus Christus en dien gekruisigd; niet met woorden van menschelijke wijsheid, maar met woorden, die de H. Geest leert. Alleen de geestelijke mensch kan deze prediking verstaan. (Cap. 2).

De vleeschelijke zin te Corinthe is oorzaak van de verdeeldheid. Christus is het eenig fundament van het Godsgebouw der gemeente. Daarop moeten de geloovigen worden gebouwd. God zelf is de bouwmeester; de Evangeliedienaars zijn de medearbeiders. (Cap. 3).

Er is opgeblazenheid bij de Corinthiërs, in hun oordeel over Paulus, waarover zij zich moeten leeren schamen, ziende op den lijdensweg, dien hij als apostel bewandelt. Is hij niet hun geestelijke vader, die hen door het Evangelie heeft geteeld? (Cap. 4).

II. Openbare zonden te Corinthe. Cap. 5 en 6.

Zedeloosheid wordt er geduld in de gemeente. Paulus optreden daartegen. Vermaning tot zuiver-houding der kerk. (Cap. 5).

Voorschrift omtrent gerichtszaken tusschen broeders. Leven in de zonde en met name in de ontucht is in strijd met den wil des Heeren. De lichamen der geloovigen zijn leden van Christus. (Cap. 6).

III. Over den echt en het offervleesch. Cap. 7—10.

Antwoord op de vragen omtrent het huwelijk. (Cap. 7).

Advies in zake het eten der dingen, die den afgoden geofferd zijn. Men mag van de christelijke vrijheid niet een zoodanig gebruik maken, dat de zwakken daardoor geërgerd worden. (Cap. 8).

Zich zelven geeft Paulus daarbij ten voorbeeld. Vrijwillig heeft hij afstand gedaan van rechten en aanspraken, b.v. van de bevoegdheid om door de gemeente zich te doen onderhouden, ten einde zijn heilig werk des te beter en met vrucht voor velen te kunnen verrichten. (Cap. 9).
Ook met het oog op zich zelven moeten de geloovigen voorzichtig zijn, ziende de afwijking van Israël in de woestijn, dat zij niet tot afgoderij vervallen. Alles moet ter eere Gods geschieden. (Cap. 10).

IV. Godsdienstige verordeningen. Cap. 11—14.

De vrouw zal gesluierd verschijnen in de vergaderingen der heiligen, ten teeken van haar onderworpenheid aan den man. Bij de avondmaalsviering dient de gemeente doordrongen te zijn van den ernst dezer instelling en moet daarom de daaraan voorafgaande maaltijden wegens hunne misbruiken afschaffen. (Cap. 11).
De geestelijke gaven mogen niet tot zelfverheffing leiden, maar behooren gebruikt te worden in het belang der gemeente. De beste gave, naar welke allen moeten ijveren, is de liefde. (Cap. 12 en 13).
Het spreken in een taal of tong, de „glossolalie", een spreken van de dingen Gods in onverstaanbare klanken, wel te onderscheiden van het spreken in andere talen, acht Paulus alleen dan geoorloofd in de vergaderingen, wanneer er eene uitlegging op volgt.
De Christelijke profetie staat echter bij den apostel hooger, omdat zij allen geloovigen stichting geeft en den onbekeerde overtuigt. (Cap. 14).

V. Van de opstanding. Cap. 15.

Christus sterven, zijn begravenis en opstanding zijn geschied tot heil van zondaren, overeenkomstig de Schriften. De opstanding van Christus brengt die van de zijnen met zich mede. Het geloof daaraan mag niet door fylosofische beschouwingen van zijn kracht en beteekenis beroofd

worden. De opstanding der gestorvenen van Gods volk in de toekomst van Christus, zal met hunne verheerlijking gepaard gaan. Die dan nog leven, zullen in één punt des tijds veranderd, en alzoo de heerlijkheid deelachtig worden. Het profetisch woord gaat dan in vervulling; de dood is verslonden tot overwinning.

Dit heerlijk verschiet, dat den apostel een triomflied op de lippen brengt, moet de geloovigen dringen standvastig, onbewegelijk, en altijd overvloedig te zijn in het werk des Heeren.

VI. Slot van den brief. Cap. 16.

Vermaning tot inzameling van de liefdegaven voor de Jeruzalemsche gemeente. Mededeeling van zijn reisplannen en van zijn komst naar Corinthe. Aanbeveling van Timotheüs. Groetenissen. Uit Cap. 16 : 8 blijkt, dat deze brief vóór Pinksteren is geschreven.

De tweede brief aan de Corinthiërs.

Na de verzending van den „Eersten brief aan de Corinthiërs" was Paulus niet zonder zorg over de uitwerking, die dit schrijven op de gemeente zou hebben. Ten einde daaromtrent bericht te verkrijgen, zond hij Titus naar Corinthe (II Cor. 7 : 13, 14) en ging hij zelf uit Efeze naar Troas, om op diens terugkeer te wachten.

Toen Titus echter langer wegbleef dan Paulus gedacht had, ging hij hem tot in Macedonië tegemoet, van wege de onrust zijns harten over de toestanden in de gemeente te Corinthe.

Welk eene vertroosting voor zijn gemoed, dat hij in Macedonië Titus aantreffen mocht met goede tijdingen uit Corinthe. Het schrijven des apostels had op het grootste deel der gemeente gunstig gewerkt. Er was bij velen verandering ten goede gekomen.

Toch was alles nog niet in het reine. De tegenstand was nog niet ten volle geweken; nog waren er in de gemeente die weigerachtig bleven om het apostolisch gezag van Paulus te erkennen en zich zelfs niet ontzagen om zijn karakter verdacht te maken. Daarbij kwam, dat sommigen nog altijd voortgingen met ongeregeld te wandelen. En zoo was er nog allerlei in de gemeente, dat geordend en geregeld moest worden, voordat Paulus haar met vrede zou kunnen bezoeken.

Een en ander noopte den apostel uit Macedonië, na

Pinksteren van het jaar 57, den brief te schrijven, als den „Tweeden brief aan de Corinthiërs" ons bekend.
Het oogmerk, waarmede hij zulks deed, bracht mede, dat hij zich in dit schrijven veel over zich zelven uitliet. De monden der tegenstanders moesten worden gestopt, en de wankelende gemoederen vastgemaakt; de apostel moest zich zuiveren van den op zijn persoon en zijn ambt geworpen smet.
Vandaar dat vooral deze brief ons laat zien, wie Paulus was; dat dit schrijven op bijzonder in het oog loopende wijze ons teekent het apostolisch ambt; wij aanschouwen al den arbeid en al het lijden, aan de uitoefening daarvan verbonden, maar ook het hoog gewicht, dat het heeft, en de heerlijke werking, die er van uitgaat.
De vervaardiging van dezen brief, waarin ongedwongen gedachte aan gedachte zich paart, is terecht als een kunstwerk geroemd en geprezen. Zachtheid en strengheid ademen beide in dezen brief, al naar mate Palus zich tot de oprechten of tot de tegenstanders richt, terwijl toch ook de liefde, die behouden wil in plaats van verderven, nergens tevergeefs wordt gezocht.
In twee hoofddeelen kan deze brief worden verdeeld.
In het eerste deel richt de apostel zich hartelijk en liefdevol tot de gemeente en wijst hij op alles, wat hem en haar verbindt.
In het tweede deel heeft hij het te doen met de tegenstanders, die zich aan zijn ambt vergrijpen en zijn werk ondermijnen. Hier is zijne rede ernstig en soms buitengewoon scherp.

INHOUDSOVERZICHT.

I. Paulus zoekt de boetvaardigen in de gemeente verder te brengen op den weg der gehoorzaamheid en tot vertrouwen in zijn apostolische zending. Cap. 1—9.

Na de groete dankt de apostel God voor de vertroosting,

hem geschonken in zijne verdrukking, opdat hij ook anderen zouden kunnen vertroosten.
In Azië voerde de verdrukking hem korten tijd geleden den dood nabij, doch God verloste hem uit den grooten nood. De gemeente gedenke hem steeds in haar gebed.
Voorts geeft Paulus rekenschap van de verandering van zijn reisplan. 't Was om de gemeente te sparen. Waarin echter verandering mocht komen, niet in zijne prediking; die is onveranderlijk en waarachtig. (Cap. 1).
Met vele tranen, uit ware liefde, heeft Paulus aan de gemeente geschreven; niet om haar droefheid aan te doen, maar om haar tot het rechte spoor terug te voeren.
En dat had zij gelukkig ook begrepen, getuige de tuchtoefening, toegepast op een broeder, die zich aan den apostel vergrepen had. De gemeente moet hem na de bestraffing vergiffenis schenken, gelijk Paulus hem ook reeds vergeving geschonken heeft.
Ook daaruit blijkt de liefde van Paulus tot de gemeente, evenals uit de blijdschap, die zijn deel was, toen hij Titus met goede berichten uit Corinthe mocht ontmoeten.
Verder stelt de apostel zijne bediening in al hare treffelijkheid voor. Het woord der prediking dringt als een reuk overal door, hetzij ten leven, hetzij ten doode, en zoo zijn ook de predikers zelve Gode aangenaam, als zij het woord uit oprechtheid spreken in Christus. (Cap. 2).
Aanbevelingsbrieven van menschen heeft Paulus niet noodig. De gemeente van Corinthe zelve is de beste brief van aanbeveling voor hem, omdat het werk Gods zoo heerlijk in haar openbaar is geworden.
Zijn tegenstanders mogen op de Wet zich beroepen, hij heeft de bediening des Geestes, die oneindig veel heerlijker is en die tot ware vrijheid en tot eeuwige heerlijkheid voert. (Cap. 3).
In deze bediening vertraagt Paulus niet, hoeveel strijd en

verdrukking er ook aan verbonden zij; hij ziet op de heerlijkheid, die hem wacht aan het einde. Gedrongen door de liefde van Christus, spreekt hij als een afgezant van Christus het woord der verzoening. (Cap. 4 en 5).
't Is de bede des apostels, dat de gemeente van Corinthe, voor welke Paulus zoo veel heeft verduurd en die hij zoo hartelijk liefheeft, de genade Gods niet tevergeefs moge ontvangen hebben.
't Is hare dure roeping zich als kerk van Christus in het midden der wereld rein en heilig te openbaren. Heeft de apostel haar door zijn eersten Zendbrief bedroefd, het berouwt hem niet, want het is geweest eene droefheid naar God, die leidt tot de ware vertroosting. (Cap. 6 en 7).
Nu volgt nogmaals eene aanbeveling van de collecte voor de Jeruzalemsche gemeente. De Macedonische gemeenten gingen voor met milde gaven; de kerk te Corinthe geve ook overvloediglijk. (Cap. 8 en 9).

II. Bestraffing van de tegenstanders. Slot des briefs. Cap. 10—13.

In dit deel richt de apostel zich tegen degenen, die hem in zijn persoon en ambt wederstaan. Zeggen deze, dat zij „van Christus" zijn, het blijke daaruit, dat zij zich aan Paulus' bestraffingen onderwerpen.
Van Christus heeft hij zijn ambt ontvangen; hij heeft de gemeente te Corinthe gesticht, en daarom heeft hij rechten op de gemeente, maar zijne tegenstanders, die zichzelven prijzen, niet. (Cap. 10).
Deze zijn valsche apostelen, bedriegelijke arbeiders, die hun eigen voordeel zoeken en Paulus laken, omdat hij te Corinthe door handenarbeid zich van noodruft heeft voorzien. Zij beroemen zich in allerlei dingen, die Paulus in veel overvloediger mate bezit. Hij heeft hemelsche openbaringen ontvangen, zoo groot en zoo heerlijk, dat de Heere hem een „doorn in het vleesch", eene pijnlijke bezoeking in

het lichaam, heeft moeten geven, opdat hij zich daarover niet zoude verheffen.

In geen ding, Paulus zegt het, omdat men hem er toe noodzaakt, is hij minder geweest dan de uitnemendste apostelen. De merkteekenen van zijn apostelschap zijn te Corinthe bekend, in lijdzaamheid, met teekenen en wonderen en krachten.

Spoedig hoopt Paulus te Corinthe te komen. Moge dan zijne vreeze beschaamd worden en blijke het dan, dat de ongerechtigheden in de gemeente overwonnen zijn. Mocht dat niet het geval zijn, dan zal hij de overtreders niet sparen. Met hartelijke heilwenschen en met de apostolische groete eindigt Paulus deze brief.

De Brief aan de Romeinen.

Met den Zendbrief van Paulus aan de kerk te Rome vangen in onzen Bijbel de *leerstellige* boeken van het Nieuwe Testament aan.

Dat deze daar de eerste plaats heeft, is wel te begrijpen. Onder deze leerstellige boeken staat de brief van Paulus aan de Romeinen inderdaad bovenaan. Al is hij niet het eerst vervaardigd, hij is toch de eerste in beduidenis.

Deze brief geeft het Evangelie van Jezus Christus in zijn breedte, diepte en hoogte tegenover en voor de menschheid en is in gansch bijzonderen zin van generale strekking voor heel de wereld.

Aan het einde van zijn derde zendingsreis, toen zijn arbeid in Klein-Azië en in Griekenland voleindigd was, en hij gereed stond de collecte van de kerken uit de Heidenen naar Jeruzalem te brengen, zond Paulus dezen brief uit Corinthe naar Rome, waar, door den arbeid van geloovige Joden en Proselieten, reeds de kerk van Christus tot openbaring was gekomen. Ook voor haar wilde Paulus tot een zegen zijn. Hij geeft haar kennis van zijn plan, om haar te bezoeken en zet haar uiteen de beteekenis en strekking van het Evangelie, dat door hem wordt verkondigd.

INHOUDSOPGAVE.

Het opschrift des briefs beschrijft de plaats van den apostel

in de Christelijke kerk. Hij heeft van den Zone Gods, die ook de Zone Davids is, en opgestaan is uit de dooden, ontvangen genade en het apostelschap onder alle de Heidenen. Paulus dankt voorts God voor het geloof der christenen te Rome en gewaagt van het verlangen om tot hen te komen, ten einde naar zijne roeping ook hen het Evangelie te verkondigen, waarin de gerechtigheid Gods openbaar wordt overeenkomstig het profetisch woord, uit geloof tot geloof. (Cap. 1 : 1—17).

I. De rechtvaardiging door het geloof in Christus de eenige en volkomene weg tot zaligheid. Cap. 1 : 18—8 : 39.

De verdorvenheid van het menschelijk geslacht; *a.* van de Heidenen; *b.* van de Joden. Vergelijking van de Joden en de Heidenen. Hoeveel de Joden ook voor hebben op de Heidenen, zij zijn toch ook verdoemelijk voor God. Niet door de werken der wet, maar van God komt onze gerechtighied, uit het verlossend sterven van Christus; die de mensch alleen door het geloof deelachtig wordt. (Cap. 1 : 18—3 : 31).

Deze heilsweg is niet in strijd met het Oude Testament, aangezien ook Abraham door het geloof gerechtvaardigd is geworden en hij de besnijdenis heeft ontvangen als een zegel der geloofsgerechtigheid en alzoo een vader is geworden van allen, die gelooven. (Cap. 4).

Door de geloofsgerechtigheid bezit de mensch alles, wat hij voor zijne verlossing behoeft, want zij biedt hem de rechte verhouding tot God, den vrede met God en de zekerheid, dat hij ook door druk en kruis heen de volle zaligheid verkrijgen zal.

De eerste Adam bracht zonde en dood over al zijne nakomelingen. Doch door de gehoorzaamheid van den tweeden Adam, Jezus Christus, is de genade Gods overvloedig over velen en zullen velen tot rechtvaardigen gesteld worden. (Cap. 5).

Het leven der verlosten kan dan ook voortaan geen leven in de zonde meer zijn. Zij zijn der zonde gestorven, opdat zij Gode zouden leven. Zij hebben een nieuwen meester gekregen; zij zijn vrijgemaakt van de zonde en Gode dienstbaar gemaakt, hebbende hunne vrucht tot heiligmaking en het einde het eeuwige leven. (Cap. 6).

De christenen zijn ook vrij van de wet, door den dood van Christus, gelijk eene vrouw vrij wordt van den man, als hij sterft, en hebben nu Gode te dienen in nieuwigheid des geestes. Op zich zelve is de Wet heilig en rechtvaardig en goed, maar zij is niet bij machte den zondaar tot het leven te brengen. Integendeel, zij werkt zonde en brengt kennis van zonde en doet ook den geloovige, die in zich zelven nog vleeschelijk is, in toenemende mate zijne zondigheid kennen en naar de volkomene verlossing verlangen. (Cap. 7).

Van deze verlossing mag de geloovige zich verzekerd houden, daar zij hem in Christus geschonken is.

Daarbij komt, dat de Heilige Geest, die het geloof ter rechtvaardiging heeft gewerkt, ook is de Geest, die hen verlost van de werkingen des vleesches en in de opstanding des lichaams hun de volkomene verlossing zal schenken. Die Geest doet wandelen naar den Geest; Hij leidt de geloovigen; getuigt van hun kindschap, van hunne erfenis, van hun lijden met Christus en van toekomstige heerlijkheid.

Dat die heerlijkheid zeker komen zal, blijkt uit het verlangen van het zuchtend schepsel, hetwelk dan mede verheerlijkt zal worden; uit het verlangen der geloovigen zelven naar de volkomene verlossing; uit het bidden des Geestes in en voor hen; uit de verkiezende liefde des Heeren, die door alle wegen van druk en vervolging heen zeker en wis haar einddoel met de verlosten bereiken zal. (Cap. 8).

II. Recht, grond en doel van Israëls verwerping. Cap. 9—11.

Diepe smart geeft het den apostel, dat Israël zich tegen den Heere Christus verzet en zich in ongeloof verhardt. Toch is God niet ontrouw in de vervulling zijner beloften. 't Is niet al Israël, dat Israël heet. Er is een vleeschelijk en een geestelijk Israël, en alleen het laatstgenoemde deelt in de vervulling der beloften. Het bewijs daarvoor is al in het huis van Abraham te vinden. Izak werd de erfgenaam der belofte, Ismaël niet.

In Izaks gezin bleek dit nog sterker. Ezau en Jakob waren van dezelfde moeder en reeds vóór de geboorte was Ezau verworpen en Jakob aangenomen. Hoe krachtig kwam daarin Gods vrijmacht aan het licht!

Trouwens, ook door het op Sinai gesloten Verbond heeft God het recht zijner vrijmacht niet prijsgegeven, zooals uit zijn woord aan Mozes duidelijk blijkt.

Hij handelt met de menschen, ook Farao's geschiedenis leert het zoo duidelijk, naar zijn vrijmachtig welbehagen. Hij maakt vaten ter eere en ter oneere, gelijk Hij het wil. Daarbij, heeft Israël zich ook niet door zijn ongeloof in de ellende gebracht; heeft het zich niet gestooten aan den rots der ergernis? (Cap. 9).

Israël zocht zich eene eigene gerechtigheid op te richten uit de werken der wet en was alzoo der gerechtigheid Gods niet onderworpen.

Het verzette zich tegen de prediking des geloofs en betoonde zich te zijn een ongehoorzaam en tegensprekend volk. Doch zoo kwam God tot zijn doel. De Heidenen werden erfgenaam van de Verbonden en van de beloften en kregen de bevoorrechte plaats van Israël.

De verharding van Israël moest den Heidenen ten goede komen. (Cap. 10).

Toch is ook nu nog Israël niet geheel verstooten. Paulus eigen bekeering is daarvan een bewijs.

Er is nog altijd een overblijfsel naar de verkiezing der genade. Dat de Heidenen de zaligheid hadden verkregen is trouwens ook daartoe geschied, om de Joden tot jaloerschheid te verwekken.

De Heiden-christenen moeten zich dan ook wel wachten voor hooggevoelendheid tegenover de zich verhardende Joden. 't Is Gods groote genade alleen waaraan zij alles hebben te danken. En ook uit het oude bondsvolk zullen er nog velen zalig worden. Uit alle volken der aarde, ook uit de Joden, vergadert God zijne gemeente voor de eeuwige heerlijkheid, totdat de volheid der Heidenen zal zijn ingegaan en *op die wijze* zal geheel Israël (de gansche kerk) zalig worden.

Zoo schittert en blinkt de diepte des rijkdoms van Gods wijsheid in de toebrenging van al de verkorenen en voor Hem zal zijn de heerlijkheid in der eeuwigheid. (Cap. 11).

III. Over den christenlijken wandel. Slot van den brief. Cap. 12—16.

Den geloovigen past en betaamt gehoorzaamheid aan de overheid, Gods dienaresse; een leven der liefde, als de vervulling der wet; een leven van ingetogenheid met het oog op de toekomst van Christus. (Cap. 12 en 13).

Voorts geeft de apostel praktische wenken voor de sterken ten opzichte van de zwakken in de gemeente en zegt, dat de een niet mag heerschen over den ander en dat het ook niet geraden is, iets tegen het geweten te doen. Eendrachtelijk moeten allen God verheerlijken en in Jezus Christus hartelijk met elkander vereenigd zijn.

Na nog een en ander over het doel van zijn brief en van zijne plannen inzake het zendingswerk gezegd te hebben, eindigt hij met een reeks van groeten tot allerlei personen in de gemeente, door hem met name genoemd.

De brief aan de Efeziërs.

Efeze was de hoofdplaats van Asia proconsularis, in het westelijk gedeelte van Klein-Azië gelegen. Zij was bekend als middelpunt van den geheelen handel in Klein-Azië en beroemd door haren prachtigen Diana-tempel.
De apostel Paulus bezocht deze stad op zijne tweede zendingsreis (Hand. 18 : 19—21) en bleef er toen slechts korten tijd. Op zijn derde zendingsreis echter nam hij deze stad tot middelpunt van zijnen arbeid in Klein-Azië, en was er drie jaren met rijken zegen werkzaam. God wrocht krachtig mede door buitengewone teekenen en wonderen, en zoo kwam er te Efeze eene bloeiende gemeente van Christus en drong het Evangelie ook in geheel Azië door.
't Is te begrijpen, dat Paulus na zijn vertrek ook aan deze gemeente een brief heeft geschreven. Uit den inhoud blijkt evenwel niet, dat deze brief bepaald alleen voor de kerk van Efeze bestemd was.
Hij bevat geen herinneringen aan Paulus' vroeger verblijf aldaar en ook geen groetenissen van hem aan bijzondere personen, anders in zijne brieven zoo menigvuldig. En daaruit heeft men o. i. terecht de conclusie getrokken, dat dit schrijven niet alleen de gemeente van Efeze, maar ook de andere gemeente van West-Azië gold. Zeer waarschijnlijk heeft deze brief dan ook nog den naam: aan Laodicea Coll. 4 : 16.

In de oudste handschriften werd de uitdrukking „te Efeze" trouwens niet gevonden. Tychikus, Paulus vriend en metgezel (Hand. 20 : 4) was de overbrenger van dezen brief. Hij was het ook, die aangaande den persoon en het werk des apostels allerlei mededeelingen kwam doen. Paulus schreef toch dezen brief als gevangene te Rome, omstreeks het jaar 62 na Christus.

De eenheid der gemeente van Christus in het licht te stellen; ziedaar het hoofddoel van dit schrijven. De gemeente is het lichaam van Christus, zijne Bruid, één met haar verheerlijkt hoofd en al de leden des lichaams zijn ook met elkander vereenigd door den Heiligen Geest, die zich daarom alle eeuwen door in eenigheid des waren geloofs moeten openbaren.

Alle diensten en gaven in de gemeente hebben daartoe mede te werken; de gemeenschap der heiligen dient getrouwelijk beoefend te worden en in alle levensverhoudingen en in al de werken der geloovigen moet het blijken, dat de gemeente is een woonstede Gods in den Geest.

I. Het leerstellige deel. Cap. 1—3.

Na het opschrift en de zegenbede bevat deze brief eene dankzegging aan God voor de geestelijke zegeningen, die Hij de geloovigen heeft geschonken in Christus. Zij zijn door Hem uitverkoren vóór de grondlegging der wereld; zij zijn met Hem verzoend door den dood zijns Zoons; zij zijn bewerkt en verzegeld door den Heiligen Geest, om deel te hebben aan de heerlijkheid van Christus.

De apostel dankt God voor hetgeen hij hoorde van het geloof en de liefde der gemeente, en bidt van den Heere, dat zij moge toenemen in de kennis van de uitnemende grootheid der kracht Gods, die Hij in de opstanding en verhooging van Christus gewrocht heeft, welken Hij gegeven heeft tot een hoofd boven alle dingen. (Cap. 1). Ook de Heidenen deelen in de genade des Heeren; de

scheidsmuur tusschen Jood en Heiden is weggenomen door het bloed van Christus, en zoo zijn ook de Heidenen medeburgers der heiligen en huisgenooten Gods, gebouwd op het fundament der apostelen en profeten. (Cap. 2).
't Is bijzonderlijk de roeping van Paulus als apostel der Heidenen deze verborgenheid, dat ook de Heidenen medeerfgenamen en mededeelgenooten der belofte Gods in Christus zijn, door het Evangelie allerwege bekend te maken.
De veelvuldige wijsheid Gods blinkt daarin uit, ook voor de engelen Gods.
Zijne gevangenschap doe de geloovigen niet vertragen. God geve, dat zij met kracht versterkt mogen worden naar den inwendigen mensch en alzoo meer en meer bekennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, tot verheerlijking Gods. (Cap. 3).
II. Het praktische deel. Cap. 4—6.
't Is dan ook de roeping der gemeente, die het lichaam van Christus is, dat zij zich in eenheid openbare. Zij moet het wel verstaan, dat de verscheidenheid van gaven en ambten de eenheid niet in den weg staat, maar dezelve bevordert en medewerkt tot opbouwing des lichaams van Christus.
Voorts mag van een heidenschen wandel bij de geloovigen geen sprake meer zijn, maar zij moeten zich laten vernieuwen naar het evenbeeld van Christus, en dat in allerlei opzicht. (Cap. 4).
Als navolgers Gods hebben de verlosten in liefde, in reinheid, als kinderen des lichts, te leven en moeten zij zich in alle christelijke deugden oefenen. Het huwelijk moet bij hen zijn eene afspiegeling van de verhouding, die er is tusschen Christus en de gemeente. Ouders en kinderen, heeren en knechten, worden vervolgens op hunne verplichtingen gewezen; en der gansche gemeente

wordt aanbevolen te staan in de wapenrusting Gods. Zij vergete ook Paulus, den gevangene om Christus wil, in hare gebeden niet. Met toebidding van geestelijke zegeningen eindigt Paulus dezen brief.

De brief aan de Colossenzen en de brief aan Philémon.

Colosse behoorde niet tot de plaatsen, waar Paulus zelf het Evangelie had gebracht. Voor de stichting zijner gemeente in deze stad had de Heere God zich bediend van Epafras, een bekeerling van Paulus, die door hem in zijnen brief (Cap. 1 : 7) een „geliefde mededienstknecht en een getrouw dienaar van Christus" genoemd wordt.
Colosse lag in het landschap Phrygië, dat tot de Romeinsche provincie Azië behoorde, aan de rivier Lycus, en was eene aanzienlijke stad.
Ook in deze gemeente traden dwaalleeraars op, zeer waarschijnlijk van Joodsch-Christelijke zijde, die haar van de leer van Paulus en Epafras trachtten af te brengen, ten einde haar in eene z.g. Gnostische richting te voeren. De Besnijdenis, asceze, lichaamskastijding, onderhouding van bepaalde tijden en onthouding van spijzen en dranken en andere dingen werden door hen noodzakelijk geacht, om tot de hoogste wijsheid te komen; om van de macht der geestelijke boosheden bevrijd te worden en om tot een hemelsch leven in gemeenschap met engelen en geesten te geraken. Dit bracht Epafras er toe, dat hij naar Paulus te Rome ging om raad en daad en vrucht daarvan is geweest de Zendbrief aan de Colossenzen. Hij dagteekent uit denzelfden tijd als de brief aan de Efeziërs en heeft ook naar vorm en inhoud veel punten van overeenkomst met dezen.

Daarbij komt, dat dezelfde persoon, Tychicus, de brenger van beide brieven is geweest. (Efez. 6 : 21; Col. 4 : 7). Het eigendommelijke van deze brieven is, in onderscheiding van de vroegere, dat Paulus daarin Christus als het middelpunt aller dingen doet kennen. Schepping en verlossing beide heeft God door Hem tot stand gebracht.
En waar er in de gemeente te Colosse waren, die langs wegen van menschelijke wijsheid tot de diepten der Godheid wilden doordringen, daar stelt hij de vraag op den voorgrond: Wie is Christus in zijne verhouding tot den Vader en tot de wereld? En dan toont hij aan, dat in Christus bloed is gelegen de verlossing van Gods volk, maar ook de verzoening van alle dingen, hetzij die op de aarde, hetzij die in de hemelen zijn. Al wat van dien Christus afvoert, men noeme het wet of engel, besnijdenis of filosofie, is als schade te achten; deelgenootschap door het geloof te hebben aan Christus' sterven en verrijzenis uit den dood geeft deelgenootschap aan al de gaven en goederen Gods. Wie Christus bezit heeft in Hem alles. In leer en in vermaning stelt Paulus in zijn brief dit nader in het licht.

I. **Het leerstellige deel. Wat de geloovigen aan de verlossing van Christus hebben en hoe zij buiten Hem niets behoeven.** Cap. 1 en 2.

Na de apostolische groete spreekt Paulus zijne dank uit aan God den Vader voor het vergaderen van de kerk te Colosse door den dienst van Epafras en voor haar staan in het rechte geloof, in de ongeveinsde liefde en in de levende hope. Hij bidt voor haar, dat zij nog meer vervuld mag worden met de kennis van Gods wil, in alle wijsheid en geestelijk verstand.
Doordien de geloovigen Christus ingelijfd zijn, zijn ze bevrijd van de macht der duisternis en hebben zij een plaats in het rijk van Christus, die het Hoofd, de Middelaar

en het doel is van schepping en herschepping beide, aangezien Hij is het beeld des onzienlijken Gods, en als mensch zijn bloed heeft gestort voor de verzoening zijns volks. Zoo groot is de rijkdom van Christus, dat Paulus zich verblijdt in het lijden, waarmede de prediking van Christus in de wereld gepaard gaat, en dat hij wenscht, dat allen mochten komen tot de kennis van Christus. (Cap. 1).

Het gezicht op de algenoegzaamheid van Christus maakt ook sterk tegen het gevaar, waarmede de filosofie de gemeente bedreigt, die van eene goddelijke kennis gewaagt, welke niet uit Christus is geput. Alleen in Hem vindt men, wat overal vruchteloos wordt gezocht, n.l. de rechte kennis Gods, want in Hem woont de volheid der Godheid lichamelijk; voorts geeft Hij ook alleen de ware heiliging, als vrucht van zijn kruis en opstanding, waardoor Hij over alle helsche machten heeft getriumfeerd en waardoor de zijnen hebben de vergeving der zonden, de geestelijke besnijdenis, de vrijmaking van de Wet en van alle booze geesten. Zij mogen daarom niet terugkeeren tot de eerste beginselen der wereld en tot de dienst der schaduwen, wijl met Christus het wezen, het lichaam dier dingen is gekomen.

Die daartegen ingaan mogen eene schijnrede van wijsheid en eigenwilligen godsdienst hebben, zij hebben Christus als het Hoofd van het lichaam der gemeente losgelaten en leven daarom wezenlijk in den dienst van het vleesch. (Cap. 2).

II. Het praktische deel. Cap. 3 en 4.

Christus is het leven der geloovigen. Zij zijn met Hem opgewekt, en moeten daarom bedenken de dingen, die boven zijn. Dat leven is echter ook nog een verborgen leven en eerst, als Christus geopenbaard zal zijn, komt ook de heerlijke openbaring der kinderen Gods.

Met het oog op die toekomst moeten de geloovigen afleggen den ouden mensch met zijne zondige begeerlijk-

heden, en aandoen den nieuwen mensch tot Godegelijkvormigheid in Christus den Heere.
Dit laatste geschiedt door een wandel in de liefde en in den vrede Gods, naar het voorschrift van Gods Woord en in den naam des Heeren Jezus. (Cap. 3 : 1—17).
Voorts handelt de apostel van de christelijke ordinantiën voor de grondvormen der menschelijke samenleving, voor man en vrouw, voor ouders en kinderen, voor knechten en heeren. En eischt ook van de christenen een waardigen omgang met degenen, die „buiten" zijn.
Hij eindigt zijn schrijven met eene opwekking tot gebed en tot het rechte gebruik van het woord; met inlichtingen over Tychicus en Onesimus en met groeten van sommigen uit zijne omgeving. (Cap. 3 : 18—4 : 18).

Gelijktijdig met den brief aan de Colossenzen verzond Paulus ook een korten brief aan Philémon, een man van beteekenis in de gemeente aldaar. Dat hij tot deze gemeente behoorde, vloeit voort uit het feit, dat ook Onèsimus tot haar behoorde. (Col. 4 : 9).
De aanleiding tot dit schrijven was deze.
Terwijl Paulus zich in zijn eerste gevangenschap te Rome bevond, had hij nog al eenige vrijheid van beweging en kon hij ook nog in den dienst des Evangelies werkzaam zijn. (Hand. 28 : 30). Tot degenen, die daar met hem in aanraking kwamen, behoorde ook een zekere Onèsimus, die van zijn meester, den pas genoemden Philémon, weggeloopen en te Rome gekomen was. Door de prediking van Paulus kwam hij tot het geloof in Christus en werd hij iemand, tot wien Paulus zich zeer aangetrokken gevoelde. Gaarne had hij dan ook Onèsimus bij zich gehouden, maar overtuigd als hij was van het recht zijns meesters op hem, zond hij Onèsimus met een kort schrijven naar Philémon terug.

Het doel van dit schrijven was te vragen aan Philémon om vergiffenis voor en wederaanneming van Onèsimus, dien hij nu weder kreeg, niet als een onnutten slaaf, maar als een geliefden broeder in den Heere. Tevens spreekt Paulus bescheidenlijk de verwachting uit, dat Philémon meer zal doen, dan hij vragen durft, n.l. dat hij dezen in Christus vrij geworden slaaf ook vrij laten zal. De schade, die zijn meester gehad heeft door zijn vertrek of door zijne handelingen, wil Paulus gaarne vergoeden, indien dit noodig is. Philémon moet echter wel bedenken, dat ook hij aan Paulus veel verschuldigd is, aangezien Paulus het middel tot zijne bekeering is geweest. Aan het eind van dezen brief spreekt Paulus ook nog de hope uit, evenals in Filip. 1 : 25, dat hij weldra vrijgesproken zal worden, om dan naar Colosse te komen. De beteekenis van dezen korten brief bestaat daarin, dat hij laat zien, hoe de banden des geloofs en der liefde vereenigen, wat door de zonde gescheiden is, zonder dat zij de maatschappelijke verhoudingen, b. v. die van heer en knecht, te niet doen. Hoezeer de slavenstand ook in strijd was met het bestaan van den mensch en van den christen, niet langs revolutionairen weg wilde Paulus daaraan een einde maken, maar alleen door de vernieuwende, alle verhoudingen des levens beheerschende beginselen des Christendoms.

Uit dat oogpunt beschouwd is dit korte, particuliere geschriftje van den apostel der Heidenen vol leering en onderwijzing voor alle tijden en voor alle geslachten.

De brief aan de Filippenzen.

De gemeente te Filippi, één der hoofdsteden van Macedonië, was de eerste, die Paulus op zijn tweede zendingsreis heeft gesticht. (Hand. 16).
De verhouding tusschen hem en deze gemeente was van zeer hartelijken aard. Hij noemt haar „zijne blijdschap en kroon" (Cap. 4 : 1). En dat komt ook uit in den brief, dien hij aan deze geliefde gemeente heeft geschreven. Wij leeren Paulus daarin kennen van eene nieuwe zijde. In dezen brief spreekt ook de leeraar, wiens woord doelt op vermeerdering van kennis; de zieleherder, die de gemeente wil leiden in de rechte wegen; de polemist, die de lijn tusschen wat christelijk en niet-christelijk is, zoo scherp mogelijk trekt; de theoloog, die de waarheid Gods in haar gansche volheid ontvouwt; de apostel, die met de hoogste autoriteit in den naam Gods zijne stemme laat hooren. Maar allermeest spreekt Paulus in dezen brief als de hartelijke vriend der gemeente, die zich ten zeerste in haar geluk verblijdt en die ook verzekerd is van hare hartelijke liefde tot hem. Reeds de aanleiding tot het schrijven van dezen brief legt van het laatstgenoemde getuigenis af. Paulus had de gemeente er voor te danken, dat zij hem door haren bode Epafroditus eene geldsom voor zijn levensonderhoud had gezonden. Bij diens terugkeer naar Filippi gaf Paulus hem daarom dit schrijven

mede. Uit de brieven aan Corinthe is het bekend, hoe voorzichtig Paulus in geldzaken was en hoe ijverig hij in dit opzicht op zijne zelfstandigheid bedacht was. Het was dus wel eene bijzondere onderscheiding voor de gemeente te Filippi, dat Paulus haar geschenk aannam als een welriekenden reuk, als eene aangename offerande. (Cap. 4 : 18). Dit getuigt van het volle vertrouwen, dat hij in haar had. Zij was de eenige gemeente, van wie hij zoodanige ondersteuning had aangenomen. (Cap. 4 : 15). Uit den inhoud van dezen brief blijkt duidelijk, dat hij uit Rome naar Filippi gezonden is. Timotheüs is bij Paulus, en hij bevindt zich niet meer in zijne gehuurde woning (Hand. 28 : 30), maar in de gevangenis. (Praetorium 1 : 13). Zijn proces was reeds begonnen, de rechterlijke uitspraak moest echter nog geschieden.

Paulus is vol goede hope, dat hij vrijgesproken en vrijgelaten zal worden. De vervaardiging van dezen brief valt in het jaar 63 na Christus.

Na de apostolische zegenbede spreekt Paulus zijnen blijden dank aan God uit in zake het deelgenootschap van de kerk te Filippi aan het Evangelie, en getuigt van zijne warme liefde tot haar en van zijne gedurige bede om haren geestelijken wasdom.

I. Wat hij mededeelt aangaande zich zelven. Cap. 1 : 12—26.

Zijne gevangenschap te Rome heeft een goeden indruk gemaakt op de geloovigen aldaar. 't Is hun duidelijk geworden, dat Paulus niet als een misdadiger, maar als „een gevangene in Christus" zich in boeien bevindt en zoo zijn ze tot een nieuw ijveren voor de zaak des Evangelies gekomen.

Jammer echter, dat sommigen onder hen niet uit zuivere beweegredenen daarin werkzaam waren. Zij verkondigden Christus door nijd en twist, meenende aan Paulus' banden verdrukking toe te brengen. Hij gevoelt al het smartelijke

daarvan, maar weet er zich boven te verheffen door de gedachte, dat Christus toch ook door hen verkondigd wordt, terwijl hij tevens ook daarvan verzekerd is, dat, hoe het ook met hem gaat, Christus in hem grootgemaakt worden zal. In leven en in sterven is hij des Heeren; de dood brengt hem gewin en zijn leven geeft der gemeente gewin. Met het oog op dit laatste wil hij nog wel in het leven blijven en hij gelooft ook, dat dit geschieden zal.

II. Wat hij verwacht van de gemeente. Cap. 1 : 27—2 : 18.

Paulus verwacht, dat zij zal wandelen waardiglijk het Evangelie van Christus, in eensgezindheid, in kloekmoedigheid, in lijdzaamheid, in broederlijke liefde en ootmoedigheid. Hij wijst haar daartoe op het voorbeeld der dienende, zelfverloochende liefde van Christus, die in de gestaltenis Gods zijnde zich zelven vernietigd d. w. z. ontledigd heeft van zijne heerlijkheid, en voorts zich zelven vernederd heeft tot in den dood des kruises en nu door God verhoogd is in de hoogste heerlijkheid.

De geloovigen moeten alzoo hunne zaligheid werken met vreezen en beven en uitwerken, wat God in hen werkt, zonder murmureering, om als lichten te schijnen in eene booze wereld. Dit zal Paulus blijdschap geven in leven in sterven beide en het zal ook der gemeente tot blijdschap vertrekken.

III. De zending van Timotheüs en Epafroditus. Cap. 2 : 19—30.

Nu volgt de mededeeling van Paulus, dat hij weldra Timotheüs naar Filippi zal zenden, om door hem goede berichten aangaande de gemeente te ontvangen. Ook hij zelf hoopt tot haar te komen.

Epafroditus, die doodelijk krank was geweest, maar door Gods barmhartigheid weer opgericht was geworden, had reeds de reis naar Filippi ondernomen.

IV. Waarschuwing tegen wettische drijverij. Cap. 3 : 1—21.

Paulus' voorbeeld wijst hier den rechten weg. Hij had

alles, wat een wettisch mensch kan begeeren, en heeft dat alles schade en drek gerekend, om Christus te gewinnen en zijne gerechtigheid, en om Christus te kennen in de kracht zijner opstanding en in de gemeenschap zijns lijdens. Wel heeft Paulus zijn doel nog niet bereikt, maar hij strekt er zich toch met alle inspanning zijner vermogens naar uit. Dat is het verschil tusschen hem en de mannen, die hem tegenstaan. Zij zijn vijanden van het kruis van Christus en aardsche en zondige dingen worden door hen bedacht. Paulus' wandel daarentegen is in de hemelen; daaruit verwacht hij den Zaligmaker, die ook zijn vernederd lichaam eenmaal verheerlijken zal.

V. Eenige vermaningen en een woord van dank voor de betoonde hulp. Cap. 4.

Euodia en Syntyche (twee vrouwelijke lidmaten van beteekenis in de gemeente) moeten eensgezind zijn in den Heere. Zij verdienen in haar werk gesteund te worden. In den Heere mogen de geloovigen zich ten allen tijde verblijden en zoo moeten zij ook vriendelijk zijn jegens alle menschen. Zij moeten strijden tegen de bezorgheden des levens, door biddend en dankend alles van God te verwachten, wiens vrede alle verstand te boven gaat. Alles goeds hebben zij te bedenken en te zoeken, volgens het hun gegeven voorbeeld. Dan dankt Paulus hartelijk voor het hem toegezondene, en besluit zijn brief met groeten en zegenbede.

De Pastorale Brieven. De eerste brief aan Timotheüs.

De beide brieven van Paulus aan Timotheüs en die aan Titus dragen den naam „Pastorale brieven". Naar vorm en inhoud zijn ze aan elkander gelijk en bevatten voorschriften betreffende de organisatie en de regeering der kerk. Voornamelijk is dit met den eersten brief aan Timotheüs het geval. Timotheüs was de vertrouwdste onder de medearbeiders en helpers van Paulus in den dienst van het Evangelie. Volgens Hand. 16 had Paulus hem op zijn tweede zendingsreis leeren kennen in Lystra, toen hij reeds het Christendom had aangenomen. Wijl hij een Joodsche moeder had, beschouwde Paulus hem als een Jood en besneed hem om der Joden wil, die in Lystra en in de omliggende steden waren, ten einde hun geen noodelooze ergernis te geven.

Timotheüs vergezelde den apostel meestal op zijne reizen; hij deelde diens gevangenschap te Cesarea en ook te Rome, gelijk uit de brieven blijkt, die tijdens deze gevangenschap geschreven zijn.

Men heeft hem wel Paulus' „rechterhand" genoemd, van wege de uitnemende diensten, die hij den apostel heeft bewezen, en gansch innig was de verhouding tusschen deze dienstknechten van Christus.

De vervaardiging van den eersten brief aan Timotheüs moet gesteld worden in den tijd na de eerste gevangenisschap van Paulus te Rome (64 of 65 na Chr.)

De verwachting, door hem uitgesproken in zijn schrijven aan de Filippenzen, was niet beschaamd uitgekomen. Zijn eerste rechtsgeding was op vrijspraak uitgeloopen, hetgeen ook bewezen wordt door de getuigenissen der christelijke overlevering. Volgens I Tim. bevond Paulus zich op reis naar Macedonië, terwijl hij Timotheüs naar Efeze had gezonden.

De aanleiding tot het schrijven van den eersten brief was gelegen in de toestanden der gemeente te Efeze, in verband met den herderlijken arbeid, dien Timotheüs aldaar te verrichten had. Paulus komt in dezen brief Timotheüs bemoedigen en versterken en geeft hem nadere aanwijzing omtrent hetgeen hij te doen heeft.

Hij moest zich stellen tegen de dwaalleeraars, die het Apostolisch Christendom in leer en leven loslieten. Alle gemeenschap met hen moest hij vermijden. Voorts geeft Paulus in dezen brief aan Thimotheüs bevelen aangaande den openbaren godsdienst en de uitoefening der ambten in de gemeente. Ook aangaande de ambtelijke positie van Timotheüs zelf te Efeze, bevat dit schrijven leering en onderwijzing. De inhoud van dezen brief is na het opschrift als volgt:

I. **Hoe Timotheüs de dwaalleeraars moet bestrijden.** Cap. I.

Het schadelijke van de dwaalleer wordt in twee punten blootgelegd; aan de eene zijde voert zij tot ijdelsprekerij, en aan de andere zijde tot verkeerd gebruik van de Wet. Over beide punten wordt Timotheüs kort en bondig het rechte inzicht gegeven, waarnaar hij zich bij het onderwijs in de gemeente heeft te richten. De vrucht daarvan is de liefde met hare wortelen: het reine hart, het goede geweten en het ongeveinsde geloof.

Al wat hiertoe niet leidt, is ijdel geklap, al doet het zich ook als iets hoog geestelijks voor.

Wat de Wet aangaat, het komt daarop aan, dat men haar

overeenkomstig haar doel gebruikt n.l. daartoe, dat de boozen bestraft en hunne kwade werken veroordeeld worden. Men mag haar echter niet gebruiken om de geloovigen het moeilijk te maken, noch om het Evangelie tegen te staan. In al deze dingen heeft de gemeente zich te houden aan het Evangelie, dat Paulus haar verkondigd heeft en daartoe herinnert hij aan zijne apostolische roeping, waarin de genade van Christus op zoo bijzondere wijze aan den dag is gekomen. In dienst van dat Evangelie moet Timotheüs staan als een getrouw krijgsknecht des Heeren, strijdende den goeden strijd, houdende het geloof en een goed geweten. Helaas, daar zijn er, die in het geloof schipbreuk hebben geleden, onder welke Hymeneüs en Alexander met name worden genoemd.

II. Onderrichting aangaande de gemeentelijke samenkomsten en de vereischten voor de ambten. Cap. 2 en 3.

In het openbaar gebed der gemeenten moeten niet alleen de nooden der geloovigen gedacht worden, maar ook die van alle menschen, bijzonderlijk die van de burgelijke Overheden. Ook voor Heidensche Overheden had de gemeente te bidden. Het gebed voor allen is niet in tegenspraak, maar in overeenstemming met den wille Gods, die de behoudenis bedoelt van het menschelijke geslacht. Het bidden in de gemeente en in het openbaar is het werk van de mannen; de vrouwen hebben zich in stilheid daarbij aan te sluiten en in een stemmig gewaad zich te vertoonen in de vergaderingen. (Cap. 2).

Voorts wijst de apostel op de eigenschappen, die iemand moet bezitten, om geschikt te zijn voor het opzienersambt, vooral ook met het oog op heerschende dwalingen. Zondige gewoonten maken ongeschikt voor dat ambt en ook voor het ambt der diakenen. De waarde van de ambten berust op de heerlijke roeping der kerk, om de waarheid Gods in de wereld in te dragen en om te getuigen van de

verborgenheid der godzaligheid, die in Christus geopenbaard is geworden. (Cap 3).

III. De valsche en de ware heiliging. Cap. 4 : 1—10.

Zware tijden zijn aanstaande voor de kerk. De grondslagen des menschelijke levens zullen verworpen worden en men zal loochenen, dat alle schepsel Gods goed is en voor de heiliging geschikt. De thans allerwege heerschende dwalingen wijzen reeds naar die toekomst heen. Men doet veel aan lichamelijke oefeningen, om daardoor tot een zekere heiligheid te komen. De apostel stelt daartegenover de oefening tot godzaligheid, die tot alle ding nut is en die ons altijd doet hopen op den Heere.

IV. Hoe Timotheüs zich als herder en opziener in de gemeente jegens de verschillende leden heeft te gedragen. Cap. 4 : 11—6 : 21.

Wijl Timotheüs een voorbeeld der geloovigen dient te zijn, moet hij acht hebben op zich zelven en op zijn ambt. Elke bijzondere groep in de gemeente stelt aan den voorganger bijzondere eischen.

Ten opzichte van de ouden van dagen, van de weduwen, die in de gemeente dienen, van de ouderlingen, die wel regeeren, en van de slaven in de gemeente moet Timotheüs weten, wat hem als herder past en betaamt en wat hij moet doen, om ze in de rechte sporen te leiden.

De valsche leeraars worden daardoor openbaar, dat zij twist en verdeeldheid en oproer zaaien, en om geldelijk voordeel arbeiden, in strijd met de gezonde leer. Timotheüs zij tevreden met voedsel en deksel en strijde voorts den goeden strijd des geloofs, om onberispelijk te zijn in den dag der verschijning van Christus. Met eene onderwijzing voor Timotheüs aangaande de rijken en met eene vernieuwde opwekking aan hem, om tegenover alle dwalingen het pand, hem toebetrouwd, te bewaren, eindigt Paulus dezen brief.

De brief aan Titus.

Titus, waarschijnlijk te Antiochie door de prediking van Paulus voor het Christendom gewonnen, was sinds de reis van Paulus naar Jeruzalem in het jaar 51 voortdurend zijn reisgenoot. Herhaaldelijk bediende Paulus zich ook van hem, om informatiën in te winnen en opdrachten uit te voeren (II Cor. 7 : 6, 13, 14; 8 : 6, 16, 23; 12 : 18). Ook tijdens de Romeinsche gevangenschap bevond Titus zich in de omgeving van Paulus. Toen de apostel vrij gelaten was, begeleidde Titus hem op zijn reis en werd hij door Paulus te Creta achtergelaten, om het werk te voleinden, hetwelk de apostel daar begonnen had, om de nog jonge gemeente te organiseeren en om van plaats tot plaats ouderlingen te stellen.

In verband daarmede kwam Paulus er ook toe, eenen brief aan Titus te schrijven. Deze kreeg daardoor nadere apostolische aanwijzing, hoe te handelen en tevens werd hij door dit schrijven bij de christenen geaccrediteerd. Te meer was dit noodig, wijl de toestanden op Creta er niet op verbeterden.

't Christendom liep er gevaar onvruchtbaar te worden. Velen hadden aan het eenvoudige Woord Gods niet meer genoeg en begaven zich tot Joodsche fabelen en geboden van menschen.

Het doel des briefs is derhalve, om Titus door raad, onder-

richting en vermaning te sterken en te bekwamen tot den moeilijken arbeid, dien hij op Creta had te verrichten. Hij komt in vele opzichten overeen met den eersten brief van Paulus aan Timotheüs en is zeker ook kort na dezen geschreven. Na het opschrift en het adres en de zegenbede, zegt de apostel:

I. Welke eigenschappen bij een ouderling moeten worden gevonden. Cap. 1 : 5—9.

Evenals in I Tim. 3 legt de apostel ook hier de nadruk op zedelijke ongereptheid. In zijn huisgezin, in zijne kinderen en in zijn openbaar leven moet een ouderling uitblinken en hij moet de gezonde leer recht kennen, om haar ook te kunnen verdedigen.

II. Wat te doen tegen ijdelheidsprekers op godsdienstig gebied. Cap. 1 : 10—16.

't Gaat bij deze lieden gewoonlijk ook om vuil gewin. Zij leeren verkeerde dingen en zijn verleiders van zinnen, door het prediken van Joodsche fabelen en geboden der menschen en door vele zaken onrein te verklaren. Zij zijn zelf onrein; hun verstand en geweten zijn bevlekt en de kennisse Gods hebben zij niet. Scherpelijk moesten de Cretenzen, die van oudsher veel neiging hadden tot verkeerde wegen, tegen deze dwaalleeraars gewaarschuwd worden; zij moesten onder strenge tucht gesteld worden.

III. Aanwijzing, hoe Titus zijn ambt moet uitvoeren met het oog op de verschillende standen in de gemeente. Cap. 2 en 3.

De grondregel is: Titus moet spreken, hetgeen der gezonde leer betaamt. In dezen zin moet hij de ouden vermanen, zoowel de mannen als de vrouwen; den jongeren moet hij, ook nog jong zijnde, zich zelven ten voorbeeld stellen. Ook aan de slaven moet hij leeren, hoe zij zich te gedragen hebben op de plaats, waar God hen gesteld heeft. Uit aller gedrag moet blijken, dat de genade Gods leidt tot een godzalig leven. (Cap. 2).

Titus moet de leden der gemeente ook opwekken, dat zij den Overheden en machten onderdanig zijn en dat zij niet alleen aan elkanderen, maar ook aan alle menschen, geduld en zachtmoedigheid bewijzen. Dit moet de vrucht zijn, van wat God aan hen heeft gedaan, door ze uit den zondendienst te bevrijden en ze te brengen door de rechtvaardiging uit genade tot de hope des eeuwigen levens. Goede werken mogen bij hen niet ontbreken.

Die zich daartegen stellen en zich aan Joodsche en andere ketterijen overgeven en zich niet laten vermanen, moeten door de tucht buiten de kerk worden geplaatst.

Met de mededeeling dat Titus weldra een plaatsvervanger zal krijgen in Artemas of Tychicus, en dat hij dan haastig tot Paulus moet komen te Nicopolis (in Epirus) besluit Paulus dit schrijven.

De brief aan de Hebreën.

Omtrent den tijd der vervaardiging en der verzending van den brief aan de Hebreën zijn er maar weinig vaste, onweersprekelijke gegevens. Met zekerheid kan gezegd worden, dat hij dagteekent uit den tijd vóór de verwoesting van Jeruzalem en ook uit den tijd vóór het uitbreken van den opstand der Joden tegen Rome (66 na Chr.) Men handelt daarom wellicht het voorzichtigst met te zeggen, dat deze brief tusschen 62 en 65 geschreven en afgezonden is.

Gelijk uit den inhoud blijkt, is deze brief oorspronkelijk gericht aan Christenen uit de Hebreën, en daarbij moet zeker gedacht worden aan degenen onder hen, die in het land Kanaän hun verblijf hadden en alzoo nog met Jeruzalem en den tempeldienst gedurig in aanraking kwamen. Het doel van het schrijven des briefs pleit zoo krachtig mogelijk voor deze opvatting.

In het opschrift van den brief wordt in onze overzetting Paulus genoemd als vervaardiger en ook de jongere handschriften dragen zijn naam aan het hoofd. Ofschoon niet allen in de oude Christelijke Kerk deze meening deelden, kreeg toch het gevoelen, dat Paulus de schrijver van dezen brief is, de overhand in de kerk, en het hield onbestreden stand tot aan de Hervorming toe.

De beide groote hervormers, Luther en Calvijn, verwierpen

echter den Paulinischen oorsprong van dezen brief; Luther oordeelde, dat Apollos de schrijver was, en Calvijn noemt enkele namen, o.a. Barnabas, zonder verder op dit vraagstuk in te gaan. Ook in onzen tijd worden er bezwaren ingebracht tegen het opschrift, dat de brief aan de Hebreën thans draagt.

Men wijst b.v. op Hebr. 2 : 3, alwaar de schrijver zich een leerling der apostelen heet. Ook beweert men, dat de wijze van leeren en schrijven in den brief niet Paulinisch is en dat het de gewoonte van Paulus niet was, om het Oude Testament uitsluitend naar de z.g. Septuaginta aan te halen. Origines trachtte in zijn tijd deze bezwaren te ondervangen, door den zakelijken inhoud des briefs aan Paulus, maar de uitwerking aan één van diens leerlingen toe te schrijven. Dat is misschien wel de beste oplossing van dit vraagstuk. Feit is in elk geval, dat deze brief reeds tegen het einde der eerste eeuw in de gemeente te Rome algemeen bekend was en als apostolisch geschrift er in hooge eere stond. Het goddelijk gezag des briefs is dan ook bij de geloovige Schriftverklaarders boven allen twijfel verheven.

De aanleiding tot het schrijven van den brief aan de Hebreën lag in den toestand, waarin vele Joodsche christenen zich bevonden. Er was achteruitgang bij hen op geestelijk gebied; het licht des geloofs had zijne helderheid bij hen verloren. En dit verschijnsel is zeer goed te verklaren. Toen de kerk uit de Heidenen tot openbaring was gekomen, kwam zij ook terstond te staan voor de vraag, in hoeverre zij nog met de wetten van Mozes, met de besnijdenis en dergelijke dingen te maken had.

Op het apostel-convent te Jeruzalem werd dit vraagstuk, gelijk we gezien hebben, principieel tot oplossing gebracht, al waren er later ook nog velen, die zich niet met deze beslissing konden vereenigen.

Doch ook voor de geloovigen uit de Joden was daarmede nog niet alles in het reine. De kerk uit de Joden moest ook nog van het Jodendom worden verlost. De Joodsche geloovigen hielden zich nog altijd aan de Oud-Testamentische instellingen, aan de Wet en aan den tempel en aan de priesterschap. Zij beschouwden het volk van Israël nog altijd als het volk der verbonden en der beloften, en leefden in de hope, dat Israël zich nog zou laten bekeeren en dat Christus zich dan te Jeruzalem in zijne Koningsheerlijkheid vertoonen zou. Doch zie, deze hope ging niet in vervulling. De oversten en het volk namen steeds vijandiger houding tegenover de belijders van Christus aan. Van een algemeene bekeering kwam niets, en Christus' komst liet aldoor op zich wachten. Dit werd velen ten ergernis. Zij lieten Christus nog wel niet geheel los, maar blijmoedige belijders waren zij ook niet meer. Het lijden om Christus' wil viel hun zwaar. De onderlinge bijeenkomsten lieten zij na, sommigen waren zelfs in gevaar om geheel van Christus af te vallen, wijl ze van meening waren, dat het Christendom hen met ijdele droomen en verwachtingen bedrogen had; dat het veel van hen gevraagd, en hun eigenlijk niets gegeven had. Daarbij kwam dit nog. Het oordeel Gods over Jeruzalem, de verwoesting van stad en tempel naderde met rassche schreden. Hoe gevaarlijk was het dus ook met het oog daarop, dat de christenen uit de Joden zich zoo vast klemden aan stad en tempel en tempeldienst. Wat God bezig was te verwerpen, hoe zouden zij het kunnen behouden? En tevens, indien zij zich niet ter rechter tijd daarvan losmaakten, zouden dan ook zij niet door de gerichten Gods worden getroffen?

Doch zoo verstaat men ook het doel van den brief aan de Hebreën. Hij is geschreven, om de lezers te *vermanen*, dat zij hun geloof in Christus en de hoop op zijne be-

loften ongeschokt zullen bewaren, al moeten zij daardoor hun deelgenootschap aan het Oude Verbond verliezen. In het Nieuwe Verbond hebben zij veel meer, dan het Oude Verbond ooit schenken kon, want met Christus is het wezen, het lichaam der dingen gekomen. Het Oude Verbond heeft zijne vervulling gekregen in het Nieuwe Verbond, en al is de heerlijkheid daarvan nog niet geopenbaard, de grootheid van Christus en van zijn werk waarborgt ons toch, dat zijne gemeente als Hij door lijden tot heerlijkheid komen zal. Daarom moeten de Hebreeuwsche christenen volharden in het geloof, en te midden van het lijden volstandig zijn in de hope.

INHOUDSOPGAVE.

I. De boven de engelen, boven Mozes, Jozua en Aäron, staande verhevenheid van den Middelaar des Nieuwen Testaments. Cap. 1—5 : 10.

Bij wijze van inleiding stelt de schrijver ons de onvergelijkelijke hoogheid van den Middelaar der Nieuw-Testamentische openbaring voor oogen. Hij toch is Gods Zoon, Gods beeld, door wien en tot wien alles geschapen is, de Verzoener onzer zonden, door wien God ook alle dingen regeert. (Cap. 1 : 1—3).

1. Deze Jezus, Gods Zoon, is verheven boven de engelen, die de dienaren der Oud-Testamentische openbaring zijn geweest.

Wel moet er dus naar Hem geluisterd worden. Hoe schrikkelijk zal de straf zijn dergenen, die zijn woord verwerpen.

Hij is wel is waar den menschen gelijk en beneden de engelen vernederd geworden en ingegaan in den dood, doch dit was noodig, zou Hij den dood overwinnen en zou Hij voor ons de geschikte, barmhartige Hoogepriester kunnen zijn. (Cap. 1 : 4—2 : 18).

2. *Hij is ook verheven boven Mozes.*

Mozes was een getrouw dienstknecht in het huis Gods.

Christus echter is als de Zoon de getrouwe in het huis des Heeren, de gemeente des levenden Gods. Dat dan toch niemand zich verharde tegen Christus, want nog veel minder dan de zich tegen Mozes verhardende Israëlieten in de woestijn zullen de verachters van Christus de ruste ingaan. (Cap. 3 : 1—19).

3. *Hij is ook verheven boven Jozua.*

Jozua heeft het volk van Israël, voor zooverre het niet wegens zijn ongeloof in de woestijn gestorven was, gebracht in de ruste van Kanaän. Dit was echter het ware rustoord niet. Daarin brengt Jezus de zijnen, die zich in waarachtig geloof aan Hem, als den grooten Hoogepriester, overgeven. (Cap. 4).

4. *Hij is ook verheven boven Aäron.*

Aäron ontving zijn priesterschap van God, Christus ook. Maar Hij is geen priester geworden naar de ordening van Aäron, maar naar de ordening van Melchizedek, wiens priesterschap veel hooger stond dan dat van Aäron. En zoo heeft Hij ook, ofschoon Gods Zoon zijnde, in de dagen zijns vleesches voor de zonde geleden, en is de oorzaak der eeuwige zaligheid zijns volks geworden. (Cap. 5 : 1—10).

5. *Overgang tot het tweede deel.*

Eer de schrijver des briefs de vergelijking tusschen Christus en Melchizedek verder behandelt, bestraft hij de lezers over hun gebrek aan voortgang in de kennis der geestelijke dingen. 't Is hunne roeping voort te varen tot de volmaaktheid, opdat zij niet door een oordeel der verharding getroffen worden. God is de getrouwe, maar zij moeten door geloof en lijdzaamheid de beloftenissen deelachtig worden.

Daarbij worden zij nog gewezen, in de eedzwering Gods aan Abraham, op den vasten grond, die daar is voor hunne hope op den hemel, waarheen Jezus als voorlooper voor hen is ingegaan. (Cap. 5 : 11—6 : 20).

II. Christus bezit het waarachtige priesterschap door zijn dood en verhooging aan Gods rechterhand. Cap. 7—10 : 18.

De schrijver komt nu op het eigenlijk onderwerp van zijn brief terug, en staat stil bij Melchizedek, wiens priesterschap een voorbeeld van Christus' priesterschap is. De meerderheid van Melchizedek boven Aäron wordt aangewezen, om voorts die van Christus boven Aäron in het licht te stellen.

Het Aäronitisch, Levitisch priesterschap was voorbijgaand, niet zelf het volmaakte, doch dit afschaduwend. Jezus priesterschap is eeuwig en onveranderlijk. 't Is het hoogepriesterschap van den Zoon. Hij is de Middelaar van het Nieuwe Verbond, dat reeds onder het Oude was aangekondigd en in het Oude, met zijn tabernakel, en den dienst der offers, was afgebeeld.

Christus heeft het Nieuwe Verbond ingewijd, niet met het bloed van offerdieren, maar met zijn eigen bloed; door zijne zelfsofferande, eens en voor altijd gebracht, heeft Hij het Nieuwe en eeuwige testament bezegeld. Voorts is Hij ingegaan in den hemelschen tabernakel, in den hemel zelven, om nu te verschijnen voor het aangezichte Gods voor ons.

De Aäronietische offers konden de zonden niet werkelijk wegnemen; Christus heeft door ééne offerande in eeuwigheid volmaakt allen, die geheiligd worden, en daardoor hebben de offeranden der Wet hare waarde en beteekenis verloren.

III. De weg des geloofs bij Israël en bij de Christenheid. Cap. 10 : 19—12 : 29.

Het derde deel vangt aan met eene vermaning, tot het in beoefening brengen van de belijdenis en eene waarschuwing tegen afval, waarbij de schrijver de verwachting uitspreekt, dat zijne opwekking niet ijdel zal zijn. (Cap. 10 : 19—39).

Hierop wordt ons een lange reeks van geloovigen uit den voortijd voor oogen gesteld, gesloten met het groote voorbeeld der geloofs, Christus Jezus, den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs. Voorts bemoedigt en vertroost de schrijver zijne lezers onder hunne verdrukkingen, om met lijdzaamheid den loopbaan te loopen. Tegenover de zonde past waakzaamheid en allen hebben te jagen naar den vrede en de heiligmaking. (Cap. 11 : 1—12 : 17). De geloovigen des Nieuwen Testaments hebben zoo onuitsprekelijk veel meer dan het Israël van den Ouden dag. Dit zag bij den Sinaï slechts de schrikkelijke majesteit Gods, zooals deze in uitwendige teekenen werd aanschouwd. De geloovigen des Nieuwen Testaments zijn in het groote rijk Gods ingeplant, dat hemel en aarde omvat, en dat eenmaal zich in eeuwige heerlijkheid zal openbaren. (Cap. 12 : 18—29).

IV. Vermaningen van algemeene strekking voor den christelijken wandel. Cap. 13.

Over de broederlijke liefde. Herbergzaamheid. Hulpbetoon aan vervolgden. Eischen voor het huwelijksleven. Vergenoegdheid met het tegenwoordige. Betrouwen op God. Het navolgen der voorgangers. Strijd tegen vreemde leeringen. Bovenal: het Jodendom loslaten; buiten de legerplaats gaan, de smaadheid van Christus dragende.

Ten slotte: een bericht over de loslating van Timotheüs, eenige groeten en een zegenbede.

De tweede brief aan Timotheüs.

De tweede brief van Paulus aan zijn „geliefden zoon Timotheüs" is zeker het laatste schriftelijk getuigenis, dat wij van den apostel der Heidenen hebben. Hij schreef dezen brief, gelijk uit den inhoud blijkt, als een gevangene. Dat deze gevangenschap eene andere was dan die, van welke Lukas in het slot van de Handelingen gewaagt, wordt duidelijk uit de veranderde omstandigheden, waarin Paulus zich nu bevond. 't Zag er, wat zijn proces betrof, donker voor hem uit. Hij was ditmaal als een boosdoener, als een oproermaker, in de gevangenis geworpen. En zie, bij zijn eerste verantwoording hadden al de vrienden hem in den steek gelaten. Al was er nog geen vonnis over hem uitgesproken, het stond er toch naar, dat hij weldra ter dood veroordeeld zou worden. Geen wonder, dat hij Timotheüs, den getrouwen vriend, nog vóór zijn sterven bij zich wilde hebben en daartoe schreef hij dezen tweeden brief.

Tevens had hij met dit schrijven de bedoeling, Timotheüs in zijn gewichtigen en moeilijken arbeid in Efeze te sterken en te bemoedigen, waaraan hij, tegenover de aanvallen van vele dwaalleeraars en leugenprofeten, zoo groote behoefte had.

Deze tweede brief aan Timotheüs werpt dus zijn lichtstralen over het laatste gedeelte van Paulus' leven op

aarde. Hij is terecht genoemd het „testament" van Paulus; met den dood voor oogen zingt hij daarin nog het triomflied der hope.

Al wordt in dezen brief niet meer over de organisatie der gemeente gehandeld, omtrent het opzienersambt bevat hij ook nog gewichtige lessen. Ook getuigt hij, evenals de eerste brief aan Timotheüs en de brief aan Titus, van de nieuwe geestelijke stroomingen, die zich in de gemeenten openbaarden. Het z.g. gnosticisme begon allerwege zijn intrede te doen, waardoor ijdele woorden en holle frasen de plaats gingen innemen van het levend geloof, dat in de liefde werkzaam is, en waardoor velen in acetisme en uitwendige oefeningen de ware heiligheid meenden te kunnen bereiken. Ook voor onzen tijd heeft dit alles zijn beteekenis.

Overzicht van den inhoud:

I. De moedige belijdenis van Christus. Cap. 1—2 : 13.

Na zijne zegenbede aan Timotheüs spreekt Paulus den hartelijken wensch uit, hem nog eenmaal te zien. Alle zwarigheden moet Timotheüs daartoe overwinnen, en zich niet schamen der getuigenis van Christus, nòch die van den om Christus' wil in banden zijnden Paulus, ziende op de grootheid der goddelijke toezegging. Hij weet toch, in welke verlatenheid Paulus zich bevindt, en volge daarom het voorbeeld van Onisíforus na, die zooveel voor Paulus, ook te Rome, heeft gedaan. (Cap. 1).

De dienst van Christus eischt algeheele overgave aan Hem, maar biedt ook rijke vrucht. Die met Christus sterven, zullen ook met Hem leven. (Cap. 2 : 1—13).

II. Hoe Timotheüs zich stellen moet tegen de valsche leeraars. Cap. 2 : 14—3 : 17.

Hij moet het woord recht snijden, en zich zoo duchtig mogelijk verweren tegen de disputeerzucht, tegen het ongoddelijk ijdel geroep der dwaalleeraars, die zelfs zoo ver gaan, dat zij de opstanding der dooden willen vergeeste-

lijken, bewerende, „dat de opstanding alreede geschied is." Gods gemeente kunnen zij niet verderven, want zij draagt het zegel van Gods verkiezende liefde. Al kan de kerk in deze bedeeling nog niet van alle boosheid gereinigd worden, elk lid heeft toch de dure roeping zich zelven rein te bewaren en met zachtmoedigheid degenen, die tegenstaan, te onderwijzen. Mocht het nog dienen tot hunne bekeering. (Cap. 2 : 14—26).

Zware tijden zullen er komen in de laatste dagen. De afwijking van God en zijn dienst zal schrikkelijke afmetingen verkrijgen. De valsche leeraars zijn de voorboden van die tijden. Kunnen zij de mannen niet verleiden, dan werpen zij zich op de vrouwen. Mozes' strijd met de Eyptische toovenaars herhaalt zich nog. Doch Timotheüs bedenke, dat het kenmerk van den geloovige is, dat hij vervolgd wordt, gelijk ook uit Paulus' geschiedenis duidelijk blijkt. Timotheüs blijve in hetgeen hij geleerd heeft en houde zich in alles vast aan de H. Schrift. (Cap. 3).

III. Paulus' blik op zijn naderend einde. Cap. 4.

Hoe boozer de tijden worden, hoe ernstiger en ijveriger Timotheüs zijn dienstwerk moet verrichten. Voor Paulus daarentegen is de tijd van werken gesloten en het einde daar. Weldra zal hij tot een drankoffer, d.w.z. als een toevoegsel tot het offer der volle wijding aan God, dat Christus gebracht heeft, geofferd worden en hij weet, dat hij daarna, als vrucht van zijn strijd, de kroon der rechtvaardigheid zal ontvangen. Velen hebben hem verlaten, maar de Heere heeft hem niet verlaten.

Ook Lukas is nog bij hem. Thimotheüs moet nu spoedig tot hem komen en ook Marcus, alsmede enkele boeken en perkamenten en een reismantel, meebrengen. De Heere zal Paulus bewaren, tot zijn hemelsch koninkrijk. Hem zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid ! Slot : groeten en heilbede.

De Algemeene brieven. De brief van Jacobus.

Behalve de brieven van Paulus bevat het Nieuwe Testament ook nog zeven andere brieven, n.l. twee van Petrus, drie van Johannes, één van Judas en één van Jacobus. Zij zijn bekend onder den naam: Katholieke, Algemeene brieven, en de bedoeling daarvan is, dat zij niet aan ééne bepaalde gemeente, maar aan eenen zekeren kring van kerken waren gericht. Zoo werd door Klemens van Alexandrië de brief van het apostel-convent aan de kerken uit de Heidenen ook een „Algemeenen" brief geheeten. De kerken en personen, aan wie Paulus zijne brieven schreef, worden met name door hem genoemd; de z.g. Algemeene brieven daarentegen waren voor vele gemeenten bestemd.

De *brief van Jacobus* staat onder deze rubriek in onzen Bijbel vooraan. De schrijver noemt zich niet een apostel, maar „een dienstknecht van God en van den Heere Jezus Christus". Hij was trouwens niet de apostel Jacobus, die reeds in het jaar 44 door Herodus werd onthoofd (Hand. 12 : 2) maar Jacobus, de broeder des Heeren Jezus. Tijdens 's Heilands omwandeling was hij nog ongeloovig, (Joh. 7 : 5) maar door eene verschijning van den opgestanen Christus aan hem (I Cor. 15 : 7) kwam hij tot het geloof en sinds stond hij in de gemeente te Jeruzalem in hoog aanzien. Paulus noemt hem dan ook in Gal. 2 : 9 één

van de pilaren der Jeruzalemsche gemeente en op het apostel-convent werd er niet alleen naar zijn woord geluisterd, maar ook naar zijn advies gehandeld. (Hand. 15 : 13—21).

Gewoonlijk werd hij genoemd Jacobus „de rechtvaardige", van wege zijn godvruchtigen levenswandel en zijn ijveren voor de wet van Mozes, waaraan hij de geloovigen uit de Joden nog altijd gebonden achtte. (Hand. 20 : 18—25). Aan het eigendommelijk Christelijk standpunt, dat Jacobus alzoo innam, beantwoordt ook geheel en al het karakter van zijnen brief.

Hij is gericht aan „de twaalf stammen, die in de verstrooiïng" zijn, en daarmede zijn bedoeld de geloovigen uit de Joden, die zich bevonden in vele plaatsen naderbij of verre verwijderd van Palestina, en die ook nog in sterke mate de gemeenschap met de moedergemeente te Jeruzalem onderhielden, waardoor Jacobus met hunnen geestelijken toestand goed op de hoogte was. Hij wist aan welke verzoekingen, verdrukking en verguizing zij van hunne ongeloovige stamgenooten, de Joden, waren prijsgegeven, maar ook hoevele ergerlijke, zedelijke gebreken onder hen heerschten. Vandaar dat zijn brief aan hen rijk is aan troost, maar ook vol van terechtwijzing, vermaning en bestraffing. De tijd van vervaardiging moet gesteld worden omstreeks het jaar 50 na Chr. In het jaar 70 stierf Jacobus te Jeruzalem den marteldood.

Men heeft dikwijls beweerd, dat de inhoud van den brief van Jacobus geheel in strijd is met dien van Paulus' brieven. Gelijk Paulus leert de rechtvaardiging des zondaars door het geloof, zoo leert, zegt men, Jacobus de rechtvaardiging door de werken der wet. Toch is dit niet het geval. In het wezen der zaak zeggen zij hetzelfde. Jacobus acht het oprechte geloof in Christus volstrekt niet overbodig en Paulus acht de goede werken der geloovigen niet overbodig.

Als Paulus zegt, dat wij in den Geest moeten zaaien om het eeuwige leven te maaien; dat wij sterven zullen, indien wij de werkingen des vleesches niet dooden, enz. dan is dat de leer van Jacobus, en als Jacobus zegt, dat alle goede gave van God komt; dat Hij het is, die de verlosten gebaard heeft door het woord der waarheid, en dat Hij de armen der wereld heeft uitverkoren, om rijk te zijn in het geloof en erfgenamen des Koninkrijks, enz. dan is dat naar het Evangelie van Paulus.

Het moge waar zijn, dat Jacobus in zijn brief weinig van Christus spreekt, wiens dienstknecht hij zich noemt, aanhalingen van Jezus' woorden zijn toch menigvuldig in zijn schrijven. Wat Jacobus wil van de christenen uit de Joden, dat komt geheel overeen met den eisch van Christus aan zijne discipelen: „Uwe gerechtigheid zij overvloediger dan die der Farizeën en Schriftgeleerden." Met een schijn van heiligheid, met ledige vormen van godsvrucht en godzaligheid, zooals deze bij de rabbi's en schriftgeleerden van dien tijd gevonden werden, en die ook bij geloovige Joden het begrip van den waren godsdienst hadden vervalscht, is God niet tevreden. Een geloof, dat geen kracht is ter vernieuwing, dat niet blijkt uit de vruchten, kan voor Hem niet bestaan. Ook de christenen uit de Heidenen hebben dat wel te bedenken!

De hoofdgedachte van den brief van Jacobus komt hierop neer: *Het geloof zonder de werken wordt door het Woord Gods veroordeeld, aangezien de zuivere en onbevlekte godsdienst daarbij ontbreekt.*

I. Dit geloof is zonder kracht tot volharding en geduld in de aanvechtingen des levens. Cap. 1.

II. Dit geloof is zonder kracht, om in broederlijke liefde werkzaam te doen zijn. Cap. 2.

III. Dit geloof is zonder kracht tot zelfoverwinning van de leden des lichaams. Cap. 3.

IV. Dit geloof is zonder kracht tot zelfbewaring tegenover de lusten der wereld. Cap. 4 en 5.

Op overwegend praktische wijze, vol onderwijzing en vermaning en bestraffing, worden deze punten door Jacobus in zijnen brief nader uitgewerkt, en daartegenover wordt het daadwerkelijk geloof door hem in een heerlijk licht gesteld en zoo krachtig mogelijk aangeprezen.

Cap. 1. De schrijver vangt aan met vertroosting en raadgeving, aan hen, die in vele verzoekingen en aanvechtingen komen onder het bestuur des Heeren. Volharding en gebed voeren daarin tot de overwinning. Een gedeeld en ongeloovig hart, dat murmureert tegen God in de verzoekingen en zich daardoor beheerschen laat, verkeert in een gevaarlijken toestand. In Gods onveranderlijke vaderliefde; in de kracht van Gods Woord, dat als een zaad der wedergeboorte in hen gelegd is, en waardoor hunne gansche wandel op dat Woord Gods is aangelegd, moeten de geloovigen hunne sterkte vinden, om niet alleen hoorders, maar ook daders des Woords te zijn.

Cap. 2. Het geloof, dat in de liefde werkzaam is, moet niet de rijken der wereld ontzien, maar dient zich bovenal uit te strekken naar het arme en het geringe, om daarin Gode gelijkvormig te zijn. De rijken betoonen zich zoo menigmaal als de vijanden van Gods volk en van zijnen wil. De liefde is de vervulling der wet. Aanneming des persoons is overtreding der wet. Onbarmhartigheid krijgt hare straf.

Het geloof zonder de werken is een dood geloof, en geeft geen vrede, maar vreeze. Het geloof van den vader der geloovigen was ook een vruchtbaar, werkzaam geloof. Desgelijks was ook het geloof van Rachab.

Cap. 3. Het geloof zonder de werken zoekt zijn kracht in woorden. Doch met woorden, met den mond wordt het meest gezondigd, en uit de zonden der tong komen

zoo vele andere zonden voort. Het oprechte geloof brengt niet goede en kwade, maar alleen goede vruchten voort. Men toetse zich hieraan.

Cap. 4. Waar de goede werken ontbreken, daar getuigt dit ook van een verdorven bestaan des harten, waardoor zelfs het gebed verontreinigd wordt. Hoogheid en zelfverheffing kunnen voor God niet bestaan. Vernedering en verootmoediging is de voorwaarde tot verhooging. Wie kwaad spreekt van zijn broeder maakt zich schuldig aan de wet. Dat is ook het geval met hem, die zonder God de toekomst tegengaat en vergeet, dat het leven een damp is, die weldra verdwijnt.

Cap. 5. De rijkdom der rijken, die zich niet verootmoedigen, zal vergaan, en wegens hunne vleeschelijke gezindheid en wegens hunne harde behandeling van de armen, zullen zij door het gericht Gods, dat nabij is, worden getroffen. De geloovigen moeten in lankmoedigheid volhardende zijn, met het oog op de toekomst des Heeren, en verdraagzaam zijn als Job, om zijn gelukzaligheid deelachtig te worden. Zij moeten zich wachten voor onnoodig zweren; aanhouden in het bidden, met name bij krankheid des lichaams en ook daarbij de voorbede der ouderlingen op prijs stellen. Het krachtig gebed des rechtvaardigen, gelijk blijkt uit het voorbeeld van Elia, vermag veel, ook tegen ziekte en zonde. Wie een afgedwaalde terecht brengt, verricht een zegenrijk werk.

De eerste brief van Petrus.

Van Simon Petrus, den bekenden apostel des Heeren, zijn er twee „Algemeene brieven" in de Heilige Schrift. De eerste brief is gericht aan de vreemdelingen, verstrooid in Pontus, Galatië, Cappadocië, Azië en Bithynië, d. w. z. aan de Klein-Aziatische christelijke kerken, die door Paulus waren gesticht. Tusschen deze kerken en de apostelen te Jeruzalem bestond eene veelvuldige en voortdurende gemeenschapsoefening. Tot de mannen, die in Klein-Azië met Paulus samenwerkten in den dienst des Evangelies, behoorden ook Barnabas, Silas en Marcus, die van Jeruzalem kwamen en met Petrus in nauwe betrekking stonden. En zoo kwam ook Petrus er toe aan deze gemeenten een brief te schrijven. Silas, die hier met den langeren naamsvorm Silvanus genoemd wordt, was bij Petrus geweest en reisde vandaar weder naar Klein-Azië. Hij bracht dezen brief over aan de Klein-Aziatische christenen, die vreemdelingen waren, niet omdat zij christenen uit de Joden waren, maar wijl zij door Gods genade op reis waren naar het hemelsch vaderland.

Wanneer Petrus dezen brief geschreven heeft, is moeilijk met zekerheid te zeggen. Wij weten van het leven en werken van Petrus na de stichting en eerste uitbreiding der Jeruzalemsche gemeente niet veel. Hij was op het apostelconvent te Jeruzalem (Hand. 15) later ook nog te

Antiochië (Gal. 2 : 11—14). Wat de traditie verder van hem verhaalt, is niet betrouwbaar.

Door velen wordt de vervaardiging van dezen eersten brief na 64 gesteld, wijl toen de vervolging tegen de christenen op schrikkelijke wijze losbrak, en er in dezen brief herhaaldelijk op verdrukking en vervolging gezinspeeld wordt. Volgens I Petr. 5 : 13 is de brief uit „Babylon" geschreven, met welken naam naar de overlevering Rome bedoeld is.

Het doel van dezen brief is „te vermanen te betuigen" en om alzoo de gemeenten te versterken en te bemoedigen. Veel werd van de christenen in Klein-Azië geëischt, om in den zondenstrijd te overwinnen en om in de vervolgingen getrouw te zijn. Vooral op dit laatste punt gaat de brief herhaaldelijk in. De apostel heeft het diep smartelijk contrast voor oogen, dat er is bij zijn lezers tusschen de inwendige en de uitwendige gevolgen hunner bekeering tot Christus. Door het geloof in Hem hebben zij deel aan de eeuwige erfenis; aan de levende hope; aan de verheuging met eene onuitsprekelijke en heerlijke vreugde. Doch voor het uitwendige zijn zij in menigerlei verzoekingen en in allerlei lijden en nood.

En nu wil Petrus hun het doen verstaan, dat dit bij elkander behoort; de gemeenschap met Christus sluit niet slechts in zich een deel hebben aan zijne heerlijkheid, maar ook een deel hebben aan zijn lijden en kruis. Deze brief geeft den geloovigen een jubelend vooruitzicht op de hemelsche heerlijkheid; bezielt hen met een triomfeerenden heldenmoed, en doet dat zonder eenige opwinding, nuchteren, kalm en vol ernst, gelijk men het van een Petrus kan verwachten. Met Jacobus brief heeft zijn schrijven veel overeenkomst, wijl de levende hope er in op den voorgrond treedt en het ernstig aandringt op een wandelen in goede werken. Doch ook aan de brieven van

Paulus, met name den brief aan de Romeinen, herinnert dit schrijven van Petrus, wijl het telkens zooveel nadruk legt op Christus sterven en zijn verrijzenis uit den dood. Ook hier blijkt; Paulus en Jacobus en Petrus waren dienaars van hetzelfde Evangelie van Christus; gemeenschappelijk hebben zij naar mate hunner gaven en krachten gearbeid aan het Godsgebouw der gemeente en hun werk staat, in volle eenheid, tot op dezen dag.

Het gaat in dezen brief eerst over

de heerlijkheid der Christelijke hoop. Cap. 1 : 3—12.

God de Vader moet geloofd en geprezen worden, wijl Hij de zijnen heeft wedergeboren tot eene levende hope, door de opstanding van Christus uit de dooden, welke hope groote vreugde geeft en eenmaal zeker in vervulling gaat, volgens het getuigenis der profeten.

In verband hiermede spreekt Petrus

van de groote roeping, die de levendgemaakten hebben te vervullen. Cap. 1 : 13—2 : 10.

Zij hebben te wandelen in heiligheid, en in vreeze, als kinderen Gods, als verlosten door het bloed van Christus, als wedergeborenen uit onvergankelijk zaad, ten einde alzoo als levende steenen gebouwd te worden tot een geestelijk huis en tot een heilig priesterdom. Zij moeten ook wel kennen

hunne taak tegenover en in de wereld. Cap. 2 : 11—4 : 6.

In een eerbaren, onberispelijken wandel ligt het machtig wapen en het werkzame middel hunner verdediging. Onderdanigheid aan het burgerlijk gezag mag bij hen niet ontbreken.

Knechten en slaven moeten hunne meesters gehoorzaam zijn en geduldig lijden naar het voorbeeld van Christus.

De vrouwen moeten hare mannen gehoorzaam zijn, en door een stil en rein leven ten zegen zijn voor hen. Insgelijks moeten de mannen bij hunne vrouwen wonen met ver-

stand en haar de haar toekomende eere geven, opdat hunne gebeden niet verhinderd worden.
Voorts moeten de christenen zich tot het doen van goede werken begeven, in onderlinge liefde, in betoon van barmhartigheid; zij moeten goed voor kwaad vergelden, om alzoo de tegenstanders te beschamen. Zij kunnen zich daarbij sterken aan het lijden van Christus, en zien op de lankmoedigheid Gods, die Hij betoond heeft in de dagen van Noach. (Cap. 2 : 11—3 : 22).
Hun lijden heeft trouwens ook deze vrucht, dat het voor de geloovigen een middel is tot heiligmaking, tot afsterving der zonden, waarin zij vroeger hebben geleefd, en die haren bedrijvers het gericht Gods waardig maken. (Cap 4 : 1—6). Ten slotte moeten zij ook bedenken,
hoe het leven in de gemeente zelve moet zijn. Cap. 4 : 7—5 : 9.
Het moet zijn een waken in de gebeden; een leven van vurige liefde; een dienen van elkander met de ontvangen geestelijke gaven. De ouderlingen moeten de kudde Gods weiden; de jongeren moeten hen onderdanig zijn en allen in de gemeente moeten den duivel wederstaan, die ook in de vervolgingen der wereld zijne vijandschap tegen Gods volk betoont.
Met heilbeden en groeten besluit Petrus dezen brief. (Cap. 5 : 10—14).

De tweede brief van Petrus.

Voor welken kring van lezers de tweede algemeene brief van Petrus oorspronkelijk bestemd was, is niet met zekerte zeggen. Sommigen meenen, dat hij onder de Jodenchristelijke gemeenten van Palestina en Syrië moet gezocht worden. Anderen zijn echter van oordeel, dat deze tweede brief aan de gemeenten van Klein-Azië is gezonden en dus dezelfde bestemming heeft gehad als zijn eerste brief. Het beroep op Cap. 1 : 3, waar Petrus zegt: „Dezen tweeden zendbrief, geliefden, schrijf ik nu aan u", pleit wel in sterke mate voor het laatstgenoemd gevoelen.
Het doel van het schrijven dezes briefs staat helder in het licht. Hij heeft één groot doel; één duidelijk uitgesproken grondgedachte; hij wil de geloovigen in de hope op Christus' toekomst en heerlijk Koninkrijk sterken en bevestigen. Om dit doel te bereiken ontbreekt het ook in dezen brief niet aan vermaningen en waarschuwingen. Ging het in den eersten brief tegen uitwendige gevaren en vijanden van buiten, in dezen tweeden brief gaat het tegen inwendige gevaren en vijanden binnen de poort, waartegen de gemeenten nog veel meer op hare hoede moesten zijn. Valsche leeraars, Sadduceeuwschgezinde lieden, libertijnen, antinomisten, spotters met de wederkomst van Christus, waren de gemeenten binnengedrongen, om haar te vervoeren en te verderven. En zoo roept

Petrus de geloovigen toe: „Wacht u, dat gij niet door de verleiding der gruwelijke menschen mede afgerukt wordt en uitvalt van uwe rustigheid (Cap. 3 : 17).
Deze brief is tevens een afscheidswoord van Petrus tot de gemeenten. De Heere Jezus heeft hem geopenbaard, dat de aflegging zijns tabernakels haast zijn zal. Hieruit kan men ook eenigszins opmaken, in welken tijd deze brief verzonden is.

INHOUDSOVERZICHT.

I. Vermaning tot eenen christelijken wandel met het oog op de toekomst des Heeren. Cap. 1.

Al hebben de geloovigen, aan wie Petrus schrijft, niet als hij en de andere apostelen zelve de goddelijke kracht van Christus en de majesteit, waarmede Hij op den berg der verheerlijking bekleed werd, aanschouwd, hun zijn toch ook de grootste en dierbare beloften geschonken. Met het oog daarop zijn ze verplicht in alle christelijke deugden, in liefde en godzaligheid te wandelen, om alzoo hunne roeping en verkiezing vast te maken, en den ingang in het eeuwig koninkrijk des Heeren en Zaligmakers Jezus Christus deelachtig te worden.
Aangezien hij weldra sterven zal, dringt Petrus hierop ook nu nog bij hen aan, opdat zij na zijn verscheiden de hoop op de toekomst van Christus vasthouden mogen.
De dingen, waarvan hij getuigt, zijn door hem aanschouwd; hij heeft het gezien, hoe de Vader den Zoon heeft verheerlijkt. Hunne vastigheid ligt tevens in het profetische woord, dat schijnt als een licht in de duisternis en vrucht is van het werk des Heiligen Geestes in de profeten des Heeren.

II. Waarschuwing tegen de dwaalleeraars. Cap. 2.

De geloovigen moeten zich niet van het groote doel huns levens laten afvoeren door de „valsche leeraars", die onder

den naam van vrijheid eene gevaarlijke en goddelooze ongebondenheid prediken en zelf leven in allerlei gruwelijke zonden en anderen daartoe opwekken. Evengoed als de gevallen engelen, als de eerste menschheid, als Sodom en Gomorra zullen zij door het gericht Gods worden getroffen.

III. Opwekking om geduldig te wachten op de verschijning van Christus. Cap. 3.

De dwaalleeraars komen tot hunne zedelooze praktijken door hun ongeloof aan de toekomst van Christus en aan het toekomend oordeel. De lezers van dezen brief echter moeten vaststaan in het geloof aan de belofte des Heeren, ook al laat de vervulling nog langen tijd op zich wachten. De lankmoedigheid Gods komt daarin tot openbaring, die de menschen nog tijd geeft om zich te bekeeren.

Het gericht komt zeker, maar ook onverwacht. Is de eerste wereld door water vergaan, in het toekomstig gericht zal het vuur het verdervend element zijn. Nieuwe hemelen en eene nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont, worden dan het deel der geloovigen, die zich benaarstigen moeten, dat zij onbevlekt en onbestraffelijk voor God mogen bevonden worden in de toekomst van Christus.

Met eene verwijzing naar de brieven van Paulus en met den wensch, dat de geloovigen mogen opwassen in de genade en kennis van den Heere Jezus Christus, eindigt „Simeon Petrus" dit schrijven.

De brief van Judas.

De schrijver van dezen brief, Judas, noemt zich een „dienstknecht van Jezus Christus", en een „broeder van Jacobus". Met dezen Jacobus kan niemand anders bedoeld zijn dan de vervaardiger van den naar hem genoemden brief, Jacobus de rechtvaardige, de broeder des Heeren. Alzoo was ook Judas een broeder des Heeren. Hij noemt zich echter niet alzoo; hij roemt niet in zijne vleeschelijke verwantschap met Christus. Wat hij schrijft, moet daarom beteekenis voor de lezers hebben, wijl hij niet als „broeder des Heeren", maar als „*dienstknecht*", van Jezus Christus tot hen spreekt.

De geschiedenis van het Nieuwe Testament bericht ons niets aangaande den schrijver dezes briefs. Wel was er een apostel met den naam Judas Jacobi, doch deze naam beteekent niet: *broeder* van Jacobus, maar *zoon* van Jacobus, en daarmede kan derhalve de auteur van dit schrijven niet bedoeld zijn.

Wat den tijd van het vervaardigen dezes briefs aangaat, kan gezegd worden, dat Judas na Petrus schreef. Dit blijkt duidelijk daaruit, dat Judas in vers 17 en 18 zich uitdrukkelijk op de voorspellingen van Petrus beroept. (II Petr. 3 : 2 en 3).

Vele punten van overeenkomst zijn er trouwens tusschen den tweeden brief van Petrus en dien van Judas, welke

brieven, zeer waarschijnlijk kort na elkander, aan denzelfden kring van lezers zijn verzonden, n.l. aan de klein Aziatische gemeenten. Vergelijk ook Openb. 2.

Het doel van dezen korten brief van Judas wordt genoemd in vers 3 en 4.

Judas schrijft aan lezers, die hij aanduidt als „de geroepenen, die door God den Vader geheiligd zijn en door Jezus Christus bewaard."

Barmhartigheid en vrede en liefde wenscht hij hun in toenemende mate toe.

Zijn voornemen was eigenlijk, om hen te schrijven van de gemeene zaligheid. Hij ziet zich echter genoodzaakt, hen te vermanen tot den strijd voor het geloof, en dat met het oog op de dwaalleeraars, die de genade Gods veranderen in ontuchtigheid en God en Christus verloochenen. Ook in hen wordt Gods raad vervuld, maar hunne goddeloosheid voert hen ten verderve en die zich door hen laten verleiden, zullen in hetzelfde oordeel vallen als zij. Judas wijst daartoe op het gericht over de ongeloovige Joden in de woestijn; op het gericht over de gevallen engelen en over Sodom en Gomorra.

Voorts beschrijft hij nader deze goddeloozen, wier wijsheid een droombeeld is, en die de heerlijkheden lasteren, hetgeen Michaël, de Archangel, zelfs niet tegen den duivel heeft durven doen. Zie II Petr. 2 : 11.

Zij hebben een Kaïns- en een Bileams-natuur; uit zucht naar gewin arbeiden zij en als Korach verheffen zij zich tegen de gestelde machten. Zij zijn een smaad voor de Kerk des Heeren.

Hun geldt daarom het oordeel, dat de profeet Henoch in de dagen vòòr den Zondvloed den goddeloozen aangekondigd heeft, aangezien zij in goddeloosheid aan dezen gelijk zijn.

Wat in hen openbaar wordt is trouwens ook door de

apostelen voorspeld geworden. Zulke spotters zouden er komen in de laatste dagen, natuurlijke menschen, den Geest niet hebbende.

De geloovigen daarentegen hebben zich zelven te bouwen op hun allerheiligst geloof en zich zelven te bewaren in de liefde Gods, gedenkende aan de heerlijke toekomst van Jezus Christus.

Die nog maar een weinig door de dwaling zijn aangetast, moeten zij terecht wijzen; anderen, die al verder op den verkeerden weg zijn, moeten zij gestreng bestraffen.

Ten slotte geeft Judas eene lofprijzing van Hem, die machtig is de zijnen van struikelen te bewaren, en ze onstraffelijk kan stellen voor zijne heerlijkheid in vreugde.

De eerste brief van Johannes.

De schrijver van dezen eersten brief noemt zichzelven niet, nòch in het begin nòch in het einde des briefs. Toch staat het vast, dat de apostel Johannes de auteur is van dit schrijven.

Hij noemt zich een ooggetuige van den verschenen Christus, het „Woord des levens", en ook is deze brief in taal, stijl en uitdrukkingswijze geheel overeenkomstig het door Johannes te boek gesteld Evangelie.

De reeds in het begin der tweede eeuw algemeen verbreide overlevering noemt Johannes den apostel dan ook als den opsteller en verzender van dezen brief.

Sommigen hebben gedacht, dat Johannes dezen brief gelijktijdig met het Evangelie verzonden heeft. Hiervoor zijn echter geen voldoende gronden aan te wijzen.

Innig is evenwel het verband tusschen beide. Gelijk in het Evangelie het wezen van den Christus, zoo wordt in dezen brief het wezen van den christen op duidelijke en eenvoudige wijze tot uitdrukking gebracht.

Het Evangelie van Johannes zegt, dat in Christus is verschenen de heerlijkheid des Vaders, die licht en leven geeft aan de geloovigen en de wereld in haar duisternis openbaar maakt.

Deze brief zegt: dat in de christenen de gemeenschap des menschen met God wordt aanschouwd; het leven en de liefde Gods woont in hen, en daardoor zijn ze afge-

zonderd van de goddeloozen en van de in den dood liggende wereld. Zij hebben gemeenschap met het Woord Gods, en daardoor gemeenschap met den Vader en zijnen Zoon Jezus Christus, in den Heiligen Geest, hetgeen zich in een heiligen wandel moet openbaren.

Uit het begin des briefs blijkt, dat het Evangelie van Johannes aan den brief voorafging; wanneer en waar de brief geschreven is, laat zich niet met zekerheid zeggen.

Zijne lezers, zoowel ouden als jongen, spreekt Johannes aan als „kinderkens"; al hebben zij niet van hem het Evangelie voor het eerst gehoord, hij vermaant hen toch als iemand, die gezag over hen heeft.

Algemeen is men dan ook van gevoelen, dat de apostel Johannes zich in dit schrijven wendt tot de gemeenten van Klein-Azië, waar hij veel gearbeid, en waar zijn woord groot gezag had.

Deze gemeenten moesten opgewekt worden tot een leven in heiligheid en in werken der liefde; gewaarschuwd worden tegen de leugenleer van de z. g. Doceten, die zich aan het Zoonschap van Christus en aan de werkelijkheid zijner vleeschwording vergrepen.

Het thema van den geheelen brief is: dat wij in *Christus met God gemeenschap hebben*. In plaats van met eene groete begint Johannes met te zeggen, wat ons de apostolische prediking brengt en dat is gemeenschap met Christus en in Hem met God, waardoor het eeuwige leven en de volkomene vreugde ons deel wordt. God is een licht; die met Hem gemeenschap heeft, erkent en belijdt zijne zonde, en vindt in dien weg vergeving. (Cap. 1).

Jezus Christus is onze Voorspraak bij den Vader; door Hem blijven wij in Gods gemeenschap. Hieruit vloeit voort een wandelen, gelijk Christus gewandeld heeft en een bewaren van zijne geboden. Bijzonderlijk de liefde tot de broeders is de vervulling van Christus' geboden.

Wat de gemeente behoeft: vergeving der zonden, kennis van Christus en overwinning des duivels, dat is haar gegeven. Dit is het onderscheid tusschen haar en de wereld, en zij mag zich derhalve niet daardoor bezoedelen, dat zij hare liefde geeft aan de wereld.

Ook uit de gemeente zijn mannen voortgekomen, die als antichristen zich tegen haar stellen, om haar te verleiden. Zij loochenen, dat Jezus is de Christus en zoo loochenen zij ook den Vader.

Door de zalving van den Heilige is de gemeente tegen deze aanvallen gewapend. Zij blijve in Christus, ten einde ook in zijne toekomst voor Hem te kunnen bestaan. Die de rechtvaardigheid doet, toont daardoor, dat hij uit Hem geboren is. (Cap. 2).

Ook de grootheid der goddelijke liefde, aan de verlosten bewezen, waardoor zij kinderen Gods zijn, moet hen dringen zich voor Christus' toekomst voor te bereiden. Met het oog daarop wordt van hen geëischt de zonde te bestrijden.

In de gemeenschap met God wordt allereerst de zonde openbaar; in zijne gemeenschap wordt zij ook overwonnen. Een iegelijk, die uit God geboren is, die doet de zonde niet. Het nieuwe bestaan van den wedergeborene staat tegenover alle zonde. God handhaaft zijn werk in zijne kinderen, al is ook de oude mensch in hen nog boos en verdorven, zoodat zij altijd weer behoefte hebben aan het reinigend bloed van Christus, gelijk in Cap. 2 : 1 is gezegd.

En zoo spreekt de apostel, na eerst weder op de zonde gewezen te hebben, andermaal van de liefde, als het kenmerk van het nieuwe leven en als het bewijs van den overgang uit den dood in het leven. Christus heeft zijn leven gesteld voor zijne discipelen; die uit Hem geboren zijn moeten zijn voorbeeld navolgen en hun leven stellen

voor elkander. Daardoor hebben zij een goed geweten en een rustig hart, dat met vrijmoedigheid bidden kan en verhooring ontvangt. Door den Heiligen Geest blijven zij in het geloof en in de liefde en in de gemeenschap met God. (Cap. 3).

De geloovigen moeten de geesten beproeven. Niet alle geesten zijn uit God. Het kenteeken van den Geest Gods is, dat Hij ons voert tot Jezus Christus, die in het vleesch gekomen is. De geest van den antichrist ontkent de vleeschwording des Goddelijken Woords. Welk eene liefde heeft God daarin aan zijn volk bewezen, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon in de wereld heeft gezonden, opdat zij de verzoening der zonden en het eeuwige leven zouden verkrijgen. Wederliefde tot God en onderlinge liefde tot elkander mag daarom ook bij hen niet ontbreken. (Cap. 4).

Het geloof in Christus, werkzaam in de liefde, overwint de wereld. De grond des geloofs ligt in het getuigenis van Jezus, die zijn woord door water en bloed en door den Geest verzegeld heeft, en in het getuigenis des drieeenigen Gods, die ons het eeuwige leven gegeven heeft. Die dit getuigenis verwerpt, maakt God tot een leugenaar. Geloof echter voert tot de kennis van het bezit des eeuwigen levens.

Aan het slot des briefs voegt de apostel nog eenmaal alles bij elkander, wat in het christenleven bovenal moet worden betracht. Het volharden in het bidden voor ons zelven. Het bidden voor anderen, met name voor de struikelenden. Voor de zonde tegen den Heiligen Geest moet niet gebeden worden, wijl zij een zonde is tot den dood. De uit God geborenen moeten zich steeds afgezonderd houden van de zonde en van de wereld, die in het booze ligt, krachtens hunne kennisse van God en hunne gemeenschap met God in Christus den Heere. Daarom hebben zij zichzelven ook van de afgoden te bewaren. (Cap. 5).

De tweede en de derde brief van Johannes.

Deze beide zeer korte brieven volgen terstond op den eersten brief en zijn gelijktijdig verzonden. In deze brieven noemt Johannes zich de presbyter, d.i. de oude. Onder dien naam stond hij aan het einde der eerste eeuw algemeen bekend, en ook door schrijvers uit de tweede eeuw wordt hij met dien naam herhaaldelijk aangeduid.

Zijn *tweeden brief* zond Johannes aan de uitverkoren vrouw „Kuria", waarmede zeker eene gemeente van Christus (Kurios) wordt bedoeld. De kerk in haar geheel heet immers ook „de vrouw des Lams". (Openb. 21 : 9).

Voor deze opvatting pleit: *a.* dat alle persoonlijke bijzonderheden in dezen brief ontbreken; *b.* dat in het verloop daarvan steeds duidelijker eene menigte wordt toegesproken; *c.* dat de wijze van toespreken van dien aard is, dat men als vanzelf moet denken aan eene gemeente van Christus; *d.* dat ook de groetenis aan het slot des briefs aan deze voorstelling beantwoordt.

De aanleiding tot het schrijven van dezen brief was het steeds toenemend gevaar van verleiding door de Doceten. (zie den eersten brief).

De gemeente tegen hen te waarschuwen is derhalve het doel van den brief. Dit doel bereikt hij door haar te wijzen op de schrikkelijke gevolgen van hunne dwaalleer.

De gedachtengang van dezen brief is in 't kort de volgende.

Na een hartelijke zegengroet spreekt Johannes zijne vreugde daarover uit, dat een deel der gemeente in de waarheid wandelt en herhaalt dan het gebod der liefde. Voorts spreekt hij van de verleiders, die de vleeschwording van Christus loochenen en dringt er op aan, dat de gemeente tegenover hen op haar hoede zal zijn. Anders zou alle arbeid, aan haar besteed, vruchteloos zijn; zij zoude, met den Zoon, ook den Vader verliezen. De leden der gemeente moeten zulke dwaalleeraars niet eens in hun huis ontvangen en hun geen groet waardig keuren. Mondeling hoopt de apostel dit nog nader hun duidelijk te maken.

De *derde brief* van Johannes is gezonden aan een zekere Gajus, lid van de bovengenoemde gemeente, die lof ontvangt in dit schrijven van wege de gastvrijheid, door hem bewezen aan de broeders en de vreemdelingen, d.w.z. aan de reizende Evangelisten. Deze waren bij Johannes geweest, en hadden getuigd van zijne liefde in de tegenwoordigheid der gemeente, in wier midden Johannes zich bevond. De apostel verzoekt hem in dit liefdebetoon voort te gaan, om alzoo een medearbeider der waarheid te zijn. Deze brief was voor Gajus zeer troostrijk, wijl hij in zijn liefdewerk werd tegengestaan door Diótrefes, den opziener der gemeente. Hij wilde de vreemde broeders niet ontvangen en verhinderde ook anderen dit te doen. Hij wierp zelfs hen, die het deden, uit de gemeente.
Ook tegenover Johannes stelde hij zich, met booze woorden snaterende tegen hem. Spoedig hoopt Johannes zelf tot de gemeente te komen en zal dan in gedachtenis brengen, wat Diótrefes heeft gedaan.
Met eene vermaning, om het goede te doen; met een gunstig getuigenis aangaande Demetrius en met groeten besluit Johannes zijn schrijven, dat ons schetst zijne vreugde over de liefde in de gemeente, maar vooral

ook het lijden, dat aldoor aan den arbeid van den ouden apostel Johannes verbonden is geweest. Strijd bleef het voor hem tot den einde toe. Niet alleen van buiten, maar ook in de gemeenten zelve werd hem voortdurend leed en moeite aangedaan. Het „wandelen in de waarheid" liet bij menigeen veel te wenschen over; vreemde, onreine stroomingen oefenden een verderfelijken invloed uit op de gemeente en zwaar was de taak van den apostel „der liefde" tot den dag zijns doods toe.

De Openbaring van Johannes.

Ook de Nieuw Testamentische gemeente kon het licht der profetie niet ontberen. Een machtig werkprogram was haar gegeven. Zij moest de gansche wereld brengen aan de voeten van Jezus. Doch die wereld had reeds een eigenaar en deze was volstrekt niet van zins zijne heerschappij aan den Koning Zions af te staan.

In Rome, dat over de wereldheerschappij beschikte, zat het Heidendom op den troon, en de keizer van Rome eischte zelfs van iedereen de aanbidding van zijn persoon, en dat op straffe des doods. Zoo kon de strijd niet achterwege blijven. Zoo werd het een kamp tusschen het Christendom en het Heidendom op leven en dood.

De vijand der kerk had daarbij over uitwendige middelen van geweld te beschikken; de christenen hadden niet anders dan geestelijke wapenen. Dientengevolge werd hun strijden een bloedig lijden; 't was een strijd met ongelijke krachten, waarin het scheen, dat de kerk zou moeten ondergaan. Zij had echter een Koning in den hemel, wien gegeven was alle macht in hemel en op aarde; zij had ook zijne belofte, dat de poorten der helle zijn gemeente niet zouden overweldigen. Hij zou wederkomen en zijne kerk de volle overwinning geven. Geen wonder dan ook, dat de discipelen der eerste eeuw ten tijde der vreeselijkste vervolgingen gedurig het oog ten hemel verhieven,

en verlangend uitzagen naar de wederkomst van Christus. Hunne verwachting werd evenwel niet vervuld. Christus vertoefde te komen en de vijand deed, wat hij wilde. Menig christen kwam daardoor tot moedeloosheid en tot twijfelmoedigheid. Spotters begonnen te vragen: waar is de belofte zijner toekomst? (2 Petr. 3 : 4).

Om nu de gemeente dienaangaande te onderwijzen, en haar met nieuwen moed en hope te vervullen, gaf de Heere Jezus zijne Openbaring aan Johannes, waarin op aangrijpende wijze gezegd wordt, dat Christus voortdurend in levende betrekking staat tot zijn gemeente op aarde en dat zij zeker overwinnen zal door zijne kracht.

Doch ook met het oog op eene tweede zaak kon de Nieuwe Testamentische kerk het profetisch woord en het profetisch licht niet missen.

Wel was met Christus de vervulling der Oud-Testamentische beloften en voorspellingen gekomen. Al wat God in den voortijd toegezegd had, liep op den Christus uit. Hij was de vervulling van Mozes en de profeten. In Hem was ook de waarborg gegeven, dat geen enkel woord Gods op de aarde zou vallen.

Dit alles neemt echter het feit niet weg, dat hetgeen de gemeente tot hiertoe had ontvangen, slechts een klein deel was van wat God in den Ouden dag had beloofd en toegezegd.

Het aangename jaar naar 's Heeren welbehagen was wel gekomen, maar de dag der wrake Gods liet op zich wachten.

Christus eerste komst was om te dienen, en niet om te heerschen en om de vijanden door Gods groote kracht te verpletteren. Daarvoor zou zijn tweede komst dienstbaar zijn. Maar dientengevolge was het dan ook noodig, dat de Oud-Testamentische voorspellingen te dezer zake als nieuwe profetiën in de toekomst werden verlegd, wijl deze eerst

aan het einde der eeuwen in vervulling zouden gaan. Christus zelf, als de groote profeet, heeft tijdens zijn verkeer op aarde in zijn onderwijs aan de apostelen dit dan ook gedaan. Men denke slechts aan wat Hij over de verwoesting van Jeruzalem en in verband daarmede over het einde der dagen en over het wereldgericht heeft verkondigd. In den vollen en breeden zin des woords heeft de Heere Jezus dit echter verricht door de openbaringen, die Hij aan den apostel Johannes heeft gegeven. Daarin zijn de voorspellingen des Ouden Verbonds, die zich uitstrekken naar de verre toekomst, profetisch vernieuwd geworden en zoo is het boek „De Openbaring van Johannes" de onmisbare en heerlijke sluitsteen van het gebouw der Heilige Schrift.

't Is ook terecht genoemd de groote hoofdrivier der profetie, welke, uit de samenvloeiïng van al de stroomen der Oud-Testamentische Godsspraken ontstaan, in de zee der eeuwigheid zich uitstort. Het schildert in majestueuse trekken, met de beeldspraak eener heilige symboliek, de ontwikkeling van het Godsrijk tot aan de heerlijkste volmaking in het eeuwige leven.

De titel van het boek: Apocalypse: Openbaring, geeft zeer duidelijk het eigenaardig karakter van dit profetisch geschrift te kennen. De gewone profetie heeft haar uitgangspunt in de werkelijkheid en strekt zich vandaar uit naar de toekomst. Bij de Apocalypse echter ontdekt zich aan het oog van den ziener een tafereel, dat zich uit de hemelen naar hem toebeweegt. Zij houdt geen rekening met de aanknooping aan het menschelijk-historische; Gods raad is hier het eigenlijk wezenlijke en die raad openbaart zich in de gestalten en beelden van het Apocalyptisch visioen. Veel meer nog dan in de profetie komt in de Apocalypse het aesthetisch element te voorschijn; het is goddelijke kunst, die zich in de ineenzetting harer tableaux open-

baart, gelijk uit de Openbaring van Johannes duidelijk blijkt. In dit opzicht hebben de profetische boeken van Ezechiël, Daniël en Zacharia eenige overeenkomst met de Openbaring van Johannes.

Hij ontving haar van den Heere Jezus Christus, toen hij zich in ballingschap bevond op het weinig bewoonde eiland Patmos, volgens de overlevering onder keizer Domitianus, omstreeks het jaar 95 na Christus.

Hem werden toen „de hemelen geopend", en wat hij zag „in den geest", d.w.z. in visionairen toestand, moest hij op schrift stellen en dit geschrift ter voorlezing en verbreiding aan de gemeenten van Azië toezenden.

Christus komst met de wolken ten gerichte over de vijanden en tot verlossing der kerk, ziedaar de hoofdgedachte van de Openbaring van Johannes.

BEKNOPT OVERZICHT.

Inleiding. Cap. 1 : 1—8. Titel, opdracht en thema van het boek.

I. De persoonlijke verschijning des Heeren. Cap. 1 : 9—20.

II. De openbaring des Heeren door zijn woord tot de zeven Aziätische gemeenten in de brieven. Cap. 2 en 3.

a. Aan de gemeente te Efeze.
Zij is sterk, geduldig, bewaart het apostolisch woord, maar heeft de eerste liefde verlaten.

b. Aan de gemeente te Smyrna.
Zij lijdt onder de lasteringen der Joden en gaat eene tijd van verdrukking tegemoet.

c. Aan de gemeente te Pergamus.
Zij heeft zich dapper gehouden in de dagen der vervolging. Van Heidensche gewoonten was zij echter niet geheel vrij en gaf daardoor ergernis. Daarbij kwam, dat de onreine leering der Nicolaiëten bij haar ingang had gevonden.

d. Aan de gemeente te Thyatire.
Hier liet men eene valsche profetes, wier doen aan dat van Izebel gelijk was, leeren en anderen tot hoererij verleiden. De Heere zou straffende tusschen beide komen.

e. Aan de gemeente te Sardis.
Hier was men niet ernstig den Woorde van Christus gehoorzaam. Het geestelijk leven kwijnde en de goede werken waren er onvoldoende.

f. Aan de gemeente te Philadelphia.
Zij had kleine kracht en streed dapper voor het Woord des Heeren. Zij zou de vreugde genieten, dat van hare vijanden sommigen tot vrienden zouden worden.

g. Aan de gemeente te Laodicea.
Bij haar heerschte zelfvoldaanheid en dientengevolge was zij lauw en lusteloos geworden.

Al deze kerken kunnen worden beschouwd als typen van de kerk des Heeren van alle eeuwen en zoo hebben deze zeven brieven ook blijvende beteekenis. Wie ooren heeft, die hoore, wat de Geest tot de gemeente zegt.

III. De openbaring des Heeren door zijne daden. Cap. 4 : 1—22 : 5.

A. *Christus, het Hoofd zijner kerk, die haar bewaart in de vijandige wereld, ook door middel van gerichten.* (Cap. 4—11).

De grondslag van dit deel ligt in Cap. 4. Johannes ziet een troon in den hemel, op welken hij den Heere zelven aanschouwt in schitterende heerlijkheid, omgeven van 24 ouderlingen, gezeten op tronen en omringd van cherubijnen, die Hem rusteloos het „heilig" toezingen, terwijl ook de ouderlingen God verheerlijken.

In Cap. 5 treedt het Lam Gods op, dat als de Leeuw uit Juda's stam het zevenvoudig verzegeld boek van Gods raadsbesluiten uit zijne handen neemt, waarop verlosten, engelen en alle schepselen Hem aanbiddende loven.

In Cap. 6 vangt Hij zijne werkzaamheden aan.
Bij de eerste zegelopening verschijnt een wit paard, welks gewapende ruiter uitgaat om te overwinnen.

't Is het zinnebeeld van den zegeloop van het Evangelie. Bij de opening van het tweede zegel gaat een rood paard uit, welks zwaargewapende berijder den vrede van de aarde wegneemt. Het Evangelie breekt zich baan door oorlog. Bij de opening van het derde zegel komt een zwart paard te voorschijn, dat met zijn berijder het zinnebeeld is van zware tijden, van hongersnood en broodsgebrek. Ook deze komen de zaak des Evangelies ten goede, en daarop doelt ook het volgende gezicht van het vale paard, dat den dood heeft als zijn berijder. De wereld echter blijft zich zelve gelijk in vijandschap tegen het Evangelie en vervolgt de geloovigen ten doode toe. Daarvan spreekt de opening van het vijfde zegel, dat de zielen der christenmartelaren onder het altaar laat aanschouwen. Zij vragen om recht, maar hun wordt gezegd, nog een weinig tijds te wachten.
De wereld wordt intusschen rijp voor het gericht, waarvan het zesde zegel bij zijn opening getuigenis aflegt. Vreeselijke teekenen geschieden in het rijk der natuur en met groote angst zien de menschen den oordeelsdag komen. Te midden van de gerichten echter bewaart de Heere zijne verzegelden, en in de eeuwigheid blijkt het, dat alle vrijgekochten, eene zeer groote schare, de zaligheid heeft mogen beërven. (Cap. 7).
De opening van het zevende zegel ontvouwt zich in zeven tafereelen, telkens door bazuingeschal aangekondigd.
De gebeurtenissen, die nu geschieden, staan in verband met de gebeden der geloovigen.
Elk bazuingeluid is de voorbode van een gericht over de menschheid. Er komen bezoekingen, die herinneren aan de plagen van Egypte. (Cap. 8).

Vooral de vijfde en de zesde bazuin brengen schrikkelijke oordeelen. Demonische sprinkhanen, onder aanvoering van Abàddon (Apollyon) teisteren allen, die niet tot de verzegelden behooren. Satanische zielverpesting en geestbenauwing wordt hiermede voorgesteld. Ook komen er ruiters van den Euphraat, die een derde deel der menschen verderven. (Cap. 9).

Aangezien echter de menschen zich niet bekeeren, worden zij nog door andere bezoekingen, door goddelijke, hemelsche krachten op ontzettende wijze gekastijd, die niet nader beschreven mogen worden. Tevens wordt Johannes met den aard van zijne verdere profetische werkzaamheid bebend gemaakt (het zoete en bittere boekske) (Cap. 10).

Daarna wordt de tempel Gods gemeten. Ook over Jeruzalem „alwaar onze Heere gekruisigd is", gaan de oordeelen Gods. Twee getuigen des Heeren, vertegenwoordigers der belijdende kerk, worden vervolgd en gedood, doch na drie en een halven dag staan zij weder op (in de opstanding ten jongste dage) en worden opgenomen in den hemel, terwijl de vijanden door Gods slagen worden getroffen. Alsdan komt met het bazuinen van den zevenden engel het laatste oordeel, dat door de dankzegging der 24 ouderlingen als reeds uitgevoerd voorgesteld wordt. (Cap. 11).

B. *De strijd tegen Christus en zijne kerk.* Cap. 12—22 : 5.

De worsteling van satan gaat allereerst tegen den Christus. De booze vervolgt het kind, dat de vrouw gebaard heeft. Zijn aanslag tegen Christus is echter vruchteloos ; hij wordt uit den hemel geworpen en dat wijst ook heen naar den eindtriomf van de kerk. (Cap. 12).

Als instrumenten van satan verschijnen nu de wereldmachten (het monster met zeven hoofden en tien hoornen dat zich aldoor herstelt) de ongeloofswetenschap en de valsche religie (het beest met lamshoornen, dat werkt door het leugenachtig woord, welks getal is 666, d.w.z.

het getal der wereld in zijn volkomenheid of de verbinding en de belichaming van de geschapen krachten en werkingen in haar laatste ontwikkeling onder helsche inwerking, gelijk deze in den antichrist zich zal openbaren) die, ook in gemeenschap met elkander, de heiligen bestrijden en dooden en goddelijke eere voor zich opeischen van de inwoners der aarde. (Cap. 13).

Hoe zwaar evenwel de tijden voor haar zijn, de kerk des Heeren blijft toch bewaard, waarvan Johannes getuige mag zijn.

Voorts wordt de val van Babylon (de godevijandige wereldmacht) en het eeuwig oordeel Gods over het beest, aangekondigd, terwijl nog zalig gesproken worden de getrouwen, die in den Heere sterven. Want Christus komt aan het einde der eeuwen op de wolken des hemels, om de tarwe binnen te halen in zijne hemelsche schuren en het kaf te verbranden met onuitblusschelijk vuur en om de goddeloozen als druiventrossen te vertreden in den persbak van Gods toorn. (Cap. 14).

Deze overwinning zet de Heere eindelijk door met de zeven laatste plagen over degenen, die het merkteeken van het beest hebben, waarin bij de zuivere rechtvaardigheid Gods ook de schrikkelijkheid der zonde aan den dag treedt. (Cap. 15).

Die het beest aanbidden worden door zeven engelen gepijnigd met booze zweren, met brandende hitte, met duisternis, aardbeving en hagelslag; zee en rivieren worden in bloed veranderd; geestelijke benauwingen komen over de geplaagden en beroering en verwarring in het volkerenleven door geweldige oorlogen.

Bij de uitgieting van den toornschaal van den zevenden engel treedt het laatste oordeel in. (Cap. 16).

Nu komt de teekening van het afgodisch Babylon, als eene vrouw, gezeten op een scharlaken-rood beest, dat vol was

van namen der godslastering, en er wordt aan toegevoegd, dat zij dronken was van het bloed van Jezus' getuigen.
Met dit beest wordt bedoeld het rijk van den anti-christ, en met de vrouw de anti-christelijke wereldhoofdstad.
Van dit beest wordt voorts gezegd, dat „het was en niet is, hoewel het is" (of er zijn zal), d. w. z. iedere wereldperiode, waarin de macht van den antichrist woedt, heeft haar „Babylon". Het Lam zal echter ook deze vijandige machten overwinnen. (Cap. 17).
Daarop wordt door een engel Babylons val uitgeroepen. In de diepste ellende daalt zij neder. Overeenkomstig hare zonde is haar gericht, waarover in den hemel een herhaaldelijk „halleluja" aangeheven wordt. (Cap. 18).
Hierop volgt de laatste strijd. De Heere komt, met zijne hemelsche heirscharen, heerlijk en machtig, tegen zijne vijanden. Al zijne bestrijders, hoe talrijk ook, worden nedergeveld; het beest en de valsche profeet (Cap. 16 : 13) worden levend in den poel van vuur en sulver geslingerd en al hunne aanhangers gedood. (Cap. 19).
Vervolgens wordt geschetst, hoe satan voor bepaalden tijd gebonden wordt in zijne werking ten aanzien der niet-gekerstende volken.
Daardoor komt in dit tijdperk het Christendom tot rust en veiligheid, tot uitbreiding en heerschappij.
Maar dan wordt de satan nog eens losgelaten om de heidenvolken te verleiden, den Gog en den Magog (Ezech. 38 : 2), en hen in tallooze scharen te vergaderen tot den krijg. De Heere echter verdelgt deze volken en werpt den duivel in den poel, waar het beest en de valsche profeet zijn.
Nu rest er niets meer dan het laatste oordeel. God verschijnt ten gerichte; de dooden staan voor Hem en worden geoordeeld naar hunne werken. Wie niet in het boek des levens ingeschreven staat, wordt tot den eeuwigen dood veroordeeld. (Cap. 20).

Hemel en aarde worden vernieuwd; het nieuwe Jeruzalem, vol van de heerlijkheid Gods en vol van zaligheid, daalt nederwaarts en God is voor de verlosten alles in allen. (Cap. 21—22 : 5).

IV. Het besluit van de Openbaring van Johannes. (Cap. 22 : 6—21).

De zekerheid en waarachtigheid van deze Openbaring van den Heere Jezus Christus wordt den lezers nog met allen nadruk op het hart gebonden.

De Heere Jezus komt haastiglijk; spoedig zullen zijne woorden vervuld worden. Men make er ernst mede in zijn leven.

Zonder aanzien des persoons zal de Heere Jezus een iegelijk vergelden naar zijne werken.

Hij bezit alle macht en zal eeuwiglijk heerschen; door zijn Geest en bruid (de kerk) laat Hij zondaren dringend noodigen om te komen tot de wateren des levens.

Hij laat zijne woorden niet straffeloos verdraaien noch verminken.

Hij komt haastiglijk. Amen.

't Zij dan ook de bede der geloovigen: „Ja kom, Heere Jezus".

Met de toebidding van de genade onzes Heeren Jezus Christus aan de gemeenten eindigt het laatste boek des Nieuwen Testaments: de Openbaring van Johannes.

Kánonvorming van het Nieuwe Testament.

Het Oude Testament geeft nergens den indruk, dat zijn inhoud de complete, bijzondere Godsopenbaring kan worden genoemd. Integendeel, gelijk de schaduw heenwijst naar het wezen, zoo wijst het Oude Testament heen naar het Nieuwe Testament. Vandaar dat het bij de christenen van den Nieuwen dag volstrekt geen bevreemding gaf, dat er nog goddelijke boeken kwamen en dat het bij de vaststelling van den N. Testamentischen kanon niet ging om de vraag, of er met de Nieuwe bedeeling nog van nieuwe goddelijke geschriften sprake kon zijn, maar alleen om de vraag, welke geschriften daartoe moesten worden gerekend. De definitieve vaststelling daarvan heeft echter langer geduurd dan het ontstaan van de Nieuw Testamentische boeken zelf. Al de geschriften des Nieuwen Testaments toch hebben hun bestaan gekregen in de tweede helft van de eerste eeuw onzer jaartelling, terwijl ze eerst aan het einde der 4e eeuw na Christus *alle* als kanoniek zijn aanvaard.
Hiertegenover evenwel staat, dat verreweg de meeste boeken van het Nieuwe Testament veel eerder als goddelijke geschriften erkend zijn geworden. De apostelen, door den Heiligen Geest in alle waarheid geleid, eischten voor hunne brieven hetzelfde goddelijk gezag op als voor hunne woorden en de gemeenten, door hen gesticht, hebben hun dat recht nimmer betwist.

De eerste, groote vraag bij de erkenning van de goddelijkheid van een geschrift was derhalve deze: Is het geschrift waarlijk van één der apostelen afkomstig?
Daarvoor was natuurlijk niet noodig, dat het door een apostel met eigen hand was geschreven; wat op last en onder toezicht van een apostel was te boek gesteld, had ook goddelijke autoriteit. En zoo was reeds omstreeks het jaar 100 de z.g. „oerkanon" in wijden kring bekend en in gebruik, n.l. de 4 Evangeliën, de Handelingen der Apostelen en 13 Paulinische brieven, terwijl enkele andere geschriften, zooals I Petr., I Joh. en de Openbaring van Johannes, ter voorlezing in de gemeenten werden gebezigd. Getuigenissen dienaangaande zijn voorhanden uit den tijd van 120—150 na Chr. Ook de z.g. Canon Muratori, die in de Romeinsche gemeenten geldigheid had en uit het midden der tweede eeuw dateert, noemt, op eene enkele uitzondering na, dezelfde geschriften.
Onzekerheid en verschil bestond er alleen nog omtrent den brief aan de Hebreën, omtrent die van Jacobus en Judas, omtrent den 2en brief van Petrus en omtrent den 2en en 3en brief van Johannes, en dat uit de volgende oorzaken.
Het verschil over den brief aan de Hebreën had zijn oorsprong in de vraag, of Paulus de opsteller van dezen brief was of niet. In de kerk van Alexandrië werd de brief als Paulinisch beschouwd; in de kerk van het Westen niet. Voorts, de brief van Jacobus was, als geschrift aan de Joden-christelijke gemeenten, minder bekend en verspreid geworden, hetgeen ook het geval schijnt geweest te zijn met den 2en brief van Petrus en dien van Judas.
Eindelijk, de beide laatste brieven van Johannes waren eigenlijk korte privaatschriften en daardoor niet zoozeer op verzending naar al de gemeenten aangewezen.
Langzamerhand ontstond echter ook ten dezen opzichte

eenheid van gevoelen. Grootendeels is dit het werk geweest van Origines en Eusebius. Op gronden, vooral aan den inhoud ontleend, bewezen zij de goddelijkheid van de genoemde betwiste boeken. En zoo werd op de Synodes te Rome (382), te Hippo-Regius (393) en te Carthago (397) vastgesteld, dat als kanon van het Nieuwe Testament zou gelden de verzameling van de 27 boeken, die ook nog altijd door ons als de goddelijke geschriften van het tweede hoofddeel der bijzondere Godsopenbaring worden erkend. Met de 39 boeken van het Oude Testament vormen deze Nieuwe Testamentische boeken het organisme der H. Schrift, waarvan de gansche belijdende Kerk van Christus, trots de aanvallen eener moderne Schriftcritiek, het getuigenis aflegt, dat er geen enkel lid van kan worden afgenomen, zonder het geheel te schenden en zonder dat de gemeente wezenlijk beroofd wordt van de kostelijke en heerlijke Openbaring, die God haar in zijn rijke genade geschonken heeft, en die zij behoeft, om haar loop te volbrengen tot aan het einde der eeuwen.

Handschriften en Vertalingen.

De Heilige Schrift en de onderscheidene deelen der Heilige Schrift zijn niet anders dan in afschriften tot ons gekomen. Die van het Oude Testament zijn van zeer jongen datum en ook niet zeer menigvuldig.
Het oudste handschrift, dat het geheele Oude Testament behelst, is uit het jaar 1009 na Chr.
Wat dat aangaat zijn de handschriften van het Nieuwen Testament in eene betere conditie. Wel bestaan er ook van het Nieuwe Testament geen oorspronkelijke handschriften meer, maar het getal afschriften is toch zeer groot. Er zijn n.l. niet minder dan 4000 Grieksche handschriften van gedeelten van het Nieuwe Testament, terwijl er ook nog enkele handschriften zijn, die het gansche Nieuwe Testament bevatten.
Daarbij komt, dat deze handschriften van veel oudere dagteekening zijn dan die van het Oude Testament.
Gewoonlijk werd voor deze handschriften perkament gebruikt; in den laatsten tijd zijn echter in Egypte ook fragmenten van het Nieuwe Testament gevonden, waarvoor men zich van z.g. „papyrus" had bediend.
De oudere handschriften zijn met kapitale letters geschreven; in latere tijden bezigde men ook het z.g. loopend schrift, dat veel vlugger geschreven kon worden. Capittel-indeeling en vers-verdeeling had men destijds nog niet.

Onze tegenwoordige capittel-indeeling is volgens de overlevering het werk geweest van den Spaanschen kardinaal Hugo van St. Caro. († 1262).

Onze vers-verdeeling is gegeven door den geleerden boekdrukker van Parijs, Robert Stephanus. (1551).

De oudste en voornaamste handschriften (Codices) zijn:

I. De Codex Vaticanus, uit den tijd van Constantijn den Groote, die zich reeds vóór 1475 bevond in de bibliotheek van het Vaticaan en die het Oude en het Nieuwe Testament behelst (eenigszins geschonden).

II. De Codex Sinaiticus, die door Tisschendorf in 1859 in het St. Katharina-klooster op den Sinai is ontdekt. Dit handschrift bevat het Oude en het Nieuwe Testament, met den z.g. brief van Barnabas en den Herder van Hermas, en is in de vierde of vijfde eeuw geschreven. 't Bevindt zich thans te Petersburg.

III. De Codex Alexandrinus, uit de 2de helft der vijfde eeuw, die door den patriarch van Constantinopel aan den koning van Engeland is geschonken, en in het Britsch Museum te Londen wordt bewaard. In dit handschrift, waaraan enkele bladzijden ontbreken, wordt het Oude en het Nieuwe Testament gevonden, alsmede een paar geschriften uit de eerste en tweede eeuw.

Verder verdienen nog genoemd te worden de Codex Ephraëmi Rescriptus (tweemal beschreven), de Codex Bezae Cantabrigiensis (Grieksch en Latijn) en de Codex Claromontanus, ingelijks Grieksch en Latijn, waarin ook een lijst is van de boeken van het Oude en Nieuwe Testament.

Het opsporen van den juisten tekst door middel van vergelijking der verschillende handschriften, door middel van citaten uit het Nieuwe Testament van de oudste

kerkvaders en door middel van de oudste overzettingen, is de wetenschappelijke taak van de z. g. Tekstcritiek.

Reeds langen tijd vóór de geboorte van Christus is het Oude Testament in het Grieksch vertaald geworden (de reeds vroeger genoemde „Septuaginta", uit de derde eeuw vóór Christus).
In lateren tijd bleek het ook noodig om het Oude Testament over te brengen in het Arameesch, wijl dat de volkstaal bij de Joden was geworden en het Hebreeuwsch door de meesten niet meer zuiver en juist werd verstaan. Eerst geschiedde dit mondelijk in de Synagogen; later, omstreeks het jaar 300 na Christus, werden deze vertalingen ook te boek gesteld. Zij kregen den naam van „Targumim", (vertalingen).
Toen de Christelijke kerk zich naar het Westen uitbreidde, gevoelde men reeds in de 2e eeuw behoefte aan eene Latijnsche vertaling der Heilige Schrift. Het Oude Testament werd daarbij echter uit de Septuaginta en niet uit het Hebreeuwsch, waarin het oorspronkelijk geschreven is, overgezet. Vandaar dat aan deze vertaling, gewoonlijk „Itala" geheeten, vele gebreken kleven.
Met het oog daarop werd in 382 aan den geleerden Hieronymus opgedragen eene nieuwe Latijnsche vertaling der H. Schrift te bezorgen en zoo kwam de z.g. *Vulgata* tot stand, die voor de Roomsche kerk de officieele tekst is. (Besluit van het concilie van Trente, 1546).
Voorts werd de H. Schrift ook nog vertaald in het Syrisch, (tweede eeuw na Chr., genoemd: Peschito d.w.z. getrouwe) eveneens in het Egyptisch. In de middeleeuwen hield men zich ook aldoor bezig met meer of min vrije overzettingen der H. Schrift of van gedeelten daarvan in de talen der West-Europeesche volken, hetgeen der reformatie in de 16e eeuw niet weinig ten goede is gekomen.
Van zeer groote beteekenis daarvoor is ook geweest de

vertaling der geheele H. Schrift in het Engelsch door den bekenden voorlooper der kerkhervorming Wycliff en door zijn vriend Hereford, in het jaar 1382.
De kerkhervorming zelve gaf op het gebied van de overzettingen der H. Schrift een zeer rijken oogst.
De boekdrukkunst was sinds uitgevonden en daardoor de verbreiding der Schrift zeer vergemakkelijkt. In alle landen, waar de Hervorming ingang kreeg, verschenen nieuwe Bijbelvertalingen.
Luther gaf een Duitsche overzetting der H. Schrift, die in 1534 voltooid werd en waarvan reeds tijdens zijn leven de tiende druk het licht zag. Terecht heeft men deze bijbelvertaling, die ook van zeer groote beteekenis is geweest voor de ontwikkeling van de Hoogduitsche schrijftaal, als om strijd geroemd en geprezen.
In Frankrijk zorgde in 1535 Pierre Robert Olivétan voor een Fransche overzetting der H. Schrift, die later door Calvijn en Beza is herzien en verbeterd.
Voor ons land is van rijke en gezegende beduidenis geweest (en zij is het nog) de z.g. Statenvertaling, die geschied is op last van de Synode van Dordrecht (1618), alsmede op last en op kosten der Staten-Generaal, weshalve zij „Statenvertaling" heet, en die in 1637 gereed kwam. Zij is een werk van groote wetenschappelijke waarde, en is van ontzachlijken invloed geweest op de taal en op het godsdienstig leven van ons volk.
Het grootste aandeel in deze vertaling hebben gehad Bogerman voor het Oude Testament, en Festus Hommius en Antonius Walaeus voor het Nieuwe Testament. Zij is voorzien van belangrijke kantteekeningen, waarin hier en daar ook wordt gegeven eene mogelijke andere vertaling van een woord of zinsnede.
In den tegenwoordigen tijd ontbreekt het ook niet aan nieuwe overzettingen van de Heilige Schrift, vooral in ver-

band met de Zending onder de Heidenen, wier werkzaamheden thans een uitbreiding hebben gekregen, als zij nimmer van te voren hebben gehad.

Onder de verst verwijderde en meest onbekende volken der aarde verricht de Zending haar werk en begint de Kerk van Christus tot openbaring te komen. 't Is met name het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, dat de groote en grootsche taak op zich heeft genomen, om al de volken aan overzettingen der H. Schrift te helpen en wat het op dit gebied reeds heeft gedaan, verdient de groote waardeering en den hartelijken dank der gansche Christenheid. Ook het werk van het Nederlandsch Bijbelgenootschap (Amsterdam Heerengracht 366) heeft recht op eene eervolle vermelding. Behalve verschillende vertalingen in het Maleisch heeft het ook uitgegeven de H. Schrift in het Dajaks (voor Borneo) in het Javaansch (voor Midden-Java) in het Soedaneesch (voor West-Java) in het Boegineesch en het Makasaarsch (voor Zuid-Celebes). Ook zorgde het voor gedeelten des Bijbels in het Nofoers en het Windessisch van Nieuw-Guinea, in het dialect der Batta's van Ankola en van Toba op Sumatra, in het Sangireesch, het Rottineesch, het Masurete'sch en het Madoereesch, terwijl nog nieuwe vertalingen in bewerking zijn.

Het woord des Heilands gaat alzoo in vervulling; het Evangelie des Koninkrijks wordt allen volken gepredikt; alle kreaturen in de wereld hooren in hunne talen de groote werken Gods verkondigen. Het Woord Gods doet zijn loop over de aarde; de andere schapen, waarvan Jezus eenmaal gesproken heeft, vernemen ook zijn stem en komen tot zijn heil.

„En het zal worden ééne kudde en één herder." (Joh. 10 : 16c).

INHOUD.

Inleiding.

Bladz.

I. OPENBARING.
Algemeene en Bijzondere Openbaring 9

II. OPENBARING EN SCHRIFT.
Verhouding tusschen Openbaring en Schrift . . 12

III. DE INGEVING DER H. SCHRIFT.
De H. Schrift het Woord Gods 14

HET OUDE TESTAMENT.

De Boeken van Mozes. Genesis. Aanvang en voortgang der bijzondere Godsopenbaring 17
Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium. Beteekenis dezer boeken voor de bijzondere Godsopenbaring 26
Het verbond met Israël. De Wetten, Zedelijke, Ceremoniëele en Burgerlijke Wetten 42
Jozua, Richteren, Ruth, I en II Samuël 49
I en II Koningen 59
I en II Kronieken, Ezra, Nehemia Esther 72
De dichterlijke boeken, Job, De Psalmen 83
Spreuken, Prediker, Hooglied en de Klaagliederen van Jeremia 90
De Profetie en de profetische Boeken 98

Bladz.
Jesaja en zijn profetisch Boek 103
Jeremia en zijn profetisch Boek 111
Ezechiël en zijn profetisch Boek 118
Daniël en zijn profetisch Boek 127
De profeet Obadja 132
De profeet Joël 134
De profeet Jona 136
De profeet Amos 139
De profeet Hosea 141
De profeet Micha 145
De profeet Nahum 148
De profeet Habakuk 150
De profeet Zefanja 152
De profeet Haggaï 154
De profeet Zacharia 156
De profeet Maleachi 160
Kánonvorming van het Oude Testament 163
De periode tusschen Maleachi en het Nieuwe Testament 167

HET NIEUWE TESTAMENT.

Naam en Beteekenis 173
Johannes de Dooper, de wegbereider des Heeren . 177
De Evangeliën. Het Evangelie naar de beschrijving van Mattheüs 181
Het Evangelie naar de beschrijving van Marcus . . 193
Het Evangelie naar de beschrijving van Lukas . . 200
Het Evangelie naar de beschrijving van Johannes . 211
Beknopt overzicht volgens de Evangeliën van den gang van Jezus leven en werken op aarde. . . 219
De Handelingen der Apostelen 225
Paulus, de Apostel der Heidenen 234
De eerste brief aan de Thessalonicenzen 238
De tweede brief aan de Thessalonicenzen 241

Bladz.
De brief aan de Galatiërs 244
De eerste brief aan de Corinthiërs 248
De tweede brief aan de Corinthiërs 253
De brief aan de Romeinen. 258
De brief aan de Efeziërs 263
De brief aan de Colossenzen en de brief aan Philémon 267
De brief aan de Filippenzen 272
De Pastorale Brieven. De eerste brief aan Timotheüs 276
De brief aan Titus 280
De brief aan de Hebreën 283
De tweede brief Timotheüs 290
De Algemeene Brieven. De brief van Jacobus . . 293
De eerste brief van Petrus. 298
De tweede brief van Petrus 302
De brief van Judas 305
De eerste brief van Johannes 308
De tweede en de derde brief van Johannes . . . 312
De Openbaring van Johannes 315
Kánonvorming van het Nieuwe Testamant. . . . 325
Handschriften en Vertalingen 328

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT
3 0000 00781 8119